

H. B. P. P. P.
Cau 122

Bb 11 453

Philos. Opera varia. 193.

R.

JOHANNIS EBERHARDI
SCHWELINGII
EXERCITATIONES CA-
THEDRARIÆ

In

PETRI DANIELIS HUE-
TTII Episcopi Sueffionensi-
um, VIRI ILL. CEN-
SURAM

PHILOSOPHIÆ CARTE-
SIANÆ.

BREMÆ, Typis Hermannii Braueri
Illustr. Gymn. Typogr. 1690.

JOHANNES EBERHARD
SCHWELINGH

EX LIBRIS
TATONER CA-
THEDRARIE

PETER DANIEL HUB-
ER Episcopus (Bischof)
des, (des) CEN-
SURAM
PHILOSOPHIE CARTE-
SIANE

Bayerische
Staatsbibliothek
München

BRUNNEN
Hof- und Staatsdruckerei

*Magnificis , Nobilissimis,
Excellentissimo , Amplissimo, Consultissi-
misque.*

VIRIS AC DOMINIS.

MELCHIORI
SCHWELINGIO,
JC. Lib. Imperial. Reip.
patr. Bremens. Consuli
meritissimo , dignissimo,
Judicique Hereditario in
Borgfeld.

FRIDERICO CASI-
MIRO TILEMAN-
NO condito SCHENCK
JC. Ejusd. Reip. patriæ
Consuli meritissimo, di-
gnissimo, Scholarchæ vi-
gilantissimo.

GERHARDO A MA-
STRICHT JC. *Ejusd.*
*Reip. Syndico meritis-
simo, Ad Imper. invictiss.*
LEOPOLDUM l. aliosq; Im-
perii Romano-Germani-
ci Status nuper Ablegato.
HENRICO CÖPERO
U. J. Doct. Nominatissi-
mæ Reip. patriæ Senato-
ri optimè merito, Judici
equissimo, ac Ædili Ma-
riano vigilantissimo.

PATRONIS, respectivè FRATRI, AFFI-
NIBUS & COGNATO HONORA-
TISSIMIS

FELICITATEM!

Vitæ nostræ ornatissimi VI-
RI. Prudentiarum gloriâ cla-
rissimi: Referunt Cicero &
Valerius Maximus, eô audaciæ pro-
cessiss

cessisse Fimbriam , ut curaverit Q. Scævola, hominem sanctissimum, vulnerari Romæ in funere C. Marii, & cum comperisset Scævola vivere posse, diem ei dixerit, QUOD NON TOTUM TELUM CORPORE RECEPISSET. Si CARTESIUM reputo, Fimbriæ quodammodo confortes in non uno habitabilis loco superesse videntur : qui, quòd ILLE tela ipsorum incolumis per Dei gratiam hucusque retorserit, de ipso tam iniquè & ad conflandum odia queruntur. Tela intelligo SCHOLASTICORUM, qui vulnus infligere moluntur innocentissimis ossibus & fulcris RENATI DES CARTES. Neque tamen tela in viribus, sed in timendis magis artibus consistunt.

Ante omnia sentiunt se in Naturæ veritatibus tuendis (prout hodieque exercentur:) nudos & inermes : idcirco (1.) secularis brachii, quod variè student sibi conciliare, vestimentum quærunt. In hoc defudant toti, ut (2.) numerum expleant favori-

† 3

bus,

bus, qui mirari Creatores postea malunt quàm ad spiritûs defatigationem usque seriò **MEDITARI**. Norunt hos fratres (3.) ofores fore Scientiarum, quæ nonnisi **MEDITANDO** abs ingeniis rectè percipiuntur. Studium denigrandi & diffamandi (4.) pro re nata quidem auspiciantur, sed (5.) progressum demandant improvidis, ut hi postarum adinstar de vicinia in viciniam currendo historiolas circumferant, ex quibus postea (6.) urbes fabulas integras comminiscantur: ut se etiam in Cartesium criminationibus abstinere vix (7.) natio possit illiteratorum & fœmellarum. Nec eum in finem defunt, qui (8) pro concionibus Nos acerbè pungunt, quasi (licèt nihil alienum magis hoc sit:) adversus Scripturas divinas libertate luminis naturalis abuteremur. Quemadmodum nec metuunt, non tantùm (9.) indistinctè exclamare Cartesianos, quotquot hodieq; suspecta dogmata disseminant, aut vitulâ incipiunt arare veterum Hæresiarcharum; sed etiam (10) defensiones nostras malitiam interpretari,

tari, animumque parcendi nemini, sed quorumvis offendendi. Quodsi advertant magisterii sui artificium revelari, nec placere factionis suæ figmenta Magistratibus, Cartesium ejusque discipulos (11.) ore rotundo (*Cui dat nemo fidem, Cor quia restat idem:*) pluris facere incœptant. Veterani sibi non temperant (12.) à codicibus in publicum evulgandis, quum longos annos ex aliis præclare gestis functionibus bonum NOMEN sibi quæfiverint, rati solâ præfixione NOMINIS sui vincere se posse.

In hoc ordine posteriori Reverendiss. CENSOR videbatur collocandus, Vir equidem in multiplici literatarum expeditionū genere ultra omniū laudes positus. Debuieō ocyus hanc Telorum speciem Politicam pro officio retundere: ne in transversum à Principiis sanioris Philosophiæ distraherentur tot divinarum Virtutum ejus basiatores. Videor (nisi antigeriō eos fallit sententia:) sic profligasse me tela, ut, si fortè obstaculum sit adventurum, quod scire prohibeor, quō minus replicantibus

❧ o ❧

tela respondere impoſterum valeam,
nullatenus dubitent ultrò vi ſuâ con-
valitura hæc tentamina, viresque no-
vas ad defendendum ſe facile cuivis
præbitura eſſe. Additque pondus ve-
ſtra illuſtris **AUTORITAS** : quæ
cauſa fuit , Apologeticum hunc ſer-
monem, prout ille in Minervio noſtro
Juvenum Studioſiſſimorum plus ocu-
lis dilectâ induſtriâ publicè hoc anno
vertente diſputatus fuit , **VESTRIS**
NOMINIBUS inſcribere. Favete
devotioni, quâ Vos venerari non deſi-
nam ; proq; incremento **PIETATIS**
& **JUSTITIÆ** cauſas, **DEI** & veſtras
facitote. Ita **DEUS VIRTUTUM**
omnigenis benedictionibus lares ve-
ſtros beabit , ac cùm velit aliquando
(utinam ſerò!) Vos temporaneis re-
nunciare, in Regnum Gloriæ Suæ **Æ-**
ternum VIRTUTES VESTRAS
EXCELSAS aſſumet. **Bremæ, d.**
XXIX. Novemb. a. M. DCXC.

Magnificentiar. & Amplitud.

VVVV

cultor indefeſſus

J. E. SCHWELINGIUS, U. J. D. Ejusd.

Fac. Prim. & Nat. in Muſ. patr. Ord. Pr.

Ad

Ad illustrem Polyhistora

PETRUM DANIELEM HUETI-
UM, quum VIR Consultissimus &
Clarissimus,

JOH. EBERHARDUS
SCHWELINGIUS,

*Censuræ ipsius Philosophiæ Cartesianæ
suam opponeret pro eadem A-
pologiam.*

Iors major Grotius fuit futu-
rus,

Si res Theiologis suas relin-
quens,

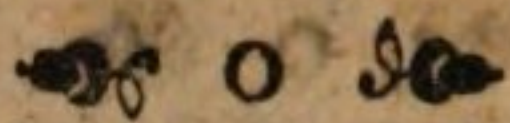
Constanter Themidi bonæ litare,
Nec plus, quàm quod erat, fuisse
vellet.

Et plus Salmasii decus micaret,
Si res Juridicis suas relinquens,
Blandis perpetuò vacare Musis,
Nec, quod non didicit, docere mal-
let.

Sic laudes cumules tuas, Huëti,

† 5

Si

Si res Philosophis suas relinquens.
Quam tu nactus es expolire Spar-
tam,
Nec, quod non capias, velis negare.
Quod ceu de Grotio eruditus olim
Cocceji calamus Maresiique,
Nec de Salmasio minùs probârunt
Miltoni monumenta Cuneique;
Sic de te pariter probant, Huëti,
Schotanique libri Schwelingiique.

CORNELIUS HASÆUS, SS.
Theologiæ D. Ecclesiæ ad D.
Martini Pastor, & in illustri
Schola V. T. Professor ordina-
rius.

PELLÆUS JUVENIS non cer-
tat, in Elide, cursu;
Nec conspersus abit pulve-
re Olympiaco:
Confortes ludi nisi Reges, Regibus
ortos,
Aut Regno dignos cernat adesse
sibi,

PERRONI

❧ o ❧

PERRONI DOMINUM DES

CAR TES, Philosophiæ

Atlantem, ad luctam haud æmu-
lus omnis agit.

Regia cui mens est supra deliria,
vulgi,

Regius hunc consors solus ad
arma vocat.

Sic etenim CAR TES, quò doctior
æmulus illi

Tela adversa tulit, promptior ille
fuit.

Sed viles animos nil doctæ laudis
egentes

Negligit, atque suas res sibi ha-
bere jubet.

Hi jaceant ergo. Reliqui lau-
dentur, amentur,

Quos in certamen Regius ignis
agit.

Nomen habet clarum, colluctato-
ria turba,

Quæ

❖ o ❖

Quæ, dum CARTESIO vita
manebat, erat.

At pariter, postquam terrena thea-
tra reliquit;

Æmulus & Censor plurimus ur-
get Eum.

Pugnat Thersites rudior : sed forti-
or Ajax

Doctiùs oppugnat, Cartesiane,
cave!

Fallor ? an assultum Thersitæ pe-
ctore forti

Securus rides ? Eas ita ! sperne
canem!

Verùm, si portis instat Telamoni-
us, arma !

Arma virosque paret Troja ! pe-
rire potest !

Ajax, Pelides, Tydides, Ithacus, ad-
sunt :

Arma virosque paret Troja ! pe-
rire potest !

Talis

Talis & Es , quo se meritò *Tua*
Gallia jactat,

Heros, ter celebres inter , *HU-*
ETTE, viros.

Perroniam *Trojam* si quisquam for-
tibus ausis

Hactenus impetiit, fortior Ipse
petis.

Nec Tibi *Des* *CARTES* sua docta
duella negasset.

Ollus abest ; sed sunt qui subi-
ere vicem.

Testibus his chartis loquor. Et
jam judicet orbis,

Cui luctatorum laurea danda
fiet.

Nobilissimo & Clarissimo harum
Exercitationum Cathedrari-
arum Autori,

Collegæ & Affini conjunctis-
simo , hoc quaecunque
Μένυτρον debuit

Joh. Tabing. Th.D. Phil.Pr.P.

Ad

*Ad Nobilissimum & Consultiss: Dn. Do-
CTOREM & Prof. DN. IOH. EBER-
HARDIUM SCHWELINGIUM,
Sagacissimum Themidos & Naturæ My-
stam, Meditationes Physicas, post jam
alia, edentem;*

Diderici Sagittarii P.P. & Pædag.

ἐνφημισμὸς συγχαερισμὸς.

Eruere ex adytis Sophies myste-
ria certa

Naturæ, est solidi notio certa
Sophi:

Eruta sed solide contra quoscunque
probare,

Majoris laus est ac opus ingenii:

Eruta tandem alios & ritè probata do-
cere

Et voce & calamo, rara *Trias* So-
phiæ.

Rara *Trias* inter tot nomina magna
Sophorum,

Sed tam quàm rara, est vix imitan-
da *Trias*.

Tu, SCHWELINGE, docesq, probasq,
eruis aptè

Vim naturæ: Ergo diceris ésque
Sophus!

Eruere

❧ o ❧

Erue hoc, & ritè *probare*, *docereque*,
promtè,

Clare Vir, in *Claris* TE docet esse
Viris.

Sancta Trias jam addat Tibi præmia
tanta laborum,

Ut superes *Claros* dexteritate Viros!

Prænobili Viro JOHANNI EBER-
HARDO SCHWELINGIO, Utrius-
que Juris Doctori Excellentissimo, Pande-
ctarum insuperque Naturalium Professori
celeberrimo, Collegæ honoratissimo,

Cùm *Censuram Philosophiæ Cartesianæ*
editâ in lucem apologiâ sapientissimâ
strenue averteret:

Tantus in innocuum surrexerat
arte Renatum

Censor, ut & magni *Vindicis*
esset opus,

Surgere in adversum, clypeoque re-
tundere firmo

Improba *Cartesio* tela parata tuo.

Namque *Opponentem* jam longum e-
vexerat alis

Artis & ingenii conscia fama suis:

Hinc

Hinc visa expertos *res ad reditura*
Triarios.

Et Censura manum poscere cœpta
Viri.

Ergo, Tu, Sophiæ bene qui per castra
 mereris,

Atq; colis longo à tempore militiam,
 Opportune tuis contrà nunc impiger
 armis

*Surrexti, * & gnarus prælia justa*
feris.

Hoc decet ut *vincat* RATIO in cer-
 tamine: *Vicit;*

Tu quoque *vicisti* cum RATIONE
 simul.

Applaudens

Franciscus Baringius Past. & Prof. Brem.

• Vid. de Triariis Livius Decad. I. Lib. VIII.

—§§§— §§§— §§§— §§§— §§§— §§§— §§§—

CORRIGENDA.

Pag. 25. lin. 13. *favorem* pro *morem*.

35. ult. *adoptant.*

116. l. *ullum.*

191. 25. *Suspensa* sit.

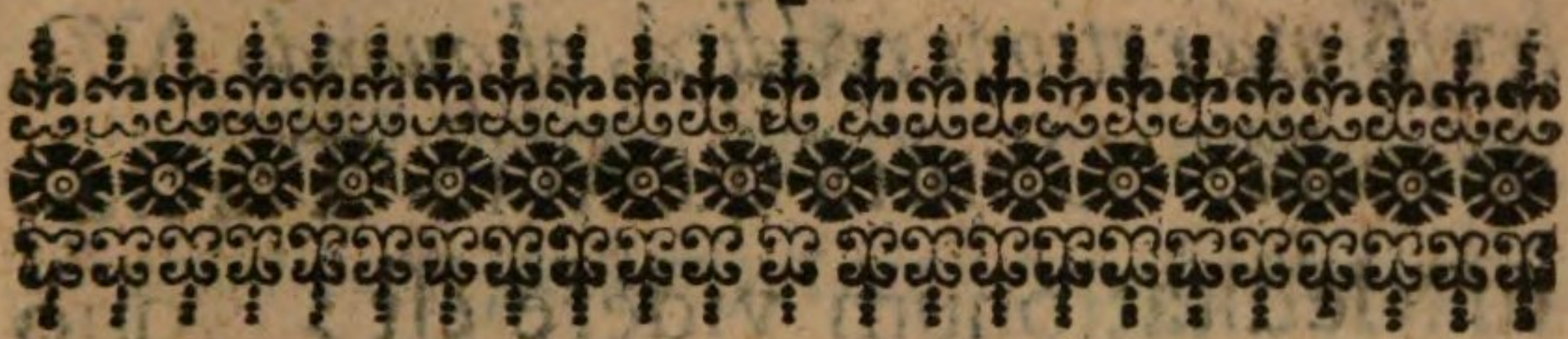
325. 14. *Sphere* pro *circuli*.

337. 11. *antehac*

434. 22. *effectus appetitus.*

Cetera Lector Benevolus.

PRÆ.

PRÆFATIO.

I.

Meam quoque volui rogantibus amicis sententiam de *Censura* quæ recens è Galliis prodiit in *Philosophiam Cartesianam*, occupationes inter varias, nullo alio quàm Studiosos docendi animo, (ideo & nomine Autoris abstinui, cuius æstimationi amplissimæ nihilque derogo:) deferre eò facilius, quò vili sit dura magis. Quàm etenim hæc dura : Neminem, quàm Cartesium, tam confidenter, tamque affirmatè & indubitanter de rebus obscurissimis & incertissimis, NB. sibiq; planè ignotis asseverasse, sæpe NB. A levis-

levissimâ ratione redditâ, aliquando NB. & nullâ? Contrâ quàm in Tractatu Meditationum videre est: quo evidenter rationes & fundamenta continentur certitudinis omnium scientiarum: inque eo non diversas omnes rationes (quemadmodum ipse ad Facultatem Sorbonicam scribit in Epist. præfixâ Medd.) quæ ad eadem probanda afferri possent, colligere conatus fuit; sed NB. primas tantum & præcipuas ita prosecutus, ut pro certissimis & evidentissimis demonstrationibus, ipsimet obnitenti invidiæ ausit proponere &c. Deinde quàm hæc dictu enormia: Cartesium exegisse fidem revelatam, quæ à DEO proficiscitur, ad Philosophiæ suæ præcepta? Exertè contra art. 25. Principip. I. Si fortè nobis Deus de seipso, vel aliis, aliquid revelet, quod natu-

naturales ingenii nostri vires excedat ,
 qualia jam sunt mysteria Incarnationis &
 Trinitatis , non recusabimus illa NB.
 credere, NB. quamvis non clarè intelli-
 gamus. Itidem contra §. 12. dissert.
 de Meth. Theologiam nostram reve-
 bar , nec minùs quàm quivis alius bea-
 titudinis eternæ compos fieri exoptabam.
 Sed cùm pro certo atque explorato acce-
 pisset , iter quod ad illam ducit , do-
 ctis non magis patere quàm indoctis ,
 veritatesque à Deo revelatas NB. hu-
 mani ingenii captum excedere, verebar
 ne NB. in temeritatis crimen inciderem,
 si illas NB. imbecillæ rationis meæ exa-
 mini subjicerem. Contra §. f. Prin-
 cipp. I. Præter cetera autem memoriæ
 nostræ pro summa regula est infigendum,
 NB. ea quæ nobis à Deo revelata sunt,
 ut NB. omnium certissima esse creden-
 da : Et quamvis fortè lumen rationis,

quàm maximè clarum & evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, (testandæ erga fidem devotionis ergo: non, quod suggerere posset:) soli tamen auctoritati divinæ potius, quàm proprio nostro iudicio, NB. fidem esse adhibendam.

II. Ex quibus segmentis plus satis conspicitur, Cartesium salutaris fidei capita longè supra Philosophiam æstimasse, nec ullatenus voluisse huic illa submittenda esse. Ut nec ullatenus fidem mereantur similia, quæ gratis dicit Præfatio, scil. doctrinis Cartesii, integritatem fidei violari: Ejus disciplinam placitis Christi esse contrariam. Multa equidem videntur sequi, sed reapse non sequuntur: ita Socinianis argumentantibus adversus divinitatem Christi ex ipsis illis scripturis,

ris, haud dubiè neganda venit consequentia. Foretque absurdum, scripturas vituperare, quòd inde homines culpandum multiplex elicere videantur per consequentias.

III. Præterea, quoniam Cartesii in-
 tueor non tantum in Epistolis vitam,
 in qua fuit tam modestus ut multi
 ejus modestiâ offensi sint, sed præ-
 stantiam quoque doctrinarum, quas
 de omni genere rerum naturalium
 è perspicuis notionibus rationabili
 serie & indissolubili nexu eduxit; ut
 viri omnium ordinum & Mechani-
 ci & Medici, & Jcti, nostriq; etiam
 temporis Theologi summi, Phi-
 losophiam ejus in æthera laudibus
 extulerint, quodque esset quæ in-
 geniis glaucomate excusso oculos
 præbeat, quæ judicium conciliet,
 quæ Mechanicæ universam fœ-

cundet, Medicinam faciat scientiam, Jurisprudentiam armet, & Theologiam divinis demonstrandi modis mirè illustret: planè persuadeor, in fumum ultro abituram esse reliquam facundæ Præfationis partem, scil. Cartesii Scripta rem esse momenti & exempli gravissimam perniciem in posteros trahentis; ibidemq; reperiri vitia capitalia; suasq; Cartesio & sanè plurimas hæsisse noxas; ipsūque ea scrutatum esse, quorum notitiam longè ab hominum mentibus certo Dei consilio remotam esse non intellexerit; præcipitemque fuisse animo, nimiumque amatorem ac miratorem sui; culpasque in aliis acutè deprehensas, turpiter in se concepisse; denique foris oculatum, cæcum domi; quin ædificii ruinosi & caduci dominum; quanquam pro ipso cautionis damni infecti periculum

um quàm lubentissimè in me susci-
pere non recusarem.

IV. Ut nec putem per Philoso-
phiam novam Nobilissimi Cartesii
*obsolevisse reliquas Philosophorum disci-
plinas*, sed, quia veteris Philoso-
phiæ labes acutè perspexerat, re-
solutivè emendatas inque alium or-
dinem dispositas dumtaxat fuisse,
veste scil. ipsis totâ detractâ anno-
sâ, nimisque attritâ in longissimis
tenebris barbari seculi. Nihilque
in scholis patet rejiciendum esse
quatenus novum, neque etiam quâ
vetus, (nisi id deperditum fuerit.)
sed unicè quâ fallum: quemad-
modum admittimus indistinctè o-
mnem veritatem quâ talem; juxta
illud aureum Ovveni: *Non te di-
centis moveat reverentia, sed quid Di-
xerit attende, & qua ratione probet.*

8

*Præmittitur Cartesii Sen-
tentia de Dubitatione , ac Primo
Cognito.*

I.

Disputationis totius fundamen-
tum est , adversarium scire
quæstionem. Impræsentia-
rum verò quæritur , quæ sit
sententia Cartesii de Dubitatione, deque
Primo Cognito, *Ego sum res cogitans*.
Nullus certè eorum disputat contra
Cartesium , qui contra ejus sententiam
nihil concludunt : quare ejus sententias
quo fieri potest compendio , præmit-
tam.

II. Decurso studiorum curriculo
scholastico , Cartesius suos omnes di-
scendi conatus nihil aliud sibi profuisse
judicaverat, quàm quòd per eos igno-
rantiam suam magis magisque detexis-
set : tot enim se dubiis, totque errori-
bus implicatum esse animadverterat :
ideo non contentus scientiis quas edo-
ctus, quasq; quæsisse se frustra in Scho-
lis finaliter expertus, spem conceperat
earum

earum se compotem futurum peregrinando & conversando. Hoc more agendi meditatus præprimis methodum studendi, & perveniendi ad veram scientiam rerum naturalium; tandem didicit, res nusquam veriùs à se cognosci & sciri posse quàm in se, h. e. in sua ipsius mente. Cogitabat ante omnia de regenda mente, quod quasi Organum & instrumentum videbat philosophandi unicum. Caro namque & ossa, & ceteræ corporis nostri partes termini cognoscendi inhabiles sunt; magis organa sunt, per quæ mens sentit, quàm quibus cognoscit res prouti sunt.

III. Considerabat, naturam omnes iudices non artifices fecisse, atque etiam se de variis rebus ante earum sufficientem notitiam debitumque examen sæpiùs judicasse; eaque judicia, hoc ipso quòd possint esse erronea, nec posse non esse incerta ac dubia. Quæ idcirco *Præjudicia* vocavit, quòd notitiæ & examini obsectorum superstructum iudicium præverterent atque anticiparent, semperque intercederent Philosophiæ, cujus finis est evidentissima cer-

titudo. Iisdemque præjudiciis æquè su-
am ac alienam mentem intelligebat fa-
cilè impleri, impletamque in scholis fui-
se, indeque, inter philosophos cum pri-
mis, philosophandi evasisse ineptissi-
mam. Itaque in principio Philosophiæ
quærendus ei erat necessarius Medicus,
qui propriam Medicinam daret, quâ
è mente tolleretur iste ad Philosophan-
dū inhabilitans morbus: maximè, cum
mens in dubiis inscia possit falli, datoq;
uno falso haud ægrè dentur plura, sin-
gulique errores semper eundo in infi-
nitam multitudinem provireant.

IV. Advertebat, absolutè opus heic
esse cathartico aut vomitorio, quo à
præjudiciis, isthac semper dubitandi &
quærendi materiâ impurâ, mens per-
purgaretur. Hoc namque ipso, quòd
præjudicia tulerimus olim de rebus an-
te earum sufficientem notitiâ, semper
præjudiciis antè latis instructi metuen-
dum habemus, ne decipiamur in no-
stris judiciis, quæ inter & multa verita-
tis speciem mentiri non semel deprehen-
dimus. Itaque quamdiu præjudiciis ob-
sidemur, in multis falsi falsa possumus
eude-

cudere, eudimusque etiam judicia; in omnibus verò nostris, si non intrinsecè saltem NB. extrinsecè, dubii & incerti hæremus, usque adeo ut vix quid eorum quæ didicimus, etiamsi evidenter dignoscantur, contra dubitandi rationes, quas præsertim Athei & Sceptici movent, tueri valeamus: Siquidem NB. ignorato criterio veritatis, quod ante Cartesium demonstravit nullus, stultitiæ & blasphemiae Atheos Scepticosq; convincere prohibemur. Ecquid his hostibus prima principia inficiantibus, respondebit Aristoteles, præterquam quòd per se nota sint? At *per se notum* ilicò *verum esse* rident Sceptici, negant Athei. Reliquum, ut probetur, *per se notum esse verum*: quod (à solo Descartes inventæ methodi ἰδιὸν παύσθαι:) vulgaris Philosophiæ Magistri, viri ceteroqui *solertes & perpugnaces*, hætenus nequaquam demonstravere.

V. Necessarium conspicabatur, suam mentem in frontispicio repurgatum iri à massa innumerabilium præjudiciorū, ut in curriculo ætatis ad obitum usque liberior esset ab omni erroris metu, nec
quid

quid ei molestiæ facefferet objectio præjudiciorum, inque viam reponeretur ad inveniendum intallibile *veri signum*, quo ceu ultimo remedio necessario, virus Fanaticorum reprimere, ipsosque ad gyrum rationis & modestiæ cispellere posset.

VI. Verùm, heic Rhodus! heic salus! quæ Medicina adhibenda fuerit liberans mentem ejus à præjudiciis, & qui sub his latent, noxiis erroribus, tam perfectè, ut certior redderetur reliquias erroris omnino nullas superesse? Facile prævidens cum Verulamio, Cancellario eruditissimo, impossibilem fore spem melioris Philosophiæ, retinendo vel unicam erroris cellulam, aut anticipationem mentis, eventualiter condidit Legem, ejusque constanter observandæ consilium cepit, videl. *de Cogitationibus semel in limine quàm maxime avertendis ab omni præcognito, quod experiretur abs hostibus veritatis aliquo modo, saltem extrinsecè, dubium reddi posse.* Quæ res si bene succederet, statuerat approbaturum eam esse se ceu universalem Medicinam, Methodumque Philo-

Philosophandi optimam, & ex asse scopo suo inservientem.

VII. Consilium cepit *de avertendis cogitationibus*. Nequit mens aliter à suis perversis ac præposteris judiciis liberari: neque enim potest ceu corpus motu in aliam formam mutari, partesve amittere. Hæreantque menti quàm plurimæ noxæ, attamen fieri implicat has menti imponere, si eas planè nolit intueri: nam judiciorum, quæ sola imponunt, quodammodo cognita esse debet materia. Voluntas, quò spectant Judicia, nulla est ignoti.

VIII. *Semel in limine*. Dumtaxat necesse est semel vas inutili saburrâ onustum rectè expurgari, ad recipiendum intra se materiam destinatam.

IX. *Ab omni præcognito, quod experiretur abs hostibus veritatis, saltem extrinsecè dubium reddi*. Præcognita, appellavit quæ antè fuerat opinatus, quàm haberet ad cognoscendum maturam & à præjudiciis erroribusque in solidum repurgatam mentem. Et quamvis inter ea reperiantur permulta bona & utilia, attamen cùm sint malis &

& inutilibus mixta , & propter hanc mixturam universaliter certa discretio fieri nequiverit, existimavit aversionem fieri indistinctè ab omnibus , quòd NB. perperam in mente fundata essent, ut dubitandi rationibus possent submitti , quas Philosophia à se hætenus perdocta diluere non sufficeret. Idpropter in antecessum voluit se abstrahere omnibus opinionibus, quas vindicare non posset, nec aliam admittere quàm quæ omnino indubitata esset. Etenim quantas causas habet Philosophus quâ talis, se convertendi ad omnimodam certitudinem, tantas habuit Cartesius haud dubiè , initio Philosophiæ (quæ certis nonnisi fulcris amat niti;) sese avertendi ab omni etiam levissimâ dubitatione. Et cur philosophicam (h.e. omnimodè certam;) cognitionem rerum naturalium quærens, principiò non avertisset se abs omnibus quodammodo incertis , usque dum inveniret aliquid indubitato certum , quo posset stare immobilis adversùs hostes veritati infensissimos? Aversio (quæ est, quando mens desinit cogitare objectas res;

res ; vel quum abstinet rebus cogitandis :) ex se adiaphora, neque verita, neque præcepta moraliter est, æstimandaque unicè ex fine , qui hîc est omnium præstantissimus, cognitio scil. veritatis. Deinde , hucusque à nemine est demonstratus alius modus promovendi Philosophiam ad supremum certitudinis gradum , eique eas inducendi vires, ut Atheismo & Scepticismo jugulum perere possit. Tertiò, eventus methodi nostræ optimus hercle de ejus irreprehensibili bonitate magister est : quemadmodum confestim patebit. Accedit, nullâ ratione errores , qui ab initio caveri nequeunt satis , magis sollicitè cavere potuisse Cartesium , quàm primitus avertendo se ab omnibus etiam levissimis suspicionibus falsi , scil. ne quid cogitando quidem, nedum affirmando negandove (quo duplici modo posteriore tantum nos falli vel errare contingit:) de dubiis intrinsecè non solum , verum etiam (qualia sunt , de quibus certò quidem persuasa est mens, sed à rationibus dubitandi , quibus involuta sunt prout ei necdum repurga-

cæ inhærent, vindicare nequit:) extrinsecè talibus.

X. Voluit autem præliminariter fieri aversionem ab omnibus opinionibus præcognitis *quàm maximè*, h.e. non solum tanquam à dubiis, sed etiam tanquam à falsis: non, quòd voluerit ab initio de omnibus dubitare, vel omnia pro falsis habere, sed, quò esset eò remotior ab erroribus non alibi quàm in præjudiciorum copia nidulantibus, dumtaxat ab omnibus quæ in dubitationem pertraherentur, se quàm longissimè, quasi dubia imò quasi falsa forent, avertere ratus.

XI. Hanc aversionem in universum everfivam præjudiciorum & opinionũ non rectè fundatarum, dixit Dubitationẽ *αἰναλόγως*: quòd ei esset secundùm quid similis. Integrè ac propriè Dubitare, est *nescire, quid affirmandum negandumve sit, nihilq; vel affirmare vel negare*: sed quæstionis Dubitatio non ab intrinseca incertitudine, sed ex amore investigandæ omnimodæ certitudinis veritatum naturalium proveniens, *consulta voluntas* est, *nihil in limine affirmandi aut negandi*

gandi eorū, quæ licet intus certa sint, hostes
 veritatis subjiciunt rationibus dubitandi a-
 deo validis, tametsi parvi comatis speciem
 præseferre videantur, ut ad eas ex Phi-
 losophiā antè receptā ἀνασχευασκῶς re-
 sponderinequeat. Ut pepererint Cartesia-
 nam dubitationem tot dubitationes, qui-
 bus subjacebat Philosophia Scholarum.
 Certè non opus habuisset Nobilissimus
 Cartesius auspicari Philosophiam ab im-
 propriā hac dubitatione, nisi vidisset vetē-
 res antè se Magistros non posse eā a du-
 bitationibus asserere. Duro nodo quæ-
 rendum esse durum cuneum, rationem
 esse dixerat Hagæ Comitum, quare Aversio-
 nem nomine Dubitationis insigniverit.
 Dubitabis durum nodum, Philosophi-
 am a capite ad calcem notionibus ob-
 scuris & confusis, dubitandique hysto-
 rologicis principiis ut plurimum imper-
 ceptibilibus & pugnantibus, adimple-
 tam? Dubitabis aliter emendari eam
 potuisse, quàm Philosophissimos duriter
 afficiendo, ut occasionem inde sume-
 rent curiosiores inquirendi tam para-
 doxam, vocibus in principio, Philosophi-
 am? Mollioribus verbis si prodisset in

publicum, tot Lectores & amatores sui post se in annis retro computatis tam paucis traxisset nequaquam.

XII. Sed ad excogitaram a se Legem Philosophandi, orsus Cartesius, animadvertit *Sensum & Intellectum*, duo omnis humanæ cognitionis quasi instrumenta, a Scepticis cumprimis & Atheis in dubitationem rapi argutiis Philosophiâ tunc temporis usitatâ irresolubilibus. Ecquid respondebit Aristoteles Scepticis, *vigilantium sensus somnia exscreantibus*? Quid atheis, non esse *Numen*, hominemque casu vel a maligna Potentia coepisse, ut nihil ei sit proprium magis quàm errare & falli nugantibus? Maledicenti ipsi remaledicent perijis. Falsique vires Philosophiam intendere debent, secus scientiæ ne quidem nomenclaturam meretur. Nihil aliud Aristoteles ex universo Philosophias suæ penu promere scit, quo istiusmodi picam delirantium finaliter sistat, quàm per se nota esse & plusquam manifesta, sensus vigilantium non esse ludibria, darique Numen, hominemque & cetera mundi entia ab Ente Primo & Perfectis-

fectissimo derivare. Sed verò dudum Cartesius observaverat, quamdiu ostensivè non demonstraretur, per se notum ac manifestum esse verum, aliudve probaretur criterium veritatis, e veteribus Philosophis neminem destruyendo atheismo & Scepticismo parem videri; iidemque duabus instantiis Atheorum & Scepticorum, nihil non sensibus vel intellectu haustum in causam irrefutabilis dubitationis incidere. Atqui introspicienti examinantique Systemata & disciplinas Aristotelis, veterumque Philosophorum omnium, plus satis apparebat, nullum in eis argumentum contineri, ne unicum, quo invictè atheis Scepticisque τὸ κρινόμενον demonstrare valeant. Quapropter vi Legis prævixæ aut methodi philosophandi, Cartesius debuit, nec aliter potuit, auspicari Philosophiam, quàm longissimè avertendo se ab omnibus sensu hætenus aut intellectu præcognitis,

XIII. Quibus de causis in principio voluit cedere hostibus sub spe eloquentissimam ipsorum maledicentiam elinguandi, atque avertere suas cogitatio-

nes ab omnibus quæ sciret , hætenusq;
didicisset , nil quicquam de iis judican-
do , ut quàm maximè esset a præjudi-
ciis & erroribus liber , (in quo vera
consistit Philosophandi libertas) nec de-
ciperetur, atq; ita fictè sese habendo in-
star infantis, quaten' non scit corpus se ha-
bere , terram dari , aut cœlum aut
quid ceterarum rerum. Peccasset in
legem sibi semel placitam , mendaciq;
evasisset reus , si rationibus dubitandi
subjecto cuidam præcognito assensus
fuisset ; possetque rationabili isti placito
facilè stare , cùm esset è re DEi & salutis
hominum tam temporalis quàm æternæ,
renasci methodum infallibiliter certò
philosophandi de natura Creatoris &
creaturarum.

XIV. In ipso hoc opere constituto ,
spectavit lucem, quam tantæ certitudi-
nis antea nescivisset : scil. *se existere &*
cogitare, nullis dubitandi rationibus sub-
jacere : quinimò expertus , dubitandi
rationibus magis hanc stellam prodire
& inclarescere. Ut omnes nervos syl-
logizandi & argutandi & calumniandi
etiam intendentibus hostibus, inevita-
bili-

biliter necessario concludendum tamen fuerit, *Se existere rem cogitantem*. Vidit, *somniando se existere* conscium scil. quòd somniet; vidit, *se totum factum fallacem supponendo*, existere tamen conscium sc: quòd fallax totus sit. Decuisset præ gaudio tunc temporis exclamare, *εὐρηκα ! εὐρηκα !* ut saxa rupesque audirent, scil. *Inter præcognita latuisse dumtaxat unicum nullis dubitandi rationibus obnoxium*, quodque ideo ante omnia vi methodi cognoscendum se præbuerit, idque esse, SE. REVERA. EXISTERE. REM. COGITANTEM.

XV. De nulla re tam certum se experiebatur, quàm quòd ipse existeret cogitans. Nondum poterat vi methodi se corpus habere, vel alias dari res extra se, assentiri, quòd dubitandi rationibus subjicerentur, quibus necdum esset par refellendis. Solus Philosophiæ quærendæ objectum primum & unicum, ipse erat existens merè quoad cogitationem, quæ sola sibi erat tum temporis de se certò cognita, ut nec alterius quid rei cerneret. Itaque cognoscebat nil nisi se existere rem merè cogi-

tatem³, sine capite, thorace & abdomine, ceterisque partibus, adeoque sine corpore, aliisque naturæ speciebus &c. Nihilque rerum aliarum percipiendo, dum se tamen percipiebat adhuc existere, se quid esse præter omnia & proprium corpus, scil. naturam *merè cogitantem*, perdidicit. Nunc ad

CAPUT PRIMUM.

I.

EX adverso malè asseritur, *Philosophiæ totius suæ fundamentum Cartesium in dubitatione constituere*: patuit, Dubitationem ἀναλόγως & impropriè dictam necessarium & unicum dumtaxat remedium voluisse purgandæ mentis a præjudiciis, ad summum conditionem sine qua non pervenisset ad totius Philosophiæ suæ primum fundamentum, quod est, fatente id ipso Autore §. 4. cap. h. **COGITO, ERGO. SUM.** Itaque *dubitare nos iubet nequaquam, ut universa, ipsaque per se & lumine naturali nota principia, Bina binis addita efficere*

cere quatuor, Totum esse majus sua parte, Quæ uni alicui equalia sunt, inter se esse equalia &c. pro incertis intrinsecè non solum, sed omnino pro falsis verè, quemadmodum & corpora quæ videmus, quæ tractamus, mundumque universum nobis circumfusum, pro figmentis animi habeamus; ac nos ipsi quoque animus, pro incerto putemus. Constat, ab insufficientiâ principiorum Philosophiæ veteris arripuisse dumtaxat Cartesium occasionem semel in limine avertendi cogitationes quàm longissimè, quemadmodum a falsis solemus, ab omnibus præcognitis, quamdiu ea adverteret dubitandi rationibus subjacere communi Philosophiâ irrefutabilibus; ut firmiorem veteri scientiam hoc pacto produceret. Nec aliud innuere ejus Meditationes norunt illi, quos stylus earum non fugit, quique easdem spectant ceu Soliloquia sententiosa, in quibus mox suam mox hostium veritatis personam agit seriò, non oscitanter, & non seriò sed fictè. Haud verò necessum erat, a sui ipsius existentia, quòd eandem videret liberam ab omni suspi-

cione erroris, cogitationes advocari: ut nos ipsi *an simus*, pro incerto in limine putandum quoque esse uspiam præceperit. Anteaque dictum, in ipso opere sepositionis præjudiciorum *aliquid prorsus certi sibi reliquum* omnino sensisse Cartesium, in quo posset infallibiliter tutò adversum calumniatores consistere.

II. *Causæ præcepti* de dubitando, quashabuit Cartesius, non sunt, propriè loquendo, quòd NB. ipse sæpe expertus fuisset *sensus fallaces*; quòd NB. ipse plurima secundum quietem sentire visus sit, quæ nusquam sunt; quòd NB. ipse quæ sibi in somnis apparuerunt, internoscere nequiverit ab iis quæ vigilans sensit; quòd NB. ipse dixerit *obscuram & lubricam humanam rationem*; quòd NB. ipse nesciverit denique *an tales homines fingere voluerit DEUS*, qui semper fallerentur, etiam in iis, quæ ipsis videntur esse notissima. Ita rationes hostium quodammodo approbasset, & sic verè apud animum suum dubitasset; & eatenus dubitando vix profecisset in scientia: Ve-

Verum causam habuit dubitandi longè aliam nempe hanc , quòd videret nihil eorum , quæ sensibus & intellectu nituntur , de quorum complurium veritate esset tamen apud se convictissimus, per Philosophiam receptam adversus commemoratas rationes dubitandi , quibus Sceptici & Athei utuntur , destructive vel ἀνασκειναισιν , defendi posse : censens pro re nata consultius fore , non hostium legere vestigia , aut in ipsos fervidè disputare (quod intempestivum :) aut ipsorum in morem & gratiam unâ de omnibus apud se dubitare , (quo nihil stultum magis :) sed , (ut aliis armis instrueret penè sceleron factam Philosophiam , quibus in pulvere contra quosvis Fanaticos victrix pugnare ac consistere deinceps posset ; intereaq; temporis ipse non falleretur in illa menti suæ adhærente mixtura præconceptarum opinionum :) cedere aliquantisper hostibus , & inducere animum constantem nihil quicquam judicandi de his quæ sciret , inque Scholis didicisset, quamdiu adverteret minimam

dubitandi rationem, qua hostes utuntur, incurrere, cui ipse jugulanda non foret par. Divina consilia! Divinum facinus! Cymmeriis dubitationum tenebris imbecilla jacuisses, (felicissimum successum & eventum spectando!) nihilque nisi de vocum variis suppositionibus disputasses, Philosophia, *nisi ex tali effato aditum ad Te fecisset, tuaque Principia fuisset generosè exorsus* Renatus Descartes, lumen seculi.

III. *In quo id primùm laude dignum, quòd ad certò percipiendam veritatem dubitare* (quo dictum est modo:) *de omnibus instituens, constanter quoque coeperit eatenus dubitare, scil. avertendo se a præcognitis, non modò ceu ab incertis sed etiam ceu a falsis, adeoque quàm longissimè: haud tamen NB. iis ceu incertis aut falsis assentiendo. Quod eius proposito palam adversatur. Nam qui rem habet pro falsa, non plus ab ea se avertit, quàm qui habet pro vera: assentitur enim, credit, & affirmat esse falsam. Qui autem assentitur, credit, & affirmat, non avertit se ab ea, sed qui assensum retinet, nihilque de ea quicquam*

quam cogitando, acsi esset res generis dubii falsive, mentis nostræ obtutum non sustentis.

IV. *Mox* dum ita constanter perseverat in suo generoso proposito admit-
tendi nihil quod reddi potest quadante-
nus dubium, scintillam experitur ve-
ritatis sibi inhærentis, quæ dubia nullis
prorsus modis reddi potest, scil. SE EXI-
STERE REM COGITANTEM. Nam
cernit alia cetera reddi posse extrinsecus
(ut defendi nequeant per Aristotelis
Philosophiam:) dubia calumniosissimis
rationibus atheorum & Scepticorum,
haud verò SE EXISTERE ET COGI-
TARE. Quin hoc ipsum roborari ma-
gis cernit. Nam, *si semper fallor*, (in-
quit ad adversarios ex hypothesis ipso-
rum Descartes) *si dormio, si somnio, si*
a Deo ad perpetuam inscitiam & errores
damnatus sum ab ipso ortu, oportet ut
ego, qui hæc omnia cogito, quæ vos
dicitis, existam. Cogitare me & non
existere, repugnat. Si existo cogitando,
quid aliud sum quàm quale existo, nem-
pe cogitans? Nihil de me vi legis irre-
futabiliter certò novi, præterquam quòd

cogitem : a ceteris , quæ a dubiis vindicari nequeunt , me abstraxi. Ergo me existere , ex solo cogitationis attributo concluditur. Ipsumque *cogitare* , ecquid aliud est quàm *esse aliquid Cogitans* : quemadmodum dubitare, *esse aliquid dubitans* ; affirmare, *esse aliquid affirmans* ; extendi, *esse aliquid extensum* &c. Sed video, abs omnibus , præterquam a cogitatione averti mei existentiam posse, quòd subjiciantur rationibus dubitandi : eoque tamen ipso quòd omnia avertantur a mei existentia, aversionis illius semper conscius sum, consequenter cogitatio nequit unquam ab existentia mei averti. Ut vi methodi nullum prius irre futabiliter certò cognitum fieri potuerit Cartesio, præterquam **SE EXISTERE REM COGITANTEM.**

V. Ajo itaque hanc de sui existentia & cogitatione veritatem vi methodi primum ipsi detectam fuisse , quòd unica esset omnium quæ ne ullam quidem dubitationem hyperbolicam incurrunt. Quod quia antea Cartesius vix animadvertenterat, frustra *id* dicitur *quæsiuisse* vel *ut concessum posuisse*. Planè ab initio non

constabat ipsi, quid esset rei primū inven-
 ventur⁹; nihil igitur speciatim primū *qua-*
rere poterat: sed ad omnia, de quorum
 veritate internè erat convictus, indiffe-
 renter æqualis fuit. Cū verò cape-
 rit dubitare, mentem suam avertendo
 abs omnibus extrinsecè incertis, vidit so-
 lam sui existentiam nulli subiacere incerti-
 tudini, ne quidem extrinsecæ. Ut neces-
 sum non habuerit heic longū *dubitare*
cum Democrito, an sit: sed se esse, statim
 ipsi ἐν αὐτόμῳ demonstrabatur a postero-
 ri, scil. ex attributo cogitationis, veluti di-
 ctum. Ecquis non advertit, *Chrysippe-*
um circulum huc minimè quadrare?
 Formaliter quidni bona argumentatio
 hæc: *Si cogito, sum: Ego cogito: E. sum?*
 Nam repugnat, *Cogitare & Non esse.*
 Atque plus dicit τὸ *cogitare* quàm τὸ *esse.*
 Nam, quicquid cogitat, est, sed quic-
 quid est, non cogitat. Quorsum ergo
 hi paralogismi? *Si lucet, lucet: Lucet*
autem: Lucet igitur. Si sum, sum: sum
autem: sum igitur: Quis sic argumen-
 tatur? Deinde sciunt Logicorum filii,
 in præmissis contineri virtualiter con-
 clusionem; quæ inde aliàs non elicere-
 tur;

tur : proinde in cogitatione actuali existentiam per necessarium rei cogitantis contineri, non est admirandum. Cum autem vi methodi dubitando primum expertus sit, adeo intimum sui esse *τὸ cogitare*, ut avertere se inde per rationes dubitandi nequiverit, vi methodi didicit unico intuitu *se cogitare & existere*, adeoque *se existere rem cogitantem*. Non igitur prius *se sumpsit esse*, tantum non ante methodum, ut postea probaret *se esse*. Syllogisticae formulæ in universum arguunt balbutiem ingenii quod quis nequeat statim rem assequi, sed multis indigeat conceptionibus, quemadmodum pueri syllabicando voces *Pa-ter-no-ster* &c. legunt. Nedum *vitiosum admisit in argumentando circulum*: quod consequentis assensus virtualiter fuerit in antecedente. Secus, si antecedens & consequens formaliter eadem prædicato ac subiecto forent. Quamobrem illasâ Dialecticâ, ex *τῷ cogitare* sequitur *τὸ esse rem cogitantem*: quam hoc non per illationem, sed uno intuitu facili ope methodi quisque intelligat. Parum autem videntur *acuti* &

Et docti fuisse, qui Cartesio in argumenti
 hujus inventionem glorianti responderint
 olim, nihilo certius illud, Ego cogito,
 ac cetera omnia, quæ ab eo pro falsis ha-
 bita sunt. Non rectè: Nam de quibus
 dubitari adhuc potest, ea incertioris
 haud dubiè classis sunt, quàm quæ o-
 mnem dubitandi causam respuunt. Mi-
 nimùm illa extrinsecæ subsunt incerti-
 tudini. Ac posito *dubitare* aliquem posse
an sit res dubitans, (quatenus dubitat se
 dubitare:) haud tamen *an sit* res cogi-
 tans: nam hoc ipso quòd dubitet, co-
 gitat, existitque res cogitans. Neque
dubitare potest se cogitare: quòd dubi-
 tando se cogitare, semper sit conscius,
 se dubitare utrū cogitet: E. dubitando co-
 gitat. Siq; dubitat an dubitet se cogitare,
 similiter conscius est, se dubitare an dubi-
 tet se cogitare: E. etiam dubitando se du-
 bitare utrum cogitet, cogitare se ta-
 men immediatè experitur. Et sic porro.
 En igitur, promissum neutiquam deserit
 Cartesius, nec fidem fallit, nec pro vero
 sumit id, quod minùs dubium ac reliqua,
 quæ habenda duxit pro falsis &c.

VI. Excussimus antecedens, Ego co-
 gito:

gito: scil. virtualiter in eo contineri hoc
 consequens, *Ego sum res cogitans*: idque
 etiam ex eo colligit *Cartesius*. Si quis
 negaverit hoc ex illo concludi, simul is
 negaverit antecedens, sc: *Se cogitare*.
 Atqui hujus immediatam penes se gerit
 conscientiam nullis ne minimis rationi-
 bus dubitandi, velut ostensum, obno-
 xiam: Ut deterrimus quisque osor veri
 tate neatur admittere *Se cogitare*. Ut ad
 veritatis illius ostensionem planè nec o-
 pus habuerit *regulis Dialecticæ*: quam-
 vis remanserit intrinsecè certus, mo-
 dum concludendi cum eis examussim
 concordare, scil. *rectè educi ex præmis-
 sis quod virtualiter eis inest*. Sensum
 nullum alium connotat hæc enunciatio,
Ego cogito, quàm *Ego existo res cogi-
 tans*: Ergo hoc posterius in illo priori con-
 tinetur, indeq; etiam sine circulo vitioso,
 quia virtualiter continetur, educitur. Ra-
 tio dubitandi sceptica, *DEum posse effi-
 cere ut repugnantia simul vera sint*, a-
 deoque eum non esse qui cogitat, nil
 quicquam *Cartesium* pungit, potius
 Primum cognitum confirmat. Nam, si
DEus facere potest, ut *cogitans*, eo tem-
 pore

*pore quo cogitat , non sit , fallere nos
 potest , ut cogitemus esse quo tempo-
 re non sumus : cùm Cogitare sit intel-
 ligere se rem cogitantem esse. Atqui o-
 portet nihilominus esse nos , ceteroquì
 falli non possemus. Quì falleremur
 non existentes ? Unde videmus , fieri
 non posse , ut cogitans non sit quo
 tempore cogitat : eumque existere ne-
 cessariò rem cogitantem , qui cogitat.
 Igitur de Prima Veritate Cartesius
 permansit certissimus. Prætereo, De-
 um ne quidem absolutâ suâ potentiâ
 posse fallere ; quòd demonstratio talis
 impræsentiarum sit intempestiva. Ita
 nil attinet hîc longum disputare , *An
 Deus possit efficere , ut contraria & re-
 pugnantia enunciata simul vera sint :*
 Sufficit pro nunc videre , in casu quæ-
 stionis falli nos : adeoque necessariò exi-
 stere nos res cogitantes , si quis diceret
 nos cogitare & cogitando non existere.
 Nec uspiam sentit vel affirmat Cartesius,
 Deum aliquâ potentia efficere posse
 contradictoria : quin docet passim, indi-
 stinctè ea pro omnino falsis habenda esse.*

VII, Quemadmodum autem Carte-
 C sius

sius , cū nihil videret in particulari quod utrāque certitudine , & intrinsecā & extrinsecā, esset verum , debebat ab omnibus rebus , tam particularibus quā universalibus, vi legis sese tamdiu avertere quā longissimē , tanquam a falsis ; ita fas erat , simulatque SE. EXISTERE. REM. COGITANTEM. intrinsecā & extrinsecā certitudine verū experiretur, non avertere se amplius ab hoc, quin id meritō agnoscere ceu primā veritatem particularem. Aliquo autem cognito particulari , multa simul tempore , uno eodemque rei particularis intuitu , semper cognoscuntur universalialia, quæ alias tā facile non cognoscerentur. Nam particularia sunt fundamenta & exempla universalium, semperque NB. quoad nos (secus quoad se & naturam :) priora ipsis universalibus. Ut pateat , veritatem particularem & specialem nullam aliam prius occurrisse rationabili lege philosophanti Cartesio , quā quæ est *de Veritate & Existencia cogitationis suæ*. In qua significatione *notio hæc* , Ego sum res cogitans , vel *Cogito ergo sum* , omnium prima est :

ut nec *ullæ aliæ*, seu particulares seu universales, eam tempore *præverterint*. Ilico namque, quòd omnimodè certum viderit SE. EXISTERE. ET. COGITARE, omnimodè certum quoq; videt, eodem mentis intuitu, QUICQUID. AGIT. ESSSE. & cetera quam plurima; didicitque simul, *quid sit agere, quid esse, quid agens, causa* &c. Nam universalialia, ipsaque etiam axiomata, non aliunde faciliùs meliusque quàm ex evidenti inspectione vel intuitu particularium, simul tempore cum his addiscuntur: certè plenius citiusque quàm ex Logicis, ut plurimum ineptis & obscuris, definitionibus. Quo sensu Cartesius *lumine naturali* semper *cognita esse* dicit generalia, scil. NB. postquam adest notitia specierum.

VIII. Nullatenus ergo *mirandum*, quòd detecta per Dubitationem primâ Veritate, *multa* simplicia & generalia *passim admitti jubeat*; quoniam intuen- do primam veritatem, æquè infallibili- ter certa ea videt, ac ipsa ei est prima veritas, in qua ceu specie suum funda- mentum genera adopant. Deinde, post-

quam, ut docebitur occasione Capitis Secundi, in veritate primâ addiscit etiam Criterium veritatis esse visionem, vel claram & distinctam perceptionem, non tergiversatur post admittere omnia quæ clarè & distinctè ipsi percipiuntur: siquidem pede tunc fixo in Criterio veritatis, propugnare ea potest adversum atheos & cetera catharmata generis humani. Ita ex idea DEI invictè docet DEum necessariò existere, ex idea corporis qualem in se quoque experitur, docet *Totum esse majus suâ parte*, & sic de sexcentis similibus ex lumine naturali, quod ideo verum quoque esse asseverat, perspicuis.

IX. Absit, enunciato hoc, *Ego cogito, aliud significari* quàm quod *Cartesius vult*, & nos exposuimus. Nam impræsentiarum mente ob causas dubitandi hyperbolicas averrà ab omnibus, Cartesius experiebatur, *Se cogitare*, nullis dubitationibus subjici posse: ut inde se avertere vi legis non deberet, neque, etiamsi vellet, posset: quandoquidem semper & necessariò omnia, quæcunque ageret aut agere in mentem induceret, cogi-

cogitabat. Ergo, nihil cogitando eorum, quæ a se diversa sensibus vel intellectu tunc temporis hauserat, *Cogitare se* tamen advertibat! Quo medio id advertit? Quo interveniente, cogitavit? Quam rem sibi obj- Tam cogitavit? Quis denique heic cogitavit? Postquam Cartesius a proprio corpore, quod invincibilibus rationibus dubitandi subjacet, avertebatur, nulla fuit in Cartesio res reliqua, quæ heic cogitare poterat, præter ejus alteram partem corpori contradistinctam, quam *Mentem* vel *Animam rationalem* vocant. Pars cogitans, hoc ipso quòd ab omnibus a se diversis esset aversa, nihil nisi se ipsam cogitare poterat: Dumque cogitabat, hoc ipso quòd cogitaret, adeoque per suam ipsius cogitationem, cogitabat non tantum, sed advertibat quoque se cogitare. Rem ita se habere, non poterat non confestim experiri, hoc ipso quòd videret se indubitato cogitare, quod est, immediatâ experientiâ id docente, experiri se rem cogitantem esse. Itaque, dum conclusit *se cogitare*, conclusit se esse & cogitare,

adeoque *se esse rem cogitantem*. Cogitationes nostræ sunt Directæ vel Reflexæ: Directè, cogitamus immediatè rem, quæ cogitationi nostræ objicitur: Reflexè, cogitamus nos cogitare rem quæ cogitationi objicitur. In calu præsentì, quando mens averfa ab omnibus a se distinctis, cogitat, directè cogitat se, immediatè, (& quidem prouti est:) rem nempe cogitantem: ipsa namque mens istius cogitationis objectum est, neque aliter objici potest, quàm se habet, sc: ut cogitans. *Lumenque naturale* hic non requirit *aliam cogitationem*, quâ se cogitet esse, quod est: ipsa sola mens sui ipsius speculū vel repræsentatio est. Siquidē, ut probabitur, mens cogitatio est, & cum sui ipsius semper conscia adeoque se sibi repræsentans est, utique mens repræsentando sibi res alias, semper sui ipsius repræsentativa est. Quod adeo verum, ut mens idcirco nullum actum ex se *immediatā experiētiā teste* eliciat, in quo non videat se rem cogitantem esse: intelligendo se eatenus videt, volendo, dubitando, affirmando aut negando se eatenus

tenus videt , audiendo se sic videt ,
 odorando similiter se videt , videndo-
 que etiam, & gustando, sitiendo, esurien-
 do, lætando, tristando, cupiendo, ada-
 mando &c. Neque absurdum, mentem
 cogitationum suarum , quatenus sunt
 actiones ejus, esse *agens, subiectum, ter-
 minum in quem diriguntur* : quanquam
 cogitatio mentis nostræ ut sic & secun-
 dùm se , non tam actio quàm passio
 sit mentis intuitu : Actio rectiùs Dei as-
 serenda, a quo defluxit. Haud tamen
*adversatur lumini naturali, ad quod sem-
 per provocandum est* Philosophis in ge-
 nere rerum suarum, Cogitationem se-
 cundùm se, quatenus fit cogitatio certi
 objecti, *in seipsam* secundùm se spectatã,
retorqueri. Inde tamen non conficitur,
actionem retorqueri in se : quòd cogita-
 tio ut sic & cogitatio certi objecti, mo-
 daliter differant: prior est subiectum
 & agens, ipsaque substantia mentis , at
 posterior subit notionem actionis, estque
 accidens oppositum substantiæ. Fal-
 sumque , *duplicem adhiberi cogitatio-
 nem* , quum mens cogitat se rem cogi-
 tantem esse, probavi. Reflexè mens se

cogitaret, cogitando quòd cogitaret se, sc: rē cogitantem esse, idque longè diversum quàm cogitare se scil. rem cogitantē esse. Primisque Philosophiæ rudimentis imbuti omnes norunt, quòd res una & eadem per essentiam suam actuosa (qualis est mens:) in se agere possit. Etenim mentes in se agunt, volendo, dubitando, judicando &c: Liquet e dictis, immoto stare talo conclusionem hanc: Ego Cogito: E. sum res cogitans: quandoquidē cogitando, hoc ipso quòd cogitem⁹, cogitā⁹ nos (velut dictum:) res cogitantes esse. Atque, dum conceditur, pro eo temporis momento, quo dico, Ego cogito, verum esse, Ergo sum, efficitur quoque alio tempore, quo rursus dico, Ego cogito, verum esse, Ergo sum: ceteroqui nec prius foret verum. Sed jam patuit, ac ulterius patebit, omni temporis momento mentem dicere posse, Ego cogito: proin identidem verum, Ergo sum scil. cogitans. Ita perabsurdum sit oportet, veritatem cogitationis esse naturā & tempore discretam a veritate existentiae scil. rei cogitantis.

X. Quod in Cartesii libris legitur,
adeo

adeo consonum est experientia quam unusquisque penes se sentit, ut dubio careat. Hoc namque ipso cum, quod cogitet, percipere se cogitare, singuli cogitando experiuntur. Ut quaelibet cogitatio, sive sit directa, termineturque in objectum, sive reflexa, desinatque in cogitationem aliquam priorem, sui ipsius repræsentativa sit. Quin, velut manifestum faciemus, cum essentia mentis consistat in cogitatione, adeo cuncta quæ in mentem recumbunt, ab ejus essentia illuminantur, ut nihil eorum reperiat, cujus mens conscia non sit. Quocirca sive cogitem diem, sive cogitem me cogitare diem, cogitationis utriusque conscius sum: quia novi me cogitare, æquè cum simpliciter diem cogito, ac cum cogito me cogitare diem, intus id attestante in universum conscientiam. Equidem fateor, *mutato fine seu termino*, rectius objecto, *mutari* cogitationem, scilicet quoad speciem, ut fiat alterius speciei, non quoad genus, ut amittat quod cogitationes inter se habent commune, scilicet cognosci. Ad scitum Scholæ, *Actum habere speciem ab objecto*, notandum.

dum, ideas vel cogitationes inter se convenire formaliter, at distingui objective. Etenim duplex esse, in nostris cogitationibus consideratur: *Formale* unum, & alterum *Obiectivum*. Formalitas idearum semper una & eadem est, consistens in cogitatione: sed realitas obiectiva consistens in $\tau\omega$ cognito, variat, ipsa-que inter se ideas specificè distinguit. Ex: gr: ideæ cylindri, coni, rhombi, trianguli &c. quod singulæ definant in esse cognitum peculiare, inter se specificantur, sed una idea æquè ac altera, modus cogitandi, & omnium immediata mens conscia est citra distinctionem; cum una idea æquè sit cogitatio ac altera. Autoritatem *Cartesii in libro de methodo* quod attinet, vult, quod quoque in libris *Passionum* inque *Responsionibus* ad objectiones doctorum virorum inculcatur, ideam aliam esse directam & aliam reflexam; nihilque præterea: eodemque faciunt verba *Scholasticorum* angelici *Principis Thomæ Aquinatis*: quod nos minimè negamus. Id probandum, vice ejus quod irrelevantè longo ordine adducitur, *utrum mens se ipsam neque-*
at

at aliter quàm reflexè cogitare. Nos id negamus, & immediatâ conscientiâ freti mentem docemus cogitare se directè, quòd cogitando se norit, scil. per ipsam illam cogitationem, quòd cogitet, sitque iccirco res cogitans. Nam desubito ac mens cogitat, semper se novit cogitare: E. hoc ipso quòd se cogitet, novit se cogitare, q. e. per ipsam illam cogitationem sui. *Ult omnis cogitatio non adjunctum habeat & comitem sensum quendam & perceptionem sui, sed quælibet sui ipsius sit repræsentatio: ut cogitationem in ipsâ cogitatione cernere habeamus.* Ruit itaque exceptio omnis & exemplum cogitationis diei: quæ directa est, distinguiturque ab altera reflexa, scil. *cogitatione cogitationis diei.*

XI. Quàm primùm Descartes dubitando expertus fuit se semper cogitare, ut a cogitatione averti nullâ ratione potuerit, intuitivè quodammodo poterat advertere, quod *existeret res cogitans;* sed deinceps NB. (quemadmodum in citata Meditatione secunda videre est:) per ratiocinationē vidit se magis explicitè, *qualis res demum existeret.* Ubi au-

rem , sodes , Cartesius *fatetur* *rationationem omnem errori esse obnoxiam?* Argumentum quidem sæpe imperfectionis est in iis , qui ea utuntur , sed rectè facta infallibiliter verum demonstrat. Neque *memoria principiorum* (quæ tunc temporis in prima veritate ceu in speculo poterat intueri :) *fallax & infida* esse potest : quòd ex vero nequeat falsum sequi. *Igitur si totum istud , Ego cogito E. sum , rationationem esse docetur* , minimè inde conficitur illud totum ideo *incertum & dubium esse*. Deinde sciendum , vix dari veritatem tam simplicem , quæ nequeat , cùm antè nobis ostensa sit intuitu mentis , in aliquam rationationem , saltem a posteriori , resolvi. Ita primam hanc simplicissimamque veritatem de *existentia sui* , antea quidem intuitivè perspectam , superadvenientiâ rationationis posterioristicæ , scil. ab immediata cogitationis suæ experienciâ , fecit sibi intelligibiliorem , notamque magis explicite & distinctè. Ita in aditu *philosophiæ suæ* *profitetur Cartesius non scire se satis explicite & distinctè , an sit & quid sit* : utrumque fatetur sibi *ratio-*

riocinando adversum atheos & Scepticos, evasisse cum specialiori expressione necessario verum. *Legatur secunda Cartesii Meditatio, manifestò apparebit progressio per ideam cogitationis ad existentiam sui antea non satis explicitè & distinctè notam, intelligibiliùs cognitam. Unde sequitur, notitiam de sui existentia, non esse diversam a notitia de cogitatione sui, sed unicam veritatem diversimodè a se cognitam, vel eandem cognitionem antea minùs post magis expressam esse.*

XII. *Scrutemur stirpes omnes argumenti, quod subsequitur, & servamus. In §. 2. dixi, causam quare a dubitatione initium Philosophandi sumpserit, nullam aliam sedisse Cartesio, quàm quòd viderit tunc temporis nihil a se cognitum defendi posse contra rationes dubitandi, quibus nequam athei & Sceptici utuntur. Adeo mancam & debilem senserat Philosophiam, quam hausset e libris Aristotelis. Nam veritatem sensibilem objicienti Aristoteli, Respondent sensus errare & falli. Instanti Aristoteli, quòd experiatur, sub quadruplici-*
ci-

ci conditione scil. organi & medii bene
 dispositi, objecti satis magni nec nimium
 distantis, *non errare sensus*, Regerunt
 se dormire, & hoc saltem putare. Re-
 plicanti Aristoteli *quod intelligat se vi-*
gilare, Duplicant intellectui quoque
 non esse magnam fidem adhibendam:
 quod ratio humana sit obscura & lubri-
 ca, imò quod falsi omnes homines sint
 facti, ut nihil rectè & verè intelligant.
 Triplicanti *mendacia esse sex jugera lon-*
ga, aliterq; rem intelligi clarè ac distinctè,
 Quadruplicant simpliciter negando pri⁹,
 & petendo probationem posterioris, scil.
id ilico esse verum quod clarè distinctèque
intelligitur, Quamdiu hoc non ostendi-
 tur, (ut hoc iterum iterumque dicam;)
 cui tamen ostendendo Aristoteles cum o-
 mni Philosophiâ suâ non sufficit, Athei
 & Sceptici refelli nequeunt. Cartesius
 ab initio ipse nondum demonstrare hoc
 poterat, ideo cessit hostibus, averten-
 do sese ab omnibus præcognitis quæ
 contra tam malignas artes dubitandi tue-
 ri se non posse cerneret, ut experiundo
 disceret num aliquid esset quod rationes
 & artes illas procul haberet, foretque
 nubi-

nihilominus verum, nequicquam virus suum exspuentibus impudentissimis veri osoribus. Deprehendit istiusmodi veritatem, scil. *de sui existentia* & *cogitatione*, tam firmam, ut, per ea quæ dixi superius, non moveri loco, sed in firmitate magis magisque eam figi observaret. Patet, triplici diademate vertex ejus ornatus fuisset, dignum Cartesiū fuisse, quod tantam certitudinem Philosophiæ invexerit. Immortales sibi gratias dici meruit ab omnibus Veritatis Studiosis. Ut figmentum sit auribus Christianis inusitatum, docendo statuisse Cartesium, *DEum nos posse semper fallere*. Atheorum hæ voces, non Cartesii sunt. Longè aliter Princip. part. 1. §. 29. *Primum DEi attributum quod hic venit in considerationem, est, quod summè verax & dator omnis luminis; adeo ut planè repugnet ut nos fallat* &c. Atheorum fictio, non Cartesii est: dari malum aliquem genium animis hominum insidiantem, perpetuoque iis confundentem tenebras & errores. Quam fictionem ut radicitus extirparet, dixi maluisse Cartesium cedere
ad

ad tempus hostibus, avertendo prudenter se a præcognitis, quàm acriter, deficiente criterio veritatis, in calumniatores atheos Scepticos que disputare. Postquam verò offenderet immotum principium scil. *de existentia & cogitatione sui*, indeque, ut post dicetur, reperiret evidentiam infallibile veritatis signum, tum, qui *de omnibus omnino rebus dubitare decreverat*, perfractò statim hoc repagulo, quod ipse in limine objecerat sibi, iam quæcunque animo perspicuè videbat, verissima esse constanter affirmavit statuitque. Nam posito, haud concesso, a Deo sic se compositum esse, ut fallatur semper, experiebatur tamen se non falli, judicando se existere, quòd cogitaret: veluti suprâ ostendimus. Porro ut *admitteret principia Arithmeticæ & Geometriæ*, velut ista, *Duo tribus addita efficere quinque, & Si equalibus equalia addas, quæ inde exsurgent, fore equalia*, necesse erat; quòd evidenter ea intelligeret. Imò tanto sole exorto supra horizontem capacitatis suæ, non poterat non multa prævidere infallibilter certa, *de quibus tamen dubitare an-*

tea

tea statuerat. Et cur longius morem
 gereret præcepto avertendi ab his, quæ
 videret ab omni exteriori incertitudi-
 ne vindicata? Merito veritati *fenestra*
aperiebatur, evanescente protinus omni
illo dubitandi, rectius avertendi, *appa-*
ratu. Videbat, sine ulteriori NB. con-
 cursu, quò se vertendum haberet: scil.
 ad primam veritatem, omniaque quæ
 clarè cognosceret. Ecce omnia pla-
 na & expedita! Verba Meditationis
 tertiæ, *Quoties præconcepta de summa*
DEi potentiâ opinio mihi occurrit, non
 possum non fateri, siquidem velit, facile
 illi efficere ut errem, etiam in iis quæ me
 puto mentis oculis quàm evidentissimè
 intueri: respiciunt objectionem, quâ athei
 ante repertum veri criterium irrefuta-
 biliter efformabant: ut patet ex voce præ-
 concepta. Subjicit autem, cum jam
 gnarus evalerit indicii veritatis, *ad ipsas*
verò res, quas valde clarè percipere ar-
bitror, quoties me converto, tam plane
 ab illis persuadeor, ut sponte erumpam
 in has voces, fallat me quisquis potest,
 nunquam efficeret ut nihil sim, quamdiu
 me aliquid esse cogitabo; vel ut aliquando
 D verum

*verum sit me nunquam fuisse, cum jam
 verum sit me esse ; vel fortè etiam ut
 duo & tria simul iuncta plura & paucio-
 sint quàm quinque, vel similia, in qui-
 bus repugnantiam agnosco manifestam.*
 Facta commemoratione diversi respe-
 ctus, quisque videt, sentiri manifestam
 horum ipsorum, quæ dicit Cartesius, re-
 pugnantiam nullam, ne minimam.
 Antè nesciebat se falli non posse in rebus
 perspicuis : at, quàm primùm reperis-
 set signum, certè solem veritatis, ex-
 periebatur se in rebus perspicuis falli non
 posse. Nec quicquam heic sibi obstare
 videbat atheorum allata superiùs argu-
 menta : quæ inter, quòd a Deo factus
 esset fallax. Facile erat ipsi responsio-
 nem invenire hanc : posito se fallacem
 esse, invincibiliter videre tamen se esse
 rem cogitantem : indeque profluere,
 visionem indicinam veritatis, uti infe-
 riùs docebitur ; consequenter, se nec
 posse falli in rebus quas lucidè videret.
 Quin postea insuper videbat invictè con-
 tra Atheos, acu & vi solius rationis, citra o-
 pẽ fidei vel Christianæ religionis, Deũ per
 suam omniscientiam, bonitatem & omni-

omnipotentiam , non posse *deceptorem* agere : quemadmodum infra patebit. Summatim, post tempora inventi criterii, atheorum & Scepticorum absurditatum nuditas adeo in conspectum posita fuit , ut bombi ipsorum ignivomi, ollæque fætidae, spiculaque virulenta, negotio facili in universum retorqueri possint. Adeo malignantium *criminationes & fallaciæ* usum vix habent tunc alium, quàm ut ostendatur earum excrementis fædata caducitas, methodiq; recentioris robur. In ipso quoq; noviter, ut sic dicā, philosophandi curriculo, ac progressionem, tenebris a tergo relictis, clariores radioso sole veritates semper ordine produxit , ostenditque eas a suis , quibus ante subjacebant, cacatis calumniis, emendatissimas. Cujus rei specimini manifesto erunt sequentia.

XIII. Efflorescit e dictis, perque dicenda efflorescet magis , *Philosophiam Cartesii tam imperiosam* esse, ut invitis atheis Scepticisque extorquere possit assensionem veritatis de sui existentia & cogitatione , consequenter de existentia & essentia multarum rerum , quæ

oblivionis & tenebrarum mari velut
sepultæ jacuerunt. Expecto argumen-
tum, quod *simplicem mentis visionem*
suspectam erroris reddat : adeo infal-
libiliter visio veritatem denunciat. Cau-
sa quare *falli nequeamus in iis, quæ co-
gnoscamus per simplicem visionem*, rela-
ta est in caput sequens, ceu genuinam
istius materie sedem. Cetera adjecta par-
tim non relevant, partim refutata jam
sunt. Neque *fastidiosis temeritatibus*
immorari tempus permittit.

XIV. Quare & quomodo Cartesius
*a dubitatione exorsus fuerit Philosophi-
am*, nequaquam ob causas & in mo-
rem Scepticorum, jam dixi. Coepit
dubitare Cartesius, avertendo se ab o-
mni præcognito, quod reddi poterat
dubium : ideo statim desiit dubitare,
cùm adverteret se non posse non co-
gitare, & cogitando necessariò existe-
re, Ergo habuit dubitandi finem. Ve-
rum Scepticorum profapia omnia dubia
occurrunt, quòd illi destituantur me-
thodo extricandi se e labyrinthis dubi-
tationum. Perpetuis igitur fluctibus du-
bitandi agitantur, ut nec modum nec
fi-

finem præsentiant dubitandi ; adeoque semper dubitant , & dubitare se dubitant , atque dum dubitant se dubitare, de hoc quoque dubitant, nec unquam dubitant, ut non dubitent se dubitare , quod certè est , cùm *nihil ipsis satis liquidò satisve certò percipi posse videatur*, ita pro scopo non scientiam sed dubitationem habentes, *dubitare ut dubitetur*.

XIV. Viderat quidem post detectum veritatis criterium Cartesius, nihil perfectè sciri posse , ignorato DEO: antè tamen fuit expertus, subsidio methodi suæ, etiam cùm nihil cogitaret de DEi existentia, nihilque quicquam obnitentibus argumentis atheorum & Scepticorum, infallibiliter certū se fieri de sui existentia & cogitatione: indeq; uti monstrabimus, pervenisse se ad agnoscendum criterium, quo posset veritatē animadvertere. Ergo quidē erat ante demonstrationem DEi, infallibiliter certus de se, deque criterio veritatis , necdum tamen perfectam sui & criterii veritatis scientiam habebat: qualem postea demum progrediendo acquisivit. *Experientiā immediatam infallibilitatis de se & criterio veri-*

tatis habebat, non scientiam perfectam, quæ est cognitio per causas omnes. Causas dicere veritatis & criterii ejus non poterat: experiebatur tamen se planè certum de se & criterio veritatis; ut incertus reddi non posset. Hoc sensu docet Cartesius, nisi nobis constet 1. *Deum esse*, 2. *Fieri non posse ut DEUS nos fallat*, consequenter 3. *Veraces, non falsos, factos nos esse*, perfectè scilicet per causas omnes, ad altissimas usque, nihil sciri posse, *nec ipsa theoremata Geometrarum*, quemadmodum *an ulla existet materia rerum, resve ullæ materiâ concretæ*, *Et an mundus adspectabilis revera existat, uti videtur* &c.

Premittitur Cartesii Sententia de Criterio veritatis.

I.

 Onspeximus Cartesium ab exordio dubitasse, non ut dubitaret, vel ut magnitudine dubitationum obrutus nunquam faceret dubitandi finem, sed ut dubitando

tando quæreret veritatem, de qua, more suo, dubitare amplius non posset. Veritatē quoq; feliciter expertus est *de sui existentia & cogitatione*, adeo firmam, ut nullis dubitandi contrariis rationibus infirmari queat: eo, quo superius dictum est, modo. Nunc inquirendum est in causam quare hæc veritas, *Ego sum res cogitans*, sit tantopere certa. Cū hanc veritatem NB. viderit, mente ab omnibus averſa, nihil certē pro causa aliud habuit tunc, allegarique heic potest, præter NB. visionem: scil. certum se ideo esse, SE. EXISTERE. ET. COGITARE. quòd videret rem ita se habere, scil: *se existere & cogitare*: ut non posset admittere, *se non existere*, eò quòd cogitaret, & cogitando videret se existere; neque admittere *se non cogitare*, eò quòd cogitaret, & cogitando videret se cogitare. Rumperentur licet illa atheis & ceteris veri spretores, nihil contra hunc murum aheneum quicquam effectivè machinabuntur. Igitur plusquam videtur imperiosa hæc methodus, usque adeo fortis, ut consci-

entis cauterisatis non tam imperare,
quàm extorquere assensum satagat. Vio-
lentiam cernimus inferre sibi omnes,
qui malunt ἐπ' ἐχέειν quàm ire in hoc pri-
mum tam irrefutabili certitudine valla-
tum cognitum, SE, EXISTERE, ET, CO-
GITARE.

II. Ergo dixisti ad atheos Scepticos-
que, jure optimo maximo, Cartesi, si
alias causas non habeam asserendi ME.
EXISTERE, ET, COGITARE, quàm
quòd clarè distinctèque videam ME
EXISTERE, ET, COGITARE, & ideo
hoc cognitum ceu, vestrà etiam Judice
conscientià, Veritatem fui examplexa-
tus, tuitusque, eccur alia non asse-
rem talia, qualia æquè clarè distinctè-
que video? Ego & vos dubitare non
possumus de hoc primo cognito, quòd
videamus id ita se habere; nec dubi-
tabimus de aliis, quæ videmus se ita
habere. *Me cogitando existere, verum*
ajo, quòd videam cogitando me exi-
stere: ergo etiam ajo verum, Bis bina
esse quatuor, Totum esse majus qualibet
parte suâ, Non entis nullas dari quali-
tates &c. quòd videam hæc ita sese
ha-

habere. Magis horum aliquid non negabitis, quàm vos existere & cogitare. Si negabitis aliquid horum, ergo negandum quoque vos existere & cogitare: Atqui infallibiliter verum est, vos existere & cogitare; ergo vera infallibiliter omnia reliqua, quæ habere se ita videtis clarè ac distinctè, ac vosmet ipsos videtis cogitando existere. Merè igitur experiendo didicit, indicinam veritatis esse *visionem* sive *evidentiam* rerum: ut necessariò unumquodque sit id, quod videmus unumquodque esse. Causam *a priori* nullam ab initio scivit; adeoque criterii perfectam scientiam quidem non, sed immediatam tamen experientiam irrefutabiliter, habuit. Nam, posito abs atheis objici, *Saltem me putare quòd videam, nec videre*: cogito tamen, & dum cogito, video me cogitare, & si irrefutabiliter verum est, me cogitare, similiter erit verum *me videre* quòd cogitem, & cogitando sim irrefutabiliter *res cogitans existens*.

III. Ecce criterium veritatis, scil. *visionem*, vel *evidentiam* quâ solâ

Iam sentit certiores se reddi de primo,
 quod non negari, ne quidem in suspi-
 cionem erroris pertrahi, potest. Dein-
 ceptis cognitâ invictis argumentis existen-
 tiâ divini NUMINIS, causam dedit
 criterii prioristicam. Nam, cum DEi
 nomine veniat ens perfectissimum, non
 potest non esse Omniscius, Optimus &
 Omnipotens : idcirco nec fallere po-
 test. Quandoquidem fallimus defectu
 vel *scientiæ*, ut rem velimus esse quod
 non est, quod eam non percipiamus;
 vel *bonitatis*, ut purè nolimus rem esse
 id, quod eam esse quidem pernovi-
 mus; vel *potentiæ*, ut nobis metuamus
 profiteri veritatem : Quô spectat Joh.
 13:42. *Multi crediderunt in Jesum : sed
 propter Phariseos hoc non profitebantur,
 ne NB. synagogâ moverentur.* Ergo
 DEUS per immutabilem veracitatem na-
 turæ suæ nequit intellectum condere,
 qui non sit rebus, prout eas fecit, con-
 sentiens: proin nullus intellectus potest
 aliquid videre, quod non se habeat ita
 prout videt. Potest quidem intelle-
 ctus scotomate percussus, non videre,
 multa, sed quæ videt, sunt per veraci-
 tatem

tatem divinam talia, qualia videt. Huc finalia faciunt Meditationis quintæ : Postquam verò percepi DEum esse, quia simul etiam intellexi cetera omnia ab eo pendere, illumq; non esse fallacem; atq; inde collegi, illa omnia quæ clarè & distinctè percipio, necessario esse vera &c. nullaq; ratio contraria afferri potest, quæ me ad dubitandum impellat, sed veram & certam de hoc habeo scientiam; neq; de hoc tantum, sed & de reliquis omnibus quæ memini me aliquando demonstrasse, ut de Geometricis & similibus: quid enim nunc mihi opponetur? Mene talem factum esse, ut sæpe fallar? At jam scio me in iis, quæ perspicuè intelligo, falli non posse. Mene multa alias pro veris & certis habuisse, quæ postea falsa esse deprehendi? atqui nulla ex iis clarè & distinctè perceperam, sed huius regulæ veritatis ignarus ob alias causas fortè credideram, quas postea minus firmas esse detexi &c: Atque ita planè video omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri DEI cognitione pendere; adeo ut priusquam illum nossem, nihil de ulla alia re NB. perfectè scire potuerim. Jam verò innu-
mera

*mera tum de ipso DEo , aliisque rebus
intellectualibus , tum etiam de omni illa
natura corporea , quæ est puræ Mathe-
seos objectum , mihi planè nota & certa
esse possunt.*

CAPUT SECUNDUM

I.

 *Ilisquis ædificium exstruere
parat , prius debet scire
modum inchoandi ædificii ,
ceteroqui nunquam ædifi-
cabit. Cartesius nobile hoc Philosophiæ,
quæ tota in veritate percipienda versa-
tur , ædificium moliturus , in anteces-
sum cogitavit de modo auspicandi. Ne-
que , per superius adducta , aliter ejus
facere auspiciu[m] poterat , quàm aver-
tendo se in universum ab iis , quæ ex-
trinsecè dubia reddi poterant: quâ viâ
primum & angularem lapidem (exaudi
veritatem de sui existentia & cogitatio-
ne:) invenit : indeque confestim evi-
dentiam infallibiliter expertus est libel-
lam & normam, ad quam veritas omnis
veniat*

veniat exigenda. Quam normam Aristotelici non invenientes initio ante ædificationem, toto ædificationis tractu eam destituuntur: ut non sint nisi deformium & ruinosorum larium artifices. Cartesius optimo & irreprehensibili ordine habitabilem Philosophiæ fecit regiam, fundo tam solidato & statumini-
 bus inductis tantopere ruderato, intritâ & cœmento & ferrumine tignis firmiter inter se tam cohærentibus, ut, catenis velut perpetuis inter se partibus cunctis ligatis, nihil dum vitii fecerit. Nec videmus, quo pacto vitium facere queat. Stat immota & inconcussa, æternumque stabit contra atheos Scepticosque, omnesque alios malevolos. Verbum rationis est verbum Dei in natura loquentis: *Verbum autem Domini manet in æternum.* Plus satis suprâ sentiendum dedimus, quare & quomodo EVIDENTIA sit norma vel signum veritatis. Hoc jubare surgente supra planitiem, oportet ut rationes atheorum & similis furfuris hominum velut umbræ suapte sponte corruant ac dissipentur. Ut quadret jam Respondere, posito
 me

me in magna opinionum pravitate versari ab ipso ortu, & errorem suxisse cum lacte nutricis, & sæpe me a sensibus & ratione putatitiâ falli. & ante detectum criterium, hucusq; nescivisse fortassis fictum me esse a Deo, ut semper fallar in rebus notissimis: attamen hodieque, quòd indubitatò exploraverim evidentiam signum veritatis, hoc unum novi scil. per indubitata[m] experientiam, me in rebus clarè distincteq; cognitis falli non posse. Indeque didicit, alterã præparationis ad philosophandũ partẽ consistere in INSTAURATIONE mentis secũdum claras & distinctas perceptiones cũ principiorũ tum principiatorum. Clarèque ac distinctè postea cognito NUMINE, per causam quoque veram cognovit, in evidentibus se falli non posse. Ita Cartesius ad hanc normam paravit ædificium, non normam sub auspiciũ ædificandi statim in primo lapide repertam, ad ædificium.

II. Numquid, sodes, absolum, in eodem libro, in eadem libri parte, tradere diversi temporis facta? Primum memorat, dubitando per aversionem, aut

aut sepositionem *anteceptorum opinio-*
num, donec offenderet indubitatum
 scibile, auspicatum se fuisse Philosophi-
 am; dein eloquitur, quem dubitatio nacta
 sit eventum, scil. apprehendisse se isthoc
 more veritatem indubitata ejusque sub-
 sidio infallibile veri criterium. Juxta
 hoc criterium porro processit, ac pro
 re nata ulterius capeffivit consilium, scil.
de instauranda mente suâ notionibus per-
spicuis: quod perspicuitatem expertus fu-
 isset indubitatum indicem veritatis. Quid
 utilitatis ad Cartesium pervenisset ex du-
 bitatione, si compendiis inde sibi ob-
 venientibus abstinuisset? Inexcusabili-
 ter peccasset, non eundo quô præfixa
 methodus eum duceret. Hanc unicam
 veritatis Philosophicæ viam insistens,
 mentem suam instauravit secundum cla-
 ras & distinctas perceptiones, scil. *quid*
ipse esset sine corpore, quid DEUS, quid
verum, quid falsum, quot darentur modi
ac fontes errorum, quid corpus, quid mun-
dius adspectabilis &c: Initio, cum indu-
 bitatè videret, SE. EXISTERE. ET CO-
 GITARE. neque non EVIDENTIAM.
 CRITERIUM. VERITATIS. poterat
 per

per immediatam experientiam indubitatae certitudinis argumentari : *Ego Cogito. E. sum* : Itidem *Me cogitare* & *existere*, *experior indubitate verum esse*, ut *nullis rationibus contrariis abs ullo possit in suspicionem erroris trahi; deq; veritate illa nihil, nisi quòd sic videā, me facit certum* : *E. quod video se habere, ita se habet, prout video* : *E. visio est signum veritatis*. Postquam ita se invenisset, & juxta se criterium veritatis, invictè poterat argumentari ampliùs : scil. *Ideam Dei menti impressam habeo* : *E. Deus est* : quòd videret, ideam Dei non nisi a Deo manifestatam esse. *Ex eo quòd clara & distincta perceptio sit nota veritatis*, colligit DEUM esse : at claram & distinctam perceptionem esse notam veritatis, colligit ex eo, quòd expertus sit de indubitata veritate existentiae & cogitationis suae unicè se certiore reddi per claram & distinctam perceptionem. Adeoque claram & distinctam perceptionem esse signum veritatis experiundo primam veritatem discit. Ergo *primam veritatem* haud colligit ex eo, *quòd clara & distincta perceptio, nota sit veritatis* : hoc namque primum in visione

one primæ veritatis experitur. Dubitando expertus est se indubitato cogitare, & cogitando se indubitato existere: & se in eo non falli certum se esse, similiter expertus est, merè ideo, quòd dubitando clarè & distinctè videret se cogitare, & cogitando se esse. Inde coepit clarâ & distinctâ perceptione uti pro indicio omnis alterius veritatis: quòd advertisset se per eam solam de veritate sui, quam nullus veriosor dubiam reddere potest, adeoque pro veritate quisq; agnoscere teneatur, unicè admonitum fuisse. Ergo claram & distinctam perceptionem esse Criterium veritatis, ostendit ab initio a posteriori, scil. per immediatam primæ & indubitatæ veritatis experientiam, quòd eam dumtaxat, nec aliter, invenerit quàm clarè distinctèque percipiendo: Postea cognito Dfo, demonstrat illud Criterium quoque a priori, scil. per veracitatem divinam. Ita hætenus non *per circulum* disputare videmur.

III. *Nunc exploratis viis, quibus ad Criterium ire instituit, si investigemus ejus sententiam super ipso Criterio, ex cujus cognitione pendet omnis Philosophia, rem*

utique *constanter* ac *firmiter* ab eo *disputatam* *reperimus*, *clare* etiam & *distinctè*, adeoq; & *rectè* & *eâ firmitate* atque *accuratione*, *quam rei dignitas postulat*. Postquam enim in primo Philosophiæ vestibulo & introitu indubitatò penes se expertus fuerat, *claram & distinctam perceptionem* esse illud veritatis infallibile argumentum, non poterat non *certum esse colligere*, *nunquam se falsum pro vero admissurum*, si *is tantum assentiretur*, quæ *clare & distinctè* perciperet, Deinde oportebat, ut in reliquo opere, aliisque scriptionibus, *claram & distinctam perceptionem adhiberet*, *velut certissimam ac unicam veritatis normam*: ex qua etiam *DEi potentiam* infallibiliter concludit. Inspectoque *DEO*, hanc normam, quam hæcenus penes se expertus tantum fuerat, postea a priori incipit videre infallibilem esse. Nunquam verò in *DEi* notitiam indubitatam pervenisset, indeque ex *DEi* notitia *normam hanc prioristicè constare* visisset, nisi antè in indubitatam experientiam *Criterii veritatis* deductus fuisset: ut contra nequam riores veritatis sustinerequivisset, *lumine naturali*, vel *perspicuè*, vel

per

per se h.e. (simplici intuitu:) *nota*, vera esse. *Ecce Cartesii Criteria, Lumen naturale, Per-
spicuitas, Per se*, aut simplex *rei intuitus!*
quæ quidem verbis diversa, sed ipsa re
unum Criterium sunt: quo solo ceu
fundo immutabili omnis certitudo Phi-
losophica innititur.

IV. Nihil verò clara & distincta percē-
ptio est, quàm (si fortè his terminis ab
altera parte capiatur:) actiuosa quædam
qualitas menti naturaliter inhærens, quæ
ei actu & immediatè res exhibentur, aut
repræsentantur; vel, ipsa mentis nostræ
visio, illuminatio, claritas, cuius mens
conscia semper est immediatè penes se.
Ut, quemadmodum alio sole non indige-
mus ad videndum solem, sed sol sole
cernitur plus satis, ita non indigeamus alia
claritate ad videndum claritatem mentis,
quòd hæc luce suâ sufficienter radiet.
Hæc proxime & immediatè sui conscien-
tissima claritas, haud dubiè *Lumen* quod-
dam est *naturale*. Nam in claritate illâ
solâ spectamus quod spectandum habe-
mus; & naturæ mentis nostræ coæva &
cōessentialis est. Notandum verò, hoc
lumine objecta cognoscibilia quidem vi-

deri ac repræsentari, sed non omnia sunt ejusdem generis. Quædam objecta mens videt, quæ nunquam aliunde *didicimus*, *accepimus*, *legimus*, *verum ex natura ipsius mentis arripuimus*, *hausimus*, *expressimus ad quæ non docti sed facti, non instituti sed naturaliter imbuti sumus*: ut verba Cs. Tullii usurpem in defensione Milonis, quando is Clodium confecerat. Lumen ad id genus scibilium rerum restrictum speciatim ac magis propriè audit *Lumen naturale*. Deinde, ope sensuum menti adventitia occasio præberi potest multas res spectandi in illa claritate, quas si præviis sensibus nunquam spectasset. Denique per voluntatem mens componendo & dividendo naturali lumine incipit spectare nova figmenta. Itaque unum dari lumen naturale statuimus, objectivè tripartitum, scil. *Innatum* (rectiùs *Increatum*:) *Adventitium* & *Fictum*: inque rei veritate Adventitium & Fictum adjectitiæ, nec contrariæ, qualitates sunt. Innati. Unde omnia vera sunt id & NB. eatenus esse, quod & quatenus esse spectantur; quòd vera sint quæ lumine naturali, siue (quod eòdem recidit:) cla-

rè & distinctè reapse spectamus. Multa
 autem actu & multa potentiâ existere spe-
 ctamus : *Conf. Cartes. Med. III. §. ex*
his autem, Item pag. 184. Med. in artic.
12. Append. p. 63. §. 2. Hinc manifestum
est censuisse Cartesium, Perceptionem cla-
ram & distinctam non aliud quid esse ac lu-
men naturale : quanquam ex hoc lumine
naturali nihil colligere potuerit, antequam
exercuisset methodum suam, vicujus ex-
pertus illud esse indubitatam normam ve-
ritatis. Tu dicis : Lumen naturale attingit
rem, at Perceptione tantum attingitur res
objecta : E. diversa sunt. &c. Si lumen at-
tingit rem, res haud dubiè attingitur a lu-
mine : & si res attingitur a perceptione,
perceptio debet attingere rem. Tactus
etenim omnis mutuus est. Lumenque
expressum nihil aliud est quàm perceptio
& actio mentis nostræ : Secus, si id ceu im-
pressum consideretur. Ut lumen nos
non distinguamus a clara & distincta Per-
ceptione : meritoque debeat omnibus rebus
quocunque modo cognitis adesse, antequam
eas pro veris vindicet Philosophus. Ecce
sententiam & mentem Cartesii ! quâ qui u-
titur in studiis rerum Philosophicarum,

has discit *sine conjecturis & suspicionibus*.
Necessariam quoque esse *attentionem ad*
percipiendum verum, *Cartesiani* totis li-
 bris id ideo *prædicant*, quòd animos ex-
 periantur se ita divinitus conditos esse :
 judiciaque possent ceteroqui ferri in fal-
 sum ac malum quatenus tale. Etenim
 ad notitiam veri aut boni si nulla require-
 retur attentio voluntatis, verum aut bo-
 num semel perceptum, semper (experi-
 entiâ oblucente :) obversaretur cognitio-
 ni nostræ, atque ita si quis boni & veri re-
 gulis instructus ageret in eas, in malum ut
 malum sibi cognitum, & in falsum ut fal-
 sum sibi cognitum tunc temporis ferre-
 tur : quod absurdum & contra naturam
 appetitûs. Sed verò, licet boni & veri
 multiplicis scientiam homines habeant,
 indeque sæpenumero deflectant, non a-
 liter tamen aberrare eos novimus, quàm
 quòd mens, quo tempore delinquunt fal-
 sòve judicant, non attendat ad scientiam
 quam de bono & vero habent. Dum
 quis furatur, non attendit furtum veti-
 tum esse, sed utilitates rei furtivæ animo
 tunc volvit : deque veritate convictus
 adversam sæpe, ejus rationes suasorias ex-
 pen-

pendendo, amplectitur sententiam. Sed dicebat Medea poëta: *Video meliora, probog; Deteriora sequor.* R. Habebat notitiam quidem meliorum, absoluteq; ea probabat: verum alias rationes attendebat respectivas, quibus ab idea boni absoluti, indeq; subsequente iudicio, retraheretur.

V. Nunc illa sigillatim expendamus. *Lumen naturæ*, verba sunt Philosophi Principp. I. §. 30. *sive NB. cognoscendi facultatem a DEo nobis datam, nullum unquam objectum posse attingere, quod non sit verum, quatenus ab ipsa attingitur, h. e. quatenus clarè & distinctè percipitur. Merito enim deceptor esset dicendus, si per veram illam ac falsum pro vero sumentem nobis dedisset. Ita tollitur summa illa dubitatio, quæ ex eo petebatur, quòd nesciremus, an fortè talis essemus naturæ, ut falleremur etiam in iis, quæ nobis evidentissima esse videntur. Quin & aliæ omnes dubitandi causæ prius recensitæ facile ex hoc principio tollentur. Non enim amplius Mathematicæ veritates nobis suspectæ esse debent, quia sunt maximè perspicuæ. Atque si advertamus, quid in sensibus, quid in vigiliis, quidve in somno clarū sit ac distinctum,*

illudque ab eo, quod confusum est & obscu-
 rum distinguamus; facile quid in qualibet
 re pro vero habendum sit, agnoscemus.
 Quisque cui fungus non est pro cerebro,
 facile advertit, Cartesium hic non loqui
 de solo Lumine naturali innato, sed de o-
 mni intellectu sive cognoscendi facultate
 a Deo nobis datâ, quod tripartitum Lu-
 men naturæ spectari vidimus scil. objecti-
 vè *Increatum* vel *Innatum*, *Adventitium*
 & *Fictum*. Ac docet, quod etiam nos su-
 præ, divinitus humanis mentibus impres-
 sam esse claritatem, cujus solius subsidio
 mens cognoscit & cognoscendo attingit
 quæcunque revera cognoscit & attingit:
 nullamque ei rem revera cognitam esse
 aut attingi posse, sublata claritate. Istam-
 que claritatem cum expertus sit infallibile
 veri signum, nullum objectum statuit a
 se clarè cognosci & attingi, quod ita se
 non habeat prout cognoscitur & attingi-
 tur. Id unicum in Philosophia certi-
 tudinis plusquam *Arithmeticae* fundamen-
 tum facile omnes communibus notioni-
 bus assentiendo agnoscimus, solusque
 Descartes primò demonstravit. Unde se-
 quitur, ea demum nobis cognita esse, quæ-
 cu-

cunque *naturali* evidentiâ vel *lumine* facultatis cognoscendi a *D Eo* nobis datæ cognoscimus & attingimus. Nil quicquam cognoscere censetur eorum, quæ obscura nobis sunt : quanquam fidei, quæ est ὑπόστασις & βλεπομένων, assentiri nos oporteat propter autoritatem falli & fallere nescii Revelatoris. *Quicquid igitur cognoscimus, id cognoscimus lumine naturali*, scil. per evidentiam, quæ a *D Eo* nobis ordine nunc naturali insculpta qualitas est : Vel etiam, *quicquid cognoscimus, id cognoscimus lumine naturali* quatenus id objectivè tripartitum est. Neutrum absurdum est : Siquidem cognoscere est menti aliquid clarè videri, aut exhiberi in ideâ vel innatâ vel adventitiâ vel fictâ. Si qui ideas innatas dixerint *lumen naturale*, aut *lumen naturæ directum*, strictiore sensu, & ceteras ideas *lumen non-naturale*, vel *lumen obliquum* & *reflexum artis*, non potest eos tunc fugere totuplicis istius luminis differentia. Nam si ideas spectemus quoad *esse formale*, solum pendent immediatè ab ipsis mentibus, quarum tunc actiones magis quàm passionēs sunt ; quoad *esse objectivum*, incurrunt varios pendentiae mo-

F 5 dos.

dos. Esse objectivum vel est *imago alterius*, ut menti aliquid repræsentet quod ab ipsa mente diversum est; vel est *imago sui ipsius*, quid stans pro se, menti nihil repræsentans præterquam ipsam mentem peculiariter sentientem vel affectam. Utroque modo magis passionibus sunt quàm actiones: cùm esse objectivum quàm tale physicè pendeat a solo DEO, occasionaliter a motu corporum, subinde etiam scil. *συνκρίσει & διακρίσει*, a voluntate mentium. Exemplo res constabit longius. Ideæ *DEI, corporis, motus, figuræ, caloris, odoris, hippocentauri &c.* quatenus sunt cogitationes, a mente proximè proveniunt, nec aliter in mente sunt, quàm quòd a mente proveniant & citra eam existere nequeant. Unde in mente, vel mentis ideo passionibus sunt, quòd a mente, vel actiones mentis sint: magis igitur actionum quàm passionum naturam subire videntur. Certè magis activè se habent respectu mentis, quàm esse earum objectivum. Etenim *DEUS* prout in nobis est objectivè, non potest esse a nobis, quemadmodum inferiùs patebit, sed ab aliquo exteriori principio, quod tantundem habeat

beat in se formaliter. Igitur esse objecti-
vum ideæ DEi physicè a solo DEo æterno
pendet, nec aliter est a nobis, quàm quòd
præviâ attentione nostrâ nobis cognosca-
tur. Similiter idea objectiva corporis,
haud dubiè a DEo autore omnis realitatis,
originem sumit; ut nec aliter sit a nobis,
quàm quòd ejus per attentionem conscii
fiamus. Nostra interim voluntas corpus
variè dividere, corporaq; nova & hippo-
centauros componere non prohibetur:
quæ idearum figmenta a voluntate pen-
dent. Attamen idea DEi est *imago alte-
rius rei*, nempe Entis summè perfecti,
quod quàm maximè a nobis diversum
est: item idea corporis est imago rei a
mente nostra distinctissimæ: secus idea
caloris, odoris &c. Nam calor in nobis,
nihil a mente nostra diversum, sed, teste
penes nos, experienciâ immediatâ, ipsam
mentem peculiariter sentientem repræ-
sentat: ut non sit alterius rei a mente dif-
ferentis, sed *sui ipsius*, prout est quid
mentis, *imago*. Doceatur, sodes, quid a
sensu diversi importet sensus caloris? E-
adem ratio odoris, & ceterarum vulgò
patibilibum qualitarum appellatarum.

Quæ

Quæ sui imagines pendent ab unionem
 mentis cum corpore, ut certis huic eve-
 nientibus motibus, illi vi unionis divinæ ac-
 cidere non nequeant. Proin idea D*E*i
 magis videtur menti innata vel increata
 esse, quàm idea caloris : quòd illa a solo
 D*E*o immediatè defluerit in mentem,
 sed hæc non nisi mediante reciproca uni-
 one, quâ mens habet cum corpore, men-
 ti adveniat : idem judicium esto de cete-
 ris ideis, quæ interventu unionis in nobis
 exsuscitantur, rerumque a mente diversa-
 rum signa sunt. Sed verò, cùm nulla res
 exterior, præterquam solus D*E*us in men-
 tem quicquam physicè transfundere pos-
 sit, idea etiam caloris imò omnis materia
 adventitiarum & fictarum, videtur quo-
 dammodo innata esse. Imò si debeam fa-
 teri quod res est, nihil per corpus, vi physi-
 cæ corporis, demitti in mentem potest,
 sed occasionaliter dumtaxat : quatenus
 mens a corpore sæpe occasionem arripit
 cogitandi eorum, quæ ceteroqui cogita-
 ret nunquam : quemadmodum demon-
 stravi *Tr. de mente immort.* & haud ita pri-
 dem adversus transnaturalis Scholæ ma-
 gistrum. Neque in sensibus, visu, gustu,
 audi-

auditu &c. ex parte corporis usu venit aliud, quàm motus nervorum, qui naturæ mentis adeo disconveniens ac impropor- tionatus est, ut plùs quàm toto genere inde distinguatur, & nihil alterius in al- tero contineri queat. Sequitur, omnes ideas mentibus nostris innatas vel increa- tas esse. Idque quodammodo verum. Interea ideas vocamus κατ' ἐξοχήν & sim- pliciter *Innatas* vel *Increatas*, quas mens nostra independenter a corpore vel sen- sibus & voluntatis nostræ fictionibus con- cipit: *Adventitias*, quas necessariâ ope sensuum vel corporis consequitur: *Fictas*, quæ per voluntatem aut divisæ aut ex aliis compaginatæ sunt. Propriè dicto *lumi- ne naturali cognitæ esse dicimus* ideas innatas, quò spectant axiomata: quæ sunt tri- plicis generis. Alia namque ad commu- nem sensum accommodata sunt hæc, par- tim practica partim theoretica: *Impossi- bile idem simul esse & non esse, Factum infe- ctum fieri non potest, Totum sua parte ma- jus est, Deus est colendus, Superioribus o- bediendum, Parentes honorandi &c.* Talia primo mentis intuitu homines vident ideo, NB. quòd ubique occurrat occasio ut de

is cogitent, nullisque tam facile præjudiciis contrariis heic excoëcentur. Præterea dantur axiomata, quæ defectu occurrentis occasionis omnino *ignorantur*, (qualia in Algebraicis:) imò quæ abs ingeniis præjudiciorum infantilium mole obsessis (ut in Phisicis & Pneumaticis:) audacter *negantur*. Nequeo autem satis mirari, nesciri *ea ab hominibus* plus satis *recepta esse, ad hanc diem*, quæ non ignorandi homines diutim obviam materiam habent. Quod cordibus hominum divino digito insculptum, nemo ignorare potest, simulatque minima se offert cogitandi de eo occasio: quemadmodum literas chartis mandatas nemo literarum peritus ignorare potest, sic ubi occasionem habuerit legendi eas. Offerentibus se humanis necessitatibus gloriosissimus Imperator noster D. Justinianus *gentes iura quædam constituisse* ait, quamvis fortè nunquam in Martium vel alium campum catervatim convenerint, solenniterque in ea consenserint. Sufficit, Tribunianum vidisse, gentes inter se convivere non potuisse, nec convixisse sine his & illis iuribus, ad hoc, ut assereret a gentibus hæc & illa

iura

jura recepta fuisse. Perspectis necessitatibus gentes totidem perspexerunt literas jurium istorum significativas. Sufficit, nos videre, homines de his notionibus semper materiam cogitandi habere, ad hoc, ut asseramus easdem *primo mentis intuitu videre & fateri homines*. Materia cogitandi totidem voces sunt, quas periti cogitandi intelligibiliter cogitare & legere possunt. Atque licet *Democritus & Socrates* rationes excogitaverint dubitandi de quibusdam rebus per se notis, non tamen ipsi eas nesciverunt. Hoc ipso quod dubitaverint de iis, experti has fuisse penes se: nec potuerunt de iis intrinsecè dubitare. Quin posito, nequaquam concesso, intrinsecè eos dubitasse, haud tamen rationes illas dubitandi, quæ luxurians non nisi ingenium redolent, perspectas habuere universi homines. Ostensumque jam, nihil lumine naturali cognitum ignorari posse, de quo cogitandi materiam habemus & præjudiciis in contrarium intrinsecis nullis agimur: licet fortè audiamus dubitandi extrinsecas argutias, quas vulgus parùm moratur, a quibus tamen id liberari nequeat. Bruta
erat

erat arrogantia & stoliditas mera Scepti-
 corum, quòd dubitarent de rebus an verè
 existerent, quas tamen videbant & suppo-
 nebant existere: nam magistratui interim
 parebant, contrahentibus fidem servabāt,
 prandeabant, cœnabant, cubitum ibant &c.
 Facit huc Politicorum illud, *Non quid lo-
 quantur, sed quid agant homines, attenden-
 dum*: neque non, quod Aristoteles refert,
*Quid naturale sit, non in depravatis, sed
 dumtaxat in his, qui bene secundum naturam
 vivunt, spectandum*. Multi faciunt, & non
 dicunt; vident, & dicunt se non vide-
 re. Dissimulant, simulant, quoties occasio
 poscit. Verùm hodie non possumus suffi-
 cientes Deo gratias perhibere, quòd Car-
 tesii vestratis mentem direxerit ad eā de-
 tegendam orbi methodum, vi cuius, per
 superius deducta, Lumen naturæ univer-
 sum assertum a metu exterioris incerti-
 tudinis, repurgatumque a nebulis multi-
 plicis ignorantiae, adnexisque scoriis fal-
 si: ut in hisce aurei & feracis scientiarum
 seculi temporibus omnia, quæ videndi oc-
 casionem nanciscimur, & facilius & ocu-
 latiùs certiusque centuplò videre quea-
 mus, *Argumentum, quo certissimè scire
 pos-*

possum vera esse, quæ Lumine naturali cognoscimus, vidimus esse ipsam illius luminis claritatem: quæ adeo pura, ut, quod Geulingius suo tempore jam annotavit, contradictio in adjecto sit Claritas falsa vel Lumen erroris. Scitumque Cartesii esse nullus monstrabit, DEum efficere posse, ut bis bina non sint quatuor: (Conf. §. 6. in f.c. I.) quinimò unicè, quòd videam bis bina esse quatuor, non vi bis bina quatuor esse. Incertum igitur criterium hoc esse non potest, quia nondum hîc, nec uspiam alibi, potest esse falsum.

VI. *Fide nullatenus detractâ Lumini huic naturali, fide quoque non caret evidentiâ ejus. Evidentiæ huic fidem conciliat Cartesius, 1. quòd eandem expertus sit in veritate absolute indubitata: 2. quòd animadverterit eam proficisci a solo DEo, qui per naturam suam non potest lumen condere fallax: 3. quòd implicet falsum dari lumen, hoc ipso, quòd, cum rei lumen vel clara & distincta perceptio sit imago rei, implicet falsam dari imaginem. Imago Alexandri vel examus sim similis est Alexandro, vel non: Si similis est, vera est imago; si non, haud est*
F
imago

imago falsa, sed non imago Alexandri. Toto cœlo differunt *imago falsa & non-imago*. Verbis princip. I. §. 43. *Ita omnium animis a natura impressum est, ut quoties aliquid clarè percipimus, ei sponte assentiamur, & nullo modo possimus dubitare, quin sit verum*, nihil aliud Descartes contendit, quàm si criterium veritatis *nullâ ratione* (quæ verba textûs perperam ex adverso omissa sunt :) *probaretur*, singulos experiri in se indubitato assentiendi clarè cognitæ propensionem magnam, eoque majorem quô res cognitæ fuerint magis claræ. Hoc naturæ suæ coævum illicium ac stimulum si Aristotelici respexissent curatius, magis admoniti fuissent de criterio veritatis. *Sed propius tamen inspiciamus*, quæ huic criterio adversantur.

VII. Repulsurus Censor scipionibus arma militantiæ pro criterio veritatis, præmittit, quid juxta Cartesium, Stoicos & vulgus Philosophorum veniat Ideæ cognomento. *Ordo videtur exigere*, (verba Meditationis III. referam huc :) *ut prius omnes meas N. B. cogitationes* (per quas scitur :) *incerta genera distribuam, & in*

in quibusnam ex illis veritas aut falsitas propriè consistat, inquiram. Quædam ex his tanquam NB. rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit NB. ideæ nomen; ut cum hominem, vel chymæram, vel cælum, vel angelum, vel DEum cogito: aliæ verò (scil. cogitationes, non ideæ:) alias quasdam præterea formas habent; ut, cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ceu subiectum meæ cogitationis apprehendo, sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector: Et ex his aliæ voluntates, (quo nomine strictiusculè heic accepto intelligit facultatem in aliquid, sine affirmatione aut negatione, propendendi: ita affectuum sedes est:) aliæ autem iudicia appellantur. Jam NB. quod ad Ideas attinet, si solæ in se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, NB. falsæ propriè esse non possunt: nam si ve capram, si ve chymæram imaginer, non minùs verum est me unam imaginari quàm alteram. Nulla etiam in ipsa Voluntate vel Affectibus falsitas est timenda: nam quamvis prava, quamvis etiam ea quæ nusquam sunt, possim optare, non tamen ideo

non verum est illa me optare : ac proinde
 sola supersunt Judicia, in quibus mihi ca-
 vendum est ne fallar : præcipuus autem
 error & frequentissimus, qui possit in illis re-
 periri, consistit in eo quòd NB. ideas, quæ in
 me sunt, judicem rebus quibusdam extra
 me positis similes esse, siue conformes : nam
 profectò si tantum ideas ipsas ut cogitatio-
 nis meæ quosdam modos considerare, nec
 ad quidquam aliud referrem, vix mihi ul-
 lam errandi materiam dare possent. Ex
 his autem ideis aliæ innatæ, aliæ adventi-
 tiæ, aliæ a me ipso factæ mihi videntur :
 Nam quòd intelligam quid sit res, quid
 sit veritas, quid sit cogitatio, hæc non ali-
 unde habere videor quàm ab ipsamet meâ
 natura ; quòd autem nunc strepitum audi-
 am, solem videam, ignem sentiam, a rebus
 quibusdam extra me positis procedere ha-
 ãenus judicavi : ac denique Sirenes, Hip-
 pogryphes, & similia a me ipso fingun-
 tur &c. Dilucescit hinc, secundùm Car-
 tesium nomen Ideæ generaliter sumi
 pro omni re cogitata, quatenus habet tan-
 tum esse quoddam objectivum NB. in intel-
 lectu : quemadmodum sectione IV. Me-
 thodi in margine, & prolixius initio Re-
 spon-

sponsionis ad primas objectiones se explicat. Nulla mentis functionum, ideæ appellationem propriam meretur: nisi reflexè cogitentur, sumanturque ita pro rebus cogitatis. Taceo secundam & tertiam mentis functionem judicia esse erroris aut falsi solum capacia, planè non rejicienda in intellectum semper veracem & infallibilem: quemadmodum nec ideæ, velut ostensum §. 6, h. c. falsitatis termini habiles sunt. Plus de voluntate delibant judicia, eòdemque referenda sunt magis quàm ad intellectum. *Tandem Cartesii sententia* in puncto normæ veritatis *huc redit*: ut quicquid menti attendenti præsens & apertum est, distinctumque ideo semper ab omni non-aperto & absente, verè id sit & ita se habeat, prout menti attendenti distinctè præsens & apertum est: præscindendo a ceteris, quæ necdum aperta sunt, dies autem occasionaliter aliquando aperiet.

VIII. *Argumenti*, quo ostendimus claritatem esse Criterium veritatis, infallibilitatem *toties jam convictam iterum demonstrare supervacaneum est*. Hac propter omnia indubitatè dicimus vera,

prout clarè percipimus : quemadmodum etiam hæerere in nobis percipimus magnam spontaneitatem *assentiendi iis, quæ clarè percipimus, & nullo modo dubitandi quin vera sint.* Cumque plus satis convicti simus, claritatem esse vocem divinam, quâ Deus nos intus alloquitur, nolleque Deum nos aliter docere naturalia, quàm eorum imaginem, consistentem in luce aut claritate, mentibus obijciendo, oportet ut scientias naturales metiamur quoque claritate, inque eâ solâ acquiescamus. *Ita fidem facit omnibus quæ percipimus, quòd ita sint prout percipimus, sola eorum ab infallibili Deo derivata claritas.* Ac postrema, quæ in scholis *causa* dabitur veritatis, *non alia* erit, quàm verum esse hoc, illud, istud, quòd *dilucidè distinctèque* videamus hoc, illud, istud verum. Nec unquam quis *temere assentitur clarè cognitis*, quòd claritatem non sit inexpugnabile veritatis documentum. *Inane* verò nequaquam esse *argumentum* veritatis de nostri & existentia & cogitatione, patuit e dictis.

IV. Nec ulla *absurda ex Criterio* hoc *sequi*, per facile est cernere. Dato, ex i-
deis

deis alias aliis videri clariores & magis distinctas, nihil sequitur aliud, quàm ideas habere posse aliquid & claritatis & obscuritatis & confusionis. Idque planum, nec tam proluxa indiget probatione, nec Cartesius iuvit unquam inficias. Neque absolum, obscuritatem & confusionem cum veritate reperiri posse. Non omnia possumus omnes. Ecce cui omne verum directum est? Multa Aristotelem & inter divos relatum Thomam latuisse, quæ Niropiensis rusticus Diricus Rembrantz in Astronomicis ad unguem scivit, quis sani principitis mas negabit? Nam licet omne quod percipimus, clarè percipiamus, (obscuritas quâ talis, non est perceptio:) haud tamen quicquid percipimus NB. secundum omnia percipimus: quo sensu multa percipimus obscure. Obscuritatisque interventu videri nequeunt distinctiones, conceptuumque inde confusio exsurgit. Tu dicis: Constare quoque, ex ideis falsis esse aliquas, quæ nonnihil habeant perspicuitatis & nitoris: Ergo claritas reperiri etiam potest cum falsitate, consequenter norma veritatis non est. Sed quid, sodes, vo-

camus ideas falsas? Falsas dari imagines, suprà inaudivimus implicare. Idea, quâ novimus quid esse falsum, realiter loquendo est idea veri: siquidem vero posito, tollitur quodcunque ei adversatur, falsique nomine venit. Ex. gr. novimus ex idea DEi, quòd falsum sit peccata impunita permitti divinitus; falsumque, quòd DEus habeat causam impulsivam &c. ex idea mentis pernovimus, quòd falsum sit mentes moveri localiter, loco contineri, corporis esse formas &c. ex idea corporis perdiscimus falsum esse, spatia dari imaginaria, corporibusque subesse principium formaliter specificativum, realiterque differens ab extensione &c. Igitur cognitis unicè rebus, cognoscimus non minùs falsum quàm verum: ut tamen cognitio vel idea falsi, per se, objectivè non sit alicujus, sed nullius (quemadmodum idea negationis aut privationis:) cognitio; fundamentaliter quidem objectivè cognitio veri, velut explicitum est. Quod si Censor judicia erronea censeat abusivè ideas falsas, nihil hoc magis eum juvabit. Nam nulla mens intellectu adeo perspicax esse potest, ut pos-

possit videre *esse quod reapse non est*, vel *non esse quod reapse est*: qui termini sunt falsitatis. Mentiri quidem potest visiones, & conscientiam memoriamque habere erronearum voluntatum vel iudiciorum, sed ideam per se objectivè repræsentativam erroris aut falsi, propter veritatem Dei, qui non nisi veri ac boni mentiumque autor est, nulla ratione sustinere quit. Apage itaque nitorem & claritatem cum falsitate, quam positivè exprimat, reperiri posse. Nullus dabit exemplum, posse *in falso* aliquantillum per se repræsentantis falsum *nitoris* apparere: quòd falsum sit $\mu\eta\ \acute{o}\nu$, & non entis nullæ per se dentur qualitates. Citiùs lucis quid radiaret in tenebris, & in nigrore albor, quàm nitor *minimo gradu suo objectivè* in errore. Deinde cum *nihil verum sit*, quod, quando clarè & distinctè cognoscitur *ab omnibus verum non habeatur*, nulla idea unquam esse potest clara & distincta, quæ non indicet veritatem. Quod si idea aliquantulum *perspicuitatis ac nitoris* habere, & non significare veritatem rei, prohibeatur, nullius ideæ nitor potest adeo exilis esse, qui ve-

ritatis index non sit indubitatus. Etenim cum perspicuitas nequeat non esse imago alicujus, quod necessario ens est vel actu vel potentiâ tale; oportet, ut sit imago verientis. Ut claritas vel nitor ad indubitatam veritatem non aliter se habeat, quàm scintilla ad ignem. Causa primò fundamentalis hæc est, quòd claritas visa sit criterium veritatis. Neq; claritas, quod heic probè notandum, gradus admittit sui generis, vel in ordine ad se, sed NB. dumtaxat in ordine ad objectum. Nam simulatque res menti repræsentantur, earum in se claritatem mens sentit in summo gradu: attamen increescere potest objectivè claritas, quò plura rerum attributa menti exhibentur. Unde ex. gr. idea DFi potest esse *clarissima* respectu attributorum, quæ intelligimus: at quàm maximè *obscura*, respectu attributorum quæ ignoramus, consequenter *confusa*, quòd sæpe DEum, multa ejus attributa ignorantes non satis tunc distinguant a non-DEo. *Quamdiu autem supererit vel tantillum claritatis objectivæ, tamdiu in certo erit veritas illa, tam certò nobis claritate in se evidentissimâ ostentata.*

X. Ex sorore nepos Johannes Tilingius, Medicinæ ac Physicæ recentioris studiosissimus, nuper Doctrinas Philosophiæ fundamentales adversus Pontificum magnâ laude publicè propugnando, inter alia eruditè posuit, *Ex eo, quòd DEus sit verax, sequitur res id esse, quod esse intelliguntur; & non esse, quod intelliguntur non esse: haud tamen non esse, quod non intelliguntur esse.* Rationem tradit Cartesius, quia DEus est infinitus & nos sumus finiti. Ut plura & facere & statuere possit DEus, quàm nostri nos ingenioli capiti exiguo assequi. Ita non cepit Descartes *particularum materiæ subtilissimæ divisionem*: utrum partes habeat actu finitas vel infinitas. Nihilque de finitate aut infinitate divisionis quicquam asseruit. Docuit tamen quod percepit clarè & distinctè, scil. *in materia subtilissima particulas dari indefinitæ parvitatatis.* Hoc verum visum est Cartesio, perceptumque fuisse ab eo clarissimè & distinctissimè non semel confessus est. Nullatenus recordor eorum, quæ post tempora inventæ methodi habuit pro veris, & dein agnita ab eo sunt pro falsis: nisi quòd acceperim ex CL. Viro Johanne de Raet, Ren-

Renatū Descartes aliquando in animum induxisse renunciare dogmati Transsubstantiationis, incassum conciliato cum principiis Philosophiæ; nostramque fidem voluisse amplecti: quodque dedisset hoc effectui, nisi eristicis de Confraternitate Mariana Voetium inter ac Marefium scriptis absteritus cœpto fuisset. Ac posito, non concesso, Cartesium mutasse sententiam: nihil aliud exinde sequeretur, quàm vel non satis eum attendisse, vel metuisse sibi nimis, vel (quemadmodum de processibus mammillaribus, cerebri appendicibus: *Principp. IV. §. 193.*) ad tempus quid supponere voluisse. Nullosque novi gregales, a Cartesio discipulos *γυναικες*, qui Cartesium *reprehenderint* & *convincerint*. Prodibant quidem multi ab eo, sed non erant ab eo. Planè etiam repugnat, in doctrinis suis hodie sub censuram vocatis fundamentalibus, quòd necessitatis innitantur evidentiâ, Cartesium erroris convinci posse. Secus sentiendum de iis, quæ possibilis & verisimilia (utpote *necessitatis*, haud tamen possibilitatis & verisimilitudinis, lumine destituta:) ipse docet. Problematicè hæc
dispu.

disputari, ipsosque amicitia incolumi inter se *Cartesianos dissidere* in talibus, non inficior. De his namque Cartesius nondum clarè & distinctè percepit modum, quo se necessariò haberent: quanquam plus satis perceperit modum, quo se habere NB. possent vel verisimile sit. Fieri què facile potest, ut inventis principiis plura nunc inveniantur, quàm Cartesio visa sunt. *Neque detrahitur quicquam prioribus*, (verba sunt Cocceji, in Ecclesia Christiana magni Doctoris:) *per quos posteriores eò usque profecerunt, ut possint aliquid adjicere ad ea, quæ ab illis deprehensa & explicata sunt: quum contra pudor sit posteriorum, non tenuisse quæ priores viderunt & rectè explicarunt, minusque nosse quàm quod per illos explicatum est; aut etiam à via vera, quam ii tenuerunt, discedere.*

XI. Enunciationes inter se pugnare dicuntur, quæ idem de eodem, secundum idem, ad idem, eodem modo & eodem tempore, affirmant & negant. Quæ oppositionis leges vel conditiones cum impræsentiarum cessent, pugna quoque metuenda est nulla. Nam a quo tempore Philosophus expertus fuit criterium veritatis.

ritatis consistere in clara ac distincta perceptione, certò utique sciebat, *se ita esse factum a natura, ut quamdiu clarè ac distinctè aliquid perciperet esse verum, non posset non credere id esse verum.* Ante explorationem istius criterii nondum satis noverat atheorum aut Scepticorum populum reverberare, qui credere se posse instabant, *ita se a natura esse factos, ut interdum in iis fallantur quæ clarè & distinctè percipiunt.* Venit itaque spectandus Cartesius ante & post inventum criterium: ejusdemque rationes decidendi sunt omnino distinguendæ a rationibus dubitandi atheis & Scepticis; quas ad animum revocavit ἀνασκευαστικῶς. Quod qui accuratè attendere intermittit, temperare sibi debet a lectione Meditationum, in quibus nunquam tunc totius Philosophiæ arcem inveniet. Unde cetera quæ tertio argumento quasi ratiocinativè alluuntur, luapte sponte foliorum adinstar concidunt.

XII. Nuspiam Cartesius aut ipsius discipuli docent, *D Eum efficere posse, ut vera sint quæ clarissimâ perceptione nobis videntur esse falsa: puta, ut res eadem simul sit*

fit & non sit; ut duo duobus addita no-
 sint quatuor; ut totum non sit maius sua
 parte. Fateor Cartesium sibi & metho-
 do suæ in os obloqui, si sic scribit. Ve-
 rum ubi sic scribit locorum? Et quis as-
 secularum ejus percipit, DEum efficere
 talia posse? Audi Wittichium Theolo-
 gum & Philosophum summum, qui men-
 tem Cartesii rectè fuit assequutus: *Quid*
opus est, (dicit cap. 14. §. 205. Theol. Pa-
cif.) ut semper omnipotentiam divinam
determinemus in ejusmodi quæstionibus, &
dicamus, DEum hæc vel illa non posse,
quia repugnant nostris conceptibus, sive,
quia implicant contradictionem: iudican-
dum nobis est ex nostris conceptibus, eaque
omnia, quæ clarè & distinctè percipimus im-
plicare contradictionem, statuenda sunt
non esse. Si quis quærat de potentia DEI
absolutâ, an DEus ea facere tamen possit?
Dicimus nos eam non comprehendere: sed
scire, DEum esse infinitum & nos finitos,
& propterea, quid DEus non possit, non
audere determinare; sufficere, quòd hæc
implicent contradictionem, ad judicium
certum formandum. Quoniam igitur re-
pugnat conceptui mundi pluralitas, dico,
 dar!

dari non posse plures mundos, si ve, quod i-
 dem est, pluralitatem mundorum implicā-
 re contradictionem; sicque falsum esse, da-
 ri plures mundos. Similiter, quia repu-
 gnat conceptui animæ, quando in se conside-
 ratur tantum, ut cogitans, citra operatio-
 nem extra se terminatam, contineri defi-
 nitivè ullo loco, aut transire de loco in lo-
 cum, negamus animæ tale quid esse tribuen-
 dum: quid DEUS non possit circa animam,
 non determinare ausi. Idem iudicium for-
 mandum de infinitate mundi. Agnosco
 cum ratione pugnare, ut fiat actu infinitum
 perfectione; nego repugnare vel saltem o-
 stendi posse repugnare actu infinitum exten-
 sione vel numero. Sic verò non dico;
 DEUM posse facere id quod repugnat fieri
 juxta sanam rationem; tantum dico, me
 determinare non debere DEi absolutam
 potentiam, quod facerem, si dicerem, DE-
 um id facere non posse. Neque enim opus
 est, ut affirmem vel negem alterutrum, cum
 possim id quod captum meum exsuperat, cu-
 jusmodi sunt ea quæ quærentur de potentiâ
 Dei absolutâ, indeterminatum relinquere.
 Neq; Cartesius asserit DEUM facere posse,
 ut res eadem simul sit & non sit, ut duo
 duo-

duobus addita non sint quatuor &c. quid hoc ipso, quòd videat ea repugnare rationi, statuit falsum, *rem eandem simul esse & non esse, duo duobus addita non esse quatuor &c.* Noluit tamen negare, DEum facere talia posse, non quòd censeat ea per DEum factu possibilia, sed quòd nolit terminos ponere potentiae interminabili. Numquid acquiescere non possumus, quòd sciamus falsa ea esse? Affirmare forte temeritatis, & negare arrogantiae. Neutrum crimen praestat incurrere.

XIII. Denique si quæram a Cartesio, unde certò sciat bis bina esse quatuor, respondebit id se certò scire verum esse, quia id clarè & distinctè percipit. Haftenus bene. At quæram iterum, unde certò sciat verum id esse, quod clarè & distinctè percipit: respondeat necesse est, quòd expertus sit de prima & omnibus omnino hominibus, atheis quoque & Scepticis, ipsismet genijs malignis, indubitata veritate cogitationis & existentiae suæ, certum se reddi unicè, quòd clarè & distinctè percipiat ita se rem habere, scil. se cogitare & cogitando existere. Nam si nemo est quidvis negandi aut de quocunque dubitandi

tam avidus, quin egando aut dubitando nō
 teneatur intus fateri, indubitatē verum
 esse, se cogitare & existere, merē ideo
 quōd clarē & distinctē videat se negando
 aut dubitando cogitare, & cogitando e-
 xistere, adeoq; quōd videat ita se habere,
 nempe se cogitare & existere; utique,
 nolimus velimus, tenemur quoque o-
 mnia alia fateri eatenus vera, quatenus
 ea esse vel habere clarē ac distinctē vide-
 mus. *Vis vel causa assentiendi primæ
 veritati, haud dubiē causa est assentiendi
 veritati;* ideo, quōd prima veritas sit
 haud dubiē veritas: *Atqui sola perce-
 ptio clara & distincta, est vis vel causa
 assentiendi primæ veritati;* quōd Cartesi-
 us ab omnibus rebus aliis aversus,
 expertus sit se indubitatē cogitare &
 existere, merē ideo quōd experiundo
 clarē & distinctē perceperit adeo ve-
 rum esse, se cogitare & existere, ut nul-
 lā ratione dubitandi possit in suspensionem
 erroris pertrahi. Detur alia præter cla-
 ram & distinctam perceptionem, causa
 movens Cartesio consensum in hanc pri-
 mam de sui existentia & cogitatione ve-
 ritatem. Non dari potest, immediatā

experientiâ teste. *E. sola perceptio clara & distincta, est vis vel causa assentiendi veritati.* Quod meum argumentum crucem figit ingeniis. Oculi etenim omnium vident hinc, quo sensu clara & distincta perceptio citra Circulum probetur signum veritatis esse, fidemque habeat a se ipsa, scil. quoniam experti eam fuimus primam causâ naturalem assentiendi veritati.

XIV. *Quod si Lumen naturale, neque non clara & distincta perceptio, certa sunt veritatis criteria, hoc ipso fidem confert indubitatam generatis illa Cartesii perspicuitas, quam ideo comitem adjunctam esse rectè vult omnibus iis quæ reapse cognoscimus, ut pro veris habeantur.* Nam si lumen vel claritas mentis, infallibile ad veritatem cognoscendam instrumentum est, nostra nobis neque mens, neque sensus, neque mentis operationes, idæ aut perceptiones imponere possunt, sed reddunt nos semper certiores ejus quod dilucidè aut clarè ostendunt. *Notitiaque rerum divinitus ad res ipsas in nobis expressa, cum species quædam sit perspicuitatis, perspicuitate nobis quoque certa redditur.* Nam in ipso Philosophiæ suæ vestibulo, cum in

Aristotele nullum satis certum veritatis indicium cernere datum esset, servitio novæ methodi primum advertit Cartesius notam infallibilem veritatis rerum naturalium dumtaxat Perspicuitatem esse.

XV. *Nec pervagata tantum & tunicata plebis solo trita*, sed universis ad perfectam veri naturalis scientiam adspirantibus, per necessarium calcanda via est, quam in Dissertatione de Methodo Noster exposuit, & nos quatuor his verbis complectimur, CLARE. DISTINCTE. ORDINE. ADÆQVATE. Tanti hæc meritò facienda via est, ut Clavis Philosophiæ nomen mereatur. Siquidem cum hoc solo innitatur usus clavium, ut referent quicquid res absconditas tenet, nec Philosophari aliud sit quàm res Ratione investigare, haud dubiè Clavem Philosophiæ nuncupamus methodum Cartesii, quæ quæ latent & per rationem investigari possunt, aperiuntur. Absolvitur quatuor præceptis : Primum est, *Nihil unquam veluti verum admittere, nisi quod certò & evidenter verum esse cognoscimus* : Secundum, *Quodvis cognoscibile in tot partes dividere, quot requirun-*

suntur ad illud commodius cognoscendum: Tertium, Cogitationes omnes quas veritati querendæ impendimus, certo semper ordine promoverè; incipiendo scil. a rebus simplicissimis & cognitu facillimis. ut paulatim & quasi per gradus ad difficiliorum & magis compositarum rerum cognitionem ascendamus; in aliquem etiam ordinem illas mente disponendo, quæ sese habent ex naturâ suâ neque prius neque posterius. Quartum, Tum in querendis mediis, tum in difficultatum partibus percurrendis tam perfectè singula enumerare & ad omnia circumspicere, ut nihil a nobis omitti certi simus. Per conscientiam Censor inficiari nequit, his regulis (verba ejus mea faciam :) inesse aliquid utilitatis & commodi ad communem studiorum & vitæ usum. Nam quis eas in vulgarium disciplinarum tractatione, quis NB. in reconditioribus doctrinis, velut in Geometria & Arithmetica, non adhibet? quis in quotidiana vitæ consuetudine, si modò vecors planè non sit & hebes, rem ignotam pro vera habet? quis pedaneus iudex quæstionis perplexæ & intricatæ nodos omnes, non sigillatim, sed simul & unâ

*operâ tentet dissolvere? quis magister de
trivio discipulum docet verba tota legere,
antequam facili simplicium literarum co-
gnitione eum imbuerit? Sufficit Censo-
rem rotundè confiteri, æquè in recondi-
tioribus ac vulgaribus disciplinis, inque
vita quotidiana, regulas hæc aliquid uti-
litatis & commodi habere. Sed illud
commodum & utilitatem, ipsa illa verba
regularum Censorisque exempla spe-
ctando, videmus in alio consistere non
posse, quàm in veritatis cognitione & cer-
titudine. Judex quæstionis perplexæ no-
dos omnes dissolvit, ut notior certior-
que fiat de jure quæstionis: discipulum-
que magister trivialis instruit cognitione
simplicium literarum, ut doceat eum vo-
ces integras legere, & lectionis eundem
reddat certiores. Regulæ igitur & ve-
ritatis cognoscendæ & ad certitudinem
ducens via est, ipso fatente Censore, in
disciplinis & vulgaribus & reconditiori-
bus, Geometria & Arithmetica, inque i-
psa quotidiana vivendi consuetudine. Ec-
cur non æquè in Philosophia? Imò vidi-
mus, veteris Philosophiæ finem vastâ fu-
isse voragine gurgitem dubitandi, ut nul-
lam*

lam ejus dictionem Aristotelici potuerint
 a rationibus dubitandi asserere. Requi-
 rebat atheorum & Scepticorum noxia va-
 frities firmiorem Philosophiam, his solis
 quatuor regulis (in quas NB. quicquid
 boni scitur methodum investigandæ ve-
 ritatis habere posse, collatum est. Signifi-
 cetur requisitum bonitatis in methodo,
 quo nostræ regulæ destituuntur!) unicè,
 aut nunquam, investigandam. Nam in
 dubiis dumtaxat, quæ quidem semper er-
 rores non sunt, incitiis nobis errores late-
 re possunt: hinc dubia magis quàm aper-
 ti errores, quibus non solemus quàm illis
 assentiri, veritati præjudicant. Unde da-
 to, homines totos dubios falsosque evasif-
 se, quamdiu nihil admittunt nisi quod
 experiantur penes se tam certò verum, ut
 dubium a nemine reddi queat, nemo di-
 cet errare eos. Quî dixerò errare Sem-
 pronium, quem nullius erroris convin-
 cere, imò cujus sententias ne quidem in
 erroris suspensionem pertrahere possum?
 Quod si videam, a nemine, neque a me-
 metipso, erroris me coargui posse, in eo
 quod experior penes me indubitatum,
 quam causam aliam habeo quàm agno-

scendi id esse verum. Cui regulæ primæ
 insistens Cartesius, quo superius dictum
 est modo, coepit attendendo & dubitan-
 do Philosophari: Ut seriò penes se sta-
 tuerit, omnem præcipitantiam atque an-
 ticipationem in iudicando diligentissimè
 vitare, nihilque amplius conclusione
 complecti, quàm quod tam clarè ac di-
 stinctè sibi pateret, ut nullo modo in du-
 bium revocare posset. Inque limine,
 postquam, velut explicui, criterium veri-
 tatis evidentiam esse reperiret, tantò con-
 stantiùs huic ad certitudinem, *quæ Arith-
 metice non cedat*, ducentis methodi suæ
 præcepto primo inhæsit. Præterea cum
 scibile permulta sæpe habeat attributa aut
 partes, inque humanum intellectum non
 quadret omnia simul capere, confusionis
 vitandæ ergo præcepit, amplum intelli-
 gentiæ humanæ objectum toties finden-
 dum esse, quo, singula ejus seorsim evi-
 denter cognoscendo, ipsius objecti distin-
 cta appareret noticies. Porro ipsi con-
 stabat, dari una aliis notiora, & notiori-
 bus cognitis perveniri ad multa quæ inde
 sequuntur, aut ea vel planè ignota vel mi-
 nus cognita, compositisquo simpliciora,
 uti

uti particularibus universalia, semper esse naturâ, juxta quam Ratio disponenda venit, notiora ; hacpropter philosophantibus observari tertio præcipit ordinem. Deniq; cum scibilis perfecta notitia pendeat ab attributorum partiumque illius, & circumstantiarum & mediorum, cognitione, perfectionis, quanta sperari ab homine potest, acquirendæ ergo quantum præceptum præscripsit. Contra quam civilitas vix redimenda, quæ oggeruntur. *Nulla petitio principii, Nihil esse pro vero admittendum, nisi quod certò & evidenter verum esse cognoscitur : perinde enim illud est, ut si dicat, Nihil ut verum cognosci, nisi quod certò & evidenter verum cognoscitur. Idemque est, quod hic Censor exerte fatetur, neminem, nisi sit vecors & hebes, rem ignotam pro vera habere.* Ecce quàm ultima primis respondeant ! *Deinde certus sum me aliquid distinctè percipere tunc, quando nihil planè aliud, præter id dumtaxat quod clarum est, menti meæ obversatur : idque iis, qui mentem assuefaciunt claris rerum conceptibus, haudquaquam esse potest difficile.* Nec quos fu-

git hodie, *id esse verum, quod evidenter esse vident*. Visionumq; evidentium suarum finguli immediatam penes se captant experientiam : velut quisq; se oculis videre scit, dum oculis rem usurpat. Secus autem quàm sentit loquitur, qui *falsa* (h. e. non esse) videre se innuit, quæ quis *vera* (h. e. esse) *reapse videt*. Convincique mendaciorum sine negotio potest; quòd cuncti eandem homines mentem habeant. Neque *principium petit*, postulando *propositam questionem in tot partes dividi, quot exigit rei investigatione*. Nam in ipsa rei investigatione offerunt se attributa aut partes ejus; resque in eas partes dividenda est, quæ se offerunt: divisioque tamdiu instituenda, quamdiu partes vel attributa supersunt. Inque resolutione rei in suas partes, licet res quodammodo cognoscatur, haud tamen tam distinctè, quàm cognoscitur post finitam resolutionem. *Igitur ad distinctè cognoscendam rem quæsitam, divisio partium instituenda : ad instituendam autem partium divisionem, res quæsitæ quodammodo nota esse debet*. Neque hæc sunt *ἀσύνετα*. Demusque, *rem nullam adeo esse simplicem,*

plicem, quæ non ex infinitis aliis pendeat, at-
tamen unaquæque res saltem mentaliter
resolvi potest in sua interiora principia,
quæ sunt entia simplicissima, indeque
progrediendum ad proprietates rerum,
aliaque accidentia, si qua rebus insunt, in
quantum humani ingenii subsidiis investi-
gabilia sunt. Quæ extra sphaeram capa-
citatis sunt, in quibus Plato nos quiescere
jubet, nihil ad nos. Nullam rem cogni-
tu adeo facilem esse, quam noscere nos certò
scire possimus; nullamque, in quâ cogno-
scendâ non summa sit semper & ineluctabi-
lis difficultas; pertinet minimum ad A-
cademicos, qui patroni fuere ἀκαταλη-
ψίας; non dicam ad Scepticos, qui ἐποχὴν
profitebantur. Sed quod gratis asseri-
tur, tam facile rejicitur quàm asseritur.
Denique ut certus sim in divisione totius in
partes, partiumque perlustratione nihil esse
a me prætermisum, ipsæ partes mihi co-
gnoscentæ sunt; eæque in ipsa resoluti-
one vel divisione totius seorsim cogno-
scuntur. Totum ante divisionem cogno-
scitur quodammodo, post divisionem di-
stinctius perfectiusque. Ita non recidimus
in modum διάλλαν.

XVI. Attentionem necessario requiri ad actualiter intuendum res in ideis, invictè probavimus §.4. h.c. in f. Cum autem propriè loquendo attentio sit actus voluntatis, non tam claritas vel *criterium veritatis* est, quàm conditio sine qua non clarè distinctèque ullam rem possumus actu percipere. *Perspicua quippe & distincta perceptio*, certum criterium & norma est *veritatis*; hujus verò perceptionis claræ & distinctæ requisitum necessarium est attentio, ut nihil speciatim quid actu percipiamus clarè & distinctè, nisi mens nostra *anteceptis non solum opinionibus exuta, sed à sensuum consortio abducta, silentibusq; affectibus voluntatem suam* in certæ rei imaginem impressam defleat: quo ipso attendit, & attendendo actu aliquid cognoscit. Quod ab immediata penes nos experientia suspensum dogma quoniam hætenus *orbi Philosophico arcanum fuit*, veteres magistri ideas rerum impressas nunquam satis constanti intuitu dignati, sed obiter dumtaxat, obscure & confuse scrutati, non nisi mancam, obscuram, confusam, dubiam, & scientiæ cognomento mecastor indignam Philosophi-

losophiā extradidere. Cumque Dili-
gentia, vel Attentio, ad rationis præce-
pta sublegendum planè necessaria videat-
ur, Geulingius eam inter virtutis pro-
prietates retulit. Absit itaque *exploden-*
dam eam judicemus, vel per usum hujus
virtutis cardinalis assiduum *peregrinantis*
animi erroribus obsequi, plus sapere quàm
oportet, *extra metas rationis exspatiari*,
vel *in somnia erumpere & deliria*, aliquem
censeamus.

XVII. *Ac mirabile profectò non est,*
extitisse Philosophum, qui ad vitandos
errores & attingendam veritatem tam cir-
cumspectans fuerit in exorsu, ut mentem
averterit ab omnibus præcognitis, quæ
quodammodo dubia reddi possunt; tam
confidens, tamque audax in progressu, ut,
cùm videret ab omnibus ceu à falsis
mentem suam avertere se posse, præter-
quàm quòd ipse esset naturæ cogitantis,
eamque veritatem cerneret indubitatam,
addisceretque inde criterium veritatis
esse evidentiam, *mox idem*, à communi ho-
minum opinione quamvis abhorrent, sen-
tentias omnes, nullo alio allato argumen-
to majori quàm quòd clarè ac distinctè eas
percipe-

perciperet, *admitti jubeat*; tantæque sit generositatis & constantiæ, ut qui *principiis Mathematicis* fidem perspicuitatis ergo habuisse permagnam antea non noverat, *statim* his nullisque non aliis similem perspicuitatem habentibus principiis *veritatem inesse pronunciet*. Sic enim ab eo traditum est, præ pluribus argumentis probabilibus soli evidentiæ vel, quam de rebus habemus, perspicuitati vim inesse certissimi argumenti. Quod pronunciatum æquè in usu vitæ ac in Philosophia *admittendum est*, tanquam veritatis omnis indubitatus fons & seminarium. Nam si in omni probabilitate inest incerti aliquid; in multis probabilibus argumentis plurimum erit incerti: consequenter oportet, ut multitudo probabilium cedat simplici evidentiæ. Eò quoque progressus est virtutis, ut cum mentis perceptioni semper fidem adjungendam esse scisceret, tantæ hanc quoque perceptionem autoritatis esse meritò statuerit, ut crederet res esse quod eas esse se olim percepisse recordaretur. Quod si memoriâ errare se, convictus fuisset, debuisset errorem agnoscere, magisque visioni ipsi quàm recordationi visionis credere.

credere. Nam propter quod unum-
 quodque est tale, id magis est tale. Sed
 ex luce circumstantiarum liquere simili-
 ter potest, utrum vera an falsa sit nostra
 recordatio. Lucem indiculum & sedem
 veritatis esse, adeo & ideo verum vidi-
 mus, ac Deum esse & quòd *Deus ne-*
queat deceptorem agere. Eidemque obse-
cutus argumento audent asserere in fin.
 Med. V. *Quamvis somniarem, si quid*
intellectui meo sit evidens, illud omnino
est verum. Non dicit, quæcunque in so-
 mnis menti suæ clara esse videntur, ea
 omnino esse vera à parte rei. Verba, quæ
 olim Cartesius cuidam Sorbonico Do-
 ctori, summo Mathematico, regessit,
 possum heic mea facere: *Nescio, per*
quam Analysin vir subtilissimus hoc ex
meis scriptis deducere potuerit, non enim
memini me quicquam tale unquam per so-
mnium cogitasse. Concludere quidem po-
 tuisset ex meis, id omne quod ab aliquo cla-
 rè & distinctè percipitur esse verum, quam-
 vis ille possit interim dubitare somnietne
 an vigilet, imò etiam, si lubet, quamvis
 somniet, quamvis sit delirus: Quia nihil
 potest clarè ac distinctè percipi, à quocun-
 que

*que demum percipiatur, quod non sit tale
 quale percipitur, h. e. quod non sit verum.
 Sed quia soli prudentes recte distinguunt
 inter id quod ita percipitur, & id quod
 tantum videtur, vel apparet, nolo mirari
 quod vir bonus unum pro altero hic su-
 mat. Frequenter Philosophus querita-
 tur, non distingui in somno, clarum satis
 ab eo quod obscurum est. Somnians
 quidem conscientiam habet nocturna-
 rum visionum, & hactenus clare & di-
 stincte percipit res multas penes se, sed ni-
 hil rerum percipit à parte rei existere,
 quamvis cunctæ res ipsi, quamdiu in so-
 mno positus est, ita videantur. Sed aliud
 est somnianti videri, & aliud somniantem
 intellectu percipere. Intellectus naturam
 habet immutabilem : nec minus verax
 in somno quàm in vigilia : licet nostri
 corporis constitutio alia sit dormientibus
 nobis quàm vigilantibus. In vigilia cor-
 pus inflatum, inque somno quoad cere-
 brum & nervos magis in se collapsum
 est : quo interposito mens afficitur ab
 impressionibus, quas sensationes obje-
 ctorum reliquere, ut appareant ipsi per-
 multa quæ non sunt. Ita clare ac di-
 stincte*

distinctè intelligimus, somnia per naturam
 suam totidem spectra aut species meras
 esse vicarias rerum : ac ita identidem vi-
 deri somniantibus res existere, quas ta-
 men existere vel præsentis esse non in-
 telligimus : imò experrecti plus satis in-
 tellectu cognoscimus, res absentes fuisse,
 neque extitisse quomodo visæ sunt inter-
 ventu corporis existere, sed species dum-
 taxat stetisse loco rerum. Itaque *bruma-*
li nocte secundum quietem mihi clarè vide-
bar, haud tamen intellectu clarè percipi-
 ebam, *in horto rosas decerpere : in hor-*
to itaque nocte brumali rosas non decerpsi.
Nec mirum sanè qui objectis sibi dormien-
ti somniis nullam tribuit fidem, eundem
somniis ab experrecto & vigilante confi-
ctis fidem tribui nolle. Atque hæc cum
 ita sint, jure optimo maximo tantam
 sententiarum suarum fiduciam sumpsit
 Cartesius, ut nihil à se pro vero in gradu
 necessitatis admissum jactet, quod non æ-
 què certum & clarum sit quàm *Epiche-*
remata Geometrarum ; suas sententias
 adeo evidentes esse ac certas, ut omnes dis-
 putandi causas deinceps sint sublaturæ, si
 modò rectè intelligantur ; & res denique
 natura-

naturales, ut plurimum physicè universales, non alias habere posse ortus sui causas, quàm quæ à se propositæ sint. Neque hoc titubanter, sed admonitus ab evidenti veritatis conscientia, asseverat.

XVIII. Sed plagam meretur tam effrænis tamque præceps nonnullorum grandiloquorum temeritas, quòd scribere non erubescant, Cartesium & à Cartesio discipulos docere, contrà quàm Med. V. id omne existare extra mentem, quicquid habent in mente. Ubi locorum hoc scripsit? Sanè id hujusmodi est, ut jam nesciam quid sit desipere, si hoc desipere non est. Et præclare sanè cum ipsis, fateor, ageretur, si intra insaniam & deliria se continerent: ita scientiam rationis, quæ tota divina est, rationis & fidei sacræ violatricem non traducerent. Universalia novimus in mente, ac nusquam extra mentem existere.

Premittitur sententia Cartesii de Mente humana, deque Existentia DEi.

I. Philoso.

Philosophorum princeps Renatus Descartes postquam ex methodo sua cœpisset supra vulgus philosophari, in limine observavit cogitationes à corpore suo omnes averti, vel (quod eòdem recidit) corporis sui conceptum evanescere adhuc durantibus cogitationibus. Nam nihil quicquam cogitando de cœlis, sideribus, planetis ac cometis cunctisque eorum circumstantiis, nihil de angelis, de DEO, aliisque multis rebus, nihil de communibus notionibus, nihilque de ventribus humani corporis, capite, thorace & abdomine, horumque appendicibus, COGITAVIT tamen! quid? SE COGITANDO EXISTERE. Quam veritatem nos cum ipso vidim⁹ & sustinimus indubitatam esse. Ergo præter Corporis sui ventres horumque appendices *Aliquid* se existere indubitatè cognovit. Quidnam hoc ALIQUID est? Vulgò animam, rectius mentem, dicunt. Quid est? Natura vel essentia ejus certè consistere non potest in aliquo eorum, sine

quibus se cogitavit : nam ens nullum cogitari nequit absque essentia ; quòd essentia & ens , duo dumtaxat unius rei vocabula , quàm maximè identificentur. Ergo mens nostra est quid distinctum ab omni eo, sine quo cogitari potest. Numquid differt ab extensione ? Nihil, immediatâ penes se teste experienciâ, cogitavit extensionis , quum **COGITAVIT COGITANDO SE EXISTERE**. Differt igitur ab omni extensione. At non distinguitur a cogitatione. Nam si vigore methodi jubentis, quò superius multoties dictum est modo, dubitare de omnibus quæ quodammodo dubia reddi possunt, necessario ei dubitandum fuit de omnibus, præterquàm quòd **EXISTERET. RES. COGITANS**. expertus est, dari e veritatibus, quas didicisset, unam & unicam omnimodè certam, & quidem de se ipso, **QUOD ESSET RES COGITANS** : usque adeo, ut viderit τὸ cogitare sibi tam intimum esse, ut existentiam suam sine cogitatione seorsim concipere nunquam potuerit. Etenim omnia, præterquam cogitare se, in dubium vocare atheos Scepticosque sentimus.

Neque

Neque posse nos, aliud agendo, nunquam non cogitare, sed semper nos cogitare vidimus. Intelligendo namque cogitamus, volendo, dubitando, judicando, sentiendo &c. cogitamus. Veritatem proinde cogitationis indubitatè novit de se: *Non quidem de suo corpore*, cujus existentiam Sceptici dubiam faciebant: *Ergo de altera ejus comparte*, quæ Mentis venit nomine, quamque rem solam a dubitandi rationibus cum ipso spectavimus alienam. Erit itaque mens nostra res cogitans. Neque aliud tam indubitatè cum ipso novimus de mente, quàm quòd sit cogitans. Verè itaq; cogitat: cumq; mens in se cogitatione NB. prius quid non inveniat, imò clarè & distinctè percipiat cogitationem NB. nullum se prius attributum reale præsupponere, (ecquid demum illud foret? detur! dicatur!) mens essentialiter cogitat: ut nunquam possit non cogitare, sitque cogitatio ejus natura & vita immortalis.

II. Cum primis iterum iterumque notandum, dilaudatam exercentes methodum philosophandi usque adeo omni in longum latum & profundum extensio-

ne corporis, vi adversæ partis argutiarum, tandem nos abripi, ut partium corporis quidem nulla, sed tantum quòd **COGITEMUS. ET. COGITANDO. SIMUS.** subeat nos cogitatio. Patet, quòd cogitemus nos sine extensione, nimirum esse nos aliquid rei, dumtaxat cogitantis existere se cogitando, adeoque sine ullo ad extensionem intuitu. Dein, quæso re, quî recumberet extensio in mente? Cogitatione, quam menti inesse dubio caret, aut prius aut posterius foret. Si prius, cogitatio foret modus extensionis, involveretque tum extensionem: Si posterius, extensio foret modus cogitationis, involveretque similiter cogitationem. Nam quicquid alicui inest *Logicè*, (quemadmodum Aristoteles accidentia vult inesse:) ejus entitatem necessariò involvit: quòd Inens sive Accidens sit *entis ens*. At verò nihil extensionis in cogitatione, nec quid cogitationis in extensione cernitur. Dices. *Cogitationem & Extensionem inesse per conjunctionem, ut nihil alterutrius alteri insit.* Ita mens, hominis instar, aggregaretur ex duabus partibus, unâ extensâ & alterâ cogitante; dareturque

que tunc hominis homo. Cumque Aristotelici non facile admittant substantias merè cogitantes, alteri quoque mentis parti scil. cogitanti, aliquid extensionis attribuerent: ac ita hominis hominis in infinitum homo daretur, quo nihil dissonum magis. Quod si nihil extensionis attribuant putatitiæ isti mentis alteri parti, sed merè cogitantem eam dicant, eccur mentem ipsam æquè non statuunt talem, cum aliter eam nunquam inveniant?

III. Syllogismos exinde producimus hactenus represos a nemine malevolorum, quos tamen numero permultos habemus & satis astutos. Adeo crucem figunt refractariis ingeniis! Audi I. *Quod nullo modo dubium reddi potest, id certò verum est: Atqui præter corporis nostri ventres, eorumque appendices, existere mentem, nullo modo dubium reddi potest: E. præter corporis nostri ventres, eorumque appendices, existere mentem, certò verum est. Assumptio probatur: Nos existere & cogitare, nullo modo dubium reddi potest: Præter corporis nostri ventres, eorumque appendices, mentem existere, est nos existere & cogitare: E. præter cor-*

poris nostri ventres, eorumque appendices, mentem existere, nullo modo dubium reddi potest.

IV. Audi 2. Sine quo mens nostra se potest cognoscere, id non pertinet ad essentiam ejus : Atqui extensio est id, sine quo mens nostra se potest cognoscere : E. extensio non pertinet ad essentiam ejus. Propositio ostenditur : Quod cum mente non est quàm maximè idem, id non pertinet ad essentiam mentis : Sine quo mens nostra se potest cognoscere, id cum mente nostra non est quàm maximè idem : E. Sine quo mens nostra se potest cognoscere, id non pertinet ad essentiam ejus. Minorem ostendo : Corpus est id, sine quo mens nostra se potest cognoscere : Extensio est corpus : E. Extensio est id, sine quo mens nostra se potest cognoscere.

V. Audi 3. Sine quo mens nostra se non potest cognoscere, quodque omnium ejus attributorum realium primum & immediatissimum est, quo ea est id quod est, hoc statuendum venit essentia mentis nostræ. Atqui cogitatio est id, sine quo mens nostra se non potest cognoscere, quodque omnium ejus attributorum realium primum & im-

media-

immediatissimum est, quo ea est id quod
 est: E. cogitatio statuenda venit essen-
 tia mentis. Majorem probo: Quod Me-
 taphysici omnes essentiam mentis defini-
 unt, hoc statuendum venit essentia mentis:
 Sine quo mens nostra se non potest cogno-
 scere, quodque omnium ejus attributorum
 realium primum & immediatissimum est,
 quo ea est id quod est, essentiam mentis Me-
 taphysici omnes definiunt: E. Sine quo
 mens nostra se non potest cognoscere, quod-
 que omnium ejus attributorum realium
 primum & immediatissimum est, quo ea est
 id quod est, hoc statuendum venit essentia
 mentis. Minor est trimembris. Primum
 membrum probatur: Cujus mens sem-
 per est conscia, hoc id est sine quo mens no-
 stra se non potest cognoscere: Atqui co-
 gitatio est, cujus mens semper est conscia:
 Nam semper adest menti, ut ab ejus exi-
 stentia nequeat divelli; estque sui ipsius
 imago exhibens mentem sibi: Conf. pag.
 21. 23. 31. &c. E. cogitatio est id, sine quo
 mens nostra se non potest cognoscere.
 Pars secunda probatur in hunc modum:
 Quo non datur prius reale attributum
 mentis, hoc est omnium mentis attributo-

rum realium primum & immediatissimum:
Atqui cogitatione non datur prius reale at-
tributum mentis: Non datum fuit haftenus.
Neq; ullū intelligitur. Dicis, dari? des quæ-
so E. Cogitatio est omnium mentis attribu-
torum realium primū & immediatissimum.
Tertium denique membrum fuit ex
priori, & sic monstratur: Primo & im-
mediatissimo mentis attributo, mens est id
quod est: Atqui cogitatio est primum &
immediatissimum mentis attributum: E.
Cogitatione mens est id quod est.

VI. Cumque summa realium attribu-
 torum genera sint hæc duo dumtaxat,
 Cogitatio & Extensio, nequeunt mentes
 aliud attributum reale inter se commu-
 nicare, præter solam cogitationem. Di-
 cunt quidem veteres Magistri, mentis es-
 sentiam consistere in spiritualitate h. e.
immaterialitate, incorporeitate, impene-
trabilitate &c. Sed hi termini negativi
 sunt, deque nihilo enunciabiles; nam
 nihil quoque non est materiale, neque
 corporeum, neque penetrabile. Meri-
 to inquirimus positivum spiritualitatis,
 immaterialitatis, incorporeitatis, impe-
 netrabilitatis &c. quod haftenus non est
 inventum

inventum aliud esse præter cogitationem. Certè tota classis veterum, Cartesianis exclusis, congressum etiam si instituat centies, artibusque utatur mille, haud tamen ignorantiam in crustabit heic suam. Prodeant veteres in publicum, & loquantur voce seriâ, quid positivi subsit termino spiritualitatis. Affirmanti incumbit explicatio & probatio. Verùm certaminibus seriis subducere se malunt, ut videantur porrò longiùs quod sanè non sunt. Unde si præter cogitationem plus realitatis mens nostra haberet, foret extensa, corporisque quid participaret. Ratio quare est hæc, quia omne reale formaliter à cogitatione distinctum, nos nonnisi extensum & corporeum esse cernimus. Tertium qui cernit à cogitatione & extensione distinctum, aperiat rogamus.

VII. Imò Tertium quæstionis existere nequit. Nam quicquid existit, vel expanso continetur, vel extra expansum datur. Expanso contineri, est ambiri, quod solis rebus extensis competit: at dari extra expansum, est in se existere. Nihil autem in se existere, nisi in se age-

re potest : quòd non videamus existentiæ in se aliud fundamentum dari posse præter actionem. Nosti aliud , velim des. Quicquid in se agit, actuosum est in se, & actuum quos producit, causa. Qualis causa seipsam determinans ad agendum, dicenda est liberè agere h. e. velle. At velle est cogitare. Ita cognoscimus inextensum, non nisi in se actuosum , & hoc non nisi cogitans esse. Aliam si quis inextensi habeat intelligentiam , eopiam ejus nobis fieri petimus.

VIII. Cùm autem existerent, prò dolor ! in terris qui à voluptatibus & curis vitæ, vel à magnitudine autoritatis ac fortunæ , vel ab observatâ frequentia atrocium scelerum impunè admissorum, vel etiam ab imprudentiarum rerum gestarum inter se collatione & contemplatiõe, adeo excoëcati essent, ut horum quidam Deum existere non attenderent, aliqui eum non existere crederent , imò, quod pejus, existere Deum ore rotundo negarent ; Cartesium sollicitavit Marinus Mersennus , Ordinis Minorum monachus , ut Meditationes ederet ad atheismi noxium virus reprimendum, præsertim

præsertim illud quod Lucius Cæsar Vannius sparsisset per universam Galliam. A quo tempore acriter disputatum fuit inter doctos de Existentia Dei. Eamque quæstionem Vestras Renatus Descartes argumentis adeo validis pro Dei existentia resolvit, atheorumque conceptiones turbavit, ut nemo contra hiscere ausus fuerit. Voluit verò sub initium Philosophiæ tractare de Deo, ut causâ quoq; daret criterii veritatis, idque omnis scientiæ fundamentum esset longè firmissimum.

IX. Ex tam indubitato criterio veritatis ita argumentatur adversum atheos: *Quod clarè & distinctè percipio existere, illud verè existit: Atqui Deum clarè & distinctè percipio existere: E. Deus verè existit. Minorem probo: Ens perfectissimum clarè & distinctè percipio existere.* Nam in ens perfectissimum nullam imperfectionem quadrare percipio: proin existere oportet. Ceup perfectissimum non concipis, quod non existere concipis. F. perfectissimum vides cum omni perfectione, consequenter cum actuali existentia, necessario semper percipi. *Atqui Deus est ens perfectissimum:*

mum : Nomine D*ei* venit Ens entium,
 Ens primum, à quo omnia derivantur,
 ipsum verò, utpote sibi in existendo suffi-
 ciens, derivetur à nullo. Hoc nequit
 intelligi nisi PERFECTISSIMUM. Facile
 intelligimus, si ab æterno nihil fuisset,
 nihil potuisse incipere. Nam ut quid
 incipiat, indiget virtute alicujus, quod
 inceptionem causetur : cum quidvis,
 antequam incipiat existere, sit nihil, & à
 nihilo nihil fieri posse plus satis appareat.
 Ergo cum hodie intelligamus multa exi-
 stere, aliquid fuisse ab æterno necesse est,
 quod nunquam inceperit. Quod sem-
 per fuit & nunquam incepit, intelligimus
 seipso esse : Seipso esse, numquid aliud
 est quam naturâ suâ independentem, vel
 solius naturæ suæ potentiâ, vel indepen-
 dente potentiâ naturæ suæ essentiali, esse
 quod est ? Quod verò per independen-
 tem potentiâ naturæ suæ essentialem
 est, actu habere omnes perfectiones ne-
 cessarium est. Cum namque non sit à
 quo talis potentia limitari possit, perfe-
 cta est hæc potentia, cumque omni actu
 suo (secus potentia non foret perf cta)
 conjuncta ; (unde Aristoteles, *In æter-*
nis,

nis , inquit , *idem est esse quod posse esse*) consequenter quod per independentem potentiam naturæ suæ essentialem est, PERFECTISSIMUM est. Ergo DEUS verè existit.

X. Quod argumentum Cartesius vocat à priori : non, quòd DEUS causam se agnoscat priorem, vel sui ipsius causa sit efficiens ; sed quòd DEI natura sit ratio formalis necessario existendi. Ut ita se habeat *ad existere* ad Naturam Dei , quæ consistit in summa perfectione, sicut proprium ad essentiam, speciatim divisibilitas ad extensionem : ut, quemadmodum nulla intelligitur res extensionem & non divisibilitatem habere, ita nec ulla res intelligatur summè perfecta & non existere. Idque haud dubiè satis intelligitur existere, cujus natura intelligitur non posse non existere : novimusque verè dari & existere ens perfectissimum, hoc ipso quòd clarè & distinctè nos intelligamus ens perfectissimum non posse nondari vel existere. Quemadmodum novimus corpus divisibile esse, hoc ipso quòd corporis naturam intelligamus rationem esse necessariam divisibilitatis. Ut
nulla.

nullatenus argumentum hoc concludat ex hypothesis, nempe posito ente aliquo, quod omnes perfectiones infinitè complecteretur, tum illam etiam perfectionem ei concedendam, quod necessario existeret.

XI. Deinde pro asserenda existentia NUMINIS argumentatur à posteriori (h. e. ab effectu) duplici. Effectus alius est *uni-vocus*, ejusdem cum causa essentiae, alius *æqui-vocus* qui alterius à causa sua est speciei. Deprehendit à tempore inventi criterii quàm plurimas in se ideas, (idearum nomine veniunt res cogitatae) interque eas ideam DEi, h. e. Entis entium, quod ante omnia entia necessario existit, & nunquam incepit, sed semper fuit seipso, quodque non potest non esse summum ac perfectissimum, ut sit unicum, (neque enim plura entia summa apprehendi queunt:) hujusque solius virtute sit quicquid præterea uspiam datur positivum. Priori argumento convicti & victi athei omnes, talem reperire apud se ideam, tenentur, nolint velint, confiteri. Merito inquirimus causam, quia non sumus à nobismet ipsis, unde
talis

talis idea in nos defluerit. Effectus
 non potest habere plus quàm omnis
 causa sua : excessus namque talis foret
 à nihilo. At à nihilo nihil fieri , quis
 non capit ? Minimum effectus perfec-
 tiones causæ suæ æquales habere debet.
 Oportet igitur causam existere , à qua
 pendeat tam perfectum esse objectivum
 DEI , quod nostris cogitationibus clarè
 objici cernimus. Quamque causam
 oportet formaliter aut eminenter ha-
 bere totum illud esse objectivum : ce-
 teroqui in nobis hoc nunquam po-
 tuisset efficere. Sed perfectissimo non
 datur perfectius & eminentius : proin
 causam oportet formaliter & reapse id
 esse à parte entis, quicquid in idea PERFECTISSIMI continetur. Ergo neque
 nosmet ipsi, neque parentes nostri, ne-
 que ulla creaturarum , sive in cœlis sive
 in terris existant, potest causa esse ideæ
 Dei : cùm simus entia ab alio , multis-
 que imperfectionibus subjiciamur. Nul-
 lusque effectus positivus ei propriè at-
 tribuitur, quod scipso non est , sed illi,
 cujus independenti virtute est. Nam
 causa causæ est etiam causa causati.

Quocirca necesse est dari extra nos causam, quæ formaliter sit Ens perfectissimum sive Deus, unde in nos conscenderit sui h. e. PERFECTISSIMI ENTIS imago vel idea. Quæ argumentatio est ab effectu univoco, id habens peculiare, quòd eâ non solum cognoscamus quòd sit, sed etiam *quid* sit Deus.

XII. Dicitque Paulus, *id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis. DEUS enim eis manifestum fecit.* Et quanquam verba ἐν αὐτοῖς more Hebræorum quidam explicent *inter ipsos*, ipsumque comma Paulinum de acquisita notitia Dei interpretentur; attamen acquisita Dei notitia semper innatam, quam nonnisi Deus mentium pater ipsis increavit, præsupponit. Vel levissima Dei suspicio nobis oboriri nequaquam posset ex scrutinio creaturarum, nisi ipse Deus mentem fecisset capacem apprehendendi sui. Numquid intelligere valemus, cujus intelligendi termini non sumus habiles? Bruta & lapides quoque sic intelligerent. Neque aliunde idea Dei præterquam à solo Deo nobis immitti potuit. Non per
sensus:

sensus : quòd Deus neque sit lucidus, neque coloratus, aut sonorus, lapidus, odoratus, calidus, frigidus &c. Taceo, cùm sit infinitus, sensoriis organis eundem non proportionari. *Revelationem externam*, aut *Ratiocinationem*, quò referunt Scholastici viam *Causalitatis*, *Eminentiae* & *Negationis*, quod attinet, similiter præsупponunt ideam NUMINIS innatam, eamque nonnisi explicatiorem clarioremque efficiunt. Exsuscitantia, non ingenerantia ideam Dei remedia sunt : at, exsuscitatio supponit rem exsuscitatam præextitisse. Sola superest revelatio interna, quâ Deus, postquam absolvisset amplissimum opus gloriosæ creationis, mentibus nostris sui effigiem insculpsit, ut essent à quibus agnosceretur & coleretur summus artifex.

XIII. Tantoque magis hæc Dei effigies vel idea, quam in se mentes reperiunt, nobis est divinitus increata, quòd *ficta* esse nequeat. Nam fictæ, cùm per voluntatem fiant aut compositione aut divisione, miris modis addendo & detrahendo variari ac mutari possunt.

sunt. Nil quicquam eis mutatio repugnat. Sed verò SUMMUM. ET. PERFECTISSIMUM. usque adeo indivisibiliter & immutabiliter simplex cuncti cognoscimus, ut pro arbitrio illud fingere & refingere, aut ullo modo mutare, vel aliquam ejus perfectionem demere, prohibeamur. Quæ ratio est, quòd in omnibus hominibus eadem reperitur.

XIV. Argumentor : *Quod à solo Deo effectivè fluit , hoc probat existere Deum : Idea Dei à solo Deo effectivè fluit : E. Idea Dei probat existere Deum.* Cui argumento vires adjicit, quòd Conservatio divina sit Creationis, quâ res effectivè fluere à Deo incipiunt, continuatio. Ut DEum solum autorem semper id agnoscere teneatur in progressu , quod initio fluxit à DEo solo effectivè. Itaque confestim oportet ideam Dei in nihilum abire, simulatque virtus divinæ voluntatis , à qua semel duxit existendi initium, non continuatur.

XV. Tertium argumentum divinitatis assertorium , desumit Cartesius ab
 existèntia

existentia singularum rerum, quas cernimus imperfectionibus subjacere, vel non habere omnem perfectionem actualem & excogitabilem. Cujusmodi

res novimus sidera, coelos, cometas, planetas, horumque elementa, mineralia, metalla, plantas, bruta, homines, & ipsorum partes, quæ numerum faciunt innumerum. Nam si, per superius adducta, quicquid seipso existit, perfectissimum est; debet ab alio independenter seipso existente principio pendere, quod perfectissimum non est: Ergo quemadmodum Politicus ab existentia cujuscunque vasalli confestim argumentatur ad existentiam Principis, sine quo nullus de feudo investitur, ita ab existentia cujusvis non perfectissimi Entis progreditur Descartes ad existentiam NUMINIS. Itaque cum musca non habeat omnem perfectionem, non suam sed Entis perfectissimi, quod seipso independenter existit, virtute coepit existere; tantique Entis virtus omnino continuatur, quamdiu vel musca existere pergit: quod divinam conservationem continuatam creationem esse, in-

victè post Augustinum doceat Cartesius. Cumque extensio quâ talis, item motus, mens, & hujus cum corpore unio, nonnisi, id demonstrante magno Geulingio Præceptore quondam nostro, vim exposcant infiniti Entis, Deus certè *non longè abest ab unoquoque nostrum*; ut vel palpando inveniatur. Imò *in Deo vivimus, movemur & sumus*. Eoque pertinent Lucani, ceteroqui olentia Stoicismum, hæc:

Jupiter est, quodcunque vides, quocunque moveris.

Prætereo quæ Johannes Coccejus non minor Philosophus quàm Theologus, & Cartesii doctrinarum æstimator maximus, nosterque in Theologicis Præceptor venerandus, planè ad mentem nostram adducit quàm plurima alia invicta argumenta pro existentia vivi Dei.

CAPUT TERTIUM.

I.

ET si hæc sufficere poterant ad stabilendam Philosophiam, dignum tamen

men est objectamenta contraria strictim perlustrare, ut omnibus appareat nullo vitio haftenus sensibili totum doctrinae hujus corpus laborare. Id autem fiet à me, continuatâ per omnes Censoris paragraphos inquisitione & studio. Merito autem jure Cartesius quæstiones de mente humana & de Deo, dixit primas ordine & dignitate præcipuas, non tantum quòd ordine rationabili philosophanti ipsi prius occurrerint, sed etiam quòd apodicticis demonstrationibus primus eas veritates orbi exposuerit, indeque omnimoda certitudo in Philosophiam deriveretur. Quo nihil utilius, nihilque certius candidis Lectoribus jam approbasse ac porrò approbaturum me confido. Patetq; Scholasticorum de NUMINE & mente nostra dictiones examinando, adeò parùm exploratam ab ipsis fuisse horum dogmatum notitiam, ut meritò verendū fuisset ne plures incauti homines, nisi sanctissimæ Fidei decretis parendum esse scissent, eam simpliciter negassent.

II. *Nihilominus, cum sat sit voluisse in magnis, quædam tamen eis tribuenda venit laus, quòd velleitatem habue-*

rint istiusmodi certitudinem asserendi
& comprobandi, neq; non *Religionis
Christiane veritatem Philosophiâ suâ*
utcunq; tuendi: quanquam causa Dei
foret perdita, si contra atheos Scepti-
cosq; Deus his egeret defensoribus.

III. Neque Censoris oculos iâctus
infecit, ut conspiciari nequeat Re-
natum Descartes docuisse Academias &
Scholas methodum, ex qua infallibili-
ter *agnoscitur, quæ sit natura mentis hu-
manæ, & quid à corpore differat?* Nam
cùm in animum induxisset ea dumtaxat
admittere quæ experiretur dubitatio-
nem nullam incurrere, adverteret au-
tem juxta cetera omnia, à capite ad cal-
cem totum corpus suum in dubium
vocari, præterquam SE. EXISTERE.
ET. COGITARE. didicit certè præ-
ter corpus EXISTERE. SE. REM. CO-
GITANTEM. Cumque mens hominis
communiter statuatur PRÆTER.
CORPUS. EXISTENS. RES. ac vigore
methodi expertus esset SE. PRÆTER.
CORPUS. EXISTERE. REM. MERE.
ET. USQUE. ADEO. COGITANTEM.
UT. NON. POSSIT. NON. COGITA-
RE.

RE. NIHIL QUE. SE. ALIUD. ESSE.
 VEL. POSSE. QUAM. COGITARE.
 naturam mentis humanæ in cogitatione
 consistere asseruit. Idque eò magis,
 quòd cogitationem adverterit nihil al-
 terius, quod à cogitatione distinguitur,
 planè nihil extensionis, involvere. De-
 buit fructum suæ methodi ingenuè
 profiteri : ideoque non potuit præter
 corpus se alium dicere, quàm existere
 & esse se inveniret, nimirum SE. R.F.M.
 COGITANTEM. ESSE. ET. EXISTE-
 RE. *His animadversis collegit demum*
se, h. e. mentem suam, mentisque suæ
naturam, à rebus corporeis & externis
omnino distingui, nec quicquam habere
cum iis cognationis ; utpote quæ sine iis
concupi, adeoque & esse posset ; ac pro-
inde se esse tantum rem cogitantem, suam-
que naturam in cogitatione solum esse po-
sitam, nulla alia re indigentem ut cogi-
taret, non corpore, non loco, non motu, non
porrectione vel extensione. Ratio igi-
tur decretoria hæc est, quòd, cum ens
& essentia sint quid unum maximè
idem, ad nostræ mentis essentiam nul-
latenus pertineant ea, sine quibus men-

tem nostram concipere possumus. *Hinc etiam primum intellexit*, observando totum corpus suum & cetera omnia abs Atheis & Scepticis dubia reddi, præterquam SE. EXISTERE. ET. COGITARE. se quid esse sine corpore. Ut, cum mens nostra nihil sit nisi PER. SE. QUID. SINE. CORPORE. mentis notitia omnium prima sit, certissimaque. Nihilque sit magis notum menti nostræ, quàm ipsa sibi est. Res namque eas magis novimus, quò plura de eis percipimus attributa: ideoque, cum mens nostra nihil de ceteris rebus cognoscere queat, nisi aliquam ejus ideam in se formando, omniumque idearum sit conscia, sequitur, mentem, quæ præter rerum ideas sua etiam attributa formalia cognoscit, semper plus de se quàm de ceteris rebus cognoscere, adeoque se sibi notiozem esse *aliâ re qualibet.*

IV. *Nunc fingite vobis coram hîc adesse Epicuri de grege porcum aliquem, aut alium quempiam ex veteribus iis Philosophis, qui animos esse corpora, & cum corporibus interire falsò censuerunt.*

Sic

Sic ille Cartesianam argumentationem excipiat. Quærat primum, dum cogitat, quid sit id quod cogitat ; quid sit per quod cogitat ; quid sit ipsa cogitatio. Ac reperiet, id quod cogitat, esse rem indubitato cogitantem ; ad cujus essentiam cum nil nisi solam cogitationem pertinere videat, id quod cogitat, reperiet QUID. ESSE. SINE. CORPORE, adeoque non hominem, qui corpore constat æquè ac animo. QUID. SINE. CORPORE. cum sit, quam Mentem, vulgò Animam Rationalem vocamus, demonstrat Epicuri de grege porcis mentes non esse corpora, quæ divisione desinunt quod sunt, sed esse res merè cogitantes, quæ divisibilitatem, corruptionis radicem physicam, totaliter respuunt. Cumque homo sit mens corpori unita, magisque sit mens (ut jam dicetur :) quàm corpus, homo utique dici potest id quod cogitat, in quantum homo est mens, h. e. res cogitans, corpori unita. Ecquid corpus, quod ab idea cogitationis alienissimum est, ad cogitandum conferre potest? Non habens non dabit. Cumque mens
à cor-

à corpore realissimè distincta sit, quòd ambo sine se invicem concipiantur, ambo etiam seorsim existere possunt, ut ad alterius naturam & proprietates quid tribuere neutrum necessitetur. Cumque homo magis mens sit corpori iuncta, quàm corpus iunctum menti ; quòd mente solâ se existere & esse quicquid est, norit, magisque vivat, & intimiùs penes se existat, semperque in rebus futurus sit : corpusque à mente tantopere distinguatur, ut nihil mentis (adeoque nihil sensationis, nihilque rationis) contineatur in conceptu corporis, nã perperam *hominem* dixeris, *corpus animatum, sentiens, ratione utens*. Numquid sentiet ac ratiocinabitur, quod cogitationum expers est ? Vel foret ostendendum, rebus merè corporeis cogitationes etiam inesse : ita probabis simul sapere arbores & ratiocinari veram. Unde licet *homo corpore stet, sedeat, ambulet, steat, rideat, loquatur, nutriatur, vigilet, dormiat, vivat denique & emoriatur*, haud tamen cogitare potest. Mens, mens, inquit vester etiam, sed Græcè, Aristoteles, *senti-*
tit,

tit, somniat, imaginatur : nosque mentem cogitationem per se subsistentem esse, superius invictè probavimus. *Inde generatim concludere tenetur* Epicuri de grege porcus, hominem ad cogitandum mente uti, & cogitationem esse attributum mentis. Nec quid obstante, quòd *malè affecto & vitiato corpore debilitari*, contrà sano ac valente corpore *vigere rationis usum* sæpe experiamur; sequitur, cogitationem esse *effectiorem corporis*, sed dumtaxat mentem non posse vacare cogitationib', quæ occasionaliter objectivè dependent ab impressionibus vi sensuum præteritorum in cerebro relictis, ipso cerebro non bene disposito. Ipsaque cerebri dispositio menti non unam concedit materiam meditandi & cogitandi varias res, quas velut in tabula depictas ei objicit, Facileque intelligimus, cum in exercitio methodi planè nos avertentes ab *effectiionibus* vel functionibus partium corporis, quæ extensionem necessario involvunt, nil possimus quàm cogitare, cogitationem nequaquam esse corporis, sed nostri, prout QUID. A. CORPORE. DISTINCTUM. SUMUS.

SUMUS. functionem. Ut superfluum absurdumque sit quærere, *quodnam sit principium effectuum illarum, an vis aliqua interna distincta à corpore, an temperatio corporis ipsius, ex æquabili partium, quibus constat, convenientia & consensu efflorescens.* Sufficit, quòd experiamur *effectiones non corporis, sed* ALICUIUS, esse A. CORPORE. DISTINCTI. Cumque præter mentem & corpus fimus NIHIL, eo ipso quòd corpus conceptibus nostri *detrabamus*, reliquum est omnia quæ adhuc de nobis superesse deprehendimus, nonnisi in mentem recumbere & mentis effectiones spectari. *Hinc effici*, non tam *hominem* (qui æquè corpore ac mente constat:) quàm solam mentem *non posse non esse rem cogitantem.* Unde, si *Epicureus fingit nullum extare corpus*, manebit tamen adhuc *cogitatio*, neque non *res quæ cogitet*: Quia mentem ponit, quam vidimus solam cogitare. Et licet non existat mens sine corpore, sed corpori conjuncta sit, corpore tamen non indiget ad cogitandum: nam, non corpore, sed mente solâ, planè scil. aversâ à corpore

corpore, se cogitare, nihilque corporis includi cogitationibus experitur: Dumque *ex hoc figmento, nullum extare corpus*, cernit indubitato sequi, se cogitare tamen, præterque corpus, quod cogitationibus nullo modo imbibitur, cum nisi mens sit, plus satis videt mentem solam cogitare. Igitur, *si fingas nullum esse corpus, sequetur mentem superesse quæ cogitat; Cartesiumque cogitare quoad mentem, etsi corpore, de quo nihil participant cogitationes, careat*: Adeoque *si verum erit, esse aliquid quod cogitet, necesse esse mentem aliquam exstare*. Consequenter non *fingit pugnantia Cartesius, dum mente sua fingit nullum esse corpus*: nam mens Cartesii licet sit unita corpori, haud tamen per corpus fingit *nullum dari corpus*, sed tam longè se avertit ab omni corpore, ut nihil corporis, sed puras putas cogitationes de se advertat tantum. Ut sit præter corpus aliquid rei dumtaxat cogitantis, quæ sola scit fingere & cogitare. Adeoque licet mens *corpori iuncta* existere nequeat sine corpore, cogitare se tamen potest sine corpore, ut

corporis

corporis nihil cogitet, nihilque ad cogitandum quid formaliter & effectivè corpus contribuatur. Quid igitur erit dicere, *se ratione cognoscere hominem ratione carere*? Quis corpore fingit *se carere corpore*? Ecce sonos sine sensu è gutture meros!

V. Perspicuè vidit Cartesius PRÆTER. CORPUS. SE. ESSE. REM. MERÈ. COGITANTEM. quòd viderit omnia dubia reddi posse, præterquam quòd ipse præter corpus esset res merè cogitans. Perdidicit exinde, hominem constare duabus partibus, Corpore & Re merè cogitante, quam vulgus vocat Animam. Non autem poterat plus Cogitatione tribuere Animæ, cum videret plus realitatis ei non competere: Nec alia quàm sola extensio ipsi, totique mundo, nota esset realitas differens à cogitatione. Nihil verò extensionis animæ suæ tributum videbat, quòd videret cogitare se animam sine extensione, nihilque extensionis includi ullis cogitationibus. Caretque res dubio, seorsim ea existere posse, quæ seorsim à nobis perspiciuntur: cetero-
quæ

qui erroneum nobis Deus concessisset intellectum, foremusque nos intelligendo potentiores quàm ipse Deus Omnipotens est faciendo. Cumque universa habeant essentiam, quæ intelliguntur, sintque proinde entia, si non actualia profectò possibilia; quidni virtute ad summum divinâ produce-
rentur? Ut cognoverit, divinitus æquè rem merè cogitantem ac rem merè extensam seorsim condi posse: quam hæ duæ res in homine arctissimo glutino colligentur. Nequaquam ergo tam distincta rerum genera confundenda sunt,tribuendo uni alterius essentiam. Id verò quod *Epicureus* re-
gerit, tantopere est insipidum, ut tyro-
nibus horrorem moveret. Nam si aliquem loquentem audis, numquid rem ipsam audis loquentem? Ego certè nisi sonum audio: qui æquè linguae, denti-
um & ceterarum rerum quæ loquenti ad-
iunctæ sunt, ac ipsius loquentis intelle-
ctum in me excitare possunt. Et quis nescit sonum in animo auditoris mo-
dum facere, ac toto genere distingui à corpore loquentis? Quis nescit lo-
quentem

quentem hominem spectari ceu personam unius, constantis plusquam toto genere distinctis naturis Mente scil. & Corpore; Corpusque partes habere innumeras realissimè abinvicem differentes: idque nobis patere unicè ex eo, quòd harum rerum *distinctas ideas* *babeamus*? Ecce adeo offendi oportet tenebris osiores evidentiæ! Toridemque offensæ multiplicis *in promptu sunt* specimina in Responsione, *minimè nunc queri* &c. Neutrius studio parvis ducti omnes conspiciantur, narrare heic esse refutare.

VI. *Ex his facile jam existimatur, verbis merè inutilibus* impugnari, quod in tertio hujus capitis numero breviter asseruimus, videl. *mentem priùs, certius & clariùs corpore cognosci. Nam cum philosophandi methodi usu Descartes per cogitationem ad hanc notitiam pervenerit, cogitatio autem talis sit solitaria actio mentis, ut mens ejus sit subiectum & causa, ordineque philosophandi primum nobis & indubitatè occurrat, quòd præter corpus simus naturæ cogitantis, nihilque cogitemus rerum sive corpora-*

corporalium sive spiritualium aliter
quàm per ideas, quantum semper de
mente consilii sumus, *prius, certius &
clarius haud dubie cognovit mentem*, quæ
quid præter corpus est res dumtaxat co-
gitans, corpore suo. Conf. n. 3. b. Dictuq;
hinc æquum faceretur Censor, *Cogitatio-
nem mentis*, etiamsi ipsius opinione *per
corpus edatur*, ante corpus cognosci:
multò magis statuenda est ante corpus
cognosci, si per mentem solam, velut
inviectis supra probavimus, syllogismis,
edatur. In periodo itaque *quamvis*
&c. Censor bis sibi contradicit. Nam si
cogitationem vult ante corpus cogno-
sci, & rem cogitantẽ non aliter cognoscit
quàm per cogitationem, ecquĩ negabit
*prius & clarius percipi à nobis rem co-
gitantem quàm corpus*? Taceo cogita-
tionem non esse realiter nisi rem cogi-
tantem. Subditque, *prius percipi id
per quod cogitatio in nobis editur, quàm
id à quo editur*: quod manifestò etiam
pugnat cum verbis, quæ paulisper præ-
cedunt; his scil. *nam cum cogitatio sit
actio mentis, ut dixi, per corpus edita,
prius percipitur actio hæc quæ editur in*
K 2 nobis;

nobis, quàm id per quod editur. In verbis sequentibus videtur secum aliquantisper, propria sua in contrarium argumenta refutando, ludere. Tantumq; abest ut locos hosce dialecticos rectè refellat. Nam licèt *artifex habeat in animo Statuam, quam facere intendit*, necdum tamen eam non factam tam clarè videt, quàm instrumenta fabricandi, quorum usum, quo cognitio eorum absolvitur, promptissimè tenet. Priùs igitur *scalprum artificis, quàm statua noscitur. Similiter ut homo mentem intendat ad corporis cognitionem*, priùs mentem, cujus usu cognitionem corporis consequitur, cognoscat necesse est, quàm corpus : maximè cùm mens, per ea quæ fusè in superioribus tradita sunt, actuum suorum, perq; eos & sui ipsius, intimè conscia sit. Nec nisi attentionis defectu *planè homines ignorare possunt, quid sit mens, quid sit cogitatio* : ceteroqui hæ res omnium facillimæ sunt, inque experientia immediata consistunt, quæ se nemo hominum exuere potest. Nihilque quicquam huc conferunt similitudines à rebus corporeis desumptæ.

ptæ. Nam corpus est naturâ suâ res
 iners & ociosa , pro nulla re alia quàm
 pro se stans , nihilque rerum cogno-
 scens : at mentes sunt per naturam su-
 am, uti probatum fuit superiùs, res co-
 gitantes, consequenter sui & aliarum
 multarum rerum consciæ. Ut *sibi* nul-
 lo quis modo *contradicat* , si *affirmet*
cognosci mentem seipsâ. Quî mens se-
 ipsâ non cognosceretur, cùm omnium
 semper cogitationum homo quisq; sit
 conscius, & natura mentis consistat in
 cogitatione , cujus proinde mentem,
 adeoque & sui, consciam oportet esse?
 Luminis & lucis indoles est , radiare se-
 ipsis : ut, quemadmodum sol sole ita
 mens mente dignoscatur. Ut subeat
 me admirari Censorem , quòd putet
argumentum his à se reculis *cudi* , unde
expedire se nequeat Cartesius. Cordis
 hoc apage delictum! Nam si *Medita-*
tionibus suis certam institit viam ad
animi notitiam, animumque certò novit,
novit utique per animum , quòd sit sui
 repræsentativus, & speculum vel lumen
 sui ipsius. At, cùm in cognitione sui
 ipsius didicerit, infallibile veri signum

esse evidentiam, haud dubiè scivit ea, se certò nosse quæ evidenter novit per animum. Ut non debeat aliud quiddam scire, ad verum certò cognoscendum. Atque ita non petitur principium, neq; in idem recurritur. Liquet ergo non cassam, non inanem, non absurdam esse hanc Cartesii opinionem: ut meritò etiam viris summatis placuerit.

VII. Nec leve Censoris vitium est, publicitus divulgare, quòd Cartesius totum hominem mente sola constare decernat; corpus verò ad hominis naturam minimè pertinere. Qui vir est, ostendat Cartesium alicubi hoc scripsisse. Profectò sensisse sic eum, nuspiam reperiet. Ne quidem in mentem ei venit hoc senile delirium à Pythagora ortum. Patet ex tractatu ejus de Homine, æquè Corpus ac Mentem pertinere ad naturam nostram. Disertè in principio, *Homines ex anima & corpore*, dicit, compositos. Et necesse est, pergit, ut primum seorsim describam corpus, deinde animam quoque seorsim, ac denique ostendam quo pacto hæ duæ naturæ, *junctæ & unitæ* esse debeant, ad componendos

nendos homines. Atque vers. 10. Responsi. Sextar. *Revera*, ait, *nunquam vidi aut percepi humana corpora cogitare*, sed tantum eosdem esse homines, qui *NB.* habent & cogitationem & corpus: hocque fieri *NB.* per compositionem rei cogitantis cum corporea, ex eo perspexi, quod rem cogitantem separatim examinando, nihil in illa deprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in natura corporea seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes, tam corporis quàm mentis, nullum planè animadverti, cujus conceptus à rei, cujus erat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo quòd duo quædam simul juncta sæpe videamus, veluti in homine sunt mens & corpus, non licet concludere ipsa esse realiter unum & idem; sed ex eo, quòd aliquando unum ex ipsis absque alio, veluti mentem absque corpore, advertamus, optimè infertur, duo illa, quanquam compositione quid unum sint, realiter diversa esse. Nam (vid. pag. m. 69. ubi meminit verborum textæ Meditationis) satis est, quòd possim unam rem absque altera

clarè & distinctè intelligere, ut certus sim
 unam absque altera esse diversam &c.
 Et paulò post, quamvis NB. habeam
 corpus quod mihi valde ardèe conjun-
 ctum est, quia tamen ex una parte cla-
 ram & distinctam habeo ideam mei ipsi-
 us, quatenus sum res cogitans, non ex-
 tensa; & ex altera parte distinctam ide-
 am corporis, quatenus est res extensa,
 non cogitans, certum est me (NB. hoc
 est mentem) à corpore meo revera esse di-
 stinctum, & absque illo posse existere.
 Nec sanè video quid negare possitis:
 non sufficere, quòd unam rem absque
 altera clarè intelligamus, ut agnoscamus
 illa realiter distingui? Date ergo cer-
 tius aliquod signum distinctionis realis:
 nam confido nullum dari posse: quid
 enim dicetis? an realiter illa distingui,
 quorum utrumlibet absque alio potest ex-
 istere? Sed rursus quæram, unde cogno-
 scatis unam rem absque alia esse posse?
 Ut enim signum sit distinctionis, debet
 cognosci &c. Quòd autem Cartesius
 mentem suam, nunquam verò corpus
 suum, dixerit SE, hoc ipso noluit homi-
 nem meram mentem esse, aut non æ-
 què

quæ corpore ac mente constare ; sed
dumtaxat , mentem esse hominis par-
tem præstantissimam , naturâ suâ im-
mortalem, quâ solâ semper homo vi-
vat, & norit se existere, & esse in mun-
do, & distingui à tot aliis creatis rebus,
& sibi competere magnam præ iis præ-
rogativam , & multiplex divinitus sibi
tributum esse beneficium , pro quo
serviendi DEO æternum sit devinctus
&c. Itaque quum §. 8. Principp. I.
*nullam extensionem , nec figuram , nec
motum localem , nec quid simile , quod
corpori sit tribuendum ,* AD. NATU-
RAM. NOSTRAM. *pertinere ait, sed
cogitationem solam, non intelligit to-
tam naturam hominis, sed quatenus &
quousque se novit ALIQUID. ESSE.
PRÆTER. CORPUS :* quemadmo-
dum liquet ex sequentibus. Nam sta-
tim addit, *cogitationem proinde prius &
certius quàm ullam rem corpoream co-
gnosci : hanc enim jam percepimus , de
aliis autem adhuc dubitamus. Sed quæ-
ramus nunc , quibus argumentis Censor
defendere ausus sit censuram hanc suam.
Cartesius, Fingo, inquit, me corpore ca-*

K 5 . vere ;

vere ; at fingere non possum, me non esse : quia dum fingo, cogito ; dum cogito, sum. Contra Censor, si cogitare destinam, etiamsi corpus meum extet, nulla mihi causa erit cur credam, me esse. Cum itaque fingere possim me esse sine corpore, non possim verò fingere me esse sine cogitatione ; quotiescunque autem clarè & distinctè res animo disjungo, diversas eas esse necesse sit, sequitur esse meum non pendere à corpore, sed à cogitatione, meque à corpore diversum esse aliquid, rem nempe quandam, cujus tota natura in eo posita sit ut cogitet. Vah ! Dialectici, vestram fidem ! Latentem illic ambiguitatem, cui tota nititur argumentatio, mecum agnoscite. Nam cum homo possit fingere, se corpore carere, non autem se non esse, quòd advertat se esse quamdiu fingendo cogitat ; cumq; nihil insit homini, quia potest fingere se corpore carere, ex quo colligeret se esse, si nec cogitare posset, (nunquam enim fingere potest se non cogitare :) quàm evidentissimè sequitur, esse cogitationis (non esse hominis :) nullatenus pendere à corpore, sed à corpore differre & esse indubi-

indubitato aliquid in homine existens, *rem nempe quandam, cuius tota natura in eo posita sit, ut cogitet.* Quæ res cum sit in homine præter corpus, venit nomine mentis vel animæ rationalis. Igitur *si des Cartesio, ut fingat se corpore carere, haud dabis, ut fingat se non esse, quia fingendo cogitat, & cogitando est aliquid (scil. naturæ cogitantis) sine corpore, quo se carere fingit. Quid tum? Erit quidem homo res corpore æquè ac mente constans, licet Cartesius vi methodi animadvertat, hominem considerari posse sub forma cogitationis, sitque cogitatio in homine quid prius & certius & notius alterâ comparte, nempe corpore. Dum autem hominem considerat sub forma cogitationis, non hominem considerat adæquatè, sed inadæquatè & partialiter, partem scil. ejus nobilissimam, putà mentem. Itaque hominem non statuit mentem sine corpore.*

VIII. Deinde ne videatur doctrinas suas paradoxo quopiam cumulare Cartesius, negando corpora sentire, præ ceteris observandi veniunt tres gradus
in

in quocunque sensu. Primus est motio organi sensorii, secundus est perceptio, & tertius est iudicium perceptioni superstructum.

Cum in sensibus præprimis rerum exteriorum, mens nostra patiatur à corpore, necessum est motionem quandam fieri in organis ejus sensoriis: ut quandam recipiant actionem, maximè corporum, quæ ea circumstant. Ex: gr: visio fit ab initio *receptione luminis* in oculum, qui quoad tunicam retiformem plus satis illo agitur, indeque debet premi nonnihil nervus opticus, cujus propaginibus contexta est tunica ista retiformis, consequenter & cerebrum, ex cujus filamentis natura nervos protelavit, sese aperire, inq; aperturam spirituum ille animalium cerebri poros & ventriculos implentium amnis scaturire, ad fontem usque, qui juxta Cartesium probabiliter asseritur glandula pinealis. Quæ actiones formaliter quidem distinctæ sunt, sed tempore simul omnes accidunt, faciuntque ex ordinatione divina mentem occasionaliter *percipere*. Hæc perceptio physicè non potest non provenire

venire à mente : quæ sola cum sit per naturam suam res cogitans , velut invictè ostensum , virtute propriâ etiam percipere, q. e. cogitare , nequaquam prohibetur. Porro mens de rebus exterioribus , quarum actione ei data fuit occasio percipiendi eas , iudicium efformat juxta perceptionem quo dictum est modo in se exortam. Esquis nunc adeo hebes, ut non videat corpora quidem sentire posse in primo gradu, at neutiquam in secundo & tertio. Sentire in secundo & tertio gradu competit dumtaxat in mentes : quæ solæ, cum sint naturæ cogitantis , (ut id iterum iterumque dicam) intellectu percipere ac voluntate judicare possunt. Ad percipiendum verò patet è superioribus , (vid. n. 4. c. 2.) semper requiri attentionem voluntatis : ut nec in proprio corpore quippiam sentire videatur, quando mens nihil attendit. Quò spectat versiculus πολυθρύλλητος,

Pluribus intentus minor est ad singula sensus

Indeque in ardua aliqua contemplatione defixo animo , vel ἐκστάσει abrepto, torpet

torpet corpus : ut animus sensibus
 tunc, vel imaginationibus vel puris co-
 gitationibus aliarum rerum occupatus,
 ad certum cursum suæ contemplationi
 inservientem, vi voluntatis suæ deter-
 minet spiritus animales : quorum ope
 corpus in uno situ ita figitur, *ut ad res*
extrinsecus objectas vel admotas statuæ
instar inmotæ stupeat. Nihilq; tunc homo
 in gradu, ut ajunt, secundo sentit aliarum
 rerum, quàm quarum contemplatione
 animus ejus occupatus seipsum, ac sensu-
 um ministerio corpus quoq; occupavit.
 Perparum quoq; sentire potest in gra-
 du primo, organis putà sensoriis : quòd
 spiritibus animalibus, qui tunc alias vias
 fecere, ut plurimum destituantur. Itaque
cum animus noster in attenta rei alicujus
cogitatione versatur, sæpissime fit, ut aliò
divisis mentibus, nihil cogitemus præ-
 ter rem in qua animus attentus est, ni-
 hilque percipiamus in corpore, quan-
 quam corpus nostrum exteriorum cor-
 porum nequeat non in se recipere acti-
 onem : quæ tamen cum per defectum
 spirituum non possit deferri ad com-
 mune sensorium, mentisque attentio
 aliò

aliò sit averfa, nullus inde fensus penes
 animum exfufcitabitur. Corpus itaq;
 in ftupore exiftens, *aliò divifis & men-*
tibus & fpiritibus animalibus, fine fen-
 fu, (vel in primo gradu, vel merè reci-
 piendo motum in organa) inchoativè
 sentire poteft. Nam *certum eft tum in-*
cogitantibus nobis, noftrisque corpo-
 ribus ferè immotis, *pulfari aures no-*
stras, res externas depingi in oculis, au-
dire in primo gradu corpus, & videre
& frigere & æftuare, quippe quòd ad
 recipiendam actionem exterius moven-
 tium, pellentium ac prementium cor-
 porum organicè adhuc difpofitum fit.
 Quodfi *clarior aliqua lux derepente in-*
currat in oculos, vel gravior edatur fo-
nus, aut glacies corpori vel ignis admo-
veatur, hoc fixum in certo fitu curfum
 illum fpirituum mutat, fpiritibusque eà
 mutatione ilicò revertentibus ad orga-
 na, animus attentione fuà eòdem fele
convertens confeflim adventantis novi
 motùs vehementiam fenfit. Nam *cùm*
ad res duas diverfas eodem tempore æquè
accuratè attentus efle non poffit, ad eam
 fe magis adjungit, à qua validiùs affici-
 tur.

tur. Idem ex eo quoque apparet, quod identidem experiamur, si quando ad aures nostras verba aliquot proferat quispiam, vel cantiunculam sæpius occinat, dum animum aliò attentum habemus; statimque sileat, cum, validiori aëris undulantis pulsu agente in aures & cursum spirituum mutante, mentem ad res auditas revocamus. Ac fieri potest, ut validior aëris undulatio cursum spirituum successivè mutet, indeque aliquantillum mens sese convertat ad aures, possitque, cum plenius sibi restituta sit, ad prolata verba accuratè respondere, vel etiam memoriter cantilenam finitam recitare: quod utique non fieret, nisi utrumque animus percepisset nonnihil, ut memoriæ adhuc insidere viderentur. Clarissimum id quoque est in dormientibus, qui, quamvis, in se invicem collapsis sentiendi organis, sensibus videantur orbat, levi subinde murmure, vel pulicis morfiuncula, vel acis punctione, etiam dum, decurrentibus promptè in reliquias præteritarum sensationum cerebri spiritibus, gratissimis somniis delusus est animus, excitantur. Unde intelligas, non quidem sentire

sentire corpus, sed corporis statum facile mutari, ut animus organis ejus denuò ad sentiendum utatur, ac re ipsa quid corporis sui ope cognoscat. *Idem de sublimiori contemplatione aut excedendo* : quò longius enim cogitando abscessit animus, eò minùs per corpus, à quo in sensibus pendet, potest sentire. *Quæ cum ita sint*, nondum per narrata Censoris argumenta cognitu facile est, *corpus sentire* : nam si abstractus animus mutatione cursûs spirituum revocatur ad organa sensoria, abstractio animi nullatenus arguit, corpus sentire debere. Nec unquam, nisi in primo gradu, incogitantibus nobis, res videmus. Atque si liber & vacuus animus exceptam in sensus instrumento impressionem percipit, tunc nulla pars corporis in gradu secundo sentit, sed animus solus eatenus sentit per corpus & cognoscit se sentire per corpus. Nec aliud sibi velle visus est Augustinus, cum dixit non corpus sentire, sed animam per corpus, quo velut organo utitur ad sentiendum exteriora. Ubinam is organa sensoria vocat nuntios putà activos, quid rerum propriè exhibentes? Frige-

re in gradu primo h. e. *comprimi digi-
tum, agnoscit animus*; ipse eatenus non
friget, quia non *comprimitur*, attamen
friget in gradu secundo, quia sentit: *sen-
tire* quippe animi est, at moveri est corpo-
ris. Et revera, quòd *multa videre vi-
deantur phrenetici & dormientes, quæ non
vident, hinc concludendum* imaginari &
imaginando sentire *animum, corpus ne-
que videre neque sentire*. Neque tam
opinio quàm imaginatio *visionis fit in iis.*
Cùm vera visio fit, animus ope nervo-
rum quibus organa sensoria abundant,
cognoscit: ac in imaginationibus mens
tantùm à fluxu spirituum in impressio-
nes cerebri pendet.

IX. Quanquam apud Platonem
creberrima mentio injiciatur vocis *ideæ*,
minùs bene tamen colligit Censor, Car-
tesium sententiam suam de *ideis innatis fur-
tim sublegisse ex Platonica Philosophia.*
Numquid non in vocibus reperitur ho-
die latinis τὸ *idea*, utut originationis sit
Græcæ? Vocibus autem latinis, quis
latinè loquens uti prohibetur? Cum-
que hæc vox derivetur ἀπὸ τῆς εἰδὸς,
Augustinus eam rectè interpretatus est
speciem.

speciem. Quid verò vetat conceptus rerum species vel ideas appellari? Conceptum rei esse imaginem vel speciem rei, quis non advertit? Id equidem nondum est ideis Platoniciis assentiri: quamquam inter eruditos pauci inveniantur, qui heic mentem Platonis rectè assequuti fuerint. Sed ultro tandem Censor fatetur Platonem & Cartesium in Capite idearum in *diversa* abire. Vulgus autumat Socratem & Platonem statuisse universales essentias existere extra singularia ab æterno, secundum quas Deus omnia creaverit, indeque derivari quod rebus inest & prædicari de his aptum natum videtur. Augustinus & alii Platonem per ideas Deum ipsum intellexisse censent, ac fecisse Aristotelem suo magistro divino injuriam. Quam sententiã Augustini ego in Ethicis defenderem. Luscus viderit ideas Cartesianas differre, & nequaquam heic Platonisare Cartesium. *Statuit hic triplex esse in nobis idearum genus, ut supra jam dixi; quarum aliæ adventitiæ sint, cuiusmodi est idea solis, quam ex conspecto sole in se habet unusquisque; aliæ facti-*

tiæ, cujusmodi est idea solis, qualem ratio-
 nibus suis inveniunt Astronomi ; aliæ
 demum nobis ingenitæ, quas naturales ap-
 pellant, cujusmodi sunt idea Dei, mentis,
 naturarum, quæ essentiæ vocantur, for-
 marum Geometricarum, axiomatum, qui-
 bus utuntur Mathematici, aliarumque re-
 rum consimilium. Has ideas naturales
 nonnunquam conceptis verbis ait nihil ali-
 ud esse quàm facultatem cogitandi, quā
 mens nostra potest res ipsas cogita-
 re, & quam in Scholis actum primum co-
 gitandi appellare solent : subinde tamen
 subjicit, ideas illas esse formas cogitandi ;
 ipsas verò rerum cogitationes, sive, ut
 vulgò loquuntur, actum secundum cogi-
 tandi res, à facultate res cogitandi profi-
 cisci. Atque hæc sanè neutiquam pu-
 gnant : nam ideæ aliæ sunt Impressæ scil.
 divinitus, aliæ Expressæ scil. vi physicā
 nostræ mentis. Idearum impressarum
 nomine venit facultas percipiendi ali-
 quid ; at ipsæ alicujus perceptiones no-
 mine idearum expressarum. Id quod
 percipitur, ideam vocant *Obiectivam*,
 ipsam verò percipiendi facultatem, per-
 ceptionemve, ideam *Formalem*. Ete-
 nim

nim in unoquoque conceptu vel idea duplicem advertimus realitatem, totuplex esse menti intrinsecum; unum *formale* seu *proprium*, quatenus est facultas vel actus cogitandi spectans ad formam mentis nostræ, h. e. inexistens menti formaliter, ut quid mentis vel formam mentis involvat; alterum *objectivum* sive *vicarium*, quatenus imago alicujus vel quid cogitatum, vel in nobis repræsentans est. Quod posterius esse secundum se sumptum formam mentis licet non involvat, sed quid à mente diversum connotet, menti tamen omnino extrinsecum esse non potest: ceteroqui nihil foret. Nam quod nulli inest intrinsecus, nisi quid fuerit per se à parte rei existens, nihil est. Igitur, res ipsa extra mentem stans licet sese habeat ad mentem extrinsecus, revera quod in mente est vice rei, menti adesse debet intrinsecus, quanquam NB. modo quodam imperfectiori, nempe *objectivè*, h. e. eatenus quatenus NB. in mente cogitabile est, active etiam cogitatur. Miror non esse in mente, quod verè mentis functiones

distinguit , quodque mens in se co-
 gitare potest , actuque sæpius cogitat.
 Quocirca damus *cogitationem* ex: gr: tri-
 anguli , à *facultate cogitandi* triangu-
 lum, vel ideam trianguli expressam ab
 idea ejus impressa, velut *effectum à causa*,
 & *provenire & differre*. Ecquid mon-
 stri ? Nihil verò idea impressa triangu-
 li est aliud, quàm ipsa mentis nostræ co-
 gitatio substantialis spectata , quatenus à
 Deo facta est capax cognoscendi trian-
 guli : idemque exaudi de ceteris ideis
 impressis. Atque nos ideo triangulum
 percipimus, ut nec unquam aliter trian-
 gulum perciperemus , quòd natura
 mentis nostræ ad percipiendum quoq;
 triangulum à Conditoris suo facta sit.
Deinde si idea est forma cogitationis, cum
forma sit semper aliquid ejus , cujus est
forma, adeoque nunquam quid realiter
distinctum ab eo, quemadmodum nec
humanitas realiter differt ab homine
idea formalis expressa profectò non ali-
ud est ac cogitatio. *Anima hominis* (ut
 id obiter dicam, ὡς ἐν παρενθήκῃ, quam
 vulgus παρένθεσις vocat;) pars dumtaxat
 est *formæ hominis*. Duo igitur heic
 agnoscit

agnoscit Cartesius, quæ quidem realiter, haud modaliter, unum idemque esse docet; facultatem scilicet, cogitandi aliquid, & cogitationem alicujus: & in utroque geminam desuper agnoscit realitatem, scilicet, objectivam & formalem, veluti traditum & in Philosophiæ tyrones vulgatissimum est. Neque id fugere Censorem, patet è sequentibus quòd ideam Dei impressam rectè à mente nostra, nec effictam esse, nec effingi potuisse innuat; verum à Deo ipso esse in mente nostra consignatam & impressam, quemadmodum & ideas axiomatum illorum, quæ habentur immutabilia & eterna. Nihilque hæc discrepant à superioribus: nam idea impressa non sunt simpliciter cogitandi, sed aliquid certæ rei cogitandi facultas: sicuti idea impressa Dei est facultas de Deo, vel Deum, cogitandi: & idea rerum ceterarum omnium sunt facultas cogitandi res istas ceteras. Unde non potest, quemadmodum ad pingendam arborem & domum facultas pingendi ut sic, facultas cogitandi rem unam certam ad quascunque res cogitandas adhiberi. Si nobis nostri imaginem impressisset

Deus tantum , ad cetera cœcutiremus,
 Sic fines mundi ignoramus, quòd Deus
 negaverit mentibus nostris ideam ipso-
 rum. Ideo nec omnia novimus, quòd
 permulta insculpta nobis non sint. Glo-
 riæ lumen diffusius erit , & futuri tunc
 sumus novi homines. Unde nihil mi-
 nus concluditur, quod *manifestè conclu-*
di ait Censor : quanquam ex superiùs
 traditis liqueat, ideas adventitias aut fa-
 ctitias quoad entitatem & facultatem
 suam , omnes *naturales & innatas esse.*
 Adventitiæ & factitiæ dicuntur sic occa-
 sionaliter objectivè dumtaxat ; quate-
 nus ope sensuum vel rationis mens oc-
 casionem arripit in se, per compositio-
 nem aut divisionem , istiusmodi ideas
 producendi. Noli credas per organa
 sensoria , in quæ nil nisi motus rerum
 corporalium recipitur , ideas mentem
 nostram incorpoream subintrare. Ete-
 nim extra nos ideæ nullæ sunt in corpo-
 ribus, motusque corporum recepti in
 organa differunt ab ipsis corporibus, ut
 esse objectivum corporis nequeant in
 mentem, cui nec proportionatum illud
 est, inducere. Potiùs re omni pensicu-
 laciùs

latius inspectâ statuendum videtur, hoc ipso quòd Deus suppositis in communi sensorio certis motibus certos succedere in mente conceptus voluerit, vi solius voluntatis divinæ occasione motuum communis sensorii varias ideas in mente resultare. *Ex: gr:* quoniam praesensione coelorum per oculos delatâ ad commune sensorium, Deus nos videre voluit coelos, videmus eos quoque in nobis, non tam vi corporis quàm mentis, nec tam vi mentis quàm ordinationis divinæ. Corpus namque heic meram occasionem visionis præstat: neq; mens aliter physicè videt, quàm quòd à Deo sit facta capax sic videndi coelos tunc, quando lumen ipsorum per oculos ad commune sensorium ritè delatum est. Quod adeo verum, ut si voluisset nos Deus auribus videre & oculis audire, æquè facilè id fieret, ac præeunte Regis edicto de arripiendis cras armis quâ horâ publicæ preces dici solent, dato istius temporis signo campanâ perciperemus non ad ædem eundem nobis sed gladio lumbos cingendos esse. Indeque nec sequitur, *aliud quid esse ideas*

ac facultatem cogitandi ; sed facultatem per organa cogitandi consistere in eo, quòd Deus velit præviis in corpore motibus mentem organicè cogitare, quodque mens etiam , suppositâ exaudi semper attentione, eatenus organicè cogiter. Ita modum cernimus quo cogitationes vel ideæ adventitiæ expressæ profiliunt à facultate cogitandi, vel ab ideis adventitiis impressis. Ut ante pedes & oculos quorumvis posita sit convenientia ac discrepantia idearum naturalium & adventitiarum & factitiarum in Cartesii Philosophia ; quæ nec *gratificari* sibi avem de alienis plumis optat. Conveniunt inter se, quòd expressæ omnes sint modi cogitandi, & nostra mens earum facta sit divinitùs capax: quodque non possint à corpore provenire, sed expressæ physicè pendeant ab impressis, hæc autem NB. à solo Deo : Discrepant in hoc, quòd in naturalibus expressis neque à corpore aut id ambientibus rebus externis, neque à voluntatis compositionibus aut divisionibus , sed tantùm ab impressis, in adventitiis insuper à corpore & circumstantiis, denique in fictitiis ut plurimùm à voluntatis nostræ compositionibus

positione aut divisione, mens nostra pendeat. Ergo *idea Alexandri*, quæ adventitia est, poterit quodammodo *dic* *ingenerata*, sc. entitativè & radicaliter, non autem effectualiter adæquatè; quasi non penderet occasionaliter aliunde, sed à mente vel à Deo dumtaxat. Uti- que *animum* conspeximus egere subsidio *sensuum* ceu occasione *ad ideas* effingen- das. Ipsa idearum expressarum propriè *efficitrix*, & causa physica, unicè est mens nostra; ut tamen ab ea esse ob- jectivum non aliter pendeat, quàm NB. quatenus actu cognoscitur. Nihil mentè per corpus ingreditur physicè. Nam nihil in mente existit aliter quàm per cogitati- ones: quarum & causa & subjectum nulla res alia quàm mens esse potest: ut quic- quid corpori inest, repugnet inesse mentibus, ac versa vice men- tis qualitates adversentur corporibus. Adeo ut omnes qui rectè advertunt (ver- ba sunt Philosophi Epist. 99. part. 1.) quousq; sensus nostri se extendant, & quid- nam sit præcisè, quod ab illis ad nostram cogitandi facultatem potest pervenire, debeant fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab

*ab illis exhiberi : adeo ut nihil sit in nostris ideis, quod menti, si-ve cogitandi facultati, non fuerit innatum : quodque etiam obtinet de ideis rerum quas ad res quasdam extra nos positas referimus. Idque ideo contingit, non, quia istæ res illas ipsas nostræ menti per organa sensuum immiserunt ; sed quod menti dederint occasionem ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius quam alio efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem nostram per organa sensuum accedit : motus corporei tantum sunt in organis sensuum, qui non exhibere res ipsas, a quibus diversissimi sunt, sed menti dumtaxat ansam præbere possunt cogitandi eas, quo dictum est modo. Unde sequitur, ipsas rerum ideas omnes, quas extra nos referimus, nobis esse innatas : ac tanto magis innatæ esse debent ideæ doloris, colorum, sonorum & similibus, ut mens nostra possit occasione quorundam in organis motuum sibi eas exhibere : nullam enim similitudinem cum motibus corporeis habent. Et quid magis absurdum fingi potest, quam quòd omnes communes notiones, quæ menti nostræ
in-*

insunt, ab istis motibus oriantur, & sine illis esse non possint. Vellem me quis doceret, quisnam ille sit corporeus motus, qui potest in mente nostra formare aliquam communem notionem. ex: gr: quod quæ eadem sunt uni tertio, sint eadem inter se, vel quamvis aliam: omnes enim isti motus sunt particulares, notionēs verò illæ universales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipsos relationem habentes. E quibus consequitur, permulta esse in intellectu quæ nunquam fuerint in sensu: ipsiusque tandem Censor rotundè fatetur, ideas rerum externarum fingi ab animo, postquam de iis fingendis admonitus est motu quodam corporeo; & motus illos corporeos nonnisi notam imprimere in cerebro; eamque notam in cerebro deprehendere animum proximè illi conjunctum, & hoc velut admonitu hanc illamve ideam concipere ac consingere, cum prius non esset expressa; minimè verò eam sibi exhibere & recognoscere, quasi prius esset expressa. Ut nec ullam rei exterioris ideam porro concipere & consingere expressè possit animus, nisi notâ huiusmodi existen-

te in cerebro. Fatente igitur Censore
 idea non est nisi animi conceptio, ani-
 musque ex cerebro sumit occasionem
 concipiendi & confingendi conceptio-
 nes: quod utroque pollice largimur.
Ideæque universales naturâ quidem
 nobis a Deo impressæ, sensu licet
 rerum singularium in nobis exsusci-
 tentur & exprimantur, haud tamen
 organa sensoria afficere, consequen-
 ter nec sensum ullum introire pos-
 sunt. *Velut in Petro & Johanne, ali-*
isque hominibus singulis animus deprehen-
denseos esse animalia, quibus sub est
 mens, ratione prædita, jam neque Petrum,
 neque Johannem, neque ullum singularem
 hominem spectans, intellectu educit illud
 & componit in unum quod multiplex fue-
 rat, ac generalem illam conflat & con-
 fingit ideam, sibi que commendat omnem
 hominem esse animal cui juncta est mens
 ratione prædita. *Ανεπίβως* loquendo adde,
 Sensum oppositum quid quodammodo
 esse intellectui. Nam *Sensus proprius* non
 est nisi certus modus perceptionis, vel
 perceptio sic & sic se habens, dūtaxat pro-
 fe stans & nullius rei, quæ differat à per-
 ceptio.

ceptione, repræsentativa : ac Intellectus est perceptio rerum ; tribuiturque in Purum & Corpori junctum. *Purus intellectus* à solo Deo pendens veritas, vel infallibilis veri perceptio est : ut nec percipiat res aliter quàm sese habent. At corpori junctus intellectus, non est nisi perceptio rei per corpus ex occasione sensus proprii : vulgo *Sensus communis*, vel sensui proprio junctus Intellectus. Adeo, ut quod in sensum proprium non cadit, nec objectum esse queat sensus communis. Clarè videmus mentes, quòd defectu patibulum qualitatum proprium Sensem non incurrant, in sensibus non esse, attamen in intellectu existunt. Quod si juxta Aristotelem *Nihil in intellectu rerum, quæ non prius fuerint in sensibus*, nec Deus foret in intellectu : quia, quicquid etiam inter *mediate* & *immediate* distinguas, in sensibus nullo modo est. Eccui è sensibus objiceretur ? Non est luce aut coloribus visibilis, non est fragrantia odorabilis, non est sono audibilis, non sapore gustabilis, neque tactilis calore, frigore, humore &c.

X. De sede mentis in corpore humano a longissimi temporis memoria inter se Phisici conflixerunt : quos inter fuere, qui ne quidem hîc sedendi modum mente suâ assequuti sint. Sane nos aliter carne sedemus, aliterque nostræ in carne mentes sedem faciunt. Corporalis sessio fit contactu ambientis lessorem corporis mutuo, utriusque corporis partium ordine quodam inter se servato : quemadmodum in scamnis, in sellis, in cathedra, in lecto, vel ad mensam sederetur. Nullumque corpus aliter sedendo habere se potest, quàm ut cum ordine, sitûs suarum partium ad partes ambientis, tangat ambiens & rursus ab eo tangatur. Etenim unaquæque res ita se habet, prouti est ; ira agit quoque & existit. Mens tangere & tangi nescia res, intelligendo & volendo est quicquid est & potest. Ergo intelligendo & volendo mens in rebus præsentem existit : neque aliter rebus præsentiam præstare, aut etiam existere potest, quòd quid aliud non sit. Cumque sedere sit modus existendi in certa aliqua re, eatenus, scil. intelligendo

gendo, & volendo, mens sedet quoque. Numquid res aliter existere quàm esse, aliterque sedere quàm existere potest? In loco sedere vel locari, nemo videt aliud esse, quàm superficie ambientis circumscribi. Id verò extensum est; quod solum quia superficiem habet, ambiri potest, ambientisque superficie circumscribi. At mentes planè sunt inextensæ: ut superficiem non habeant, nec superficie circumscribi possint: proin entia sunt illocalia. Igitur nulla mens in loco, vel alicubi locorum existit aut sedet: rectiùs mentes dicuntur nusquam vel nullibi locorum sedere aut esse. Ut nullibieta statuenta veniat spiritualis naturæ ἡσίου πάθος. Unde mens humana licèt modo suo sedeat, vel sit, non quidem in loco sed in corpore habente superficiem, ipsius tamen mentis substantia non circumscribitur; quia non est in corpore secundum aliquam superficiem, quâ solâ res circumscribi possunt. Adeoque mens nostra non est in corpore localiter, vel tanquam in loco sive circumscriptivè sive definitivè sive repletivè, sed tanquam in subjecto actio-

nis & passionis. Etenim in corpus agit per voluntatem, & a corpore patitur in cogitationibus vel sensibus suis, testante id experiētiā immediatā omnium mentium. Corporine verò præsentem, aut in corpore existere, dicemus mentem, quamdiu illa mentis & corporis reciproca actio & passio durat? Numquid mentem non statuemus in rebus existere illis, in quibus sentit & operatur? Detur ratio, quare ex: gr: aurum, quod aurifaber ante se videt & diducit, magis ipsi præsens sit statuendum, quam menti corpus, quod æquè ante se sentit inque eo operatur? Ne quidem ex usu rectè loquentium præsentia debet tribui aliis quàm cogitantibus & intelligentibus rebus. *Coram Titio aliquid facere jussus, non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat: itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse. l. 209. ff. d. V. S.* Ipsissima autem corporis nostri structuræ αὐτοψία luculenter docet, magis uni quàm alteri parti mentem præsentem esse, inque eadem existere. Atque cùm nondum, quòd

quòd sciam, observata fuerit pars corporis, a qua immediatius mens patiatur in sensu, & in quam prius per voluntatem suam agat, præter famosissimam glandulam pinealem, hanc merito jure sedem sapientiæ salutavit Cartesius. Etenim in cerebrum excurrunt arteriæ, quarum aliquæ sunt admodum tenues, & venas socias non habent: ut sanguinem in suis angustis coorto celeriori motu attenuatum sub forma subtilioris materiæ ibidem e vasis suis, crassiori materiâ sejunctâ excutiant. Cumq; choroideus æquè plexus ac retiformis non nisi, Bilsio docente, conglomeratio sit arteriolarum, & hic glandulam quæstionis ambiat, de illo autem ceu fune glandula suspensa sit in concursu ventriculorum, ut, dum subtilioris materiæ (quam spiritum vocant animale:) excussio fit ad ventriculos majores, etiam fiat rectâ ad ventriculum tertium, indeque per quartum perpendiculariter descendat ad cerebellum & spinalem medullam, (unde paria nervorum sensibile exordium ducunt:) probabile visum est Cartesio, consistere in glandula pineali,

sic dictâ à figura nuclei pini , fontem
 spirituum animalium, eosdemque in-
 de in nervos scaturire ac deduci per
 nostri corporis universi machinam
 hydraulico - pneumaticam. Ex quo
 conficitur, glandulam quoque esse in
 ordine functionum , quas in corpore
 nobis volentibus fieri advertimus, pri-
 mum movens & ultimum mobile: at-
 que ita semper nostræ quid obtinendi
 in corpore voluntates primò & imme-
 diatè effectum suum sortiuntur in
 glandula, ac nostræ etiam mentes quo-
 ties per corpus cognoscunt, immedia-
 tiùs aut priùs nullius alterius senso-
 riî quàm solius glandulæ , ceu primi
 moventis & ultimi mobilis , ministe-
 rio utuntur. Quæ prima ac potissima
 ratio est , quòd volendo & sentiendo
 potius in glandula quàm in ulla alia
 parte corporis mentem residere pro-
 babiliter Cartesius putarit: quanquam,
 cùm mediante suo hoc communi orga-
 no in omnibus ferè partibus inq; toto
 corporis *συμπεπλεγμένω* mens opere-
 tur ac sentiat, eatenus in unaquaq; ea-
 rum partium insuper fit quasi tota &

in

in toto nostri corporis quasi tota. Neque hoc corrumpit sententiam ejus de glandula. Id quod quæritur hîc, est, *Annon detur in corpore nostro una certa pars, in qua præ reliquis prius operetur & cognoscat mens, ut ipsa illa pars statuenda veniat proxima ejus sedes.* Pro glandula hîc formaliter argutor: *Primum movens & ultimum mobile in corpore nostro, est proxima sedes mentis: Atqui glandula pinealis est primum movens & ultimum mobile in nostro corpore. E. glandula pinealis est proxima sedes mentis.* Majorem probō: *In qua parte nostri corporis primò ac ultimò operatur ac cognoscit mens, ea pars est proxima sedes mentis: Ad eam namque partem mens proximum & immediatissimum dicit præsentiaæ respectum. Atqui primum movens & ultimum mobile in corpore nostro est illa corporis nostri pars, in qua primò ac ultimò operatur ac cognoscit mens: Hæc definitio est primi moventis & ultimi mobilis in machina. E. primum movens & ultimum mobile in corpore nostro est proxima sedes mentis.* Assumptionem

ptionem profyllogismi similiter ostendo : *Fons spirituum animalium est primum movens & ultimum mobile* : Hi etenim spiritus cū causa sint motus membrorum, oportet fontem eorum causam motūs membrorum primam esse, consequenter ultimum mobile. *Atqui glandula pinealis est fons spirituum animalium* : Nam angustissimæ arteriarum propagines, ex quibus glandula contexta est, hoc ipso quòd venis sociis materiam revehentibus ad cor destituantur, debent, neque possunt aliam, quàm spirituosam materiam, exsudantibus aliorum crassioribus particulis, per glandulæ cribrum excernere : ut glans fons spirituum idcirco sit. *E. glandula pinealis est primum movens & ultimum mobile in corpore.* Facit huc experimentum, quod primum detexit Cl. Medicus Tobias Andræ, in Anatomicis Bilsonianis præceptor noster exercitatusissimus. Deprehenderat ille mentem suam imaginari omnia sui corporis membra clarè distincteq, velut in speculo & tanquam nonnihil a se distantia, utpote suos ex:
gr:

gr: pedes, ureteres, renes, cor, pulmones, asperam arteriam, processus mammillares, paria nervorum, quatuor cerebri notabiliores ventriculos, solâ exceptâ glandulâ pineali, quam in naturali situ sui ipsius cerebri, nonnisi obscure & objecti instar maximè propinqui imaginando non potuit non cognoscere. Indeque concludit, glandulam pinealem se experiri ultimum terminum, quo menti repræsentationes rerum fiunt per corpus: ut ipsa illa glans sensibilibus à mente idcirco attingi nequeat. Enimverò, quemadmodum nemo suos oculos videt, aut in speculo omnia circumstantia repræsentante, ipsum illud speculū, propterea quòd oculi sint visionis & speculum speculationis postremus terminus, sic etiam quòd per glandulam pinealem mens cognoscat quidem omnia & cunctas sui corporis partes ceu in suo naturali situ magis minusve à se distantes, ipsam verò glandulam imaginari sibi clarè nequeat; glandula asserenda venit ultimus terminus functionum, quas mens dependenter à corpore ex-

ercet. Ut hinc sit primum proximum-
 que mentis instrumentum, quo sensa-
 tiones ei immediatè exhibeantur ob-
 jectorum. Tertium argumentum
 pro glandula pineali adduxit Cartesi-
 us in tr. de Passionib. quòd cùm oport-
 eat dari Commune Sensorium, in quo,
 transitu per duos oculos, duas aures,
 nariumque meatus duos, duplicatæ
 species coadunentur, nullum osten-
 di possit aliud vas peragendæ illi coa-
 dunctioni aptius, & per quod NB. ex-
 plicari congruentius possint omnia
 phænomena humani corporis, præter
 solam hanc glandem. Dixerat ali-
 quando Descartes Hagæ Comitum præ-
 sentibus Claubergio & de Ræei, *Pueri-*
le esse certam hypothesein excogitare, eâ-
demque suppositâ retentâque quædam
phænomena explicare & explanationem
tueri: quin potius videndum, utrum se-
mel datâ hypothesei OMNIA sic possint
exponi, ut una expositio alteram trahat,
nullaque sit inter omnes pugna. Hacten-
 usque Cartesiani Medici totum ho-
 minem ejusque pathemata ac morbos
 retentâ glandulâ pineali citra omnem
 contra-

dictionis speciem explicuerunt, inque
 ea explicatione se adeo oculatos inve-
 nerunt, ut multa viderint ex aliis se-
 qui, quæ doctissimos olim latuerunt.
 Nolimus esse pueri, quibus Empyrici
 nudas suas experientias persuadent.
 Autoritates si qui allegant, facile per
 contrarias ejusdem ponderis repel-
 luntur. Ecquis ignorat, autoritates
 autoritatibus explodi? Ita hucusque
 Cartesiana mansit nos hæresis, quòd
 glandula pinealis sit sedes mentium.
 Neque datum fuisse hætenus quic-
 quam nos tueri eorum, quæ hæresin
 (h. e. sententiam) *commenti* convin-
 cant, docuit Disputatio quam, Museo
 nostro toto applaudente, habuit ami-
 cus Wilhelmus Penon Embdanus,
 Juvenis politissimus. Paucis ad ea hîc
 quæ Censor compilavit, respondeo.
 Patet, non *conjiciendo* sed probabilita-
 te maximâ pervenisse Philosophum ad
partem illam corporis, in qua præcipuam
sibi sedem delegisse videtur humanus ani-
mus. Nec quis hominum audet infi-
 ciari, *ad percipiendas res externas dupli-*
cia se à natura habere instrumenta, duos
M 5
oculos,

oculos, duos narium meatus, *duas aures, duas manus* ; cogitationes *verò suas simplices esse atque unas* : ut ideo existimaverit Cartesius art. 32. Pass. anim. *necessariò oportere dari aliquem locum, in quo duæ imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum sensuum, possint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipsi repræsentent duo objecta loco unius.* Et facile concipere est, juxta art. 35. Pass. anim. *has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, operâ spirituum qui replent cavitates cerebri; quòd glandula parva & simplex ceterisq; solidior, sit, interque cavitates cerebri, quæ continent radiantes è glandula spiritus, sic suspensa, ut quoties quid cerebro evenit simile in duobus locis actione organorum duplicium foràs permotorum, hoc versùs glandem è duobus locis impressionum exeuntem spiritum similiter afficiat, spiritusque similiter affectus similia puncta, per naturam similitudinis (quæ est simile simili dispositivè conjungi:)*
in

in glande activè uniat. Ecce in nobis partem aliquam simplicem & unicam, quæ duplices rerum imagines subjectivè jungat, ne geminentur in animo earum perceptiones ! Revera, quemadmodum si tympana duo ejusdem soni, eodem tempore, æquali ictu pulsentur, etiamsi sint soni duo, sic tamen afficiuntur aures nostræ, quasi unus sit sonus : quòd similitudine sonorum ipsi vi materiæ cœlestis confundantur & jungantur in aëre, inq; cerebro rursus divisi vi spirituum denuò uniantur in glandula : ita etiamsi in sensuum instrumentis externæ rei impressio geminetur, quoniam tamen duæ res omnino congruentes, eodem tempore, eodemque modo (optimè !) referuntur ad cerebrum, vi similitudinis impressionum facile per spiritum animale in glande, quo dictum est modo, coadunatio fieri potest. Censor dispositionem dumtaxat animadvertens, causam & subjectum coadunationis perperam omittit. Dispositio vi causæ (ut sic dicam :) actuanda est in subjecto, antequam inde subsequatur effectus. Ut ridiculum minimè sit, glandulam non esse

esse duplicatam sed *unam*, *singularem*, & simplicem. Ridiculum, in quarto aut tertio cerebri ventriculo, quòd quisque sit *unus*, principatum vel domicilium *animi collocare*: siquidem ad hoc plura, velut dictum, præter simplicem unitatem requiruntur. Ut *vai! vai!* Siculis gerris vaniora sint UNITATIS partium in corpore exempla, quæ subsequuntur longo ordine. Non video id uspiam in corpore præterquam in glande, vi cuius ea statuitur primum movens & ultimum mobile: qui NB. cardo quæstionis & assertionis nostræ fundus princeps est. Ac posito, in multis *cadaveribus* glandulam inventam esse *flaccescentem*, ut, simulatque *aëri exposita est*, conciderit & detumuerit; humorumque abundantiam vel siccitate sæpiissime mutata in liquorem fuisse, inque ea repertas esse aliquando *arenulas*, atque etiam *calculos*, testificantibus id *Medicorum filiis*. Quid inde? Non potest ideo videri sedes mentis fuisse in vivo corpore? Nosti per multa, quibus locus non est penes vivos & sanos, evenire posse moribundis

dis & mortuis , paulatim vel prorsus cessante circulo & calore sanguinis. Glandula pinealis febrilibus effervescentiis, spirituumque atrocius agitatorum crassitie, loco suo naturali moveri, flaccescere, colliquari, ac omnino dissipari potest. Morbisque diuturnis calorem ac motionem sanguinis paulatim auferentibus glandulæ in- nasci possunt lapilli varii , quin tota glans lapidescere, haud secus ac sterni ossa in senili corpore non coalescere tantum, sed appendix ejus cartilaginea quoque ossescere (unde difficultatem senes sentiunt incurvando se:) & re- nes in calculos converti queunt. Quis negabit , glandulæ hanc indispositio- nem fuisse causam mortis. Quis nescit, à cadavere ad vivens non esse perpetuam consequentiam ? Ut ar- gumentis à visibili Anatomia petitis non sit fides habenda aliter , quàm si cetera sint paria. Deinde , dato glan- dulam pinealem crevisse in lapidem, nihilominus aliqualis adhuc per eam in ventriculos excretio fieri potest (ho- minesque tales stupidos fuisse testata est

est experientia :) subtilissimæ materie
 sanguinis : quandoquidem carotidum
 furculi tenuissimi potuere ejus sub-
 stantiæ implexi & innexi esse , veluti
 dentium radicibus multisque ossibus
 venulæ , arteriolæ & nervi inserti &
 impacti sunt : nec tantum impacti,
 sed ipsa aliquando ossa perrepunt ad
 medullam usque. Etenim nervorum,
 venarum & arteriarum truncus ex-
 tendit se per universam corporis no-
 stri fabricam, penetratque quodcunq;
 cedere quodammodo potest. Ossa au-
 tem fuere sub initium ad cedendum
 satis mollia, uti molliora etiam sunt
 in viventibus quàm in mortuis , ob
 copiam roriferorum, de quibus vasis
 pulchra prodidit Ludovicus de Bils,
 quondam Dominus de Coppensdam-
 me & Boonen, Ardenburgi Præfectus,
 Lovanii ac postea DD. Ordd. Sylvæ-
 Ducis Professor Anatomiae honorari-
 us. Haudquaquam *verò ineptum*, mul-
 to minùs *à recentiorum Anatomicorum*
inventis ac doctrinâ alienum, neque ha-
 tenus ab ullo quòd sciam Galeno con-
 futatum, determinari à glandula *motus*
spiritu-

spirituum animalium in cerebri ventriculis ac meatibus curricula sua exercentium. Non cogitant, determinationem heic dari duplicem, voluntariam unam, & alteram naturalem. Utraque fit ope scaturitionis spirituum in cerebrum, indeque per nervos in musculos: sed voluntaria subjacet insuper imperio mentis nostræ: quod regimen naturalis determinatio pendens præterea a conformatione corporis, prorsus excludit. *Fuit hæc veterum subtilioribus Anatomices experimentis roborata opinio, ventriculos illos cerebri, spirituum animalium receptacula esse.* Ipsaque glans pro usu suo fita est loco tam commodo, ut nusquam deligere locum potuerit commodiorem: quòd liberè in concursu hærens cavitatum mobilissima esse, & minimo spirituum motu confestim affici possit. Nam, cum in cerebri meditullio & quidem super foramine ex funiculo hæreat, & tanquam in libero aëre suspensatis, ut neq; inferior neque superior pars neque latera ventriculorum agitationes ipsius aliquali attractu remorari

morari possint. Fateor glandulam esse in loco non quidem *excipiendis cerebri excrementis destinato*, sed ubi circiter excretio fit humorum. Quod certè Cartesii sententiam confirmat: scil. interventu glandulæ pinealis spirituosam materiam à crassioribus particulis motu copiae spirituum aliorum repellendis, separari, & virium suarum pondere identidem latiora ibidem exstantia spatia occupare. At hoc est *sapientiam habitare*, dicit quidam, *non procul ab excrementis, in glande sita inter testes & nates*. Sed quis hanc rhetoricam non advertit? Partibus dare obscæna nomina, indeque argumentari. Certè glandulæ officium necdum didicere, qui eam cloacis adnumerant. Glandula spiritum animale in cerebri ventriculos indefinenter emittit, iique inde in nervos pro exigentia impressionum ingenita aut adventitia deducuntur. Taceo de cetero hominem totum in caverna uteri, stercus inter & urinam matris ejusque testes, vulvam & nates, generari. Igitur *conarium* controversum nihil *seri* nihilque

hilque pituitæ in cavernis suis continet, magisque ficcum quàm madens est, nec ullatenus repugnat illud animi rationisque lumen ex sublimi hac arce in totum hominis corpus sensibus spectare.

CAPUT QUARTUM.

I.

SUo nunc ordine revisionem quandam flagitat examen institutum super argumentatione Cartesii de *Existencia Dei*. Ea est hujusmodi. Vult Cartesius neminem esse hominem, qui si mentem suam excutere, & mentis notiones explicare aut possit, aut velit, in ea non deprehendat splendidam & insignem ideam sibi ingenitam rei cujusdam infinite, æternæ, immensæ, omnipotentis, omniscientis & summè perfectæ, quam Deum appellamus. Idea porro hæc, cum omnem in se præstantiam, excellentiamque contineat, nec desit illi quicquam ad summam perfectionem, non potuit à rebus externis per sensus ad nos pervenire, utpote rerum illarum, quæ fluxæ sunt, mutabiles & caducæ, dissimil-

simillima. Nec eam in nobis ipsi confinximus, neque parentes nostri finxerunt : qui enim homunculus imbecillus, infirmus, mortalis, sensibus obtusis, ingenio hebeti præditus, opus edat longè se nobilius, & excellentius, cuiusmodi hæc idea est? Numquid effectus potest esse nobilior omni causâ suâ? Eatenus foret quid à nihilo? Quærendus igitur alius est idæ huius effector, qui tantæ sit potentiæ, ut tam eximiis dotibus, infinitate, eternitate, immensitate, omnique excellentiâ instructum hoc objectum mentis nostris opus edere potuerit. Cum autem consentiant omnes, quantumcunque præstantiæ insit in qualicunque opere, tantundem vel plus etiam inesse debere in opifice; alioqui præstantiam hanc ac eximias dotes nullam causam habituras cur extent, quod Philosophus nemo dixerit, sequitur idæ huius opificem formaliter infinitum esse, omnipotentem & summè perfectum. Præterea cum res illa, cuius ideam in mente habeo, objectivè infinita sit & summè perfecta, nihil illi deesse potest, quod ad summam perfectionem & absolutionem desideretur. Nihil autem plus requiritur
ad

ad summam præstantiam & perfectionem, quam existere. Res igitur illa, Deus videlicet, existit: ac necessario quidem; quippe cum tam necessarium sit id existere, quod summè perfectum est, quam necessarium est, figuræ ejus, quæ tribus constet angulis, tres angulos æquales esse duobus relictis; nec facilius sit rem infinitam & summè perfectam, quæque non existat, cogitare, quam montis ideam habere in animo sine idea vallis. His argumentis ut vis addatur, in hanc formam compingit ea & contrahit Renatus des Cartes. Ideam rei infinitæ & summè perfectæ in mente habeo: Idea autem illa non aliunde proficisci potest, quam à re infinita itidem & summè perfecta: Res igitur infinita & summè perfecta existit. Hæc autem DEUS est: DEUS igitur existit. Deinde: Quicquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clarè & distinctè percipio, id ad rem illam revera pertinet: Existentiam autem ad rem infinitam & summè perfectam, cujus ideam in mente habeo clarè & distinctè pertinere percipio: Ergo ad rem infinitam & summè perfectam, Deum scilicet, cujus ide-

*am in mente habeo , pertinet existen-
tia.*

II. Quæ omnia Censoris utroque pollice sic approbo, tamque firmo stipite nituntur, ut *concertationibus* nullis displodi possint. Ac fateor, *totam pendere argumentationem ex ideæ hujus natura.* Quare repetendum duco, geminam entitatem in ideis spectari, unam Objectivam & alteram Formalem. Hæc consistit in modo cogitandi, vel *in actione mentis quâ cogitamus*; ejusque intuitu cunctæ *ideæ quæ in nobis* existunt, unius ejusdemque *naturæ sunt* : omnes etenim sunt modi cogitandi. Sed verò objectiva realitas idearum consistit in rebus ipsis prout à nobis cogitantur, vel in eo quod *menti nostræ objectum est, & de quo cogitamus*; ac ita ideæ haud dubiè differunt, videl. pro exigentia rerum cogitatarum. Constat itaque *ideam rei infinitæ & summè perfectæ, quæ in nobis est, priore modo sumptam, finitum quid esse & imperfectum*; cum perfectior esse non possit mente ipsâ unde orta est, quæ *imperfecta ipsa est & finita* : quatenus
autem

autem significat imaginem rei infinitæ & summè perfectæ, quæ menti nostræ objecta est, & de qua cogitamus, tantam ejus esse dignitatem & præstantiam tuemur, ut non modò mentis nostræ perfectionem longè superet, sed à Deo solo oriri omnino debuerit. Itaque idea Dei, hoc ipso quòd sit entis summè perfecti & infiniti, notoriè est *alterius naturæ ac reliquæ ideæ quæ in nobis sunt*; perque superius deducta, ad summè perfectam & infinitam causam meritò hîc recurritur. Infinitatem verò quod attinet, distinguenda ea venit in Positivam & Negativam. Utraque quidem sub negatione finium concipitur, sed prior magis positivè & posterior magis negativè. *Negativè*, quando non percipio limites, quos tamen res æquè habere ac non habere potest: ita oculis non maris, & intellectu non mundi limites percipio. *Positivè*, quando percipio rem limites non habere, ex eo quòd intelligam rem ejus esse naturæ, ut limites ei adversentur. Quæ propriè dicta infinitas, aut infinitio, accipi potest formaliter & materialiter.

ter. Formaliter consistit in repugnantia finium, quos res per naturæ suæ perfectionem habere nequit; Materialiter (sumendo hunc terminum NB. generaliter ac Logicè:) consistit in expressione omnium summæ perfectionis attributorum. Nam, quia finis dicit negationem ulterioris essentiæ aut (generalius utramque hanc voculam sumendo :) perfectionis, Finitum est *Non-perfectum*; consequenter Infinitum, cum particula *in* vim habeat negandi & idem sit quod *non*, videtur Non - non - perfectum, quod est, duabus negationibus apud Latinos semper affirmantibus, simpliciter *Perfectum* esse. Qui formaliter infinitus est, à parte rei non potest non esse & materialiter talis: quanquam nos, hoc ipso quòd simus finiti, & materia infinitatis inexhausta sit & à finito incomprehensibilis, materiale infinitatem comprehendere nequeamus, formando scil. à parte mentis nostræ, five in nobis, ideam in qua sint evidenter expressæ omnes illæ infinitæ perfectionis infinites infinitæ perfectiones.

ctiones. Attamen perfectè nos intelligimus, formam entis infiniti consistere in eo cui limites repugnant. Etenim SUMMAM PERFECTIONEM tam immensum ens esse cernimus clarissimè ac distinctissimè, ut nulla perfectio ei deesse, nec ullam habere perfectionem possit, cui tantillum deficit. Multaque nos novimus de Deo: sed infinites plura ignoramus, quæ tamen eum possidere, non quidem specificè sed generaliter & consequitivè ex forma Dei nos intelligimus. Ita novimus de Deo, quod à nulla causa proveniat, sitque ens merè cogitans, & primum, æternum vivens, summè sapiens, omnia sciens & faciens, simplex & immutabile, omnipotens, omnipræsens, ipsissima bonitas, justitia, misericordia, sanctitas, veritas, severitas, mansuetudo, longanimitas, omnisque virtus citra mensuram. Quis verò abyssum & divitias ineffabiles scit specificè enarrare universas illimitatæ perfectionis? Ergo *quavis* Deum *infinitum* animo nostro qui est finitus, clarè videre & *comprehen-*

clere materialiter objective non possumus
 secundum infinitatis suæ materiam vel
 immensa contenta, omnemque perfe-
 ctionem; revera tamen in nobis, clarè
 videntibus formam Dei consistere in
 summa perfectione, clarè videmus
 Deum formaliter objective infinitum,
 ejusque perfectiones in se & numero
 infinitas esse. Dicis: *Nos quoque*
clarè videre materiam vel contenta in-
finitatis consistere in omni perfectione.
E. clarè videre etiam nos Deum materi-
aliter objective. R. Ex directâ & im-
 mediata visione formæ infiniti, merè
 consequenter & generatim videmus
 contenta ejus, cujus forma scil. est
 summa perfectio, esse omnem perfe-
 ctionem possibilem & excogitabilem.
 At directè & immediatè per se, scil.
 per ideam repræsentativam omnium,
 quæ in Deo sunt, perfectionum, DE-
 um videre (quod foret materialiter
 perfectè videre:) nequaquam possu-
 mus. Interim directè ac perfectissi-
 mè novimus, enti simpliciter infinito,
 vel enti à se, fines omnimodè repu-
 gnare, *Quemadmodum* formaliter per-
 fectè

fectè *trianguli ideam habemus*, cogitando figuram tribus lineis in tres angulos coëuntibus contentam, *etiamsi quæcunque de eo sciri possunt*, figillatim ac specificè *non sciamus*: ita *ideam habemus claram & distinctam Dei*, cogitando Ens summè perfectum non posse non existere & omnia esse vel formaliter vel eminenter; licèt ejus infinitatis *immensitatem* materialiter perfectè & speciatim (scil. secundum omnes & singulas perfectionis summæ quasi species:) non percipiamus. *Totumque ipsum infinitum* itaque percipimus formaliter non materialiter perfectè & objectivè. *Quemadmodum in mare oculos convertentes, etsi non totum mare materialiter perfectè & objectivè visu attingamus, immensam ejus vastitatem oculis metiendo*; verè tamen nos mare totum cernimus tam vastum, ut videndo ejus fines assequi nequeamus: quo sensu mare nobis formaliter perfectè & objectivè indefinitum esse cernimus: quanquam non positiva, de qua impræsentiarum, sed negativa infinitio hæc sit.

III. Quæ cum ita differere debuisset ex Cartesio Censor, *suo* Cartesium gladio nequaquam iugulat, Nam si infinitio rei infinitæ tunc demum perfectè & adæquatè, quum sub repugnantia finium, magisque positivè quàm negativè, percipitur; utique infinitum ipsum, etiamsi materialiter secundum expressionem specialem infinitarum singularum & omnium perfectionum suarum, quarum numerus fines non habet, adæquatè ac perfectè non percipiatur, formaliter tamen, quatenus intelligitur tam perfectum ut nihil ei deesse possit, adæquatè & perfectè satis percipitur. Nam idea infiniti totam rem infinitam exhibet formaliter objectivè, quatenus in nobis objectivè videmus rem totam nullis limitibus comprehensam: sed idea infiniti totam rem non exhibet materialiter objectivè, quatenus in nobis non videmus omnia quæ rei infinitæ speciatim secundum infinitatem suam competunt. Certè igitur infinitionis & rei infinitæ idea non potest esse objectivè finita, sed necessario infinita.

Quid

Quid enim est, objectum magis positivè quàm negativè percipere infinitum, quàm percipere objectum nullis limitibus comprehensum? Qualis idea numquid non infiniti objecti idea est? Etenim per talem ideam non tantum percipimus nullos limites, sed etiam insuper objectum percipimus, putâ Ens naturâ suâ existens, tam amplum ut fines ei repugnent. Ut sit idea objecti, quod adeo sine limitibus positivè, haudquaquam per excessum & remotionem, cognoscitur, ut ei omnino limites adveniant: consequenter objecti verè positivi & infiniti. Infinitionem igitur positivam quia aliter percipi posse quàm negativè fatetur Cartesius, fateatur quoque necesse est, sciri posse quid sit infinitio; ac proinde ideam infinitionis, quæ in nobis est, esse ideam ejus quod est infinitio. Unde nec sequitur, ideam infinitionis positivæ (de qua sermo miscetur:) quæ in nobis, esse objectivè finitam. Quin potius e dictis patet, eatenus eandem infinitam esse. Jam ex eo quod ait rem infinitam percipi positivè, etsi quoad infinitatis suæ materiam
non

non perfectè & adequatè, (hoc est, ide-
am rei infinitæ, quæ in nobis est, posi-
tivè exhibere nobis rem perfectè for-
maliter infinitam, etiamsi quicquid in re
infinita est attributorum, adequatè se-
orsim nobis non exhibeat:) non sequitur
ideæ huic aliquid ad perfectionem & ab-
solutionem objecti sui deesse, sed ali-
quid perfectionem objecti sui necessa-
riò & indispensabiliter consequens,
inque objecti forma realiter con-
tentum ac quasi impressum, in idea
objecti specificè expressum non esse.
 Qui defectus non tam objectivæ ideæ
 (quæ realiter infinita est:) quàm no-
 bis ideæ infiniti materialiter perfectæ
 incapacibus terminis, imputandus ve-
 nit. Neque enim aliud defectus ille
 est, quàm nostræ mentis ad materia-
 liter perfectè videndum infinitum di-
 sproportio, indeque orta obscuritas. Ut
 propter talem defectum idea DEi ob-
 jectivè *finita* non sit dicenda, sed ma-
 terialiter objectivè obscura: quòd non
 omnia objecti infiniti contenta repræ-
 sentet. Vel etiam per terminos di-
 stinguendi tollere possumus id genus
 argu-

atgutiarum : statuendo ideam DEI formaliter quidem objectivè infinitam esse, sed, quòd non omnia DEI specificè exprimat, materialiter in nobis finitam. *Unde manifestè colligitur, ideam rei infinitæ, quæ in nobis est, etsi omnia non exhibeat, quæ in re infinita realiter sunt, neque possit, vel hoc ipso etiam esse formaliter objectivè infinitam. Nec non juvat hîc Cartesium similitudo trianguli in eo, quòd trianguli ideam habere possim, licèt ejus multæ proprietates non sint mihi cognitæ, ut ad veritatem ideæ alicujus rei non necessariò requiratur, ideam omnia rei attributa vel proprietates sub expressione formali exhibere. Infinitique ad mentem meam, quæ finita est, nulla adæquata potest esse convenientia aut proportio; quòd infinitum finito nequeat circumscribi, aut inesse formaliter identicè, neque ejus objectum esse secundùm omnia attributa expressè: quadantenus tamen infinitum a finito attingi posse, plus satis liquet e dictis. Itaque neque rei infinitæ, ob id ipsum quod infinita est, neque proprietatum*

tum rei infinitæ ideam habere possum materialiter objectivè adæquatam : nam eatenus finitæ tantum ideæ apud me esse possunt. Neq̃ unquam id videro totum, materialiter, in quo semper quid restat videndum. Quæ autem idea materialiter objectivè (ut omnia numero infinita objecti attributa non ostendat :) finita est, formaliter objectivè (ut doceat objectum magnitudinis suæ finibus carere :) infinita omnino est. Ut idea in nobis quodammodo finita, rei tamen infinitæ & summè perfectæ idea atque imago esse possit. Rem aliquantis per illustrat & confirmat exemplum maris à Cartesio propositum. Si quis enim tractum aliquem maris, cujus fines non videre potest, e litore prospiciat, is mare universum videt tantum ut oculis definire nequeat, adeoque videt mare suis oculis indefinitum esse, etiam si universi maris vastitudinem oculis nunquam usurpare queat : quanquam in hoc simili, quod ab infinito negativo quoad visum dumtaxat est desumptū, non nihil dissimilitudinis contineatur. Nam licet mare sine finibus videamus,

fines

fines ei tamen nequaquam repugnant: Ita possum unamquamque *partem maris animo tamdiu amplificare*, ut ideam aliquam totius maris universitati equalem tandem in me effingam. At simpliciter positivè infinitum, de quo in præsentia rerum, nullam admittit amplificationem, nullum vel decrementum vel augmentum: quoniam hoc ita sine finibus esse percipimus, ut fines ei repugnent. Ideo perfectissimum hoc est, cui nihil addi nihilque demi posse nemo non advertit. *Et quamvis* (verba sunt C. L. V. Johannis Braunii vol. I. part. 2. c. 1. §. 6.) *nobis nunquam innotescant perfectiones quædam de DEO, quas antea non noveramus, inde tamen non sequitur, ideam quam de DEO habemus, augeri; sed tantum eam fieri clariorem & distinctiorem: quemadmodum Mathematicus, qui novit omnes affectiones trianguli, multò distinctius novit triangulum, quàm rusticus qui naturam trianguli in genere novit. Nihilominus rusticus æque habet ideam trianguli formaliter objectivè perfectam, non minùs quàm summus Mathematicus, licet eam*

eam non habeat materialiter objective talem.

IV. Neutiquam sibi ipse repugnat *Cartesius*, cum ait Med. III. *plus realitatis esse in substantia infinita quam in finita, ac proinde priorem quodammodo in nobis esse perceptionem infiniti quam finiti, h. e. Dei quam nostræ mentis: quâ enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cuius comparisone defectus meos agnoscerem.* Quo dicendi genere non unam laudem meruit, certè nullum crimen. Quisque videt, cum in genere negatio sit absentia alicujus positivi, nullam negationis speciem cognosci sine præcognito illo positivo. Ita negationem lucis nunquam intelligimus sine luce, nec negationem visionis absque visione. Cumque finitum sit idem quod non-perfectum, adeoque formaliter negationem dicat positivæ perfectionis & summa perfectio reperiatur in positivo infinito; quisque etiam videt, ex notitia positivi infiniti, omnisque

que positivæ perfectionis, nullum non finitum faciliter dignosci. Idque adeo verum est, ut oporteret nos finitum ceu infinitum spectare, citra ideam positivæ infiniti. Ea namque qualiscunque etiam perfectio haud dubiè ceu infinita percipitur, quâ majorem nullam percipere possum : atqui si forem ideâ infiniti positivæ destitutus, multis rebus, quas nossem, utut finitæ forent, nihil nossem perfectius : ergo res finitas tandem aliquas perciperem infinitas, nimirum tantas, ut, cum perfectissimum non viderem, quod solum omnibus est majus, nihil eis majus, nihilque perfectius cogitare possem. Hæc ratio est, quòd in terris, prò dolor ! dentur, qui præ ceteris deos se esse somniant, divinaque sibi tribuunt, quòd imagine perfectissimæ Entis destituti summum gradum terrenæ felicitatis stringant. Ita vident nuspiam se quid celsius, potentius, abundantius. Idemque docuit inter superioris ævi Theologos insigniter clarus Calvinus nostras *princ. Inst.* §. 2. verbis his : *Hominem in puram*

sui notitiam nunquam pervenire constat,
 nisi prius DEI faciem sit contemplatus,
 atque ex illius intuitu ad seipsum inspi-
 ciendum descendat. Nam (quæ ingenita
 est omnibus nobis superbia) iusti semper
 nobis videmur & integri & sapientes &
 sancti: nisi manifestis argumentis, inju-
 stitiæ, fœditatis, stultitiæ & impuritatis
 nostræ convincamur. Non autem con-
 vincimur, si in nos dumtaxat ipsos respici-
 mus, & non in Dominum quoque: qui
 N.B. unica est regula, ad quam exigen-
 dum est istud iudicium. Et quia nihil
 intra nos vel circum apparet, quod non
 sit plurimâ obscoenitate inquinatum; quod
 paulò minùs fœdum est pro purissimo arri-
 det, quamdiu mentem nostram N.B. in-
 tra humanæ pollutionis fines continemus.
 Non secus atque oculus, cui nihil aliàs
 obversatur nisi nigri coloris, candidissi-
 mum esse iudicat, quod tamen subobscura
 est albedine, vel nonnullâ etiam fusce-
 dine adpersum. Et paulò post: Si se-
 mel cœperimus cogitationem in DEUM eri-
 gere, & expendere qualis sit, & quàm
 exacta iustitiæ, sapientiæ & virtutis ejus
 perfectio, N.B. ad cuius amissim confor-
 mar

*mari nos oportet : quod antea in nobis falso justitiæ prætextu arridebat , pro summa iniquitate mox sordescet; quod mirificè imponebat sapientiæ titulo, pro extrema stultitia foetebit; quod virtutis faciem præ se ferebat, miserrima impotentia esse arguetur : adeo divinæ puritati male respondet quod videtur in nobis NB. vel absolutissimum. Tu dicis: Notionum omnium primam hanc esse , ego cogito , ergo sum : Finita est autem hæc notio. Ergo finitum prius cognoscitur infinito, vel non omni finito prius notum est infinitum. Verum, citato loco nominatissimus Calvinus ostendit, diverso respectu nostri & DEI notitiam priorem ac posteriorem esse. Ex superiori capite patet, id quod finitum est specificativè spectatum, prouti est nostra secundum se mens, prius quoad suam essentiam quâ talem cognosci posse eo, quod specificativè infinitum est : at heic monstravimus, infinitum reduplicativè , quâ tale scilicet , non posterius sed prius cognosci quàm finitum quâ tale. Deinde plus satis explicitum ; *infinitionem* aliam esse politi-*

vam & aliam negativam : hanc negativè quidem , sed illam positivè cognosci. Ut *necesse sit ideam positivæ infinitatis* , formaliter objectivè esse infinitam : quæque sola est mensura adæquata tam perfectionis , (ut omnis alia perfectio ad eam expendatur :) quàm finiti etiam cognitionis , ut ex ea rem finitam esse appareat. De *negativè infinito* loquutus fuit Censor : quod dumtaxat infinitum quoad nos, vel *indefinitum* est. Quod quia tam amplum nobis cognoscitur, ut fines, quos æquè habere ac non habere potest , non inveniamus, ejus sanè idea frustra asseritur *positivè finita*. Cur non *positivè indefinita* ? Cum igitur indefinitio, vel *negativa infinitio* , quam indefiniti *ideæ* tribuimus, oriatur ex negatione *finium*, qui non continentur in tali *idea* ; planè *perspicuum est*, non ex finito *percipi infinitum* , sed aliquid sine finibus , quos non magis habere quàm non habere repugnat , *percipi infinitum negativè*, vel *indefinitum*. Ad hoc percipiendum sufficit, non percipere fines, ei tamen non repugnantes : at verò

ad

*ad percipiendam rem positivè infinitam
 & summè perfectam, requiritur, adeò
 non percipere fines, ut percipiamus
 fines rei repugnare: ut materialiter
 adæquatè intelligi, quod proprie est
 comprehendendi, a nobis res ea non possit:
 siquidem videmus omnia, quaecunque
 perfectione aliquâ & præstantiâ prædita
 esse scimus, aliaque huiusmodi innumera,
 quæ nescimus, vel formaliter, si fuerint
 perfectiones simpliciter simplices, vel
 virtualiter, si fuerint perfectiones se-
 cundum quid tales, (veluti antiquus
 scriptor Anselmus scholas distinguere
 docuit:) in re illa inesse. Positivum in-
 finitum eatenus se habere, ex ipsa ejus
 naturæ quæ in pura perfectione confi-
 stit, idea colligimus: ut minimè fatea-
 tur Cartesius, se agnoscere rem illam,
 cujus ideam in mente habet, infinitam
 esse & summè perfectam, comparando eam
 cum rebus finitis aliquâ perfectione præ-
 ditis; quarum rerum perfectione in unum
 collectâ, aliarumque rerum complurium
 quas ignoramus, perfectione adjectâ, ex-
 surgat in nobis idea quædam infinita. Nam
 positivum infinitum, quo nomine dixi
 sum-*

summam perfectionem venire, ejus est
 necessariae conditionis, ut ei omnis
 compositio, omnisque adjectio adver-
 sa sit: quod compositio, cum sit plu-
 rium, quorum unum non est aliud,
 nota sit imperfectionis; & adjectio sub-
 jectum principale, in cujus accessionem
 pars adjecta cessit, arguet finitum esse.
*Nec captiosa argumentatio: id quo a fini-
 to differt infinitum, esse aliquid reale & p-
 ositivum: Id autem quo finitum differt
 ab infinito, nempe limitationem, esse ali-
 quid negativum, defectum scil. entis: Ac-
 quiri autem non posse notitiam ejus quod est,
 per id quod non est; Sed e contrario per
 id quod est, cognosci id quod non est: inde-
 que effici, cognosci finitum per infinitum.*
 Etenim finitum quâltale, hoc ipso quod
 in suo formali dicat defectum vel nega-
 tionem alicujus positivi simpliciter ma-
 joris, ad infinitum, cui soli quodvis positi-
 vum finito majus adest, quodque uni-
 ce etiam est finito qua tali majus, re-
 spectum involvit pernecessariae præ-
 cognitionis. Dum cognoscis finitum
 NB. formaliter, debes rem cognosce-
 re cui aliquid majus finito qua tali de-
 est: Ecquî cognosceres aliquid majus
 finito

finito quâ tali deesse, nisi ideam habe-
 res finito quâ tali majoris: Idea finito
 quâ tali majoris, non potest esse finiti,
 sed alterius a finito quâ tali distincti,
 quod non est nisi infinitum: in quo
 solo semper perfectè reperitur, quic-
 quid finito formaliter quâ tali deest:
 Ergo cognitio finiti necessariò pen-
 det a præcognitione infiniti. Cum-
 que omnis realitatis veluti compen-
 dium sit positiva infinitas, perperam
 indistinctè asseritur, *infinitum non perci-
 pi aliter quàm negativè. Et id quo infini-
 tum a finito differt, negativum esse, non
 positivum.* Et, si limitatio est mix-
 tum quid ex positivo & negativo, sanè,
 quatenus est negativum, cum hoc
 sit defectus finito majoris, præsuppo-
 nit infinitum in quo solo est majus,
 quod finito quâ tali deest: utut *in idea
 limitationis*, quod parum facit ad rem,
multò plus positivi insit quàm negativi.
 Sufficit ad cognoscendum finitum ex
 infinito, illud conceptu suo formali
 præsupponere notitiam finito ut sic
 majoris: quemadmodum nemo cir-
 culum, quatenus finitus est, *sub nega-
 tione extensionis* indefinitè *ulterioris* con-

cipere potest, nisi extensionis indefi-
 nitè ulterioris ideam in se præconci-
 piat. Finis etiam rei corporeæ potest
res ipsa dici eatenus, *quatenus non ulte-*
riùs indefinitè extenditur. Ita ternari-
 um numerum sub circumscriptione seu li-
 mitatione specto definitè, quum spe-
 cto eum sub numeri indefinitè majo-
 ris, qui præcognitus esse debuit, exclu-
 sione: nec ullus numerus obvenire
 nobis potest tantus, qui sub limitatione
 suâ semper sub exclusione numeri inde-
 finitè majoris non concipiatur: proin-
 de oportet, numerum semper indefi-
 nitè majorem concipiendo, sine fine
 majorem numerum præcognosci. Quo
 ipso quidem nec inficior, posse nos nu-
 merum quovis semper numero unita-
 te superveniente majorem concipere;
 indeque præcognitam habere *unita-*
tem infinities addi possibilem: quod
 quodammodo etiam attendere est ad
unitates, quæ adjici possunt, infinitas.
 Unde sequitur, finem seu limitationem
 nos in rebus intelligere, non solum ex
 eo, quòd intelligamus rei aliquid in-
 definitè deesse, vel rem non esse omnia,
 sed

fed etiam rei aliquantillum deesse :
 quamquam NB. finem seu limitatio-
 nem in rebus longè clariùs perfecti-
 usque intelligamus , quum deesse in-
 telligimus aliquid indefinitè . scil. id
 quod deest, secundum omnem suam
 perfectionem, quâ finitum exsupera-
 tur. Interim finitum materialiter ac-
 ceptum , prout certa entis ordinisve
 species est, cognoscendum speciatim
ex iis quæ ei insunt. Horum aliqua ita
 insunt , ut non possint *detrahi* , quò
 spectant essentialia & propria ; quæ-
 dam, vulgò contingentia, ita insunt
 ut *detrahi* nil vetet. Ex : gr : *terna-*
rio essentialiale est, *tribus unitatibus con-*
stare ac *definiri* : quod ei quidem, quo-
 niam hoc solo ternarius est , detrahi
 salvâ naturâ suâ non potest. Sed verò, si
 ternarium spectaveris sub ratione for-
 mali finiti, ejus cognitio non ex par-
 tibus suis, quas retinet, & quæ detra-
 hi vel non detrahi possunt , pendet ,
 sed ex eo quod ei deest. Quod ipsum
 positivum, quod deest , quò uberius
 spectaveris, magis innotescet finitudo :
 nam magis est imperfectum vel fini-
 tum

tum quid, quô plura ei defunt. Ut pate-
 at sole clariùs, notitiã infiniti deservire
 noscendo finito : *limitationemque* quoad
 esse suũ formale, perfectissimè explicari
 per defectũ alicujus indefinitè aut sim-
 pliciter talis, unicèque esse *negativam*.
His expositis facile intelligitur Cartesii
 celebratissima Responsio ad Hyperaspi-
 stem tom. 2, epist. 16. n. 6. *Verissimum est*
 (verba ejus refero :) *non a nobis infini-*
tum positivum (de quo ei sermo est :)
intelligi per limitationis negationem ; Et ex
 eo, quòd limitatio contineat negationẽ infi-
 niti, perperam inferitur, negationem limita-
 tionis continere cognitionẽ infiniti. Quia
 id, quo infinitum differt a finito, est reale ac
 positivum : contra autem limitatio, quã
 finitum differt ab infinito, est non ens sive
 negatio entis : Non autem potest id quod
 non est, nos adducere in cognitionem ejus
 quod est ; sed contrà ex rei cognitione per-
 cipi debet ejus negatio. Et cum dixi, suf-
 ficere quòd intelligamus rem nullis limi-
 tibus comprehensam, ad intelligendum in-
 finitum ; sequutus sum modum loquendi
 quàm maximè usitatum : ut etiam, cum
 retinui nomen infiniti, quod rectius vo-
 cari

*cari posset ens amplissimum ; si nomina
omnia naturis rerum vellemus esse confor-
mia. Usus autem voluit, ut per nega-
tionem negationis exprimeretur, tanquam
si ad designandam rem maximam dicerem,
esse non parvam, vel quæ nihil planè ha-
bet parvitatis : per hoc verò non signi-
ficavi positivam naturam infiniti cogno-
sci ex negatione, ac proinde mihi nullo
modo contradixi. Quid ille velit, scil.
ex infinito cognosci finitum, siquidem ex
eo quod est, cognoscatur id quod non est,
haud versâ vice, nemo, si sciat latinè,
non videt. Quàm verò invicta sit
hæc Philosophi doctrina, ex iis quæ in
hoc quarto §. disputata sunt, nihil ad
rhombum facientibus his quæ in fine
heic repetit Censor, in propatulo: Ut
fanè repugnantie eum nullus arguere
habeat. Quamvis autem satis demon-
stratum, ideam rei infinitæ & summè per-
fectæ esse objectivè infinitam, & non
alterius entis quàm solius DEI ; ad-
dendum tamen est hoc quoque, cum idea
DEI sit ipse DEus a nobis cogitatus,
atque ita DEus in nobis videatur ob-
jectivè, sequi, DEum voluisse se nobis
mani-*

manifestare, sui veram & propriam imaginem mentibus nostris indendo; adeoque voluisse se & existere formaliter in naturæ suæ æternitate, & unâ depingi vel repræsentativè esse in mentibus nostris. Quo intuitu *præter DEum alter DEus* non existit: sed DEus ab æterno existens, a nobis hodie cognoscitur, & objectum mentium nostrarum est. Quod esse DEI objectivum a DEo differt, quemadmodum idea solis, quæ citra multiplicationem existentia suæ inter planetas, nostris tot mentibus inest, ab ipsomet operas nostras metiente sole. Taceo fateri *Cartesianos* omnes *ideam DEI* objectivè *esse infinitam esse claram esse distinctam*, per ea quæ dixi sæpius.

V. Nam si *idea rei infinitæ esse summè perfectæ, quæ in nobis est*, formaliter objectivè, quemadmodum ad N. 2. & 3. ostensum fuit, *perfecta esse infinita est*, nequit etiam non eatenus esse *esse clara esse distincta*. Quoniam *ideæ sunt imagines rerum*: illa autem rei infinitæ & summè perfectæ imago, *quæ in nobis est, cum sit formaliter objectivè*
per-

*perfecta, similis sic quoque est haud dubie
sui exemplaris, consequenter hoc ex-
emplar, scil. μορφήν τῆς Θεᾶς, formam
DEI, repræsentat: quod secundum
Censore est, ideam DEI claram & distin-
ctam esse. Dicitur idea perfecta 1. Forma-
liter objective, quod indivisibilem ob-
jecti formam sive essentiam exhibeat:
2. Materialiter objective, quod obje-
cti omnia quæ ei insunt, expressè se-
orsim ostendat. Cum verò nos videa-
mus in quo DEI forma consistat, at
non omnia seorsim videamus, quæ
imperscrutabilem istius formæ infini-
tudinem concomitantur, idea DEI est
quidem in nobis formaliter objective
& perfecta & clara & plus satis distin-
cta, haudquaquam (sicuti dictum
fuit suprâ:) materialiter objective ta-
lis. Ut in idea DEI præsentem nobis
DEum revera habeamus, quamvis
omnia, quæ DEo insunt ac dici de eo
possunt, intelligentiæ naturalis acu-
mine seorsim attingere non valeamus.
Quâ unicâ distinctione, fortè quòd sci-
am ab aliis nondum satis attentâ, con-
cidunt foliorum in morem verba Cen-
soris.*

foris. Coargutionem tamen meretur,
 quòd dixerit *ideam aliquam* dissimilem
esse rei, cujus est idea: cum idea sit imago,
 ejusque ratio formalis in similitudine
 consistat. Ut oporteat omnem omni-
 no ideam similem rei (licet aliquando
 non omnium quæ rei insunt, imago
 sit:) esse, cujus est idea: ceteroqui non
 rei, cujus dissimilis, sed alterius, cu-
 jus similis videtur, idea est. Neque
pictura Socratis potest imago esse So-
 cratis, nisi ejus sit similis. Pariter si quis
maris tractum aliquem e littore prospicit,
vel ad montis alicujus latissimè patentis
radices jacens, manu eum contingit, quò-
 usque mare & montem revera videt,
 haud dubiè clarè & distinctè videt.
 Vel etiam dicendum, quòd videat
 montem & mare tam latè progredi,
 ut omnia utriusque rei assequi neque-
 at: idque dum videt, ideam montis
 æquè ac maris habet quidem materia-
 liter objectivè imperfectam, sed sub
 forma indefinitionis utriusque rei
 quoad se, perfectam. Ideam verò
 perfectam, quòd sit similis sui exem-
 plaris, Censor claram & distinctam
 vocat.

vocat. *Pari ratione ex imagine infiniti, quæ quia infinitum perfectè formaliter refert, infiniti est similis, claræ & distinctæ notitiæ percipio rei infinitæ.* Eoque ipso quòd imaginem infiniti claræ ac distinctæ in me experiar, infinitum ipsum, quod nonnisi unicum & per se tale est, *clare & distinctè nosco.* Secus obtinet in imagine Socratis. Nam cum hominis forma quæ in idea ejus continetur, in multis naturæ humanæ speciebus individualiter distinctis sub multiplici NB.) denominatione extrinseca veritatem existentiae habeat, nemo, cui noti non sunt singuli homines de suis extrinsecis nominum propriorum appellationibus, scire potest ex ideis singulorum hominum, quomodo illi nominentur. Ergo quidem ex notitia infiniti cognosco infinitum, sed non ex notitia hominis, qui extrinsecè vocatus est Socrates, cognosco Socratem. Nihilque nomen Socratis ponit in homine, ex quo scias hominem Socratem dici. Potuisset sine repugnantia naturæ vel personæ hominis, cujus imago idea dumtaxat est, dici etiam

etiam Mevius vel Cajus &c. *Valde abstrusam, & ab hominum mentibus longè semotam, non priscis solum Philosophis, sed gentibus etiam omnibus semper visam esse DEI cognitionem*, nolo diffiteri in mysteriis & viis suis: inque iis rebus, quæ merè a placito divinæ voluntatis pendent.

Quis novit mentem Domini? Quis ejus fuit consiliarius? Deinde infinitatem & perfectionum ejus abyssum intellectu suo nullus mortaliū comprehendere unquam valebit: multaque e veterum Philosophorum principiis sequuntur dogmata, quæ olim penes ipsos DEI cognitionem fecerunt perdifficilem. Sed sine his, ipsisque illis obtenebrantibus ideam DEI traxis per Cartesium sublatis, tanta est evidentia doctrinarū in terris de DEo, ut nihil mentibus obvium magis sit; convenienter *sacrorum Oraculorum testificationibus*: Daniel 2: 21. 22. *Ipse dat sapientiam sapientibus, & scientiam peritis & intelligentibus: Ipse revelat profunda & abscondita: & lux cum eo habitat.* 1. Joh. 1: 5. *Deus lux est, & nullæ in eo sunt tenebræ.* Lucet lux

ista

ista in tenebris. Rom. 1: 19. 20. *Id quod*
de DEo cognosci potest, manifestum est
in ipsis: DEus enim eis manifestum fecit.
Ipsi enim invisibilia, jam inde a condito
mundo ex iis quæ mente perpensa pervi-
dentur, æterna videl. ejus tum potentia
tum divinitas. Job. 12: 7. 8. 9. *Inter-*
roga jumenta & docebunt te: aut volu-
crem cœli & indicabit tibi: aut confabu-
lare cum terra, & docebit te: etiam enar-
rabunt tibi pisces maris. Esai. 40: 26.
Attollite in sublime oculos vestros, &
videte quis creaverit ista, producens nu-
mero suo exercitum ipsorum. Act. 14: 17.
Qui non passus est se esse expertem testi-
monii, dans nobis pluviæ & tempora
fructifera. Ibidem 17: 27. 28. *Ille eum*
quærerent, si fortè palpando eum inve-
nirent &c. Mitto quæ supersunt, cetera
 sexcenta similia. Quod attinet versi-
 culum duodecimum Psalmi decimi:
 octavi *Ponit tenebras latibulum suum:*
circa se tugurium suum, obscuritatem
aquarum, nubes ætheris: illius mens
hæc est: Tenebris se circumvallat, (ut
non aditus quidem ad se sit ulli clamori
ullisque precibus:) nimirum nubibus
 P nubi-

nubium *h.e. nubibus crassissimis & densissimis*, vel ætheris, *h. e. in æthera altissimum exædificatis*, totum æthera complentibus : unde tonitrua, fulmina, grandinesque ponderosæ expectandæ. Omnia verò hæc venturas ærumnas & ademptionem gratiæ spiritualis præfagiunt. Nihilque faciunt quicquam ad materiam quæstionis, quæ est de idea DEI. Psalmusque septimus supra nonagesimum tractat de regno Dei in Christo: continetque versiculus secundus (*Nubes & caligo circumstant eum:*) allegoriam sumtam a tempestate magna, quum nubes circa cælum tanquam folium Dei conglomerantur, foetæ fulguribus & fulminibus : ad significandum speciem dominantis improbitatis, per quam regnum DEI non videbitur oculis carnis amabile, sed interituum. Verba versiculi quinti decimi capitis citati ex Esaia, *Enimverò tu es Deus fortis, qui se occultat, Deus Israël saluator* : sunt fidelium ad Christum tunc temporis nasciturum in terris: in quo occultavit Majestatis suæ divinæ fulgorem, inter homines

mines ambulando sub forma servi, ac post resurrectionem subducendo se oculis charissimorum. Comma decimum sextum Epistolæ Paulinæ prioris ad Timotheum loquitur de *luce inaccessa, quam nemo vidit hominum, neque videre potest* : quo nomine venit sapientia DEI, quæ in mysteriis, inque operibus gratiæ, (scil. quòd elegerit nos in Christo ante jactas mundi bases, & filios designaverit; futuraq; permulta, ipsa etiam hominum peccata, & quæ occasione eorum ipse acturus esset, per Prophetas describi curaverit:) tam sublimis est, ut nemo hominum suâ intelligendi evidentiâ eam penetrare possit. Profectò infinitis passibus sphæram activitatis ingenii humani grandia hæc quidem, sed essentiæ divinæ rectè cognoscendæ nil quicquam præjudicantia, postulata exsuperant.

VI. Igitur nondum *rui*t, sed firmo stat talo, *ideam rei infinitæ & summè perfectæ quæ in nobis est, non aliunde proficisci posse, quàm a re infinita & summè perfectâ.* Nam si *idea hæc rei infinitæ*

ta & summe perfecta, formaliter objecti-
 ve, veluti dedimus probatum, infinita &
 perfecta est, *aliunde sanè proficisci non*
poteſt, quàm *a re infinita & perfecta* :
 cum *neceſſe ſit*, ut effectus non ſit *majoris*
dignationis, majorisque præſtantiæ, quàm
 cauſa. Minimum debet tantundem
 perfectionis eſſe in cauſa, quantum
 eſt in effectu : ceteroqui a nihilo fo-
 ret exceſſus ille in effectu. Neque a
 ſe eſſe poteſt ; quoniam ineſt alicui
 quod effectûs rationem habet. *Et ve-*
rò ſi Cenſor regulam Carteſii, quem
 tranſgreſſionis ejus arguit, obſervaf-
 ſet & *attentâ circumſpectione animi ſui*
notiones, interque eas notionem quam
 de DEo habet, rectè *exploraſſet*, tum
facile deprehendiſſet, *aliam non eſſe poſſe*
originem, neque *alias cauſas ideæ hujus*
DEI, quæ in nobis eſt, præter ipſum
 verum ac vivum DEum, per ſuperiùs
 tradita. *Ex confuſa noſtri aliarumque*
rerum cognitione quæ ineſt in nobis, DEI
ideam per transitionem & ſimilitudinem
informare & exprimere velle, tam no-
 bis impoſſibile eſt quàm ex corpore
 mentem vel ex nihilo aliquid facere.
 Nam

Nam nos & aliæ res quæ nobis in-
sunt, nonnisi finitas habemus perfe-
ctiones: a quibus idea DEI distat in
infinitum. Ergo *amplificationibus* nu-
mero infinitis indigeret mens nostra,
antequam ex sui aliarumque rerum
cogitatione ideam DEI educeret. At-
que ex finito, cui nihil inest infinita-
tis, ecquî infinitum tandem etiam
prolesceret? Taceo quod superius jam
dictum, ideam DEI esse imaginem
rei simplicissimæ ac perfectissimæ, cui
omnis amplificatio, omnis additio,
omnisq; compositio, aliaq; alterius im-
perfectionis nota in solidum refraga-
tur. *Moriendi necessitatem a DEo re-
moovere*, est vitam æternam Deo tri-
buere. Ergo oportet divinæ conceptum
habeas æternitatis: qui a cogitatione
eius quod sis mortalis, longius differt,
quàm lux a tenebris. Nihil lucis in tene-
bris, & tenebrarum nihil in luce: Mor-
tisq; nihil in æternitate, & æternitatis ni-
hil in morte. *Molem corporis a DEo
detrabere*, non est concipere DEum
spiritum. Et a nihilo detrahimus mo-
lem corporis, manebit tamen con-

stanter nihil. Moles corporis non est
 privatio spiritualitatis, quemadmo-
 dum cæcitas oculorum est privatio
 visionis: ut citius ex cæcitate visio-
 nem cognosceres, quàm ex corpore
 spiritualitatem. Deinde *Et errorum*
Et perturbationum Et vitiorum exper-
tem naturam cognoscere, non est DE-
 um cognoscere. Erroris & vitii omnis
 expers fuit Salvatoris nostri humani-
 tas, quæ non est DEus. Statumque
 indolentiæ, qui procul animi pertur-
 bationibus est, futurum in cœlitibus
 defensitant Theologi permulti. Ne-
 que etiam possumus, *quicquid boni in*
nobis aliisque creaturis esse intelligimus,
pulchritudinem, robur, intelligentiam,
scientiam, virtutem, felicitatem, cete-
raque hæc omnia animo tantopere am-
 plificare, *Et longè plura superesse cogi-*
tando confingere, ut inde nostram men-
 tem elevemus ad cognoscendum ve-
 rum DEum, prouti est. Nulla major
 datur discrepantia quàm infiniti a fi-
 nito, creatoris a creatura: ut quic-
 quid boni in rebus finitis & creatis re-
 peritur, vix proportionem habeat cum
 illo

illo infinito atque æterno bono. Unde si quid imaginis & similitudinis DEI post lapsum protoplastorum in nobis sit, certè a solo DEo derivati in nos radii & rivuli superstites sunt: juxta illud Gen. i. 26. *Dixit DEus, faciamus hominem ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram.* Tantò me subit magis mirari, Censorem rotundè fateri, quòd Dei idea in se nulla a DEo defluerit: quodque notitiam DEI *rationando collegerit* & ex gentium omnium consensu, & ex præclaro mundi ornatu & ordine, & ex rerum existentia, earundemque motu. Sed quid rationando (*vid. n. 12.*) colligemus tandem, nisi ejus, quod colligere volumus, cognoscendi in nobis capaces simus? Numquid sydera & cœli quoque docebunt vel se invicem, vel bruta & plantas, autorem suum? Numquid voces vel literas D. E. U. S. I. E. H. O. V. A. putabis inter gentes esse tantæ efficacisë, ut nostram naturam faciant cognoscere DEum, etiamsi ea DEI cognoscendi terminus habilis non fuerit? Eleganter ἐν ἀγίοις Wittichius,

*Vox illa, inquit, D. E. U. S. vel similis in quavis lingua, siue sit scripta siue audita, non potest in nobis excitare conceptum entis tam perfecti, nisi iste conceptus in intellectu nostro prius existeret: si enim vox ista audiatur, nihil aliud est quàm sonus, si scribatur, nihil aliud est quàm figura: at quid commune est enti tam perfecto cum tali sono, vel his aut illis figuris? Ut fas sit notitiam Creatoris ex creaturis acquisitam, præsupponere innatam DEI ideam: citra quam nihil de DEO quicquam cogitare possemus. Atqui multa de DEO cogitamus, scil. *Existere Deum necessario, Esse DEum ens summè perfectum, æternum, omniscium, omnipotens, omnipræsens &c*: Ergo nobis inest idea vel imago DEI. An verò hæc idea usque adeo obscurari in homine queat, ut quid sit *DEus*, quæque eius natura sit, ignoret, in varia abeunt Philosophi. Existimo hoc uno solo sensu dari atheos theoreticos.*

VII. Quòd autem ita cum mentibus nostris comparatum sit, ut inveniant penes se imaginem DEI, indubitatè

dubitatè nos hinc intelligimus quòd & & quid DEus sit. Etenim imago illa *nota artificis* est nobis, *operi suo, impressa* abs ipso artifice. Imaginis nomine venit heic similitudo quædam DEI in nobis; vel, quòd ipse DEus formaliter quidem extra nos existens, quemadmodum est, in nobis quoad formam suam videatur, fitque ita in nobis, veluti solent objecta intellectûs nostri in nobis esse. Hæc est illa realitas objectiva consistens in forma DEI nobis cognitâ, quæ quidem non tam perfectè, ut intellectus & voluntas, sed tamen verè in nobis, semperque eodem modo, experienciâ immediatâ teste, inhæret. Meritò quæritur, unde illud esse objectivum formæ DEI proveniat? quis nos fecerit, ut imaginem formæ DEI in nobis geramus? Nosmet ipsos non possumus pro causa allegare, non magis quàm imperitissimum pingendi hominem autorem dicere picturæ elaboratissimæ. Interim a nihilo nihil fit: proinde necesse est perfectiones istas nobis intûs objectas habere cau-

iam aliquam actu existentem, in qua illæ omnes vel formaliter vel eminenter contineantur. Censor ut argumentum illud Herculeum, *commenti fucum* ei affricando, suspectum faciat, mox ait mox negat *realitatem objectivam esse aliquid*. Verba Censoris sunt hæc: *Animo informem mundum alterum ab hoc nostro planè diversum: realitas objectiva mundi illius nihil aliud est, quàm realitas mundi illius, quatenus menti meæ objectus est; qui si ve exstet, si ve non exstet, cum NB. in mente mea non sit, nec in mentem meam quicquam immittat, quicquid sit illud quod menti meæ NB. objectum est, nihil omnino ad alterum hunc mundum pertinere liquet, & solius mentis meæ NB. foetum esse, ad arbitrium meum ita se componentis, taliaque sibi fingentis.* Sine dubio in mente informatoris existit illa alterius mundi ab hoc nostro diversi realitas objectiva, si & objectum & foetus est ipsius mentis, utrumque heic indisputabiliter fatente Censore. Nihil fingi adeo potest difforme, ut terminando fictionem, fictori non objiciatur, ejusque menti non

non infit realiter objective. Taceo
 foetum mentis esse ens reale mentique
 inexistent. Itaque rectè *Cartesius* asse-
 verat, *realitatem objectivam commentitii*
illius mundi menti obversantis, non esse
planè nihil. Fateturque similiter hoc
 nunc Censor: & vult eam *esse realita-*
tem modificationis, quæ in mente est, dum
ideam sibi objectam habet. Haud malè:
 Sictamen, ut illa modificatio non sit a-
 ctio sed passio mentis: totaque ejus re-
 alitas sit alicujus objecti impressio. Ju-
 re optimo maximo inquirō in causam
 istius impressionis. Quod reperiam in
 me impressionem machinæ summo
 artificio excogitatæ, hoc profectò cau-
 sam habere debet, a qua sit, ut ego hanc
 impressionem præ aliis in me experiar.
 Hoc fine | examen instituit *Cartesius*,
 quòd in se reperiat Divinitatis impres-
 sum characterem: undenam ortus ille
 sit. *Neque enim illum sensibus hausi,*
 (sunt verba *Cartesii*) *nec unquam non*
expectanti mihi advenit, ut solent rerum
sensibilium idæ, cum ipsæ res externis sen-
suum organis occurrunt, vel occurrere vi-
dentur; nec etiam a me effectus est, nam
nihil

nihil ei detrabere, nihilque superaddere, possum; ac proinde superest ut mihi sit increatus, quemadmodum etiam mihi increata est idea mei ipsius, divinitus. Vides, infinitam summæque perfectam causam, proximam requiri modificationis mentis: ut ea non sit substantia.

VIII. Deinde examinandum venit Cartesii argumentum a priori offensivum existentiae NUMINIS; cui præfixa est ista propositio: *Quicquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clarè & distinctè percipio, id ad rem illam revera pertinet. Hoc negari non potest a Cartesio, quòd cum invenisset evidentiam esse criterium veritatis, nunquam voluerit nos de rebus clarè & distinctè cognitis dubitare, potius assentiri iisdem nos jusserit. Eamque viam esse cum ipso superius docui regiam, quæ rectâ duceret ad veritatem, adversus antagonistarum profligationes merè sophisticas. Censor falsitatem essati hujus comprobaturum se dicit hoc exemplo: Ad duas lineas (verba refero in persona Censoris:) in eadem area plana jacentes, & quò longius producuntur, eò propius*
ad

ad se mutuò accedentes, quarum ideam in mente habeo, pertinere clarè & distinctè percipio, ut concurrant aliquando: nusquam tamen Hyperbole ejusque Asymptotus quantumlibet productæ, concurrent; etiamsi magis magisque altera ad alteram producendo accedat. Sed committit μεταβάσιν εἰς ἄλλο γένος. Nam licet Apollonius Pergæus propof. 1. & 14. hyperbolene ejusque asymptotum in infinitum productas se invicem propius quidem accedere, sed, propter curvitatē alterius, nunquam concurrere, demonstret; nihilominus manet verum de duabus lineis omnino rectis nonnihil saltem mutuò se accedentibus, quò longiùs producuntur eò propius ad se ipsas accedere, tandemque in unum punctum cōire. Clareq; distincteq; tyrones intelligunt, duarum linearum NB. rectarum pauxillum ad se inclinataram rationem esse hanc, ut tandem concursuræ sint: at hyperbolæ & asymptoti rationem esse, ut in infinitum productæ nunquam possint concurrere: quod Censorem vel sola vox Ἀσύμ-τωτ docere poterat, quā cōinciden-
tia

tia negatur. Nuper hanc rem contulicum Collega & Affine CL. Tabin-
gio, qui in rebus Mathematicis perspi-
cacissimus est: ridebat ex libro Coni-
corum *litem moveri Cartesio Principi*
Mathematicorum. Existimabat Cen-
sori objici posse ex Euclide *Lib. 3. Theor.*
15. Propos. 16. Comment. Clavii p. 246.
ubi docetur, eam esse naturam anguli
contactûs, ut nunquam infinities licet
auctus, vel minimum angulum recti-
lineum acutum æquare queat. Hinc
illud *παράδοξον*: Dantur duæ quantita-
tes, quarum una semper augeatur, (Angu-
lus contactûs:) & altera semper minua-
tur, (Angulus rectilineus acutus:) idque
si in infinitum augendo & minuendo aga-
tur, semper tamen minimus angulus recti-
lineus major erit maximo angulo conta-
ctûs. Hactenus de argumenti Carte-
siani propositione majore, quæ firmo
satis innititur fulcimine. Nunc ei sub-
jungit Cartesius, *Clarè se & distinctè per-*
cipere existentiam pertinere ad rem infi-
nitam & summè perfectam. Sanè, si per
superiora certò verum est, quicquid
clarè & distinctè intelligimus, certi su-
mus

mus existere rem infinitam & summè perfectam, hoc ipso quòd clarè & distinctè intelligamus existentiam pertinere ad rem infinitam & summè perfectam. Cumq; nulla præterquam rei summè perfectæ idea, detur *a parte intellectûs* vel mentis nostræ, cui tam necessario conveniat existere a parte rei, oportet quoque objectum istius ideæ, præ ceteris aliarum idearum objectis, existere *a parte rei*: nosque oportet de ejus existentia fieri certos, non tantum quòd talis idea existat *a parte intellectûs*, quæ aliam nisi sui similem causam nequeat habere, sed etiam quòd nos clarè & distinctè intelligamus a parte rei necessario existere objectum infinitum & summè perfectum. Adeo, ut modus existendi a parte mentis non sit in re infinita sejunctus a modo existendi a parte entis: quòd ille hujus effectus & indubitatum indicium sit. Ut veriùs possim dicere, quòd *rei infinite & summè perfectæ existentia* a parte mentis vel intellectûs, *sequatur* repræsentativè *naturam* hujus ipsius *rei*: qualem ita in nobis in sua genuinâ & formaliter adæ-

dæquatâ imagine evidentissimè spectamus. *Hæc argumentum Cartesii planè salvant; quod & clariùs fiet, si a tricis liberavero simplicem istam formam: Quod summè perfectum est, necessario existit: res illa infinita & summè perfecta, cujus ideam in mente habeo, summè perfecta est: Res igitur illa infinita & summè perfecta, cujus ideam in mente habeo, necessario existit. Propositioni vult Censor distinctionem adhibendam esse: scil. Quod summè perfectum est, necessario existit, eo modo quo est: Si re ipsa est, re ipsa necessario existit: Si est tantum in intellectu, in intellectu tantum necessario existit. Sed suo se videtur (quod pace tamen dixerò Censoris:) jugulare gladio. Nam si summè perfectum existit eo modo quo est, necessario existit a parte rei: quoniam summè perfectum est ex necessitate naturæ suæ Ens habens actu omnem perfectionem possibilem & excogitabilem, consequenter & existentiam a parte rei. Ecquis summè perfectum aliter concipere potest? Nullus certè, neque Censor. Ergo si perfectum existit eo modo quo est, re ipsa*

exi-

existit necessario: nam eo modo PERFECTISSIMUM se habet, ut non possit non reipsa, vel, barbarissando, a parte entis aut rei existere. Provoco ad impartialem conscientiam hominum totius universi. Neque argumentum hoc concludit ex hypothesis, velut dictum num. 10. h. c. in f. *Non enim mihi liberum est* (verbis utor CL. Burmanni §. 9. Synops. Theol. lib. 1. c. 14.) *illam hypothesis ponere vel non ponere; sed, quod attendentibus patet, quoties de Deo cogito, ejus essentiam non aliter quam necessario jamque actu existentem concipere possum: quia existentia de natura est essentia ejus est, ut absque ea ne quidem intelligi possit. Neque vero ullo modo ea ut possibilis concipi, et quasi ex hypothesis, ut res aliqua alia quam fingimus, pro arbitrio poni et rursus removeri potest; cum ea, si jam actu non sit, jam ne quidem (defectu entis a quo sit futura) unquam esse possit; et proinde ne quidem ut possibilis ad existendum concipi poterit: atque adeo ens hoc perfectissimum necessario cogitari debebit cum cogitatione impossibilis existentiae, h. e. cum notione summae imperfectionis et nihili: quod implicat.*

ergo idea entis summè perfecti non est (per
 nostra n. 13. ante cap. III. allata :) res ficta,
 ut centauri, hippogryphis &c. sed res vera
 & positiva, quæque adeo in omnibus ho-
 minibus reperitur, & ubique eadem est,
 quamque nos ipsi semper eodem modo co-
 gitando nobis objicimus ; certissimâ ratio-
 ne inde concluditur, ens istud actu existere,
 cum aliter ne vel concipi quidem possit. Ut
 vix queat ridiculum magis excogitari
 Censoris hypothesi : Posito, ens infini-
 tum reipsa existere, tum etiam hoc reipsa
 necessario existet : Sensus est, Posito, ens,
 quod non potest non reipsa existere, reipsa
 existere, tum etiam hoc reipsa necessario
 existet. Ecce manifestam ac vitiosam
 battologiam ! Quod non potest non re-
 ipsa existere, hoc utique reipsa semper
 existit, nec unquam potest non existere
 reipsa vel a parte rei : ut non ferat con-
 ditionem, si reipsa est ; quasi (quæ aper-
 ta contradictio est) posset aliquan-
 do non reipsa esse, quod non potest non
 reipsa esse. Quapropter indubitatè se-
 quitur, Existere ens summè perfectum,
 quòd nos clarè ac distinctè intelligamus
 non posse non existere ens summè per-
 fectum. Oportet igitur DEUM existere,
 quod

quòd intelligamus non posse non exi-
 stere DEUM. quanquam comprehende-
 re infinitatis suæ quasi materiam specia-
 liter universam non sufficiamus. Quod
 nunc spectat *Assumptionem*, *Res illa infi-*
nita & summè perfectà, cujus ideam in
mente habeo, summè perfectà est a parte in-
tellectus: ejus sensus hic est, *Rei infinitæ*
& summè perfectæ ideæ convenire nos in-
telligimus summam perfectionem. Liquec
 itaque sensus conclusionis: *Res illa infi-*
nita & summè perfectà, cujus ideam in
mente habeo, necessariò existit a parte rei:
 quòd summæ perfectionis inseparabile
 proprium vel cōessentiale attributum sit,
 revera & a parte rei existere. Quæ veri-
 tas adeo clara est per se, ut post inven-
 tum criterium veritatis nullam admittat
 rationem dubitandi. Nam concipien-
 do *summè perfectum*, quoniam concipi
 nequit aliter quàm necessariò existens,
 simul concipimus Summè perfectum,
 vel (quod in idem recidit) *Aliquid quod*
summè perfectum est, existere a parte rei.
 Ut superfluum sit quærere, num aliquid
 detur vel existat quod ens perfectissi-
 mum est: quia ens perfectissimum non
 potest non existere. Et revera, hoc

ipsum *quærendo*, non quidem expresse, sed tacite & consequenter *confitemur*: adeo necessaria existentia est entis perfectissimi: quemadmodum fateremur existere regem existere, si quæreres, An rex actu imperando sit? Etenim in Ente perfectissimo æquè ac in rege actu imperante quâ tali, existentia (ratione tamen dispari) continetur. Imò unaquæque res id est necessario, quod suâ naturâ est: quemadmodum omnis mens, cum naturâ suâ cogitet, necessario cogitat &c. ita Deus necessario existit, quòd per suam ipsius naturam nequeat non existere. Haud tamen *petimus nos principium*, demonstrantes perfectissimum existere, ex eo quòd natura perfectissimi sit non posse non existere: quodque tacite & consequenter *confiteamur*, existere perfectissimum, quærendo an detur. Nam non *sumimus* expresse το κρινόμενον, licet ex natura rei id consequatur; atque ita non probamus idem per absolute idem. Taceo assensum conclusionis virtualiter contineri in assensu præmissarum: adeò ut voluntas, posito quòd assensa fuerit præmissis, necessitetur quoque ad assentiendum conclusioni, tam quoad specifica-

ficationem quàm quoad exercitium: vestro ita scholas ex libris Analyticorum Aristotelis dudum perdocente Thoma Aquinate. Unde licet præmissis concessis, tacitè conclusionem concedere jam videamur, haud tamen *pro confesso quod quæritur*, propriè *ponere*, circulumque vel crimen *petitionis principii*, aut suppositionis ejus quod in quæstione vertitur, eo ipso admittere arguendi sumus. Confessionem conclusionis tacitam contineri in præmissis, ad rationem spectat omnis argumenti. Potius statuendum, concessas præmissas extorquere invitis formalem assensum conclusionis quæ inde necessariò sequitur, hoc ipso quòd ea in iis virtualiter includatur & concessa sit. Igitur rectè argumentor: *Quicquid in idea trianguli clarè & distinctè cognosco contineri, id triangulo adscribendum est: atqui in idea trianguli clarè & distinctè cognosco tres angulos contineri: tres igitur anguli adscribendi sunt triangulo.* Conclusio sequitur ex præmissis argumenti; venitque necessariò concedenda formaliter expresse, quòd concessa jam fuerit virtualiter tacitè in præmissis. Ergo non valet responsio, *tres angulos ad-*

*Scribendos esse triangulo, modò adscribendi
 fiat triangulo. Jam fuere adscripti in
 assumptione & propositione virtualiter.
 Neque minùs rectè argumentatur De-
 scartes: Quicquid clarè & distinctè cogno-
 sco in idea rei alicujus contineri, id rei illi
 adscribendum est: atqui in idea rei infi-
 nitæ & summè perfectæ, clarè & distinctè
 cognosco existentiam contineri: ergo rei
 infinitæ & summè perfectæ existentia ad-
 scribenda est. Frustra respondetur,
 existentiam adscribendam esse rei infinitæ
 & summè perfectæ, modò existat. Utique
 rem infinitam & summè perfectam exi-
 stere, jam tacitè ac virtualiter concessum
 fuit in præmissis. Et assensus præmis-
 sarum est ratio producendi effectivè as-
 sensum conclusionis. Accedit, quòd si post
 assensum præmissarum mens dissentire-
 tur conclusioni, assentiretur duobus con-
 tradictoriis: cùm ex contradictorio con-
 clusionis sequatur contradictorium præ-
 missarum. Ex. gr. si assentiaris, Omnem
 minorem ex recessibus Imperii posse
 compelli ad accipiendum curatorem, &
 Sempronium sedecim annos natum, esse
 minorem; dissentiaris autem huic, E.
 Sempronius sedecim annos natus com-
 pelli*

pelli potest ad accipiendum curatorem; vir-
 tute assentiris huic propositioni, Sempronius
 sedecim annos natus non potest ex Recessi-
 bus Imperii compelli ad accipiendum cura-
 torem: quæ est virtualiter contradictoria illi,
 Omnis minor ex R. J. potest compelli ad ac-
 cipiendum curatorem, neq; non alteri etiam
 præmissæ, Sempronius sedecim annos natus
 est minor. Pariter si Censor dissentiat huic,
*Ergo existentia adscribenda est rei infinite & sum-
 mæ perfectæ, virtute assentitur huic proposi-
 ti, Existentia non est adscribenda rei infinite &
 summæ perfectæ: quæ est virtualiter contradi-
 ctoria præmemoratae tam propositioni quàm
 assumptioni. Concesserat in majore, id rei
 in universum adscribendum, quod in idea e-
 jus continetur; & in minore existentiam con-
 tineri in idea DEi; & dissentiendo conclusio-
 ni vult DEo non esse adscribendam existen-
 tiam: quod implicat. Verùm hîc quoque nobis
 offucius præten- dit: nam dicit inter Syllogismi u-
 triusque assumptiones magnam intercedere diffe-
 rentiam: in priore quippe assumptione (quæ talis
 est, In idea trianguli clarè & distinctè cognosco
 tres angulos contineri:) triangulo id tribui, sine quo
 triangulus esse non potest, quodque naturam ejus
 constituit; omnino enim pertinere ad naturam
 trianguli, tres habere angulos. At in altera as-
 sumptione (quæ talis est, In idea rei infinite &
 summæ perfectæ clarè & distinctè cognosco exi-
 stentiam contineri:) id tribui rei infinite & summæ
 perfectæ, quod cujuscumque sit, & an ad ejus natu-*

ram pertineat, non certò constat. Patet e dictis, utrobique plus satis constare id tribui rei, sine quo res esse nequit. Ecquem hodieque fugit, æquè perfectissimum sine existentia ac triangulum sine tribus angulis nequaquam esse posse? Atque licèt existentia in signo rationis videatur ad summam perfectionem sese habere quodammodo posterius, in rei tamen veritate cum ceteris attributis in DEo dicit simultatem essendi: ut nec attributorum in DEo ullum detur quod altero sit vel posterius vel prius. Quicquid enim est in DEo, est ipse simplicissimus DEus. Ac dato, existentiam esse proprietatem summæ perfectionis, æquè abnorme erit statuere summam perfectionem posse sine existentia esse: quòd proprietates sint ipsa rei essentia sese habens NB. necessariò sic & sic, & non aliter. Non quidem inficias eo *inter nos quæri, an ad rei infinitæ & summè perfectæ, cujus ideam in mente habeo, naturam pertineat existentia, & cujusmodi existentia:* sed sole meridiano evidentiùs monstratum, hanc quæstionem quasi ore suo promere rationem decidendi, nec ullis subesse dubitationibus. Ut *quæstio* quidem sit formaliter extrinsecè, quia modum involvit quærendi, sed tacitam unâ implicat *concessionem.* Hocnamque ipso, quòd de re petas infinita & summè perfectæ, intelligis ei existentiam concedendam esse formaliter a parte rei talem. Quæso conscientiaæ tuæ divinitus inspirata in universum dictamina, numquid tuus

in.

intellectus, satis amplè in te ceteroqui radi-
 ans, possit eam rem infinitam & summè per-
 fectam intelligere, quam non unâ intelligat
 omnia esse, adeoque & existere necessariò a
 parte rei, inque actu exercito? Nihil namq;
 rem esse infinitam & summè perfectam, aliud
 est, quàm rem esse omnia, omnem actu habere
 perfectionem possibilem & excogitabilem.
 Ut cognito Ente formaliter summè perfecto,
 non possimus non ejus existentiam agnosce-
 re: quamvis id secundùm omnia, materiali-
 ter loquendo, capere nequeamus. Etenim
 quàm longissimis exsuperat passibus magni-
 tudo OBJECTI NUMINIS intelligentiæ no-
 stræ sphæram activitatis. DEUS. NOSTER.
 MAGNUS. EST. PRÆ. OMNIBUS. DIIS.
 TANTUS. UT. MAGNITUDINIS. EJUS.
 NULLUS. SIT. FINIS. Constat, quâ ratio-
 ne nos possimus *quæsitum*, quodammodo su-
 mme pro *concesso* jam. Interim NB. nulli im-
 perare concessionem quæsi volumus, sed
 vi invicti argumenti extorquere: ut cuncti
 fateantur, SUMME. PERFECTUM. NE-
 CESSARIO. EXISTERE. A. PARTE. REI.
 UT. NUNQUAM. COEPERIT. EXISTE-
 RE. A. PARTE. REI. NEC. DESITURUM.
 SIT. A. PARTE. REI. EXISTERE. Oportet
 igitur *des*, nolis velis, *te non posse animo in-*
formare ideam rei infinitæ & summè perfectæ,
nisi existentis: quemadmodum nec ideam
montis sine idea vallis. Ac ita concedendum,
rem infinitam & summè perfectam necessariò a

parte rei *existere* ; & *montem*, modò ille existat a parte rei, (sine existentia quidem a parte rei potes, at non sine valle, concipere montem :) *sine valle* nullo unquam tempore existere a parte rei. Sed horret perfectò animus, Censorem velle limpidam hanc veritatis invictæ lucem *sophismatis* eludere : distinguendo scil. inter existentiam a parte rei & existentiam a parte intellectus. Nam non heic alia spectanda venit nobis existentia quàm quæ a parte rei dicitur, quum philosophamur de existentia rerum ex intellectu rerum : siquidem intellectus rerum planè cöincidens cum existentia rerum a parte intellectûs, citra circulum & tautologiam adhiberi nequit pro argumento probante existentiam a parte intellectûs. Nec nisi atheus, quia non attendit ad DEum, in dubium vocat existentiam DEI a parte intellectus. Te tamen atheus merito jure rideret, si ei ostendere in animum induceres existentiam DEI a parte intellectûs ex intellectu vel idea DEI : non tantùm ob vitiosam & jocularè illam argumentandi identitatem, suppositionemque ejus quod in quæstione tunc verteretur ; sed etiam quòd atheus non magis unum postulatum quàm alterum videret, ac ita tibi utrumque æquali promptitudine negaret. Neque sanæ mentis compos negabit res existere a parte intellectus, quascunque intelligit : Nec quæret unquam de existentia rerum a

parte

parte intellectus ; quòd ipsum oporteat quodammodo intelligere res, de quibus cum ratione quærere instituit *An sint*, (ita quæstio *quid sit*, antevertit quæstionem *an sit* :) consequenter ipsas illas res oportet existere a parte intellectus. Ideo cùm scire existentiam rerum aveamus, non intelligimus aliam quàm quæ a parte rei est. Atque cum quicquid novimus, unicè ex intellectu (infallibili illo divinitatis oraculo :) trahendum sit, rerum quoque a parte entis existentiam aliunde haurire nequimus. Dedimusque nos rationibus planè invictis, adversùs omnium *κρησφύγετα*, probatum, certos nos esse DEum existere a parte rei, quòd ejus naturam consistentem in SUMMA PERFECTIÖNE, non possimus aliter quàm actu & verè & a parte rei formaliter existentem percipere. Etenim illam a parte rei existentiam non magis rei summè perfectæ abesse posse, quàm aliquam aliam perfectiönem nos clarè & distinctè intelligimus. Ita necesse est *rem infinitam & summè perfectam, ejusq; existentiam extra cogitationem stare* : quòd nos id ita se necessariò habere intelligamus. Neque nos naturas rerum evertere, vel iis resistere, sed cedere debemus. Semper secundùm intelligentiam exigentiæ rerum, loquendum est de rebus. Ecquî aliter res possumus enunciare, quàm cognoscuntur ? Nec unquam diffitendum, unam hanc dumtaxat dari rem, ex cujus idea vel existentia

a par

parte intellectûs nos possimus argumentari ad existentiam a parte rei. Cetera, quæ non docuit Descartes, μεταφυσικώτερες sunt, ac jure missa facio.

IX. Quanquam non putem in habitabili animulam dari, cui divinitus impressa non sit imago Entis perfectissimi, quod DEum vocant Latini : absit tamen dixero in omnium mentibus hæsisse eam, aut etiam hæerere, satis expresse. Olim in gentibus vixisse homines, quorum cor fuerit *obtenebratum intelligentiâ carens*, testatur Paulus Romanor. 1: 23. Ipsique illi *Magistri*, qui *vel multiplicem confinxerunt DEum, vel corporeum, vel globosum, vel animale, vel certis circumscriptum finibus, vel morti obnoxium, vel etiam qui DEum omnino esse penitus negaverunt*, satis explicant, prò dolor ! quantopere obscuratam, vel planè non expressam, habuerint ideam NUMINIS. Potius statuamus de his, quòd *practicè & theoreticè* vani facti fuerint in ratiocinationibus suis, & ideam DEI transmutaverint in imaginem hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium, & rerum inanimium. Hanc ob rem facile credidero equidem, veteres tales Magistros (qui, quòd autorem suum ignoraverint, injuriâ salutantur *Philosophi maximi omnium ætatum* :) nullam in se ideam depredendisse, in qua tantum præstantiæ, dignitatis & perfectionis insit, ut non humanæ opis, sed solius potentiæ DEI opus esse dicenda sit. Haud tamen aliqui defue-

runt

runt Philosophi pagani , apud quos , licet habuerint materialiter objectivè admodum imperfectam ideam DEI, formaliter tamen objectivâ perfectione suâ idea DEI nequaquam caruit. Nam Aristoteles DEum appellat *Autorem rerum omnium, Ens entium* : Id verò infinitum & summè perfectum necessariò esse, suprâ monstravi. Plato DEum esse disertè docuit *summum bonum* , *supra omnem substantiam, omnemque naturâ, quod cuncta expectunt; cùm ipse sit plenæ perfectionis, nulliusq, societatis indigus*. Lucius Apulejus DEus, inquit, *summus & infinitus est, non solum loci exclusione, sed etiam naturæ dignitate*. Nunc verò licet gentiles DEI naturam tam diligenter & anxie nunquam fuerint scrutati, ut viderint in intellectu, quem habuerunt de DEo, latere eam præstantiam quæ nequeat esse nisi a solo DEo, indeque etiam colligere potuerint necessariam existentiam DEI ; attamen invictas Censor inaudivit rationes, quæ ideam DEI formaliter objectivè perfectam docent divinum opus esse. Quod ad se attinet, cùm dicit ideam DEI se speciem quandam deprehendere rei maximâ præstantiâ & excellentiâ quidem præditæ, tantâ, quantam in nulla alia specie unquam deprehendisse se meminit, sed NB. longè infra immensam & infinitam DEI præstantiam & perfectionem positâ : non videtur orthodoxè explicare ideam suam, quam habet de DEo, prouti est NB. materialiter objectivè. Nam utut dixerim, intellectum.

fini-

finitum non posse sigillatim capere omnem
 quasi materiam immensitatis & infinitatis
 divinæ ; Cenforque dicat , *quantumcunque*
vires animi contendat , futurum nunquam ut
cogitatione tantam assequi excellentiam & com-
plecti possit ; attamen, hoc ipso , quòd ea no-
 verimus de DEo , clarissimè ac distinctissi-
 mè unâ intelligimus, naturæ ejus fines re-
 pugnare ; atque ita ideam , quam de DEo
 habemus, cernimus quoque formaliter ob-
 jectivè, realiterque implicite, perfectam &
 infinitam esse : quam nulla mens finita
 producere potis est. *Quamobrem*, cùm a
 DEo simus ad solius ipsius gloriam conditi,
longè veriùs , digniusque de DEo cogitat & lo-
quitur, qui nihil non tempestivè eorum dicit ;
quæ Deo convenire cogitat, quàm qui id DE-
um esse, quod esse cogitat, intempestivè
filet & dissimulat. Ecce ad consimilem Car-
 tefii ideam informandam autorem asisci DEum,
 omnino opus esse. Quod dogma licèt primus
 urserit Descartes, haud tamen sequitur eum
solum sapere , & reliquos homines stolidos esse.
 Nemo utique mortalium sapit omnia. DEI
 in hominibus dona variant. Quisquis in
 suo genere modò sit domi, satis sapere vide-
 tur. Qui ubique est, nuspiam est ; nec talis
 nisi *vanis imaginibus deludi meritò censendus.*

X. Atque dum Cartesius decernit nul-
 lam habere nos posse rei ullius certam scientiam,
 priusquam DEum noverimus ; noluit asserere,
 quòd ante DEI notitiam, nullius rei infalli-
 bili.

biliter certam experientiam mens apud se acquirere posset. Usus methodi jubentis nos cum sepositione præjudiciorum philosophari, planè abit in contrarium. Nam in fine sepositionis experti fuimus nos adcertos esse, quòd *cogitaremus*, & cogitando *existeremus*, ut dubitandi rationes dæmon nullus potuerit excogitare, quibus diffidentiam huic veritati pareret. Adeo certos nos de nostra & cogitatione & existentia tunc experiebamur, ut adverterimus nos non posse non cogitare & cogitando nos non posse non existere, Cum itaque se existere & cogitare, verum esse, deberet agnoscere Cartesius, unicè quòd videret ita sese habere; coepit pari ratione omnia pro veris habendi consilium, quæ videret ita sese habere. Quocirca ante DEI notitiam de variis rebus potuit esse, ac fuit etiam, certus: non quidem per causam ac scientificè, sed per immediatà apud se experientiam. Deinceps verò cognito DEO, vidit veracitatem divinam causam esse tam indubitatae certitudinis visionum & experientiarum mentis suæ; atque ita veritatis *idearum* & *notionum* quàm plurium, de qua antè fuit certus per suæ mentis immediatum intuitum vel experientiam, consequutus est certitudinem scientificam. Ut *absurdum* sit, credere conscientiam aut visionem incertam esse. Quod si ergo *totum illud*, quod clarè mens videt, *certum est*: erit quoque certa *existentia DEI*:

DEI : omniaque erunt certa, *qualiacunque tandem sint*, si clarè videantur, ex quibus colligitur *existentia DEI*. Quanquam ante *DEI* notitiam nihil certum sit scientificè, & per causam altissimam, infallibiliter certum tamen est ex titulo claritatis, visionis aut experientiae immediatae, quicquid intelligitur. Nihil ergo hîc fingitur ἀσυνλόγητον, nullus committitur διαφανισμός, nulla petitio principii, nullus circulus. Numquid non rectè sequitur : *Clarè intelligo DEum. E. idea Dei verè est in me*: Porro: *Idea DEI verè est in me, E. DEus verè est extra me*? Quis verò præter Censorem augmentatur, (quod verti amat:) *Deus existit, E. idea DEi est in me*? Quòd nobis sui effigiem imprefferit DEus, suae erga nos gratiae opus videtur esse.

XI. Quamobrem cùm *Dei cognitione* innitatur criterii veritatis demonstratio scientifica, uniceque criterio illi acceptum ferendum, quòd Philosophiae omnis hætenus receptae vires longè lateque vincat Cartesius, *magnum illud veritatis columnen & lumen seculi*; neutrius studio partis ducti iudicabunt de ejus principiis, in succum & sanguinem vertenda ea esse, Ecclesiae totiusque Reip. Christianae necessitatem imperare. Idque eò magis, quòd ille solus, per ea quæ nos adversus Censorem invictè disputavimus, *certioribus argumentis ostenderit Deum existere, quàm ullum Epicberema Geometricum a Mathematicis demonstratum sit.*

CAPUT QUINTUM.

I.

Aliam nunc attingimus questionem, quæ est de sententia Cartesii circa *Corpus & Vacuum*. Cum in *Metaphysicis natura* dicatur primum rei attributum, quod cetera ejusdem rei attributa involvunt, & sine quo res quâ talis, aut quoddam ejus attributorum, non percipitur; omniâque, quæ corpori inesse videmus, extensionem involvant, nihilque in corpore quâ tali prius cognoscatur attributo extensionis, ut nec corpus vel quicquid in corpore reperitur, citra extensionem percipi possit; *Corporis universè spectati naturam* Cartesius in eo ponit, quod sit *extensum in longum, latum & profundum*. Insunt corpori generatim sumpto divisibilitas, mobilitas, figurabilitas, situabilitas, certarumque dimensionum ac mensurarum capacitas &c. sed nihil hæc & cetera omnia aliud quàm extensionis certæ considerationes sunt. Etenim extensionem spectando, quatenus in partes,

R hanc

hanc illam & istam, dividi potest, ejus
 specto *divisibilitatem* ; quatenus de
 loco in locum transferri, *mobilitatem* ;
 quatenus extrinsecus variè terminari,
figurabilitatem ; quatenus diversimo-
 dè locari, *situabilitatem*, & denique
dimensionum certarum capacitatem spe-
 cto, quatenus semper major ac minor
 fieri potest, sic tamen ut aliquam
 referat mensuram, eamque quo-
 ad nos vel finitam vel (quæ & in gene-
 re indefinitionis certa est:) indefi-
 nitam. Præterea in corporis specie-
 bus nihil inest præter motum, quie-
 tem, figuram, situm & mensuram :
 quæ similiter patet intelligi non posse
 citra extensionem, cui insunt. Cùm-
 que hæc & præallegata omnia, imme-
 diatè aliud nihil quàm extensionem so-
 lam præsupponant, (neque aliud no-
 minabitur prius attributum reale:)
 consequens est, dari nihil in corpore
 realiter prius extensione. Nequaquam
 extensione priora erunt *durities*, *pon-
 derositas*, *color*, *calor*, *frigus*, *aliæve*
 corporis qualitates sensum afficientes.
Nam quantum ad duritiem, (verba sunt

Cartesii

Cartesii Princip. II. §. 4.) *nihil aliud de illa sensus nobis indicat, quam partes durorum corporum resistere motui manuum nostrarum, cum in illas incurrunt. Si enim quotiescunque manus nostræ versùs aliquam partem moventur, corpora omnia ibi existentia recederent eadem celeritate, quâ illæ accedunt, (quemadmodum in aëre usu venit:) nullam unquam duritiem sentiremus. Attamen nullo modo potest intelligi, corpora omnia ibi existentia, quatenus partium suarum motibus variis recedendo duritiem nullam sentiendam præbent, amittere naturam corpoream & desinere corpora esse. Ita mineralium in minutissimos pulvisculos resolutio esset modus annihilandi; neque ullus pulvis foret corpus. De ponderositate nihil nos aliud sensus docet, quam quòd res ponderosæ magnopere tendant deorsum. Simulatque verò quis motum sursum, iisdem imprimit, desinunt illæ tendere ad terram. Nec tamen intelligitur, pondera in motu adscensorio indolem corpoream exuere, vel desinere esse*

corpora: ceteroqui projectio gravi-
 um in sublime foret annihilatio; &
 materia subtilis non esset corpus. Ex
 sensu colorum Ratio edicit, quod res
 coloratae, singulae per superficiei suae
 propriam dispositionem, lumen acce-
 ptum variè modificent, ac ita modifica-
 tum lumen versùs oculos nostros
 reflectant. Quamprimum verò lu-
 men evanescit, desinunt colores, velut
 in atra nocte eos tolli experimur. Hoc
 tamen ipso res, quæ coloratae fuerunt
 de die, noctu non perdunt formam
 corporeitatis; ceteroqui tenebris in-
 gruientibus abirent nostra & omnia
 alia corpora in nihilum. Ex sensu ca-
 loris & frigoris constat, in corpore
 nostro, quoties incalescit, motum va-
 rium partium minimarum ubique
 contineri: at, dum friget ab interna
 vel externa causa, humores ac spiritus
 minus mobiles esse, alimenta non be-
 ne concoqui, musculos condensari &
 indurari, totumque sæpe corpus ri-
 gere & immobilis statuæ instar fieri.
 Interim suam æquè sub frigore retinet
 corpulentiam ac sub calore: licet fri-
 gear,

geat, ut mors sequatur inde, cum qua cessat omnis motus. Sanè si calor foret natura corporis, frigida corpora non darentur; quemadmodum nusquam subsisteret corpus calidum, si corporeitas in frigore staret. Idem de ceteris corporum qualitatibus patibilibus ferendum est iudicium. Ut itaque nihil reperiatui rei corporeæ adeo intimum ac identicè inhærens attributum, quo nec nullum in re corporea prius sit, præter solam EXTENSIONEM: quâ positâ res sit, & sublatâ res non sit corpus. Hacpropter corpus essentialiter EST. SUBSTANTIA. EXTENSA. NIHILQUE. IN. CORPORE. PRÆTER. EXTENSIONEM. VEL. QUOD. EXTENSIONEM. NON. INVOLVAT. ESSE. POTEST. Corpus igitur oportet non sit, quicquid extensum non est, & sit quicquid extenditur. Ergo spatium corpus est, hoc ipso quòd spatium sit res extensa. *Quæ ideâ (conceptu, aut definitione:) conveniunt, inter se conveniunt: Corpus & spatium ideâ conveniunt: Inter se igitur conveniunt.* Assumptio in-

de patet, quòd spatium æquè ac corpus per modum extensionis concipiat; spatique extensio æquè ac corporis extensio verè extra mentem subsistat. Unde spatii extensio non potest magis imaginaria & minùs realis esse, quàm extensio corporis. Cumque duæ extensiones æquales intra unum locum proprium consistere prohibeantur, extensio corporis & extensio spatii, in quo corpus existit, solâ ratione differunt. *Revera enim* (ut verbis Cartesii propriis veritatem hanc invictam enunciem:) *extensio in longum, latum & profundum, quæ spacium constituit, eadem planè est cum illa, quæ constituit corpus. Sed in hoc differentia est, quòd ipsam in corpore ut singularem consideremus, & putemus semper mutari quoties mutatur corpus; in spatio vero unitatem tantùm genericam ipsi tribuamus: adeo ut mutato corpore quod spatium implet, non tamen extensio spatii mutari censeatur, sed remanere una & eadem quamdiu manet ejusdem magnitudinis & figuræ, servatque eundem situm inter externa quedam corpora.*

pora, per quæ illud spatium determina-
mus. Et quidem facile agnoscemus,
eandem esse extensionem, quæ naturam
corporis & naturam spatii constituit:
nec magis hæc duo à se mutuò differre,
quàm natura generis aut speciei differt
à natura individui; si attendentes
ad ideam, quam habemus, alicujus cor-
poris, ex: gr: lapidis, rejiciamus ab illa
id omne, quod ad corporis generatum
accepti naturam non requiri cognosci-
mus: ita (per deducta ex Cartesio,
quem vide sis §. II. Princip. II.) ad-
vertemus, nihil planè in ejus idea rema-
nere, præterquam quòd sit quid exten-
sum in longum, latum & profundum;
quod idem continetur in idea spatii, non
modo quod corporibus plenum, sed
etiam quod vacuum appellant. Est au-
tem differentia in modo concipiendi: nam
sublato lapide ex spatio vel loco in quo
est, lapidis etiam extensio, quam ut singu-
larem & ab ipso inseparabilè spectamus,
tollicitur: attamen loci vel spatii, in quo
erat lapis, extensio, utpote quam con-
sideramus in genere talem, quæque
æquè in alio quovis corpore ac in la-

pide existentiae suae veritatem habet,
 non tollitur, quamdiu durat successio
 alterius cujuslibet corporis (*modò tan-
 tùm sit ejusdem magnitudinis ac figuræ,
 servetque eundem situm inter corpora,
 externa, quæ spatium locumve deter-
 minant:*) in locum vel spatium à lapide
 relictum. Quemadmodum in regno
 Rex nunquam moritur, quamdiu du-
 rat successio alterius in locum demor-
 tui : quia rex cum omni auctoritate
 ac jure suo veritatem existentiae ha-
 bet in successore. Quo intuitu ele-
 ganter Augustinus, *Tolle, inquit, cor-
 pora, tolles spatia.* Semperque pro
 meo corpore spatium est alterius,
 quod meo adventanti cedit. Neque
*nomina loci interni aut spatii significant
 quicquam diversum à corpore, quod di-
 citur esse in loco aut spatio; sed tantum
 ejus in genere spectatam magnitudi-
 nem & figuram, & situm inter alia cor-
 pora designant. Differunt autem no-
 mina loci & spatii, quia locus magis
 expresse designat situm, quàm magnitu-
 dinem aut figuram; aut contrà, magis
 ad has attendimus, cùm loquimur de*
spatio.

Spatio. Dicimus enim frequenter, unam rem in locum alterius succedere, quamvis non sit accurate ejusdem magnitudinis nec figuræ; sed tunc negamus, illam idem spatium occupare; ac semper, cum ille situs mutatur, dicimus totum mutari, quamvis eadem magnitudo ac figura permaneat. Cumq; dicimus rem esse in hoc loco, nihil aliud intelligimus, quàm illam obtinere hunc situm inter alias res; Et cum addimus, implere hoc spatium, vel hunc locum, intelligimus præterea, ipsum esse hujus magnitudinis ac figuræ. Atque ita spatium quidem semper sumimus pro extensione in longum, latum Et profundum: Locum autem aliquando consideramus ut rei, quæ in loco est, internum, Et aliquando ut ipsi externum. Et quidem internus idem planè est quod spatium; externus autem sumi potest pro superficie quæ proximè ambit locatum: atque hæc, meâ quidem opinione, optima loci notio est, definiturque ab Aristotele pereleganter proximus Et immobilis ambientis terminus. Unde contradictionem implicat dari spatium.

omni corpore vacuum. Nam cum videas spatio semper extensionem generalem tribuendam esse in aliqua existente corporis specie fundatam, nunquam concipis, nec potes concipere, spatium simpliciter & absolute abs omni corporis specie vacuum. Itaque si iudicia conceptibus conformari debeant, quod tu simpliciter vacuum vocas, re ipsa corpus esse ostendis. Coincidunt verba Cartesii Princip. II. §. 16. & seqq. *Vacuum philosophico more sive simpliciter & absolute sumptum, h. e. in quo nulla plane sit substantia, dari non posse, manifestum est ex eo, quod extensio spatii vel loci interni, non differat ab extensione corporis.* Nam cum ex hoc solo, quod corpus sit extensum in longum, latum & profundum, recte concludamus, illud esse substantiam; quia omnino repugnat ut nihil sit aliqua extensio: idem etiam de spatio, quod absolute vacuum supponitur, est concludendum; quod nempe, cum in eo sit extensio, necessario etiam in ipso sit substantia. Igitur spatium non potest esse nihil: quod nihili
nulla

nulla sint attributa. Atqui spatium
 extenditur, dividiturque in partes,
 transitus fieri potest per spatium, va-
 rias res recipit intra se, duo corpora
 facit abinvicem distare &c. Numquid
 potest purum putum NIHIL, quæso
 conscientiam Censoris, extendi, divi-
 di, pertransiri, recipere rem intra se,
 & causari distantiam? Quî extende-
 retur spatium, nisi quid per se exten-
 sum foret? Nulla res extendi potest
 per rem aliam, à qua realiter distin-
 guitur: cum extendi sit ejus, quod
 per se extenditur; & nulla res potest
 id, quod per se est, per aliam rem ef-
 se: maximè cum thema quæstionis,
 exaudi spatium, subsistat per se, inde-
 penderet abs omni subjecto, ut vo-
 cant, inhæsionis. Quicquid autem
 res est per se, haud sine dubio reali-
 ter intrinsecè est. Ecquî divideretur
 spatium, nisi quid foret per se divisibi-
 le, quod nonnisi extensum esse didici-
 mus? Ecquî pertransiretur, nisi quid
 foret concedens transitum? Id verò
 novimus transitum dare, in quo ad-
 ventantibus ceditur. Ecquî reci-
 peret

peret spatium aliquam rem intra se, nisi capacitatem haberet repletam materiâ cuius recipiendæ rei facile cessurâ ? Tandem, quî duo corpora ab invicem verè distarent, nisi interjectum ipsis esset spatium, quo distarent, & à cuius mole distantia veniat æstimanda ? Vel corpora quid interjaceret, vel nihil: Si hoc, sunt contigua, & non distant ; si illud, distant utique secundum longitudinem rei interjacentis. Ut fundamentum distantiae non sint corpora ipsa, quæ ab invicem distant, sed tertium aliquod intermedium corpus. Nam si in ipsis corporibus fundaretur distantia, duo corpora semper eandem distantiam haberent, quocunque modo forent posita ; imò etiam si immediatè se tangerent : quo nihil insipientius. Taceo, quod seipso notum est, nihilum nihil efficere, nullamque distantiam causari posse. Ecce spatium, quod rerum vacui Magistri dixerunt vacuum simpliciter, se ipso corporeum, consequenter plenum ! Ut argumentandi ratio Herculeæ sit :
Non dari vacuum, quia vacuum omne est

est seipso plenum. Rusticum interim
 ac vulgi vacuum non negat Des Car-
 tes. Etenim ex vulgi usu per nomen
 vacui (itidem verba ejus sunt) non
 solemus significare locum vel spatium
 in quo nulla planè sit res, sed tantum-
 modò locum in quo nulla sit exiis rebus,
 quas in eo esse debere cogitamus. Sic
 quia urna facta est ad aquas continen-
 das, vacua dicitur, cum aère tantum
 est plena: sic nihil est in piscina, licet
 aquis abundet, si in ea desint pisces: sic
 inane est navigium, quod comparatum
 erat ad vehendas merces, si solis arenis,
 quibus frangat impetus ventorum, sit
 onustum: sic denique inane est spatium,
 in quo nihil est sensibile, quamvis mate-
 riâ creatâ & per se subsistente plenum
 sit; quia non solemus considerare nisi
 eas res, quæ à sensibus attinguntur. At-
 qui si postea, non attendentes, quid per
 nomina vacui & nihili sit intelligen-
 dum, in spatium quod vacuum esse dixi-
 mus, non modò nihil sensibile, sed omni-
 no nullam rem contineri existimemus;
 in eundem errorem incidemus, ac si ex
 eo quod usitatum sit dicere, urnam in qua
 nihil

nihil est nisi aër, vacuum esse, ideo judicaremus aërem in ea contentum non esse rem subsistentem : quæ fallacia est à dicto secundum quid ad dictum simpliciter, vel, juxta nostram Philosophiam, ab eo quod tale est in ordine ad sensus nostros, ad illud quod tale est in ordine ad se. Lapsique sumus ferè omnes ex antecceptis à prima ætate opinionibus in hunc errorem, propterea quòd non advertentes ullam esse inter vas & corpus in eo contentum necessariam conjunctionem ; non putavimus quicquam obstare, quòd minùs saltem Deus efficiat, ut corpus, quo vas aliquod repletur, inde auferatur, & nullum aliud in ejus locum succedat. Jam autem ut errorem illum emendemus, considerare nos oportet, nullam quidem esse connexionem inter vas & hoc vel illud corpus particulare quod in eo continetur, sed esse maximam ac omnino necessariam inter vasis figuram concavam & extensionem in genere sumptam, quæ in ea cavitate debet contineri, & in aliquo corpore, si non in uno saltem in altero, habere veritatem existendi:

adeo

adeò ut æquè repugnet concipere montem sine valle, ac intelligere istam cavitatem absque extensione in ea contenta, vel hanc extensionem absque substantia quæ sit extensa; quia nihili nulla extensio esse potest. Ac proinde, si quærat, quid fiet, si Deus auferat omne corpus quod in aliquo vase continetur, & nullum aliud in ablati locum venire permittat? Respondendum est, vasis divinitus vacefacti latera sibi invicem hoc ipso fore contigua; tantumque extensionis cum tanta mundi parte intercidisse. Cum enim inter duo corpora nihil interjacet, necesse est ut se mutuò tangant: ac manifestè repugnat, ut distent, si ve ut inter ipsa sit distantia, & tamen ut ista distantia sit nihil; quia omnis distantia est modus extensionis, & ideo sine substantia extensa esse non potest. Ita nec cognoscit Cartesius mundum extensionis suæ fines habere, si ve materiam si ve formam ejus spectet. Formam ostendit consistere in congerie vorticum juxta se motus consentientes obinentium: ac patet attendenti cuivis, ultimos vortices concipi nequaquam posse.

posse. Congeriem itaque vorticum definiri à se non posse intelligit. Materiam mundi consistentem in extensione, quod attinet, clarè apud se cernit, ubicunque extensionis fines fingat, semper se ultra ipsos quoddam spatium indefinitè extensum concipere posse, proinde ulteriorem corporis vel materiæ progressum dari, ac ita mundum investigantibus ejus limites nunquam finiri. Propterea infinitatem soli Deo reservans, non tantùm quòd in ipso *negativè nullos* limites agnoscat, sed etiam *positivè nullos* percipiat; mundum INDEFINITUM (quæ vox veritatem innuit rei ad nos relativam, mediatque inter FINITUM & INFINITUM:) statuendum esse censet. Idemque facilè & per consequentiam, omnes fatentur Scholastici, quando ultra fines, quos arroganter & contra omnem rationem temerè mundo assignant, spatia concipiunt imaginaria. Sane agnoscit in indefinitum continuari re ipsa extensionem mundanam, quisque eam tales fines dicit habere, ultra quos adhuc spatium detur indefinitè extensum,

extensum, quale volunt esse quod nō-
 mine spatiorum imaginariorum vetu-
 sti insigunt. Pace Censoris, non
 unam dixerō sed multiplicem antilo-
 giam delitescere in ista hæreſi de spa-
 tiis imaginariis. Nam 1. Extra mun-
 dum dari docent spatia imaginaria:
 E. non sunt imaginaria, sed realia. Ima-
 ginarium dicendum, quod in imagina-
 tione est: non quod extra eam quā-
 longissimè, uti volunt de spatiis imagi-
 nariis extra mundum, subsistit. 2. Imagi-
 nariis non possunt neq; debent adscribi
 reales extra mentem affectiones, velut
 sunt extendi, dividi, pertransiri, recipe-
 re, distantiam causari, durare &c. Haud
 dubiè id, per ea de quibus antea, reali-
 ter actu existere putandum est, quod
 extenditur, dividique & pertransiri &
 recipere & distantiam causari &c. nul-
 lo tempore prohibetur. 3. Spatium
 quodcunque existens probavimus non
 differre à corpore: E. non concipien-
 dum est existere ibi, (scil. extra mun-
 dum:) ubi nullum existere corpus di-
 cis. 4. Nihil opus est pro Deo vel
 ante vel extra mundum conditum,

imaginari spatium. Nam DEUS est
 inextensus, ut esse possit sine extensio-
 ne spatii, quemadmodum ab æterno
 erat, cum nihil esset, *in se scil.* (verba
 sunt Augustini:) *quoniam sibi sufficit*
ipse. Nihilque igitur ante mundum
 concipiendum est spatii, si nihil omni-
 no fuerit ante mundum præter NU-
 MEN. Igitur §. spatium imaginari-
 um, quod ajunt ante conditionem
 omnium fuisse creaturarum, revera ni-
 hil fuit ab æterno. Ut spatium ima-
 ginarium detur nusquam, neque sit nisi
 vox sonora sine omni conceptu & in-
 telligentia mentis. Ergo perperam
 vestrates spatia extra mundum imagi-
 naria concedunt, DEUMQUE fuisse,
 aut etiamnum esse, in spatiis imagina-
 riis. Numquid Deus in nihilo potest
 esse? Quid hoc dicere est? Certe non
 magis in eo erit, quam in Centauris,
 Chymæris, aliisque figmentis cerebri.
 Audirem, quia intelligi non potest,
 quid demum sit, in nihilo existere? Præ-
 terea ex dictis colligi potest juxta Car-
 tesium Princip. II. §. 22. *Si mundi essent*
infiniti, non posse non illos omnes ex una

Et eadem materia constare ; proinde nec plures, sed unum mundum tantum esse posse : quia perspicue intelligimus, illam materiam cujus natura in eo solo consistit, quod sit substantia extensa, omnia omnino spatia imaginabilia, in quibus alii isti mundi deberent, NB. JAM (quod omne spatiosum sit extensum :) occupare. Unde licet Wittichius in contraria opinione sit, non absurdum tamen esse scribit in Resp. ad S. 154. de cons. verit. si statuamus ex Cartesio & Marefio, mundos à se invicem distinctos & discretos, & sic revera plures, creari non posse : non quod NB. potentiam Dei imminuamus, vel dicamus Deum non posse plures soles, terras, stellas &c. creare; sed quod existimemus, contradictionem implicare, ut plures mundi à se invicem discreti creentur, & quod putemus, quibuscunque corporibus vel creaturis novis creatis, ea omnia unum eundemque mundum cum hoc constitutura esse.

II. *Adversus ea, multa confuse & obscure disputata sunt à veteribus vo-*

cum Magistris. Nam *secretio & divi-*
sio partium haud dubiè naturâ prælup-
 ponunt continuitatem partium, quarû
 una extra aliam quidem non seorsim
 sed conjunctim existit : adeoque in
 extensione continua partes abinvicem
secretæ & divisæ non tam esse, quàm
 motu secerni ac dividi posse videntur.
 Longè dubio procul aliud est quoad
realem secretionem, quàm quoad men-
 talem designationem, divisim abinvi-
 cem existere. Cùm verò continuitas
 partium idem sit quod extensio con-
 tinua, & secretio vel discontinuitas par-
 tium prælupponat continuitatem, nul-
 laque alia in speciebus corporum præ-
 ter continuam & discontinuam reperi-
 atur extensio, nihilque extensione
 continuâ hætenus à Censore monstra-
 tum sit prius, consequitur, Censorem
 quoque nihil ante extensionem con-
 tinuam in corpore generatim sumpto
 hucusque prius cognovisse. Ac licèt
 de essentia corporis in genere, quod à
 differentiis specierum abstrahit, subtili-
 ter loquendo non requiratur extensio
 sive continua sive discontinua, sed tan-
 tum

cum extensio ut sic : hæc tamen magis ad continuitatis quàm , quæ ad illam sese habet naturâ posterius, discontinuitatis conceptum referenda venit. Quin posito , discontinuitatis conceptui æqualiorem esse extensionem ut sic, cum discontinuitas tamen sit extensio discreta, nondum tamen Censor probavit τὸ κενώμενον , scil. in corpore ante extensionem aliquid *prius* & cognosci & esse. Ut extensio sit essentia corporis ; à quo, nec nisi ratione, ut solet essentia ab ente, (neque uspiam secus sensit Des Cartes :) *citra confusionem distinguuntur*. Tolle *extensionem à re extensa*, tolles rem extensam, adeoque & corpus ; ac terminabit tunc mentis tuæ cogitationem nil nisi objectiva formalitas substantiæ logicè, h.e. secundò notionaliter, sumptæ. Ita nihil in corpore extensioni realiter *suppositum* est, sed ipsum illud extensionis attributum *suppositum* est omnibus corporis formis. Cùmque per ea quæ tetigi superius, *in loco interno seu spatio* alicujus corporis, è loco scil. spatio-
vè sublato, esse, sit ejusdem & magnitu-

dinis & figuræ & sitûs esse cum corpore
 sublato, nullum verò corpus possit
 esse cum alio sublato ejusdem ma-
 gnitudinis & figuræ & sitûs nisi per su-
 am ipsius magnitudinem, figuram &
 situm; sequitur, spatium nullum rea-
 liter differre à corpore, quod spatium
 continetur, neque corpus à spatio suo,
 sed modo dumtaxat considerandi;
 quatenus corpus sumptum in specie
 (quo respectu sustinet rationem cor-
 poris:) refertur ad suam ipsius in ge-
 nere sumptam magnitudinem, figuram
 & situm, ac eo respectu non *corporis*
 sed *spatii* meretur nomenclaturam.
 Eccur duo habent nomina, si sint una
 res? Differunt modo considerandi.
 Verba valent usu ceu nummi: idque
 minimè *absurdum*. Nostrum utique
 non erit, dare rebus aliam naturam
 quàm acceperunt, & habent. Ita non
 potest *inficiari Cartesius*, omne corpus
necessariò desiderare spatium sive locum
internum, in quo sit, eoque carere plu-
ralitatem mundorum abinvicem distan-
 tium, quòd mundi per nihil imagina-
 bile non possint distare; sed una omniũ
 spatiorum

spatiorum imaginabilium vera & necessaria extensio sit. Cumque extensio generatim spectata sub certa, magnitudine ac figura, neque non situ per exteriora circumjacentia determinato, nunquam non sit ibi ubi semel est, quamdiu successio durat corporum, facile omnes advertunt, spatium sive locum internum, in quem diversa corpora possint ordine succedere, esse immobile, nec posse mutari cum corporibus. Corpus quidem, quod sit extensio sumpta cum omnibus suis formis, quibus subjacet, mutatur; neutiquam spatium, quod sit extensio sumpta sine formis specificantibus, sub generali dumtaxat magnitudine ac figura, determinatoque situ; quæ æquè in uno, quod accedit, ac in altero, quod abit, particulari corpore, veritatem habet existentiae. Indeque perspicuè efflorescit, quàm spatium sive locus internus, differat à corpore, sive re locata. Itaque locum, in quo corpus est, damus non debere mutari cum corpore: quemadmodum cum Aristotele immobilitatem loci propugnat Cartesius: sequeretur alioqui, quod

quod lubens fateor, *corpus non mutare locum, cum movetur, hoc est, è loco in locum transfertur : quo quid ineptius fingi nequit.* Nunc Censor meminit qualitatum patibilium, *duritiei, molitudinis, caloris &c.* Sed, quatenus hæ veritatem dicunt ejus, quod propriè sentiuntur, non nisi sensus ac modi mentis sunt, ac longè ita procul abs omni corpore : quatenus hæ veritatem dicunt ejus, quod occasionaliter intelliguntur esse quid à sensu diversum, in rebus quidem subsistunt corporeis, haudquaquam verò essentiam constituunt corporis generatim sumpti. Nam si una harum qualitatum, vel quædam alia, pertineret ad naturam corporis in genere, nulla non corporis species foret necessario sic qualificata : quòd cum qualibet specie communicetur essentia generis. Atqui non omnia corpora sunt *dura*, vel *mollia*, vel *calida*, vel *frigida*, vel *levia*, vel *ponderosa*. Solam conspeximus extensionem ut sic, non extensionem *pedalem, dodrantalem, quadrantalem*, vel *sextantalem, besalem* &c.

&c. pertinere ad naturam corporis quâ talis. Interea corpus faciens partem mundi, non potest nisi finitum existere: proin aliquâ figurâ (quæ non de corporis ut sic, sed finiti essentia est:) *carere* nequit. Ex quo capite ceram oportet extrinsecus figuratam esse: non, quòd ad essentiam ceræ quâ talis spectet externè figurari, sed quòd in ceræ finitudinem id competere videatur. *Augustissimum Eucharistiæ sacramentum doctrina Cartesii nil quicquam labefactat.* Neque corpus Christi ibidem esse potest, quod in loco illo subsistit, quem morte aut ejus analogo intrant omnes foederati Dei. Impossibile non est credibile: ut sine revelatione credere nequeam, *alicubi corpus Christi existere posse, ubi extensionem non obtineat.* Licet in Respp. IV. Transubstantiationem, de qua nihil in sacris, Cartesius conciliare voluerit cum philosophematis suis; attamen debemus fateri, quod res est, scil. (neque enim juravimus in verba ullius magistri:) oleum Renatum Descartes & operam perdidisse in salvando figmen-

to Stephani, Episcopi Augustodunen-
 sis. Opponimus Censori quartum
 decimum caput libri septimi Theolo-
 giæ Burmanni. Legat totum devotè,
 & relegat; quòd sciam, non poenitebit.
Tam apertè tamque liquidò monstrosi-
 tatem ejus detectam reperiet, *ut quic-*
quid contrà commenti sint vestrates,
vel comminiscantur posthac, nauci esse,
æquorum æstimatorum iudicio defini-
 tum sit. Patuit ex superioribus, quâ
 ratione Cartesius *aliud mundum præter*
hunc nostrum esse non posse docuerit:
 non, quòd voluerit *imminuere* & *at-*
tondere potentiam Dei, sed tantum
 ostendere, quòd hoc implicaret ex
 parte ipsius rei. Ut impossibilis sit,
 statuenda pluralitas mundorum, im-
 possibilitate quæ non tam ex parte
 Dei, quàm ex parte ipsius rei sese te-
 neret. Pulchrè autem Wittichius c.
 13. §. 201. Theol. Pacif. *Quæ repu-*
gnant, inquit, naturæ Dei, nullo modo
debent admitti; at, quæ repugnant na-
turis rerum creatarum, ea non sunt ad-
mittenda, donec de iis aliter fuerit re-
velatum. Itaque licèt propter repu-
 gnantiam

gnantiam rerum, mundos plures uno
 existere posse nunquam viderit De-
 scartes, neque docuerit ; haud tamen
 etiam vidit existentiam plurium mun-
 dorum repugnare Dei naturæ : ut
 ideo nec negaverit neq; etiam affirma-
 verit, quod scire non potuit, per omni-
 potentiam Dei NB. absolutam plures
 uno mundos existere posse. Rectè
 interim docuit falsum esse, & repu-
 gnare naturæ rerum, plures uno mun-
 dos existere posse. Eodem modo di-
 xit fieri non posse *penetrationem di-*
ensionum : quia apertissimam hic
 spectavit pugnam à parte rerum : in-
 deque convenienter *sacræ fidei decre-*
tis, pro falso habuit, *corpus unum ab*
alio corpore penetrari. At hoc ipsum
 neque vidit repugnare naturæ DEI:
 idcirco nec negare potuit, (quod fu-
 isset arrogantia:) per omnipotentiam
 Dei absolutam fieri posse penetratio-
 nem dimensionum : neque etiam
 (quod fuisset temeritatis:) idem affir-
 mare. Propterea nos cum scire
 nequeamus, quid absolutâ (secus de
 actuali & ordinariâ providentiâ suâ
 potentia

potentiâ sentiendum:) virtute suâ Deus possit circa ea, quæ repugnare naturis rerum advertimus, quæque nobis ideo habenda omnino sunt pro falsis, donec NB. à Deo aliud reveletur; nulli sano homini licitum erit argumentari ab omnipotentia Dei absoluta. Ratio est, quia nos plenè eam non intelligimus, cum primis de iis quæ adversari cernimus naturis rerum. Quàm hoc pauci, prò dolor! advertunt. Deinde, *dicendum quoque Censori, ne orbem quidem hunc ex nihilo Deum creasse; nec eum destruere, & in nihilum solvere posse*; quòd imaginetur ante conditum mundum ab æterno extitisse, & post mundum, si annihilaretur, extitutum esse spatium; quod nos aliquid esse jam evicimus. Nos ante mundum, planè nihil, nec quid spatii, fuisse, & si futura sit mundi annihilatio, quam nos non credimus, nihil quoque nec quid spatii *pòst futurum* existimamus. Proin & Censori *admittendum*, qui spatium imaginarium admittit ab æterno fuisse, quod nos negamus ac pernegamus, *materiam esse æqualem Deo,*

Deo, nec ab eo pendere : quam impietatem ab Anaxagora, Pythagoreis, Platonis, & Stoicis ortam scit hausisse priscos hæreticos, Marcionistas, Valentinianos, & Manichæos. Et mirabile sanè est, adeo in angustum cogi potentiam Dei ab eo, qui efficere hunc posse decrevit, ut corpus existere possit citra essentiam suam, & simul tempore in infinitis locis, & penetrari abs alio &c. Calumniam verò esse, decrevisse Cartesium, divinitus fieri posse, ut bis bina non sint quatuor, & res eadem simul sit & non sit, iterum iterumque repetimus. Conf. N. 12. c. 2.

III. *Ecce Censuræ tuæ vitia abnormia ! Firmoque conspiciatus fuisti ac perpetuo fulcro inniti, extensionem solam corporis naturam absolvere : ut corporeum sit, quicquid extenditur in longum, latum & profundum. Ut spatium omne sit corporeum, quamquam non tam corpus in specie quam spatium vel corpus in genere dicendum sit : nihilique nulla sit longitudo, nulla profunditas, verbo, nulla extensio. Sed au ! st ! videtur Censor ob-*
cem

cem nobis ponere insuperabilem, cui De-
um ipsum cedere necesse sit : distinguen-
do inter qualitates sive proprietates
nihili positivæ & negativæ. Euge !
 Ut nihili nullæ sint positivæ, sed negati-
 væ tamen qualitates. Positivæ quali-
 tates dicuntur, quæ quid ponunt vel
 admittunt : Negativæ, quæ nihil po-
 nunt vel admittunt. Ita nobis dicere,
 quidem licet, ipsum absolute nihilum
immutabile esse, immobile esse, infectum,
incorruptum, æternum negativè ; qua-
 tenus nullam ponit admittitve mutatio-
 nem, neq; motum, productionem, cor-
 ruptionem, durandi initium aut finem.
 Porro *nihilum nihilo simile esse, neque*
non differre à rebus creatis, ac contra-
riari enti ; quatenus nullam admittit
 à nihilo differentiam, nullamque cum
 aliquo convenientiam. Item *ex nihilo*
orbis à Deo dicitur creatus, quatenus
 creatio orbis non admittit præexisten-
 tiam materiæ ex qua. Sic de ceteris,
quæ poëmatio suo tribuit Nihilo Passe-
ratiis. Sed quid inde utilitatis redit ad
 materiam quæstionis ? Inquit Censor,
cum fingimus in nihilum à Deo redigi
vinum

vinum ex: gr: quod continetur vase aliquo, nullo alio admissso corpore in vini locum, similiter dicendum esse vacuum manere spatium, quod à vino occupabatur. Itane? Per disputata rectius dicendum, annihilato vino, nulloque in ejus locum admissso alio corpore, vasis latera immediatè se invicem tangere, ut nihil distent, quòd nihil inter ea mediet. Numquid corpora abinvicem distare possunt per nihil? Numquid duo extrema, inter quæ nihil interjacet, adhuc distant? Quò ruis? Quò laberis? Haud dubiè corpora, quæ distant, verè distant: ergo distantia debet esse verum ens, quod in nihilo non magis consistere quàm entis ens sine ente potest. Quid præterea, fodes, aliud distantiam vocabis, quàm illam (à cujus dimensione etiam æstimanda venit:) inter duo distantia corpora interceptam extensionem? Ergo, cum sit distantia quid positivum, oportet intermediam extensionem similiter positivam esse. Deinde expendat Censor ad lancem abundantiae luminis sui, rogo, numquid qualitates

nega-

negativæ sint *extendi, dividi, pertransiri, recipere* &c. quæ tamen spatio cuiusvis tribuuntur ac verè competunt ? Cuius, quæso Censorem, non-admissione spatia libera extenduntur, dividuntur, pertranscuntur, corporumque intra se species recipiunt ? Ut neutiquam negativæ, sed positivæ sint hæ qualitates corporæ. Mentes namque nequeunt extendi, dividi, pertransiri, corpora recipere, eademque facere distare. Ergo vides spatium semper corporeum esse, nec aliud quàm rem corpoream extendi : consequenter in nihilum redacto vino, nulloque alio in ejus locum corpore admissio, dolii latera cõitura esse immediatè ; nec ullum amplius spatium tunc superesse *eiusdem amplitudinis & extensionis*, ac priùs erat *vinum*. Nec nisi aperta contradictio est, *intra vas dari spatium pedis ex: gr: unius*, & *in spatio illo pedali nullum esse corpus, vel pedalem hanc extensionem esse nihili, aut negationem corporis in spatio pedali*. Dicis talia pro arbitrio tuæ quidem voluntatis, sed contrà clamantibus, *ideis*. Neque Philosophus

lofophus Cartefii fimilis Plato heic
 impegit, nullum admittens *inane* feu
vacuum simpliciter. Videtis, quàm
 exigui pulveris jactu, maximi motus
 animorum quiescant. Dignumne vero
 erat Philosopho, tantas res, quantas ex
 hoc capite fluere ostendimus, voculae
 unius ambiguitate decidere?

IV. Vim argumenti adversus du-
 ritiem, quòd ea non fit formalis ratio
 corporis, Censor videtur non assequu-
 tus fuisse. Nam Cartesius præsупpo-
 nit, formam corporis non esse collo-
 locandam in eo, quo sublata res mane-
 at corpus: indeque concludit, duri-
 tiem non esse formam corporeitatis.
 Siquidem, cùm sensus nostri in duris
 nonnisi consistentiam & resistantiam
 exteriorem attestentur, fieri potest, ut
 unum idemque materialiter corpus,
 puta glacies in vase, accessui manuum
 nostrarum extrinsecus resistat & con-
 sistat immediatâ juxta se partium sua-
 rum quiete, ac ita durities ejus abs ho-
 mine sentiatur; deinceps ad ignem
 ejus factâ liquefactione statim, partium
 suarum abinvicem sejunctarum motu

vario, extrinsecùs cedat manibus no-
 stris, simul ac eæ accesserint ; quo ca-
 su ejusdem rei mollities sentitur, nec
 tamen res definit esse corpus. Ecce,
 quàm nunc sit dissimile exemplum
malorum Tantalò impendentium, quòd
 suavia remaneant, licèt nostro ab ore
 totis extrinsecè recedentibus iis, *sua-
 vitatem eorum degustare non possimus*.
 Etenim primò, suavitatis phœnomena
 non sunt, partium juxta se quiete, ex-
 trinsecùs *consistere & resistere*, quem-
 admodum duritiei : æquè partibus
 suis extrinsecùs cedere ac diffluere
 experimur suavia, ac consistere & re-
 sistere, melle, saccharo & glycyrrhizæ
 succo testibus. Deinde, *jocularis error*
 majori jure notandus venit Censoris:
 quòd illam in fluidis *recessionem* in-
 terpreteretur de motu extrinseco, quo
 ipsa corpora tota simul indivisim re-
 cedunt : non obstante, quòd Carte-
 sius in citato §. 4. Principp. II. loqua-
 tur *de corporibus omnibus ibi* (scil. in
 duris :) *existentibus*: quo nomine *par-
 tes* abinvicem disjunctas *durorum an-
 tea corporum*, sicut se ibidem satis di-
 fertè

fertè explicat, & attendentibus mē-
 tem ejus liquet, magis quàm ipsa cor-
 pora in duritie indivisim consistentia,
 intelligit. Ut durum cedere disendum
 sit, factâ ejus in partes insensiles divisi-
 one, harum motibus variis : quod
 miror non observasse Censorem. Sa-
 nè abstinuisset sequentibus, *si manus in
 sinu contineamus, neutiquam sensuras
 duritiem corporum, ac propterea corpo-
 ris naturam ex duritie non pendere : &
 infrâ, tegmen ferreum equo & equiti
 fugienti impositum, durum esse non desi-
 nit ; etiamsi eum cursu attingere, &
 manu contingere frustra contendam.*
*At si ve in mundo sint hominum manus,
 si ve non sint, corpora omnia suam du-
 ritiem semper retinent : haud tamen,
 nullis existentibus hominibus, sentiri ea
 potest. Antiquitus non licebat in se-
 riis joculari. Præterea, usu venit Cen-
 sori quod à via aberrantibus, quò lon-
 giùs decurrunt. Nam bifariam dicitur
 spectari duritiem, vel quatenus opponi-
 tur mollitudini, vel quatenus significa-
 tur ea, quæ à veteribus dicta est*
αὐλητικότητα. Plinius Græcum vertit re-

pulsus, Celsus renixum & percussus.
 Censori partim est *impenetrabilitas*,
 partim (nam οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ ipsi est
moles renitens :) *renixus*. Renixus,
 vel, quod eodem recidit, *resistentia*,
 alia est Interna, alia Externa. Hæc est,
 quâ dura advertimus resistere occur-
 rentibus, inque rei veritate non est
 nisi quies partium juxta se mutua &
 immediata. Illa est rei in suo statu,
 quem aliunde accepit, & habet nonni-
 si NB. à Deo immediatè pendentem,
 (nam NB. nullus motus est à corpore,
 in quo est: E. omnis motus immediatè
 pendet à Deo. Et licet motus A sit à cor-
 pore B, tamen cum esset in B, non erat
 à B. Idem de statu quietis, seu materiæ
 immotæ.) permanendi quantum est
 in & ex se, constantia. Cum Deus sit
 ens immutabile & constantissimum,
 rei suæ vi existentis annihilatio aut no-
 væ rei creatio ipsi temere tribuenda
 non est. Igitur, cum nulla ratio de-
 tur in contrarium, omnem materiam
 & motum simul ab initio produxisse,
 semperque immediatè tantundem in
 mundo conservare Deus statuendus
 est.

est. Sequitur, unamquamque rem corpoream, quantum in se est, permanere in eodem semper statu, in quo est, nec unquam naturaliter mutari nisi ab externis causis secundis. Videmus, corpus quiescens, cum in eo sit à Deo pendens ratio quâ quiescat & non moveatur, sibi statum quietis adimere non posse, adeoque tamdiu quiescere donec ab externa aliqua causa, secunda impellatur : neque non corpus in motu positum, quòd habeat similiter à Deo pendentem rationem ob quam moveatur & non quiescat, tamdiu moveri donec ab aliqua exteriori causa secunda sistatur. Quodvis itaque corpus naturaliter se in statu suo, quem habet, nititur conservare, resistendo externis quæ statum habent contrarium. Si ἀντιτῶν σημαίνει resistenciam exteriorem, cum sit quodammodo durorum corporum propria qualitas dumtaxat, concedo *mollitudini*, rectius fluiditati, opponi. Nam dura extrinsece resistere, quòd dura sint, & fluida catenus cedere, quòd sint fluida, sensus omnium communis perhibere

perhibere videtur. Si ἀνλτοπία significat resistantiam internam, non potest opponi *mollitudini* vel fluiditati: cum omnis generis corporum communis sit, per primam legem naturæ, cujus fundamentum est divina immutabilitas. Confer sis §. 37. & 43. *Principp. II.* Si ἀνλτοπία significare debet *impenetrabilitatem*, malè hac Græcancâ voce Censor duritiem designari prætendit. Nam æquè mollia ac dura impenetrabilia sunt: ipso idem referente Censore verbis, *corpora omnia, etiamsi NB. mollia, aqua, aër, ignis, suam ἀνλτοπίαν* & (pessimè!) *duritiem semper retinent.* Hoc sine sit nomina rerum, cumque iis naturas confundere, iudicium esto penes impartiales. O si hoc Renatus Descartes fecisset, quem tot frustra oderunt literiones, quantopere vapularet! Taceo impenetrabilitatem esse effectum resistantiæ illius, quam internam & cuivis corpori magis naturalem autumamus. Itaque demus omni corpori convenire, quin propriam esse, *Impenetrabilitatem*; nondum tamen hac voce natura

tura corporis exprimitur. Etenim in corpore datur prius, quod impenetrabilitatis radix vel causa sit, scil. EXTENSIO, quæ per auditam legem naturæ conservandi sui custos est. Ecquæ duæ EXTENSIONES, quarum unaquæque suam habet superficiem, ut una ab altera sit realiter differens, unâ ambientis superficie continebuntur? Forent *duæ*, ex hypothesi: & *non duæ*, quòd una esset omnium superficies. Quo sensu penetrationem dimensionum sine annihilatione alterutrius contingere non posse, Philosophus *Epist. 69. part. I.* docet. At contra leges naturæ agit, qui annihilationem miscet actionibus naturalibus. *Ea* igitur extensionis vis quoq; est à natura corporibus insita, ut nullum aliud corpus admittant intra se, sed singula suum locum ac spatium tueantur; adeo ut ubi corpus est aliquod, illic aliud corpus esse naturaliter non possit. Id autem nihil aliud est, quàm quod in Scholis appellatur Impenetrabilitas: quæ quamvis proprietas sit corporis, haud tamen integram ejus naturam, instar numerorum in in-

visibili consistentem, absolvit. Potius
 per adducta, eam præsупponit. Nam
 interna quædam resistentia ex lege na-
 turæ, quorumvis corporum extensio-
 ni inest, atque (velut jam dictum fuit)
 impenetrabilitas exinde consequitur.
Quod nec diffitetur Epist. 67. part. I.
Cartesius, in qua *Henrico Moro* re-
 spondet verbis his: *Primum est, cur ad*
corpus definiendum dicam, illud esse sub-
stantiam extensam potius quam sensibi-
lem, tangibilem, vel impenetrabilem.
At res te monet, si dicatur substantia
sensibilis, tunc definiiri ab habitudine ad
sensus nostros: qua ratione quædam
eius NB. proprietas dumtaxat explica-
tur, non integra indivisibiliter sese ha-
bens natura; quæ cum possit existere,
quamvis nulli homines existant, certè
à sensibus nostris non pendet. Nec pro-
inde video cur dicas, esse summè neces-
sarium, ut omnis materia sit sensibilis.
Nam contrà, nulla est quæ non sit pla-
nè NB. insensibilis, si tantum in partes
nervorum nostrorum particulis mul-
tò minores, & singulas seorsim satis ce-
leriter agitas, sit divisa. Meumque
illud

illud argumentum, quod scævum & ferme sophisticum appellas, adhibui tantum ad eorum opinionem refutandam, qui tecum existimant omne corpus esse sensibile, quam, meo iudicio, apertè & demonstrativè refutat. Potest enim corpus NB. retinere omnem suam corporis naturam, quamvis NB. non sit ad sensum molle, nec durum, nec frigidum, nec calidum, nec denique habeat ullam sensibilem qualitatem.

V. Et cui pro cerebro fungus non est, quisque scit, quare *mundum* dixerit des Cartes *indefinitum* : certè non, ut *latebram* sibi pararet in *ditionis* hujus putaritia obscuritate, ad quam confugeret, cùm urgeretur nescio quid à Theologis, quos in se concitatum iri, eccur sodes? *præsensisse* eum Censor scribit. Extra litem ponitur, nos nostro intellectu non omnia attingere, prouti sunt in se & apud se. Ex: gr. talem in nobis ideam esse cernimus, quam de mundo habemus, ut ejus extensionem nunquam possimus concipere tantam, quin adhuc ulterioris sit in nobis idea. Nam ultra quoscunque terminos alicubi

suppositos, semper extensionem con-
 tinuari intelligimus. Nam isti termini,
 quos Censor mundi extensioni assignat,
 vel ambiuntur, vel non: Aliquo modo
 terminos esse ac mundū non terminare,
 non capimus. Nam si *non ambiuntur*,
 non sunt finiti, adeoque mundum ter-
 minare nequeunt; si *ambiantur*, da-
 tur aliquid extra & ultra hos terminos,
 proin ipsi illi mundum, universitatem
 creaturarum, terminare non possunt.
Impossibile est, (argumentatur in Phy-
 sicis suis Geulingius, præceptor noster
 venerandus) *intra esse sine extra: nam*
necessum est, quod intra est, intra aliquid
esse, utique intra illud, quod extra est:
si finis aliquis esset spatii mundani, intra
illum finem aliquid, extra illum nihil fo-
ret: adeoque esset intra sine extra,
quod est absurdum, quia sunt relativa.
 Quæ tamen, & alia à Derodone ani-
 madversa, necdum ostendunt, quod
 quidem Geulingio videtur, mundum
 esse infinitum. Potius evincunt, nul-
 los nos cognoscere extensionis mundi
 fines à nobis determinabiles, five quos
 nos possimus definire. Neque vide-
 mus

mus mundum adeo sine finibus , ut
fines naturæ ejus repugnent , quòd
extensionem citra intuitum finium,
semper majorem, concipere possimus.
Ergo quantus sit mundus à parte rei, so-
lus Deus scit, qui eum fecit : nos eum
concipimus, tam magnum, ut ejus ma-
gnitudinis fines definire non vanea-
mus, ignari qualis sit à parte rei , fini-
tus an infinitus. Idcirco mundum
non possumus magis finitum quàm in-
finitum , aut versâ vice , statuere, sed
indefinitum : quæ vox modum signifi-
cat, quo res nobis cognoscatur, non
quo res sit à parte rei. Ita Cartesius
Repugnat, dicit in Epist. 69. part. I. *meo*
conceptui , ut mundo aliquem terminum
scil. à me terminabilem tribuam : nec
aliam habeo mensuram eorum , quæ af-
firmare debeo vel negare , quàm propri-
am perceptionem. Dico idcirco mun-
dum esse NB. indeterminatum vel in-
definitum, quia nullos in eo terminos ab
intellectu meo terminabiles agnosco.
Etenim illa omnia, in quibus sub aliqua
consideratione nullum finem me inve-
nire posse experior, non quidem affirmo
esse

*esse infinita, sed ut indefinita specto. §. 25. Principp. I. Ideo, quia cognovit Descartes hunc mundum nullos extensionis suæ fines habere, (scil. negativè, vel fines exaudi ab intellectu nostro determinabiles;) indefinitum spectavit: §. 21. Principp. II. Cavendumque unâ esse præcepit, (ait §. 2. Principp. III.) ne nimis superbè de nobis ipsis sentiamus : Quod fieret, si quos limites, nobis nulla cognitos ratione, nec divinâ revelatione, mundo vellemus affingere, tanquam si vis nostræ cognitionis ultra id quod à Deo revelatum est, ferri posset. Largimur itaque utrò, ignorasse Cartesium, an mundus finitus sit an infinitus ; haud tamen, plures uno mundos fieri posse vel non ; quòd pluralitas mundorum naturæ mundi repugnaret. Temeritatis postulares eum, si pluralitatem mundorum potentia Dei absolutæ admensus fuisset: vel mundum asseruisset sive finitum sive infinitum. Neutrum cum ratione potuit asserere : quòd non hominis, sed Dei hîc sit respondere. Patet disertè ex versiculis Cartesii huc transcrip-
 ptis,*

ptis, noluisse eum molem mundi seu finitam seu infinitam dicere, sed indefinitam ; cumque non scivisse, *mundum sine carere & nullis claudi limitibus* ; quòd mundi fines non potuerit definire, haud tamen fines viderit mundo repugnare. Ut æquè fines mundum admittere ac non admittere possibile sit. Tu instas: *Si corporum & materiae fines sint aliqui, ultra fines nulla materia est, nullum corpus, propterea, q. spatium illic vacuum est & merum nihil.* Ex antea deductis respondeo : De universi finibus quippiam iudicare prohibemur, quòd eos non concipiamus. Nego spatium ibi esse, ubi nullum corpus, nullaque materia est. Nego ac pernego spatium vacuum esse, & merum nihil. Nam spatio, nullo humano intellectu cogitante, verè competit extendi ; idque revera pertransiri, cedere, recipere, & distantiam duorū facere potest: idcirco positivæ ei quadrant affectiones, neque aliud est quàm ens verum ac positivum, cum corporibus à Deo conditum.

CAPUT SEXTUM.

I.

CUM inter Aristotelicos & Scholasticos studium philosophandi absolvisset Nobilis Cartesius, licet commilitones suos superaverit omnes in progressibus, nihilo tamen se senserat rerum naturalium peritiorē evasisse. Idque viis discendi meritò adtribuit, quibus in Collegio regio à viridi ætate affluctus ductusque fuerat, quasque in fine studiorum experiebatur planè invias ad scientiam esse. Recordabatur tunc temporis I. *Anticipationum*; quòd discendo nunquam exuisset animum præventis opinionibus, indeque, citra prævium examen sufficiens, deductiones identidem efformasset unas post alias: II. *Experientiarum*; quòd res judicavisset esse, quod esse omnibus aut plerisque vel præcipuis Doctoribus ex judicio sensuum viderentur: III. *Vagæ ratiocinationis*; quòd res sine ordine & extra connexionem suam naturalem spectavisset, dedissetque imparatus iisdem fictitiis

tias & naturas & causas. Vidit in novennali peregrinatione, feliciter afflante Spiritu, Anticipationibus Viam opponendam esse sepositionis præjudiciorum, Experienciis Viam attentionis ad purum intellectum repurgatum & secundum ideas evidentes instauratum, Vagis denique ratiociniis Viam intellectus restrictam ad seriem historicam rerum mundi. Cumque porro evidenciam indicem veritatis esse, beneficio ac vigore sepositionis præjudiciorum addisceret, ejusque causam postea inveniret, coeperitque pervidere, quod Aristoteles lib. 1. de Rep. tam candidè inculcavit, *rem unamquamque talem esse, qualis ortu est*, nervos ingenii sui omnes intendit, quomodo per tres illos legitimos tramites traduceretur ad ORTUM. MUNDI. HUIUS. ADSPECTABILIS. Nefas quidem ducebat, quicquam temerè operibus Dei adscribere, ex quo divina perfectio non satis eluceret. Nec ulla eum ratio movebat, quâ posset credere, factum fuisse mundum imperfectum. Ita non dubium ipsi fuisse ait

§. 45. Principp. III. *quin mundus ab initio fuerit creatus cum omni sua perfectione : ut in eo ☿ Sol ☿ Terra ☿ Luna ☿ Stellæ existerint ; ac etiam in Terra non tantum fuerint semina plantarum, sed ipsæ plantæ ; nec Adam ☿ Eva nati sint infantes, sed facti sint homines adulti. Hoc fidem Christianam in testimonio Moysis, quod omni autoritate historica majus est, nos docere ; hoc etiam ratione naturali planè persuaderi. Verum noverat hac fide, & notitiâ non fieri se Philosophum, ut, quod Philosophia promittit, cognosceret res in se. Rerum ab origine contemplatio videbatur pernecessaria. Ea siquidem methodo ordine successi-
onis intelliguntur modi quibus res factæ sunt, quæ sunt factæ ; aut quibus fieri debuissent, si tortè instanti fieri divinitus jussæ sunt. Haud dubiè quibus modis, sive naturaliter sive artificialiter, res corporeæ sunt factæ, iis modis sese habent. Numquid corpora, res per naturam suam ociosæ, aliter sese habere possunt, quàm sunt facta ? Nihil non rerum creatarum
ortui*

ortui suo debet formam, quæque eam,
 necessariò consequuntur. Propterea,
 quibus modis res quoad naturam & af-
 fectiones sese habent, iis etiam natura-
 liter vel artificialiter factæ sunt, (mo-
 dò res sint factæ :) vel sic debuerunt,
 fieri, si fortè brevissimo tempore ci-
 tra naturalem aut artificialem ordinem
 successionis, divinitus productæ sunt.
 Ergo quibus modis seu naturaliter seu
 mechanicè res intelligimus debuisse fi-
 eri ad placitum Dei volentis eas suc-
 cessivè fieri, iis modis & fuissent fa-
 ctæ si factæ successivè fuissent, conse-
 quenter & sese habent. Dici nequit,
 quos oculos non præbuerit divina,
 hæc methodus toti mundo in rebus
 & Mechanicis & Physicis & Medicis. Ut
 vel ideo simus feliciores majoribus de-
 functis, qui vel casu vel longâ experi-
 entiâ demum acceperunt, quicquid in
 triplici illo studiorum genere eximi-
 um atque à sensibus vulgi remotum tu-
 lerunt. A quo tempore Cl. Harvæus
 sectiones instituit animalium brutorum
 statim à cõitu, die, septimanâ unâ, tribus
 quatuorve septimanis, mense, tribus,
 V. quinque,

quinque, sex mensibus à congressu vel coitu, atque ita sensibilem eorum generationem observando; plus uno decennio quàm omnes integris retro seculis profecerunt Physici ac Medici in cognitione œconomix animalis corporis, Multumque conferret eò, cùm non liceat ita sævire in carnem & sanguinem nostrum, secandi & inungendi methodus Bilsiana ; cujus subsidio multi ductus ac conjunctiones adhuc hodie in corpore nostro latentes, abeuntibus tam forti balsamo in apparentem tumorem succis, cum tempore deregerentur. Nec quis hodie invenitur in curiosis, qui ad cognoscendum res noviter repertas, investigando earum ortui præprimis non studeat ; haud ignarus secundùm Aristotelem in Politicis (utinam quoque in Physicis!) res id esse quod ortu esse intelliguntur. Idque eò magis, quòd nulla detur methodus cognoscendi corpora in se, præter hanc solam, quæ jubet nos ab ovo vel ortu contemplari omnia. Ut verè ex hoc capite Physica Scholasticorum definienda sit *inscitia mundi adspexibilis*;

Stabilis ; quòd ab origine phœnomena ejus non describat. Vulgus quidem *ortum mundi imper-vestigabilem* judicat : sed , haud dubiè dicimur , ex judicio etiam vulgi , toties scire , quoties quid clarè & distinctè intelligimus. Certè (ipsissima audi verba Philosophi Principp. III. §. 43.) si nullis principiis utamur nisi evidentissime perspectis , si nihil nisi per *Mathematicas consequentias* ex iis deducamus , & interim illa quæ sic ex ipsis deducemus , cum omnibus naturæ phœnomenis accuratè consentiant , injuriam Deo facere videremur , si causas rerum hoc pacto à nobis inventas falsas esse suspicaremur ; tanquam si nos tam imperfectos fecisset , ut ratione nostrâ rectè utendo fallamur. Audi quoque §. 206. Principp. IV. Sunt in naturalibus , quæ absolutè certa existimamus , hoc scil. innixi *Metaphysico* fundamento , quòd Deus sit summè bonus & minime fallax , atque ideo facultas quam nobis dedit ad verum à falso dijudicandum , quoties ea rectè utimur , & quid ejus ope distinctè percipimus , errare non possit. Tales sunt *Mathematicæ demonstra-*

*monstrationes ; talis est cognitio , quòd
 res materiales existant ; talia sunt e-
 dentia omnia ratiocinia , quæ de ipsis
 fiunt. Unde speciatim ad vulgi illam
 exceptionem responder Wittichius §.
 339. Cons. Verit. ortum mundi, teste
 Cartesii Philosophia , jam demonstra-
 tum esse. Indeque manifestum , ab or-
 tu mundi debere Physices auspicia
 fieri : quia alio modo non possunt opera
 Dei distinctè cognosci , nisi eorum succes-
 sivam compositionem à primis rudimentis
 ad ultimam usque perfectionem inspicia-
 mus. Præsumptioni verò temerariæ
 istum agendi modum non esse obnoxium
 patebit, si quis illum modum procedendi
 conferat cum modo considerandi Dei de-
 creta, quæ magno cum fructu à Theo-
 logis spectantur , non prout facta sunt
 unico actu , sed certo quodam ordine,
 qui convenienter sapientiæ divinæ est
 instituendus. Si tamen Theologi teme-
 rariæ præsumptionis non possunt accusa-
 ri, multò minùs Philosophi , qui opera
 Dei, etsi momento essent facta, (creata
 autem ea esse credimus hexæmeri to-
 to intervallo, per Gen. I:) certo quodam
 ordine*

ordine convenienti sapientiæ divinæ & naturæ legibus, ipsarumque principiis rerum, *considerant.* Confer sis Theol. Pacif. laudati auctoris in Cap. 7. Igitur nos contemplaturi mundum à priori, secundum principia generationis, ex quibus factus fuisset, supposito Deum voluisse mundum gigni ab ovo; clarè ac distinctè percipimus, debuisse ante omnia *Creari materiam*; (1. Quòd materia sit principium corporis absolute primum, & 2. Quòd mundus sit corpus, neque non 3. Quòd generatio præsupponat materiam: Taceo 4. naturæ mundi consentaneum esse, quod in partibus ejus experientia testatur, ex materia gigni;) Deinde *dividi debuisse materiam in partes subtiles & insensiles*; (1. Quòd ex materia nihil fiat, quamdiu non dividitur, & 2. Quòd generatio præsupponat fluidum, (ut loquitur Aristoteles, vel materiam subtilem, ex qua sensim sine sensu res fieri possit;) Tertiò *In materia illa subtili, vel in illo indefinite magnitudinis fluido, gyrationes fieri debuisse circa tot puncta quot hodie dantur fixæ, planetæ & cometæ.* Nam

1. loca generationis ingentium præp-
 rimis corporum non sunt conceptibilia
 in simplici ac uniformi fluiditatis ex-
 tensione : cùm nulla detur ratio, ipfi-
 que hodie experientiæ è diametro ad-
 verſetur, poſſe in libero ac uniformi
 ſpatio ſubtili multas numero particulas
 (quales generatio prærequirit :) in ali-
 quem locum concedere, ibidemque
 diu ſolas remanere, ut cum ambi-
 bus aliis æquè velocibus non confun-
 dantur, aut diſſipentur, tandemque in
 certæ ſpeciei corpus evadere. Hoc
 legibus naturæ totum adverſum eſt,
 neque eſſet aliud, ſi quid hodie iſtius-
 modi fieret, quàm vires naturæ tran-
 ſcendens miraculum. 2. Pervidemus
 naturam motûs circularis in eo conſi-
 ſtere, ut corpora inde ſumant niſum
 recedendi à centro, tantò majorem
 quantò ea fuerint ſolidiora. Atque
 ita intelligimus, poſſe in centro gyra-
 tionis, quam conſequentiſſimo nomi-
 ne vorticis inſignit Cartefius, multas
 numero particulas ſitum naturaliter
 induere conſtantiſſimum. 3. Cerni-
 mus, dato uno vortice vel, juxta Scho-
 laſticos

Iasticos Philosophos , unius coeli motu circulari, necessario dari semper alios ambientes. Ut intelligibiliter nemo explicare possit, materiam coeli gyantis existere posse sine ambitu aliorum coelorum pariliter gyantium. 4. Advertimus naturas omnium rerum adeo consequi ex multitudine fluidioris materiae gyrationum, ut una alteram trahat , phaenomenaque universa cum naturis, harumque principiis , immanè quantum conspirent. Ut injuriosos in Deum nos præberemus, si de veritate ovi hujus macrocosmici, quod tam evidenter cernimus, ambigere longiùs vellemus. Ut piè censuerit Philosophus, nulla posthac alia Physicæ specialis principia esse admittenda , nec alia etiam optanda. Ulteriùs , cùm hæc principia sint physica & merè corporea, principiaque esse intelligamus NB. mundi, dubitaremus existere ea jam nunc , quæ inde necessario consequi videmus ? Ita Cartesius , Philosophus næ Socrate & Platone diviniior , processit in Physicis , ac nihil non eorum detexit, quæ inter non pauca sunt , in

quorum supplementum ociosi Mona-
 chi excogitaverunt imperceptibilia fi-
 gmenta, veluti de Formis substantiali-
 bus, Privationibus principiantibus, Cau-
 sis finalibus, Ociosis potentiis, Qualita-
 tibus occultis, Fuga vacui, & similibus
 entivitarum in Collegio Complutensi-
 um & Conimbricensium venalibus
 quisquiliis: prouti hoc monstri genus
 concinno Carmine inaugurali sub ini-
 tium Professionis suæ ante menses hic
 loci notavit Cl. Tabingius, Collega
 amicissimus. In illis autem gyrationi-
 bus primò videmus, vorticum particu-
 las motu divisas in se invicem necessa-
 riò *confligere*, conflictuque mutuo sese
atterere, istumque attritum semper ali-
 quid scobis vel ramentorum necessariò
 insequi. Fieri etenim non potest, ut
 quicquid eminentiarum & angulosita-
 tis habent particulae, per continuam
 rasuram paulatim non decerpatur: tan-
 demque oporteat *particulas castigatis*
angulis omnibus, omnique extantia de-
cussâ, tornari in globulos; abrasaque
præsegmina implendis innumeris angu-
 stiis angulorum, quos motu suo vario
 globuli

globuli & ceteræ particulæ minutiones
 in spatio mundano relinquunt, sese
 accommodare, ibidemque *assidue*
comminui, *summamque adipisci tenuita-*
tem; ut nunquam nos earum aliquas
 intelligamus, tam tennes & parvas,
 quin possint esse minores ac tenuiores,
celerrimeque omnes agitari. Globuli
 tamen ipsi per suam, quæ summa est,
 æqualitatem cum summa & soliditate,
 & duritie conjunctam, *in perpetua hac*
agitatione adversus mutuos incursus
molem suam integritatemque multis o-
 mnino seculis adhuc bene *tueri possunt.*
 Certè indies, non activè, sed dispositivè
 dumtaxat, *comminuuntur.* Ut in glo-
 bulis sit *molituræ ac trituræ* quidam
 aliquò usque *modus.* Cui fungus non
 est pro cerebro, videt ex principiis or-
 tûs mundi confestim sublequi duo ge-
 nera materiæ valdè abinvicem di-
 versa: Primum illius, quæ tantam vim
 obtinet agitationis, ut aliis corporibus
 occurrendo magnam partem in minu-
 tias indefinitæ parvitatæ findatur, suas-
 que figuras ad innumeras angulorum
 ab ipsis aliisque globosis particulis (quæ

unâ gignuntur :) relictorum angustias implendas accommodet : Alterum ejus, quæ divisa est in particulas sphæricas, valde quidem minutas, ut oculis usurpari nequeant, attamen omnes certæ ac determinatæ quantitatis, & divisibiles tandem aliquando quidem, sed non tam facilè ac citò, in alias multò minores. Hoc *Secundi*, illud *Primi elementi* venit nomine. Deinde à priori patescit (posito *singula circulantia tendere à centro* :) modus fiendi cœlorum siderumque lucidorum. Etenim subtilior illa primi elementi materia, in unoquoque cœlo juxta leges naturæ confluere tenetur ad centrum, (quod naturam & proprietates refert Syderis lucidi :) & globulis horumque interstitia occupantibus quibusdam particulis primi elementi, constare reliquum vorticis spatium, continens naturam & proprietates Cœli. Ut fixæ non constituentur in eadem sphæra, vel circumferentia unius cœli, sed tot dentur necessariò cœli quot fixæ existunt; quarum unaquæque partem facit in peculiari cœlo seu vortice intermediam.

Genera-

Generatimque id novimus de situ vorticum, ut eorum eclipticæ aut partes eclipticis vicinæ attingant polos partesve polis affines: ceteroqui, id demonstrante Cartesio §. 67. *Principp. III.* consentiendo inter se confunderentur, aut dissentiendo pugnarent violentissimè: nullum verò violentum diuturnum esse, nullumque confusum distinctas species retinere potest. Cumque polorum loca sint debiliora multò fortioribus locis eclipticarum, proque materia primi elementi detur in illis globulorum triangularibus intervallis semper ad pergendum via, ex suis eclipticis vortices materiam primi submitunt in polos circumstantium: ut materia primi elementi utrumque unius cœli polum ingressa utrimq; committitur versùs eclipticam, indeque ad polos vicinorum, semper retro urgente aliâ materiâ, expellatur. Inque hoc motu, quo vortices suis eclipticis agunt in polos vicinorum, influentiæ cœlestes, veteribus inexplicabiles, consistunt. Indefinenter fluente ex vicinorum eclipticis per polos aut propinquiores eorum

rum

rum partes in coelos primo elemento, in triangularibus spatiis, quæ in coelis perpetua sunt, motu juvantium cohærentiam irregularium particularum, novæ ex primo elemento particulæ, ceu perexiguæ columnæ tribus striis in modum cochlearum intortis excavatæ, non possunt non gigni : quarum illæ, quæ ab Austro veniunt, inflecti debent aliter quàm quæ à Borea accedunt. Ut hæc materia ab effectibus magnetica, vel à figuris striata dicatur. Ita in primo elemento (quas mendosè Censor *atomos* appellat *Epicureas*;) tria genera particularum spectanda veniunt; quarum unæ sunt *indefinitæ parvitatis*, & alteræ illæ striatæ *crassiores*, interque eas medium locum tenent *mediocres*, quarum inæqualitates sunt innumerabiles. Quæ particularum in primo elemento ingens varietas dispositio necessaria est ad novum elementum, mole ac motu distinctum à primo & secundo, indeque à Cartesio vocatum *Tertium*. Ecquis facile non assequitur, continuè per vorticum polos ad sidera commeantibus tam variis particulis

ticularis subtilissimæ materie, per irregularitatem in figuris ac motu unas aliis facile implecti ac innecti; variasque compositiones exinde fieri oportere particularum, quæ sint primo elemento perviæ; figurasque habeant similiter varias & irregulares; molesque ac motio earum paulò major tardiorque sit globulis, ut eos etiam reflectere possint? *Tribus his elementis omnem adspectabilis mundi substantiam contineri, Cartesium & nos ortus mundi principia docent. Lucida namque sidera, primo, pellucida cœlorum corpora, secundo, denique Planetæ & Cometæ tertio constant. Adversus hanc cœlitus certè delapsam methodum à priori in physicis philosophandi, nil quicquam norunt antagonistæ adferre præter scommata, & vocum quæ rebus hoc seculo primùm detectis imponenda fuerant, subsannationes infacetas. Ne propter fugam vacui, quæ nulla est, nullosque effectus habere potest, sed propter rationis divinitus in animis nostris consignatæ infallibilitatem, quâ ortum mundi spectamus, statuit Philosophus dari*

dari revera indefinitam *primi elementi tenuitatem*, quæ inter alia etiam faciat ad *explenda intervalla globulorum*, nullumque admittat *vacuum*, ne vacuum quidem, velut Derodoni videtur. *Trituram* verò globulorum quod concernit, licet globuli cum effectu activè indies non minuantur, ut aliquid materie amittant, dispositivè tamen puto eos continuè minui ab impetitionibus ambientis materiæ, ut tandem, sed post longinquum tempus, aliquid scobis abeat in primum elementum. Quo sensu *gutta* dicitur *carvare lapidem* (ut quælibet gutta aliquid dispositivè, non activè, contribuat ad excavationem :) *non vi, sed sæpe cadendo*. Quo sensu concedimus *perpetuam globulorum trituram*, nullis unquam neque tenuitatis neque temporis finibus terminandam.

II. Cumque argumentum Cartesii adversus vacuum talo adhuc immoto subsistere *demonstraverim*, fitque absolutè irrefutabilis ratio ortûs mundani, quâ *rerum* hypothetica *progeneratio* innicitur, *frivolum & absolum ædepol videtur*

videtur Censoris *confectarium*. Magisque in Censore eodem mirandum, quòd rationabilem *ortum elementorum* dicat simpliciter *imaginarium*, gravissimisque laborare incommodis, quibus nunquam satis solidè occursum sit à Cartesianis; quasi ex perpetua corpusculorum concursione, & ramentorum decussu, augeri indies necessum sit primum elementum, minui verò tandemque deleri secundum. Nihil magis naturale, omniumque rerum mundi nil magis còmune est, quàm nasci & denasci. Per naturam res nota est quodvis corpus dividi posse, ac divisione minui, tandemque dividendo desinere cujus antè fuerat speciei. Dividuntur verò corpora aliorum impetus sustinendo, vel intus in superficieculis partium quibus constant, vel in exteriori superficie. Quò hæc fuerit amplior superficies, eò plures impetus sustinere, citiusque dividi ac dividendo perdi possunt. Unde sequitur, cum pro ratione suæ molis tenuiora plus semper habeant superficiei quàm crassiora, præ minùs tenuibus tenuiora faciliùs & dividi & dividendo interire.

interire. Cognoscimus hinc primum
 elementum divisibilibus esse & secundo
 & tertio : quanquam divisione ejus
 corruptio nunquam impetretur, quòd
 subtilitas sit de essentia primi elemen-
 ti. Quod secundum attinet elemen-
 tum, id quidem intus per soliditatem
 suam nihil subtilioris materiæ recipit,
 quâ dividi possit, externis tamen mini-
 mè caret insultibus & impetitionibus.
 Sed haud facilè dividitur, quòd desti-
 tuatur exstantiis facilè abradendis, sit-
 que absolutè solidum & durum. Opor-
 tet tamen aliquando, lapsu longissimi
 temporis, dividi minuique: quanquam
 sic minui & attenuari nequeat, ut nihil
 fiat, desinatque simpliciter existere.
 Divisione quantum quidem fit minus,
 non nihil. Neque implicat globulos
 divisione primi elementi *mensuræ æ-*
quatos, ad primum elementum refer-
 re. Sed non credo mundum usque
 adeo duraturum esse. Frustra & con-
 tra rationem Aristoteles perpetuitatem
 à parte antè & à parte post mundo
 affinxit. Tertium elementum majori
 cum facilitate dividitur, quòd porosum
 sic

fit & subtilissimâ materiâ semper per-
 transeat ac ambiatur. Neque repugnat
 divisione hoc mutari in elementum, ex
 quo *συγκρίσις* enatum est. Posito autem
primum elementum effectu & activè au-
 geri *indies* divisione tertii, haud tamen
 divisione secundi: ita necessum non
 est tam citò *minui tandemque deleri se-*
cundum. Et licet secundum, quod ab-
 solutè solidum est, *fieri nequeat* aliter
 quàm *διακρίσις* aut divisione durissimæ
 ac solidissimæ materie, (Nam quicquid
συγκρίσις fit, poros admittit:) tamen *ex*
primo renasci tertium non repugnat. Ut
 in natura tantundem de utroque (scil.
 primo & tertio :) & gigni & corrumpi
 possit. Globuli adeo videntur incom-
 possibiles esse, vel compositionem ex-
 horrere, ut ipsi neque compositione fi-
 eri neque compositionem continuitatis
 & coherentiæ seorsim ingredi possint.
 Atque eandem ob causam, quâ negat
 Cartesius *coagmentationem ramentorum*
primi elementi, unde oritur tertium, pos-
 se assequi soliditatem globulorum se-
 cundi elementi, manifestum, tertium in
 secundi naturam non posse traduci. Ni-

4 quidem pro Censore præsidii in §.
 123. *Principp III.* at in §. 4. & 8. *Prin-*
cipp. IV. negatur ramentorum in abso-
 lutam soliditatem conjunctio. Quæ con-
 junctio vel coagmentatio est tantum se-
 cundum quid, haud simpliciter talis. Ma-
 nibusq; ambabus largimur, *tertium ele-*
mentum in secundi naturam non posse tra-
duci: quòd tertium elementum habere
 meatus necesse sit, quibus omnino ca-
 rent globuli. Neq; *ex primo componi potest*
secundum, quòd ramenta primi neque-
 ant tam aptè jungi, quin multos angu-
 stissimos meatus, soli subtilissimæ ma-
 teriæ ejusdem primi elementi permea-
 biles, in illa compositione relinquerent.
 Id verò naturæ secundi elementi re-
 fragatur. Concretiones, quæ fiunt ex
 primo, si fuerint paulò majores striatis,
 rectius ad tertium quàm ad secundum
 referuntur. Et licèt à mente nostra se-
 ctionem materiæ in partes actu infini-
 tas percipi non posse fateatur *Cartesius*,
 eique nec præbuerit assensum, attamen
 judicavit perceptionibus suis congru-
 enter, scil. in primo elemento dari ma-
 teriam *indefinitæ* parvitat. Etenim
 cum

cum dubitandum non sit, ob perpetuam particularum rasuram fieri in mundo posse spatia innumeris gradibus minora, oportet existere materiam, quæ ad innumerabiles illorum spatiorum mensuras figuram suam accommodet: quod ut fiat, necesse est ejus semper particulas aliquantillum divisione removeri. Quælibet enim accommodatio remotionem involvit, quæ citra divisionem uti liquet fluida præ duris in vase rotundo rotundari, in quadrato quadrari &c. fieri prohibetur. Nihilque heic *pro certo haberi* iussit, quod non verum esse perceperit: quanquam perceperit aliquid *verum* esse existere, cujus modum, quo existat, non comprehenderit. Percepit verum, *indefinitam* (vel negativè *indefinitam*;) *divisionem quarundam particularum materie primæ elementi* existere; idemque *sancit*: at modum divisionis indefinitæ non *comprehendit*, h. e. intellexit non satis plenè perfectèque. Nihilque de modo quicquam asseruit in §. 34. *Princip. II. Tacere* noluit suam finitatem, & Dei solius infinitatem; nihilque non ideo affirmare, quod à Deo

dictum factumve cognoverit, licet non comprehenderit modum, quo divinitus dictum factumve sese habeat. Confer sis §. 25. 26. 27. *Principp. I.* Interea laudo ingenium argumenti, quod *Anglus* minimè *morus* excogitavit: sed merè hoc hypotheticum est, neque aliter concludit quàm posito, velut ipse Censor innuit ex autore cap. 16. *Enehir. Metaphys. particulas illas minutas & æquales*, quibus primò constitisse materiam compositionis omnium mundi corporum supposuit *Cartesius* §. 46. *Principp. III. fuisse quadrantalia sive cubos*; vel magis, quæ propius accedunt ad globosam figuram, prismata sexangularia, ex quibus paulò adhuc minùs possit deteri ramentorum. Verùm, cum ex priori suppositione solis diametros major sit reliquâ parte diametri vorticis; atque ex hypothesi posteriori, solem ex ramentorum copia nasci necesse sit tam magnum, cujus dimidia diametros sive radius superet solis & terre distantiam; frustra sumitur utraque hypothesis, utpote experientiæ manifestò contraria. Dicit pereleganter *Cartesius*

refius d. S. Quàm magnæ sint istæ partes
 materiæ, quàm celeriter moveantur, &
 quales circulos describant, non possu-
 mus solâ ratione determinare; quia
 potuerunt ista NB. innumeris modis
 diversis à Deo temperari, & quemnam
 præ ceteris elegerit, sola experientia do-
 cere debet: Jamq; idcirco nobis liberum
 est, quidlibet de illis assumere, modò o-
 mnia, quæ ex ipso consequentur, cum
 experientia consentiant. Extra litis
 contestationem ponitur, corpora re-
 gularia eò magis accedere ad perfecti-
 onem circuli, quò pluribus cinguntur
 lateribus: atque licet in tyrocinio Ma-
 thematico ultra hexagonum non detur
 progressio, altiùs tamen adscendere,
 & polygona obscure quidem imagina-
 bilia, clarè intelligere possumus, quæ
 fortè in chiliade tricesima, centesima,
 millesima, aut ulteriori, inveniantur
 demum idonea spatio perfectè imple-
 do. Sique aliquantillum ad imple-
 dam vacuitatem fortassis desideretur in
 prismatis istis millies chiliagonicis, ip-
 sismo illo divisionis in prismata motu
 statim atteri debuit, quantum scobis

pro absolvendo in omnibus *segmentorum* angustiolis implemento adhuc requiritur. *His positis*, ramentorum materiâ implente secundi elementi interstitia, tantum de ramentis non potest superesse, ut sol iis constans quartam partem vorticis obtineat, eamque ad illum habeat rationem, quàm unum ad quatuor; sitque propterea solis diametros major reliquâ parte diametri vorticis. Necdum igitur mallei fatalis ictu concidit trium elementorum ac universi orbis constructio, quam (ex hypothese vulgi, cui prima fronte ita videtur, quòd pendeat à modis, qui nunquam fuere, licet potuerint & debuerint esse ex hypothese Dei volentis mundi systema, ab ovo naturaliter inchoari:) ironicè *Fabulam mundi sui appellat Cartesius.*

CAPUT SEPTIMUM.

I.

Vulgò *gravia* vocamus, quæ deorsum ad centrum terræ, & *levia*, quæ sursum de centro terræ commoventur. Cartesius duplicem

plicem facit gravitatem & levitatem, unam actualem & alteram dispositivam. Soliditas æquè ac durities juncta cum crassitie dispositio est ad motum gravitatis deorsum; & Tenuitas æquè ac porositas dispositio quædam est ad motum levitatis sursum; omnium horarum teste experienciâ. Ipsimet morus nomine veniunt *gravitatis actualis* vel *gravitationis*, si sint deorsum ad terram, aut *levitatis actualis* vel *levitationis*, si tendant de terra sursum. Scholasticæ philosophiæ primipili gravitatem & levitatem definiunt *potentiam movendi* respectivè *sursum* & *deorsum*, sed à motu (quem gravitatis & levitatis non nisi effectum esse ajunt:) secretam & distinctissimam. Planè citra & contra cùm rationem tum experientiam. Etenim potentiam ociosam (nempe distinctam ab actu, quo quid fit. Qualis actus duplex tantùm datur in universis rebus, scil. COGITATIO & MOTUS:) ratio non facit causam motûs: siquidem immotum naturaliter non movet; (*Non habens non dabit:*) & quicquid movetur, abs alio corpore habente

motum naturaliter movetur : *Novus*
motus non potest nisi ex nihilo produci
supernaturaliter. Igitur gravitas ne-
 quit esse potentia movendi secreta à
 motu. Patet gravitatem occultam
 qualitatem esse Peripatetico, qui nescit
 explicare, librum ex: gr: quem habet
 in extensione suæ manûs jacentem,
 subtractâ ei manu statim tendere ver-
 sùs tellurem. Nequit confugere hîc
 ad gravitatem : quæ petitio foret prin-
 cipii. Deinde adversarii obloquuntur
 experientiæ, quòd gravitatem discri-
 minent à motu. Nam gravia quæ nunc
 sunt, ilico mutant gravitatem suam,
 cùm incipiunt moveri : quemadmo-
 dum experimur in grallatoribus, qui
 quò velociùs decurrunt, eò levius ferri
 sentiunt corpus suum, ut grallis tenui
 super glacie, citra ejus fracturam, id
 trajicere quoque possint. Atque ba-
 juli, qui humeris sacci onera portant,
 per morulam levare se sentiunt, non-
 nihil protrudendo saccum sursum, vel
 horum vorsum concutiendo eundem.
 Ponderosissimi quique filices, aut alte-
 rius generis lapides, in totum perdunt
 gravita-

gravitatem, simulatque per divisionem in partes hæ moveri incipiunt; velut in lapicidarum officinis fursum volans pulverulenta materies affatim testatur. Idemque in pumice apparet, qui integer aquis innatat, & contritus demergitur. Nec alia tamen mutatio iis obvenit, præterquam in motu & quiete, magnitudine, figura, situque partium. Ergo gravitatem & levitatem in aliquo horum consistere oportet. Numquid in corporeis dabitur qualitas, quæ posset in aliis consistere quàm natura corporis habere queat? Cartesio, viro illustri, in causa phœnomenorum quæstionis, contulenti rationem & experientiam, visum fuit, *Levitatem actualem esse conatum eundi fursum in motu cœlestis materiæ tam primi quam secundi elementi (particularum etiam terrestrium utriusque illius elementi cursum sequentium:) terræ centrum ambientis.* Hoc namque ipso, quòd materia cœlestis juncto aëre circa terræ centrum orbiculariter moveatur, singulæ ejus aërisq; particulæ juxta legem naturæ plenissimè à Philosopho traditam in §§. 55--63.

Principp. III. conatum acquirunt recedendi à centro sursum ; cumq; materia coelestis & ei immixtus aër longè plus habeant motionis, quàm delationi sui, terræque circa axem , possit impendi, non possunt non supra corpus, quod ei occurrit cum minori conatu sursum in materia, quam illud intra se habet, rectâ (ceteris paribus ac respectivè:) per ipsius corporis occurrentis poros ac quaquaversum ad latera oblique adscendere. *A cujus materiae coelestis & particularum ejus cursum insequentium adscensu* , cùm corpus occurrens per leges naturæ debeat confestim descendere, *Gravitas* dependet *actualis*. Ut ea sit *effectus & necessarium consequens motûs levium* : adeo ut, si levium divinitus in motu positorum nulla daretur levitatio , nulla etiam gravium, magis per naturam in quiete consistentium , *naturaliter strictè* confieri posset gravitatio. Motus deorsum voluntarios, quos ope spirituum animalium præternaturaliter ante levitationem incipimus , nihil in præsentia rerum quæstionis moramur. Ita *sensisse Cartesium*

*tesium de causa gravitatis corporum
 terrestrium, præ ceteris manifestat E-
 pist. 40. part. 2. ad R. P. Mersennum.
 Video me, ibidem ait, mentem meam non
 satis explicuisse, quum ad te scriberem,
 quid per gravitatem intelligam: quam
 quidem ex eo oriri dico, quòd materia
 subtilis circa terram citissime rotata im-
 pellat nimirum adscensione suâ terre-
 stria corpora versùs motùs sui centrum;
 quemadmodum experiri poteris aquam,
 in magno vase in gyrum movendo, atque
 in eam conjiciendo exigua ligni frusta:
 tum enim videbis frusta ista omnia ver-
 sùs aquæ medium ferri, factâ inde reces-
 sione particularum aquæ plus motionis
 habentium, atque ibi sustentari, non se-
 cus quàm terram in medio materiæ sub-
 tilis. (Itque nihil omittatur, (§. 25. Prin-
 cipp. IV.) advertendum etiam est, per
 materiam cœlestem non hîc intelligi solos
 globulos secundi elementi, sed etiam ma-
 teriam primi iis admistam, & ad ipsam
 quoque esse referendas illas particulas ter-
 restres, quæ cursum ejus sequuntur, cæteris
 celerius moventur; quales sunt eæ
 omnes quæ aërem componunt. Adver-
 tendum*

tendum præterea, materiam primi elementi ceteris paribus majorem vim habere ad corpora terrestria deorsum pellenda, quàm globulos secundi, quia plus habet agitationis: Et hos majorem, quàm particulas terrestres aëris quas secum movent, ob similem rationem. Unde perperam Censor docet, Cartesium causam gravitatis corporum terrestrium conferre simpliciter in motum globulorum secundi elementi: quodque occurrentia dumtaxat urgentibus globulis de loco suo decedant, & ab his ad alta contendentibus retrudantur ad inferiora; atque eò magis, quò plus habent materiae terrestris, minusque cœlestis, rectiùs, quò plus habent materiae immobilis, minusque mobilis.

II. Bellè hæc juxta veritatem docuisse Cartesium, tot cordati fatentur Philosophi, ipsiusque rotundè Censor, quando concedit injectas in aquam vasis circumactam particulas ad axem motus aquæ tendere, non verò ad centrum vasis. Neque aliud Cartesius sentit, ut patet ex citatis verbis epistolæ ejus. Nihil ille ibidem loquitur de centro vasis, quò fugiendo

fugiendo se Censor tuetur ; sed de
centro motûs, deque *medio aquæ*. *Centrum motûs* haud dubiè in axe quæri-
 tur, imò axis motûs non nisi eorudem
 centra morûs sunt ; ipseque axis *medi-
 um aquæ* rectè dicitur. Ita Censor &
 Cartesius in rei veritate, amicè consen-
 tiunt in *tendentiam injectorum ad axem
 circumactionis aquarum*. Nihilque scit
 pro causa, quæ tendentiam illam cieat,
 Censor, aut præter eum quidam sive
 recentior sive vetustior Philosophus, al-
 legare aliud quàm *per alleg. §§. 55--63.
 Principp. III.* solum motum gyratio-
 nis. Quòd autem varia *injecta* non
 ad idem *axis punctum*, sed ad diversa,
 quodvis *ad vertiginis suæ punctum*, in-
 clinent, ratio est , quoniam vel magis
 aut minùs gravitant, quò uno in plano
 versari haud possint, vel aliàs unum al-
 teri impedimento est, ut verentur juxta
 se contineri *unâ areâ planâ*. Quem-
 admodum cernere est in *vase aquis
 gyrañtibz repleto cylindraceo*: non mi-
 rum ibidem *injectas particulas ligneas
 ad superiorem & lapideas ad infimam a-
 xis partem confluere* : quoniam lapis
 plus

plus habet materiae immobilis minúsque mobilis, quàm lignum. Ideo in aquis, quæ mobilem materiam lapidis, secus ligni materiam mobilem, sua mobilitate excedunt, totamque ociosam reddunt, lapis præ ligno extimam fundi superficiem petere tenetur. Si injiciatur corpus minús motionis sursum quàm lignum, & plus eò motionis quàm lapis, in se proportionabiliter continens, *ferrum* hoc conspicietur ad punctum axis intermedium, *centrumque cylindri* magis vicinum: & sic porro. Ut non sit mirandum, *singulas* hæc partes injectas in peculiari plano deferri, ac vi circumactionis aquarum *vasis in cylindri formam excavati* petere centrum *areae planæ* illius, *in qua moventur*; ideoque cum in *suprema parte aquarum ligna*, in *inferiore lapides* circumagantur, *centra utriusque vertiginis in variis esse axis partibus*, in iis nempe punctis, in quibus *areae vertiginis utriusque axem secant*. Sed quid Censorem talia nunc juvant? Demus, *corpora terrestria à globulis materiae cœlestis depressum iri*, non quidem omnia *versus terræ centrum*, sed singula

la rectâ *versus* centra *vertiginum* suarum axis terræ. Non fiet inde, quod incassum Centor metuit, ut ea sola corpora terrestria quæ sunt sub *Æquinoctiali*, cadant in terram ad perpendiculum, sive ad rectos angulos; reliqua verò ferantur quidem ad perpendiculum *versus* axem terræ, at obliquè *versus* terræ superficiem; & obliquiùs, quò obliquior erit illis sphaera; & sub polis denique, corpora in terram omnino non cadant. Etenim cum *Anaximandro* & *Leucippo Eleate* Centor videtur non considerasse æqualitatem sitûs terræ ac vorticis eam peculiariter ambientis: ut habeant ambo unum axem, sitque terræ superficies in omnibus axis sui punctis planè recta & perpendicularis globulis oppositè versantibus. Neque sphaera terræ alio quàm ad vorticem solis respectu habito, dicitur recta & obliqua, magis minusque. Itaque ad rectos angulos gravium pressiones ubique in superficie habitabilis peraguntur, sursum agentibus globulis & particulis materiæ levioris. Neque non conatum, juxta longitudinem axis eundi sursum, sortiri

sortiri potest materia coelestis *sub polis*,
 quòd hi suo per spatia ejus triangularia
 fluxu indefinente ipsam ibi in angustio-
 ri spatio existentem materiam adver-
 sùs se propellant. Ideo *causam gravi-
 tatis terræ, quam attulit Cartesius, planè
 veram esse dicendum est* : maximè cùm
 nihil in Historiam gravitatis industriâ
 Empiricorum relatum sit, quod inde
 non facilè & naturæ legibus congruen-
 ter exponi potest. Specimen in mate-
 ria gravitatis editurus, consulat Philoso-
 phum in *Part. 1. Epist. 73. 74. & 51.*
 item in *Part. 2. Epist. 32. 37. 48. 77. 96.*
112. 116. 25. 28. neque non in §. 20--27.
*Principp. IV. Plura persequerer ; sed
 facile intelligitur quàm promptus* cuivis
 sit ex Cartesii principiis ad omnia re-
 liqua humano ingenio cognoscenda na-
 turalia transitus.

CAPUT OCTAVUM & ULTIMUM.

T

I.

Transitionem in fine facit ad
multa,

multa, odiosa magis quàm vera. Nos quæ ex iis quid ad studium veritatis conferunt, philosophâ brevitate ac modestiâ pertractabimus, relictis auctori suo irrelevantibus. In antecessum ultrò agnoscimus, non *fronte* dumtaxat, sed *re ipsa* verum esse, quicquid *laudis* Censor heic congerit in Philosophiam Cartesianam. Haud tamen ea est *novitia*; sed antiquissima, ex Platonis & qui ante ac post hunc vixerunt, veterum Philosophorum fragmentis *materialiter* (teste Abrahamo Gravio in suis Novæ ac Veteris Sapientiæ Speciminibus:) delibata. Deinde nihil *speciosum*, quod apparen-ter dumtaxat tale est, & veritati opponitur, sed clarè distinctèque cognitum, verum ubique complectitur. *Nihil* namque *ab ullo credi vult* Descartes §. f. Principp. IV. *nisi quod ipsi evidens & invicta ratio persuadebit.* Factionis hostes sumus infensissimi, auream *libertatem* urgentes: quæ, quod ratio vult, sentiendi promptitudo est. Cui libertati contrariatur duplex servitus, Voluntaria una, & altera Necessaria. Voluntariè serviunt, qui alienæ auctoritati ma-

gis quàm rationi stant. Quæ servitus indigna licet sit Philosopho, pariatque factiones & studia partium ; haud tamen eos existimamus liberè philosophari, & dominium rationis exercere, qui servitutis jugum hoc solum excusum habent : cùm præterea detur servitus ortum trahens ex unione arctissima animi & corporis. Quam naturalem & necessariam, omniumque pessimam servitutem serviunt, quotquot sensibus & affectibus abripi se patiuntur, deque rebus non, quod rationi, sed quod illicitis sensuum affectuumq; complacitum est, statuunt. Estque hæc servitus ἰδιον πάθος omnium eorum, qui citra repurgationem intellectûs ab anteceptis opinionibus, & instaurationem ejus secundum claras & distinctas perceptiones, coeperunt philosophari, quasi illotis manibus sacratissimas sapientiæ naturalis epulas contrectantes. Ut errent, qui solos Eclecticos credunt liberos Philosophos : quasi liberè philosophari aliud nihil sit, quàm nulli se sectæ tradere, perque omnium scripta vagari, & hinc inde more, ut loquuntur, apum
optima

Optima quæque decerpere. Et vile
mancipium suas post se compedes tra-
hens, potest instar Discalceatorum
apud vos, circumire, victum quem do-
mi non invenit, ubique quærere, ostia-
tim stipem emendicare, loco unius he-
ri pluribus servire, & hanc quoque ar-
bitrari esse libertatem suam.

II. Magnopere queritur Censor,
quòd *pueri Peripateticis velitationibus
utcunque exercitati*, Philosophiam Car-
tesii, ceu *doctrinam non-senticosam, non-
hispidam, non-perplexam*, Aristotelis ve-
terumque scriptis parùm sibi *perspectis
anteponere non dubita-verint*. Cautam-
que affert, quòd auxilio *Arabum doctri-
na* præprimis Aristotelis *disseminata* fue-
rit *per totum Occidentem*, ut primi homi-
nes Philosophiâ non aliâ se imbui passi
sint *ad hanc ætatem*; ac hodiè homines
sectæ hujus tricas pertæsos delectari offis
Cartesii, quòd *primæ in fastidio* ipsis
fuerint *objectæ*, omnemque aliam ingeni-
passionem respuere. Dari, qui pecudum
ritu hic sequantur: dari, qui partium
ducantur studio: at sagacioribus de-
prebendi labes. Verùm à pueris non magis

propagatam quàm inventam fuisse Phi-
 losophiam Cartesii, controversiâ caret.
 In collegio Fleschiano, quod in Galliis
 erexerat tunc temporis REX gloriosissi-
 mæ memoriæ HENRICUS IV. pro in-
 formatione Nobilium Comitumque,
 tantos præ ceteris profectus fecit per A-
 ristotelem Cartesius, ut non tantum com-
 militonem nullum parem habuerit, sed
 Præfectis, qui palmam in genere scien-
 tiarum naturalium dicuntur præripui-
 se tunc temporis Academiæ Professoribus,
 de excellentia ingenii pro ra-
 tione ætatis suæ miraculum fuerit. Cum
 necdum sciret, quid vocis Algebra esset,
 solvit quæstionem Algebraicam diu in-
 ter Professores agitatam tyro adhuc duo-
 decennalis, naturæ velut instinctu divi-
 no Mathematicus. Sub Collegii illius
 regii visitatione, quam Parentes, ut fili-
 orum profectûs experimentum cape-
 rent, statis temporibus instituebant, Do-
 minus Descartes mox Opponentem
 mox, cum deesset ordinarius, Respon-
 dentem in omni Philosophiæ parte egit
 extemporaneum, suisque adversus Ari-
 stotelem Oppositionibus æquè ac pro
 Aristotele

Aristotele Responsionibus in stuporem
 Hospites nunquam non abripuisse dici-
 tur universos. Ipsiusque epistolarum
 Tomi plus satis loquuntur, quàm peri-
 tus fuerit *omnis priscae Philosophiae, ve-*
terumque sectarum planè non inscius.
 Non ipsi certè unquam Aristoteles fuit
 nimis *senticosus*, aut *hispidus* aut *perple-*
xus. Interea & Nobilium exercitia
 strenuè excoluit : ut postea nomen
 dederit voluntariæ militiæ. Accidit,
 ut Bredam miles veniret, &, quod in
 Belgio fieri assolet, ibidem linguâ ver-
 naculâ Quæstiones Mathematicæ publi-
 cis valvis affixæ essent, solutioque ea-
 rum junctâ promissione præmii pete-
 retur ; Nobilissimus Descartes, simul-
 atque ipsius rogatu per Beckmannum
 Scholæ (nî fallor) Roterodamensis Re-
 ctorem, quem ex habitu literas doctum
 conjiciebat & in via deprehenderat, la-
 tinè ei redditæ essent, resolutionem
 Quæstionum ilico conjecit in pugilla-
 res. Inter pocula discursibus magni
 Golii & Francisci à Schooten Hagæ
 Comitis tantopere se accomodavit, ut
 hi abs eo jussi abire Leidam ad lares su-

os & quærere in Musis problema Geometricum, quod solvi non posse crederent, abiverint, & postero die reversi ex Pappo & Apollonio varia, hætenus insolubilia doctis visa, problemata proposuerint: atque extempore enodavit. Quo fama ejus percrebuit per universam Belgicam: scil. sub vexillo Principis Auriaci militare Gallum Mathematicum summum. Progressione temporis innotescere etiam cœpit ab eximiâ in Philosophicis, non minore quàm in Mathematicis rebus, notitiâ: ut subducendo se multitudini Philosophorum & interpellantium omnis generis Virorum, Amstelædamum perrexerit; ratus in *magnâ negotiosorum hominû turbâ magis ad res proprias attendentium quàm in alienis curiosorum*, se tranquillius vivere posse, & incumbere studiis, ad cõmune bonum gentis humanæ insigniter profuturis. Adde quæ de *Dubitatione ac Primo cognito* à me dicta sunt *N. 2. & seqq.* pleniusque ab ipso Cartesio memorantur in *Dissert. de Methodo*; videbis Philosophiam Cartesianam minimè puerilem esse, sed ingenium præsupponere

nere, æquè quo perdiscatur ac quo inventa sit. Si esset, qualis Censori videretur, cognitu tam facilis, nationes hostium certè non haberet. Ars non habet olorem nisi ignorantem. Vincit *vulgi plausibus* & approbatione eam Aristotelica, tota communi omnium sensui accommodata; gignitq; discipulos, qui vix queunt aliud quàm contemnere, vixque percipere Cartesianam à sensuum blanditiis abstrahentem, speculantemque res intellectu merè abstracto, ex quo agunt Geometræ. Ut, nisi Juvenes habeant manu ductorem omnis Philosophiæ peritum, nunquam sint perventuri ad intelligentiam Cartesianæ. Sed videor audire, Cartesianâ nos æquè carere posse, ac olim caruerunt majores nostri; & Aristotelicam Philosophiam niti in veteratâ consuetudine. Verulamius, *In omni*, contrâ inquit, introductione tempora spectanda sunt, quando primùm res cœpta: in quibus si vel confusio regnaverit, vel inscitia, derogat illud imprimis auctoritati & dignitati rerum, atque omnia suspecta reddit. Meritò in sua origine res omnis

spectanda venit, si qua ejus datur : ut
 inde appareat, qualis res sit, an talis, ut
 nec melior in ejus locum surrogari de-
 beat. Referunt gestarum rerum scri-
 ptores, Gothorum & Vandalorum ty-
 rannide Occidentem fuisse adeo ever-
 sum, literarumque volumina exusta,
 lacerata ac dirupta , ut bonarum arti-
 um notities in universum perierit. Te-
 ste Campanella, ne quidem Clerici cis
 tempora , quibus sub auspiciis Caroli
 M. scholæ erigebantur, & Aristoteles
 in eas introducebatur, vel legere vel
 scribere poterant. Ut nec Cardinales
 Sylvestrum Secundum Pontif. sepelire
 in sacris voluerint, quòd invenissent in
 ejus conclavi librum Mathematicis figu-
 ris consignatum, quem Necromanti-
 am putarent. Codices Aristotelis *flo-*
rentibus rebus Arabum reperti quidem,
 sed injuriâ temporum multis in locis
 perdit, inque linguam Arabicam vitio-
 sè translatis. Quos mirè commentis
 suis porrò foedavit Averroes, homo
 Turca & atheus, Moysem & Christum
 & suum Mahometem impostores ap-
 pellando. Hunc *alii, nihil nisi alienis*
oculis

oculis spectare soliti, pecudum ritu sequuti. Et licet ex accuratiori collatione, cum textu originali Græco postea Aristotelis codices emendati, tales judicantur tamen remansisse, ut, si revivisceret hōnis cetera Aristoteles, intellectui pristino restitutus, vix compositionem suam esse animadverteret. Optandum, divinum ejus organon & quicquid de Moribus deque Republ. commentatus est, sine injuria temporis integrum ac purum haberemus. Rem egregiam præstitit Cōnringius, quod in aliquibus Politicorum locis lacunas per puncta detexerit. Libri Physicorum Aristotelis obscurissimi sunt, ut Michaël angelus, qui Clavem dicitur cognitionis habere, in multis versibus eosdem non perciperet. Soepius oraculo dæmonem fuisse consultum, ut verbis sensum inferret, Scaliger aliique testantur. Ubi quid lucis reperitur, plumæ veterum creduntur, cum primis Democriti physicarum rerum intelligentissimi, (quod ejus codices, cum inde optima quæque in suos transtulisset, Aristoteles suppresserit :) vel referendum ad Historiam naturæ, quam

quam sub auspiciis Alexandri M. colligere ipsi haud grave erat. Necdum tamen eâ mundi ætate detecta experimenta physica, quæ hodie ad philosophandum summè necessaria cernimus, & temporibus Cartesii plus satis cognita fuere. Ut longos in Aristotele annos diversati, hospites si fuerint in Cartesio, nequeant in explicandis phœnomenis non cœcutire. Generosè ad Patrem Dinetum, *Non unam aut alteram, scribit, sed plus sexcentis quæstionibus explicui, quæ sic à nullo ante me fuerant explicatæ: ac quamvis multi hætenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quòd sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæstionum omnium quæ in tot seculis, quibus aliæ Physicæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & fortè nec tam multæ nec tam illustres inveniuntur. Quinimò profiteor (nequicquam hæc exhibilante Martino Schoockio:) ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Physicæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam*
non

*non possim demonstrare esse illegitimam
 & falsam. Fiat periculum : proponan-
 tur , non quidem omnes , neque enim ope-
 ræ pretium puto multum temporis ea in
 re impendere , sed paucae aliquæ selectio-
 res : stabo promissis &c. Omnique die
 principia Physicæ Cartesianæ circa fi-
 nem gradus perfectionis assumerent,
 contra quàm Physica Aristotelis tot se-
 culotum experienciâ teste, si experien-
 tiis legendis ac faciendis nunquam ab-
 stineretur. Eleganter Epistola præfixa
 Pass. an. ad ipsum Cartesium : Cum
 certissimum sit , & publici intersit scire,
 nullum unquam præter te extitisse in mun-
 do (cujus saltem scripta habeamus :) qui
 retexerit vera Principia physica, & co-
 gnoverit primas causas omnium quæ in
 natura producuntur ; & postquam jam
 reddideris rationem ex his Principiis o-
 mnium quæ apparent , & observantur
 frequentius in mundo ; solummodò egere
 te observationibus specialioribus ad re-
 periendum eo modo rationes omnium, quæ
 hominibus in hac vita utilia esse possunt,
 & ita nobis suppeditandam perfectissimā
 notitiam naturæ omnium mineralium,
 virtu-*

virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere oraniumque inservire possunt Medicinæ & aliis artibus : & denique, cum hæc observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maximis sumptibus; debere omnes populos terræ eò collimare, & alacriter conferre tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat. Id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæ iam typis evulgasti, deberes id tam clarè dicere, & promulgare tantâ cum curâ, & tam expressè edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari, qui id nesciret : sic ad minimum, primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, & quò in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua scripta, eò evidentiùs cognoscerent, te de rebus falsis gloriatum non fuisse. Totumq; hoc pacto Occidentem Orientemque, demonstrationibus personaret philosophicis Descartes : quæ votorum quidem esset meorum summa. Absit, auctoritati hominis in Philosophia quid deberi existimaremus; quem-

quemadmodum ambitiosè Muhammedanus iste Averroës Aristotelem Arabem *canonem* facit *infallibilem*, *regulamque* & *exemplar* quod *natura invenisset ad demonstrandam ultimam perfectionem humanam* ; inque *verba ejus* (quo nihil hercle stolidum magis :) unâ *jurari præcepit* : ut intervenientis jurisjurandi religione cunctos *homines non aliâ imbui Philosophiâ* necesse esset. Nequeo præterire , circa tempora b. Lutheri, inque ipso illo Reformationis seculo, cùm quisque pro fide sua philosopharetur, fundamentum fidei factum esse Aristotelem. Etenim adeo eum detorserunt Jesuitæ ac Cucullati, nostri-que Theologi adeo reformarunt, nihil quicquam in Physicis ac Metaphysicis spectando per se sed respectivè ad capita Religionis, ut vix umbra, nil nisi skeleton ejus remanserit. Abs hoc tempore apud nos cœpit Aristoteles novis linguis loqui, præjudicia crepare , de notionibus secundis differere, confusis & obscuris terminis inolescere , figmenta qualitarum & potentiarum comminisci, rerumque naturalium veritates involvere,

volvere, cumque iis miscere salutis æter-
 næ doctrinas : quod posterius novam
 Theologiam, vulgò Scholasticam, heu!
 eheu! progenuit. Quæ res sola Philoso-
 phiæ (factæ servæ, veriùs dominæ sacro-
 rum:) odium & invidiam conflavit : ut
 viri literarum gloriâ clarissimi *sectæ hu-
 jus Peripateticæ tricas pertæsi, ad eam-
 que quasi nauseantes*, Philosophiam pro-
 scribendam esse constanter docuerint.
 Lege sis *Luth. tomo I. Lat. Jenensi
 Resp. ad Dialog. Sylvestri Prieratis
 fol. 46. b. neque non tom. II. fol. 562.
 b. Audi Sadeelem in præf. de meth.
 theol. disp. tom. I. Mihi videntur
 Scholastici Doctores sophisticam illam
 meretriculam, ut honestæ matronæ, sic
 Philosophiæ nomine & pigmentis exorna-
 tam, in mediam Ecclesiam cum maximo
 ipsius Ecclesiæ damno produxisse. Et
 paulò post subsequenter pag: Sic enim
 Scholastici falsam philosophiam magno
 conatu & studio in Ecclesiam attraxe-
 runt, ut inde tanquam ex equo Trojano
 innumerabiles errores prodierint : qui
 quidem custodibus Ecclesiæ somno, desidiâ
 & inscitiâ jam pridem sepultis, Ecclesi-
 am*

am ipsam invaserunt, corruperunt, va-
starunt. Recordor aliquoties & μακρότερον
 Johannis Cocceji, qui mihi videtur
 clavem Theologiæ habuisse, quàm ægrè
 ferret terminis Papisticæ Theologiæ
 spiritualia inter se conterri. *Seria fre-*
quensque hæc ejus ad Studiosos vox
erat, terminis istis philosophicis intricari
potius quàm explicari fidem. Rogo
 nunc Censorem, ut respondeat, cum
 nitor pulcherrimus Philosophiæ esset,
 tantopere in Occidente obtenebratus,
 & Cartesius in Batavis inciperet ex cla-
 ris & distinctis principiis omnia ratioci-
 nabiliter deducere, eosque solos termi-
 nos adhibere, qui à quovis linguæ suæ
 vernaculæ gnaro intelligi possunt, *pri-*
mique homines qui ipsius methodum
 philosophandi agnoscerent Peripateti-
 cā meliorem, fuerint summi Aristote-
 lici, Mathematici, Theologi, Medici,
 quique eandem plenius exposuerint, ut
 utilitates ejus hodiè omnis terra spectet,
Numquid ætatis novissimæ hominibus in-
videndum sit, quòd crambem veterem fasti-
dientes, recentioribus istis offis jucundiùs
sapientibus delectentur? Quis renuit,
sequi

*sequi lucem conscientiae, quam Deo-dotor
novimus? Conscientiae rationis suae
nolle morem gerere, est impium. Ut
nec unquam mutanda sit sententia,
quamdiu veram nos eam esse in nobis
ope Rationis cernimus. Ita studio
veritatis, non meri favoris partium, du-
ci, ocyusque labes agnoscere, simulata-
que fuerint rationabiliter ostensae, ut
deprehendi possint, omni laude dignum
est.*

III. Datoque non concessio, fuisse
*Cartesianos qui doctrinam Cartesii non
probarent, sed quod eam probare videri
conducibile sibi putarent; neutiquam
sequitur, obsecutum non esse Cartesium
positis à se philosophandi legibus. Aut
si nolit ferre consequentiam hanc, ad-
ferat Censor casus inobedientiae Carte-
sii erga proprias leges: probetque
(quod futurum est ad Kalendas Græ-
cas:) Cartesium à tradito in exorsu du-
bitandi præcepto statim discessisse, pluri-
maque admisisse, seu dubitatione seu re-
pudiatione digna. Dicendi flumen
hæc sunt dicteria. Neque videri po-
test Cartesius, voluisse discipulos suos
de*

de ceterorum Philosophorum opinionibus dubitare, solique sibi sine dubitatione assentiri: ubi? qua in re? quin initio potius ad animum revocare, Philosophorum omnium opiniones incertas reddi dubitandi rationibus illis, quibus atheismus & Scepticismus innituntur; atque simul docere suam inventam à se methodum philosophandi, quâ possit Philosophia ad eum certitudinis gradum evehi, ut hostium nemo sit futurus, cui hiscere contra fas sit. Methodum hanc Cartesii nos suprâ adversus Censorem vindicavimus, & diximus consistere in aversione mentis ab omnibus, quæ aliquo modo dubia reddi possunt: atque unâ ostendimus, ejus solius subsidio repertam fuisse indicinam veritatis: quo constantissimo fulcro fretus Noster, eam Philosophiæ induxit constantiam, quam ab omni ævo non habuit. Huic methodo Philosophia debet, quòd veritas objectorum ejus nunc radiet luce certitudinis vel quoad absolutam necessitatem, vel quoad verisimilitudinem, vel saltem quoad possibilitatem. Neque enim omnia

Z

novimus,

novimus in gradu pari, eoque celsissimo : quod scire humanum non est, sed divinum. Nihil verò Noster jactat ceu absolute necessarium, quod dumtaxat probabile est ; nihil ceu certum, quod *incertum . quasi pro imperio dictatum & sancitum*. Nihil horum magis à Censore quam ab aliis notari potuit : id verò audacter tamen divulgare, sanè atrox Censuræ vitium est.

2. Ex superius disputatis, quæ refellere Censoris ingenium transcendit, plus satis paret, *optime perspectam* Cartesio fuisse *mentis humanæ naturam*; Censorem verò cum lequacibus mentem corpus, lucemque tenebras, dicere ; *figmentisque, quibus nihil solidi subest*, omnia colorare & incrustare, ut citius *ex motu nubium cursus cæli astrorumque metiri*, quam inde unicam *questionem Philosophiæ* solve homo frugi posset. Quid boni Cartesius, ope principiorum Philosophiæ suæ, in Mechanicis, Phycis, Anatomicis, Medicationibus morborum, aliisque ad Theologiam spectantibus *questionibus difficillimis*, brevi tempore præstiterit, ovo recens exclusum oportet

oportet esse, qui nesciat. Utiliter accipio, quod heic Censor dicit, scil. *frustrā eum aspirare ad cognitionem veritatis, qui normā veritatis infallibiliter cognoscendæ careat.* Atqui coëant Aristotelici & Scholastici omnes in unum, normam istiusmodi aliam nullam præter EVIDENTIAM MENTIS, demonstrabunt: imò nullam demonstrabunt ex suis principiis, cū EVIDENTIAM ESSE CRITERIUM VERITATIS UNICE PENDeat. A METHODO SEPOSITIONIS. PRÆJUDICIORUM, quam methodum illi procul habent. Vestra nunc componite pallia, veteres consulite, nunc tempus est, Musas, & tuemini vos, si viri estis, rerum, haudquaquam calumniarum, momenti, Acartesiani! Cartesius virum egit fortissimum in inquisitione Criterii, & in demonstranda existentia Dei: indeque scientiæ titulo gaudere fecit Philosophiam, quæ temeraria opinio erat. Universam Philosophiam olim hæc labes pervagabatur, ut si pedantissimum fuisse dixeris, non valde alieno eam nomine signaveris.

3. *Minimè verò probare possum,*
 quòd Cenfor causas, ex quibus res ori-
 ri debuisse, ad placitum Dei volentis
 eas successivè fieri, intelligimus, distin-
 guat ab iis, unde res necessario ortæ sunt.
 Cont. N. 1. cap. 6. Numquid aliam
 causam habere potest effectus, quàm de-
 buit habere? Numquid alium effectum
 habere potest causa merè corporea ac
 necessaria, quàm qui, positis omnibus
 ad agendum requisitis, inde necessario
 fluit? *Nihil quippe in natura fit indif-*
ferenter aut merè contingenter: sed
quotiescunque concurrunt causæ omnes
ad efficiendum aliquid necessariae, non
potest id non effici, ad quod necessario
determinari illæ intelliguntur. Quicunq;
igitur effectus ex causis aliquibus oriri
debet, ex iis necessario oritur, quoties
effectus aliquis oriundus est; Et ex
quibus non debet oriri, ex iis quoque
necessarium non est oriri. Unusquisque,
 autem effectus cùm iis se habeat modis
 pernecessariò, quibus nos debere,
 quemcunque fieri clarè intelligimus, se-
 quitur indisputabiliter, cujusvis rei ef-
 fectæ notitiam pendere à cognitione
 necessa-

necessarii ortus : quod sufficit ad to-
 tius Physicæ Cartesianæ salvationem.
 Et, licet per absolutam Dei potentiam,
 à qua argumentari nemini fas est, res
 fortè causam habere possit *diversam*
ab ea, cujus actionibus rem fieri debe-
 re percipimus, quamdiu nos causam
 illam non videmus, eam pro falsa ha-
 bemus ; atque scire nos rem deside-
 rantes, mentem non decet avertere,
 à cognitione modorum agendi, qui-
 bus rem fieri oportere clare distincteq;
 intelligimus. Si daretur causa alia, cu-
 jus actionibus *idemmet intrinsecè* effe-
 ctus produci posset, certè actiones de-
 berent assimilari tandem actionibus
 causæ illius, à qua novimus rem oport-
 ere incipere : cùm nulla res aliter se
 habere possit, quàm debet fieri ; cau-
 sæque illius, à qua rem novimus oport-
 ere incipere, actionibus rem fieri de-
 bere jam intelligimus. Itaque consi-
 deratio hæc, *rem fortè geminas causas*
habere posse, & incertum à qua sit, me-
 thodo philosophandi à priori obest ni-
 hil. Sufficit unam causam nos scire,
 cujus virtute res fieri necessario debe-

ant; alteriusque causæ virtutem oportet illi tandem assimilari, si *idem planè* effectus fieri inde quoque debeat. Nam si ambæ causæ diversis agerent modis, NB. *internâ constructione suâ* diversi etiam ac dissimiles effectus subsequerentur; quòd res talis sit intus, qualis est ortu, Non nego, res *exteriori specie effectibusque* dumtaxat, non interiori tamen constitutione & structurâ, similes, à diversis causis dissimiliter operantibus proficisci posse. Verùm hoc adversus principia mundi frustra Cartesio ac nobis objicitur: quoniam nos intelligimus, ipsas corporum mundi *universaliorum* naturas, ad placitum Dei volentis eas gigni, debuisse ex illis gigni sic & sic; consequenter sic & sic illas sese habere. Neque diffiteor, de multis *particularioribus* rebus corporeis nondum vidisse Cartesium ortum necessarium, sed subinde dumtaxat verisimilem, aut etiam aliquando merè tantùm possibilem: quò spectat §. 204. *Principp. IV.* Præstat verò aliquid de rebus quam nihil scire. Omnia scire secundum absolutam necessitatem, solius

lius Dei esse, suprà, ni fallor, jam monuimus. Itaque cùm corpora mundi physicè universalia ab ortu, quem habere necessario debuerunt, humanus intellectus cognoscit, omnem aliam causam, à qua mundum quoque inchoari potuisse pars altera temerè opponit, meritò *pro falsa* habet. *hanc unicam* necessariam, quam Deus nobis noscendam dedit, *pro vera*. Hinc *estimare* licèt præstantiam *Physicæ Cartesianæ*, quot parasangis transcendat *Physicas* aliorum. Etenim cognitis principiis, ex quibus mundus nasci debuit, sequitur *mundum natum fuisse ex illis*, si Deus *nasci eum* voluisset, consequenter quoad universaliores multasque etiam speciales partes suas, quibus constat, nobis eum cognosci sicuti est. Atque licèt *non diffiteatur* Descartes, *ex causis planè diversis mundum nasci potuisse*, per omnipotentiam Dei absolutam, nuspiam tamen alias mundi causas naturales se vidisse fatetur, (vel quis è Scholasticis aut Peripateticis alias dari posse probabit:) *quibus per leges naturæ ex chao totum illud mundi textum*

deduci possit, præter eas quas ipse nos perspicuè docuit. Ergo hic *plures causas* non agnoscere, imò *plures causas* jam nunc *falsas esse*, fateri tenemur. Neq; aliter intelligimus, quàm, si darentur causæ plures ab his, quas novimus, distinctæ, modos ipsarum agendi assimilatum iri, in producendo mundo planè eodem. Idque haud obscurè colligitur ex §. 47. Diss. d. meth. verbis: *Certum est & vulgò inter Theologos receptum, eandem esse actionem quâ mundum nunc conservat, cum eâ quâ olim creavit: ita ut, etiamsi nullam ei aliam quam chaos formam ab initio dedisset, dummodo post naturæ leges constitutas, ipsi concursum suum ad agendum, ut solet, commodaret, sine ulla in creationis miraculum injuriâ credi possit, eo solo res omnes purè materiales, cum tempore quales nunc esse videmus, effici potuisse.* Unde ponamus, quod quidem neutrà manu largimur, esse varia mundi principia, Deo accommodante iis concursum, noster ut inde mundus sit nasciturus, tandem eosdem habitura esse modos agendi intelligimus, quòd (velut

jam

jam dictum est:) quævis res sese habeat congruenter ortui suo. Idque Cartesium dicunt olim se suscepisse explicandum. Absit verò ineptum hominem & ridiculum enunciemus eum, qui sedens ad Lutetiae portam profiteatur se dicturum, unde viatores omnes istuc adventantes sint profecti, & hunc Lugduno, illum Divione dicat esse profectum; quia hic Lugduno, ille Divione profiscisci potuit & necessario debuit. Sed, uti ex aliis causis an mundus hic noster nasci potuerit, non novimus, ita ex iisdem causis, quas retexit Cartesius, nasci mundum & potuisse & debuisse ab hoc nostro planè non diversum, plus satis nos scire patet è superioribus. Mundusque ipse totus testimonium perhibet omnis illius & veri & commodi, quod lapsu paucorum annorum ex divino hoc invento Cartesii jam profluxit. Ut certum sit & utile ovum mundi. Imò laudabile profecto est, innumerabilem effectuum varietatem ex paucis principiis, iisque valde simplicibus deducere: quod à nemine præstitum, neque ab Aristotele, neque ab

Epicuro, sed à solo Descartes. Aristotelis principia sunt nimis generalia, obscura, verbo non-entia à parte rerum; & Epicuri principia hic sunt irrationalia & impossibilia. At invictè ostensum, non potuisse ad placitum Dei volentis mundum gigni, ex aliis principis mundi exordium duci, quàm quæ solus primùm observavit Cartesius. Fatemur quidem, omnia quæ fuere, sunt, erunt, imò quæ possunt esse in mundo, posse ex Cartesii principiis deduci; idq; naturæ principiorum mundi convenit; attamen quæ ceu actu verè existere inde consequuntur, necessariam cum iis habent connexitatem. Frustra Censor Cartesii principia vocat *feracissimam segetem ad quidvis comminiscendum*: ut Cartesio tam facile fuerit imaginarium quemcunque mundum inde procudere quàm huncce nostrum. Utiliter acceptamus, tandem assentiri Censorem quòd *mundus hic noster ex principiis Cartesii consequatur*. Haud tamen distinguit bene inter ea quæ nos in principiis mundi videmus simpliciter, sine omni phœnomenorum indigentia, &

& quæ in principiis non videmus nisi præviâ phœnomenorum perlustratione. Prioris generis est cœlorum, inque eorum centrīs hærentium siderum lucidorum multitudo indefinita : Posterioris generis sunt Planetæ & Cometæ, quæque eosdem circumjacent, aut eorum partem faciunt. Deinde non distinguit bene inter ea, quæ secundum absolutam necessitatem ex principiis mundi deducuntur, & quæ nonnisi secundum verisimilitudinem magnam vel possibilitatem inde subsequuntur. Nam omnia scire divinitatis potius quàm humanitatis esse, inaudivimus. Quicumque eatenus spectaverit causas generationis mundi, nunquam inde *figmenta eliciet imaginaria*, sed, per naturalem exigentiam principiorum generationis mundi existentis, *certos & definitos effectus*, quibus Universitatem rerum mundanarum Deus constare reapse voluit. Inspicienti itaque Censori Historiam naturæ phœnomenorum, manifestum est *circa planetas* nullos alios, quàm circa Saturnum, Jovem & Terram *Annulos*, rectius *Vortices*,
jure

jure ex principiis Cartesii eum archite-
ctari posse. Usque adeo cernimus ad
 perficiendam Physicam valere phœno-
 mena, ut nisi hac in re Prodomos
 habuissemus *Hugenium*, *Scheinerum*,
Galilæum, *Verulamium*, & reliquos,
 vix secundum Cartesium reperta prin-
 cipia exercerentur. O *egregium*
Philosophum, qui ignorat principia or-
 tûs mundi esse principia omnium re-
 rum, quæ in mundo fuerunt, sunt, &
 erunt, imò esse possunt; indeq; citra intu-
 itum phœnomenorum, *unicè intellectu*
dantium occasionem tam vasta ac fœcun-
da principia determinandi, philosopha-
 ri vult! O *egregium philosophum*, qui
 in rebus naturalibus, experientiâ irrefu-
 tabili teste, asylum ignorantia ample-
 xatur, veterumque imperceptibilia fig-
 menta loco principiorum, quæ hacten-
 us nemo dilucidavit, præsupponens,
 illam coelitus delapsam unicam & invi-
 ctam methodum realiter philosophandi,
 (quâ velut in æthere suspensio sole to-
 tus mundi fornix, ringente invidia, il-
 lustratur:) temere confert cum *licentia*
figmentorum: nihilque ei aliud quàm
 elegan-

elegantiores Rhetorum flosculos, quòd argumentari deberet juxta artem, *audacter* reponit!

4. Præterea Philosophiam Cartesii censer officere decretis Christianæ Religionis ; etsi magnum præ se ferat studium pietatis : quòd Cartesius opinionum suarum veritatem ausus sit componere cum veritate dogmatum Fidei , & utramq; assevera-verit necessario inter se convenire ; tamque certa esse atque perspicua quæ in Philosophia à se disputata sunt, ut Theologiæ contraria esse non possint, nisi Theologia rationis lumini repugnet : cumque veritas veritati non possit esse adversaria, impius sit quisquis vereatur ne Philosophiæ suæ dogmata à dogmatibus Fidei dissentiant. Nemo videt non opus hîc esse inficiatione consequentiæ. Numquid alienum dixeris à Religione , Deum docere ὁμολογησέντων, ut nihil fuerit loquutus de fide in Prophetis & Evangelistis, quod sibi de rebus naturalibus loquenti in nobis sit contrarium ! Veritas rationis æquè pendet à Deo, ac veritas fidei : neque minùs una quàm altera nobis inno-

scit lumine divino. Tenebricosi cetera gentiles DEUM cognoverunt PATREM. LUMINIS. ET. SAPIENTIAE. miror Centorem id fugere. Duo dari lumina, unum gratiae vel fidei, & alterum naturae vel rationis, quis negat? Utrumque lumen se divinum esse testatur, ut unum altero neque verius neque certius idpropter sit: quod ambo profecta sint ab eodem autore summe veraci. *Ratiocinia humana recta eandem generant certitudinem*, (verba sunt Wittichii §. 134. Theol. Pacif.) *sive fundentur in ratione, sive in Scripturis; sed si perperam procedunt, ut solet passim fieri ab iis, qui male judicant, nullam planè habent certitudinem.* Quid inde sequitur aliud, quælo Censorem, quàm quod Philosophia, in quantum rationis scientia est, nequeat repugnare Theologiae, prout fidei ex scripturis cognitio est, ac versâ vice? Incassum itaque *veremur*, ne rationabiliter philosophando *dissentiamus à Fidei dogmatis*, aut rectè theologizando adversemur rationi. Implicat fieri hoc posse: quod *par sit fidei ac rationis certitudo.* Audi
citatum

citatum Wittichium ibid. Duplex est
 certitudo : alia quæ nititur evidenti de-
 monstratione, aliâ quæ nititur clarâ re-
 velatione : utraque æquè magna est
 IN. SUO. GENERE. nec una cer-
 titudo major debet appellari, quàm alte-
 ra : hoc tamen habet Philosophia, quòd
 nitatur rei evidentiâ, quodque nihil in
 ea teneamur admittere, nisi quòd eviden-
 ter fuerit perceptum ; sed in Theologia
 admittenda sunt omnia, de quibus clarè
 constiterit quòd sint revelata à DEO,
 etsi non possimus evidentiâ rei percipe-
 re ; quia sæpe talia sunt, ut per lumen
 rationis non possint cognosci. Quod si
 finem spectemus Theologiæ, qui, teste
 ad Timotheum Apostolo, est, ut sapi-
 entes nos reddat ad salutem per fidem in
 Jesum Christum obtinendam, fateor lon-
 gè celsioris dignationis esse supra sci-
 entias solius Rationis ministerio adin-
 ventas. Ac quamvis æquè impium sit
 Rationi intercedere ac Fidei, haud ta-
 men utriusque hujus luminis decreta,
 inter se confundere, & una ad altera
 exigere decebit ; cùm unumquodque
 lumen sit mensura proportionata suo
 mensu-

mensurato. Ultra viginti annos publi-
 cè privatinquē docui, abuti plebitatem
 æquē *Scripturis*, quoties evidentiis philo-
 sophicis eas objicit, ac *Ratione*, quoties ad
 eam expendit mysteria : quanquam
 Rationis usum organicum, speciatim
 Philosophiæ Cartesianæ indicendas uti-
 litates, in Theologia, prouti pacificè
 eruditorum orbi monstravit nostra
 ætate Cl. Wittichius, nos minimè nege-
 mus. Thrasonitimum sapiunt, Cartesi-
 um *tam perversè ratiocinari, tam ineptè*
se amare, tam arroganter de rationis suæ
figmentis, (quæ nulla sunt:) tam demissè
contrà de Fidei decretis sentire, ut idcir-
co, quòd opiniones suas certas esse putet,
inde sine dubio colligat, Fidei non repu-
gnare. Potius colligit sententias suas
Fidei non repugnare, quòd sciat Ratio-
 ni non repugnare : cùm Fidei æquē
 ac Rationis autori Deo repugnet, Fi-
 dem & Rationem esse repugnantia.
 Igitur *falsum esse tam quod Rationi*
quàm quod Fidei adveriatur, nullumq;
incredibile rationale esse, & nullum
irrationalè esse credibile, colligere de-
buit. Nihilque, ne unicum doctrina-
 rum

rum Fidei salutaris comma , produci potest , quod *Rationi adversetur* , vel *Cartesius adversari Rationi* uspiam docuerit. Malevolorum commenta hæc sunt , quæ fidem nullam merentur. *Contradictoria per absolutam potentiam Dei*, cujus quidem naturæ repugnare nobis non videntur, *fieri posse* , (quô videtur Censor hîc loci respicere :) neq; affirmare neq; negare se posse, dixisse Cartesium, suprà conspeximus; cùm prius foret temeritatis & posterius arrogantiae. At ubi in contrarium fides est ? Nec uspiam dicit Cartesius, *Deum ea facere posse, quæ fieri non possunt* , vel *quæ rationi adversantur* : nimirum, *ut bis bina non sint quatuor* , & *ut tres anguli unius trianguli non sint æquales duobus rectis*. Ubi hæc tradat, Censorem quæso, locorum ? Cumq; fides doceat mundum esse à Deo ex nihilo conditum , verum esse liquet è lumine fidei , ex nihilo aliquid fieri posse : neque id pugnat cum *Ratione* , quæ evidenter demonstrat Entis summè perfecti proprium esse jus vocandi ἐκ μὴ ὄντων πρὸς ὄντα ; ut, quicquid Deus vult esse quod non

est, ex nihili latibulis ad actum essendi statim profiliat. Ecce quàm abeat in fumum nunc ille Censoris inaniter heic scriptitandi pruritus, vix intelligentiam habens! *Verè* igitur *piéque*, ac juxta Cartesium, *dici potest, mysteria Fidei superare captum humanæ mentis*: ut modum non intelligamus, quo fit, quod credimus verum esse: absit mysteria dicamus *rationi repugnare*. Idemque Ecclesiæ primitivæ *Patres Ambrosium & Augustinum* existimasse, rectè fuit censum. Locus ille apud Lucam, *Apud Deum non erit ullum verbum, quod fieri non possit*; Dei magis veracitatem, vel efficaciam promissionum ejus, quàm omnipotentiam absolutissimam, argumento totius contextus, designat. Sed capitis octavi decimi ejusdem Evangelistæ dicto, *Quæ fieri non possunt apud homines, fieri possunt apud Deum*; tam ordinatæ, ejusque vel ordinariæ vel extraordinariæ, quàm absolutæ potentiaæ divinæ mentionem injici constat: etiamsi verba præcedentis versic. *Facilius camelum per foramen acûs intrare*, malis de transitu bestiaæ prægrandis

prægrandis & scabiosæ, quàm nautici
 funis exponere : Quia nostrum non
 erit distinguere, ubi Scriptura (quæ in
 omni emphasi suâ semper venit intelli-
 genda:) non distinguit. Petis. *Num-
 quid potentia Dei absoluta* (omnipo-
 tentiam Dei spectando antecederet ad
 ordinationes:) *pertineat quoque ad eas res,
 quæ secum ipse & cum ratione pugnant?*
 Præstat ignorantiam hîc profiteri can-
 didè, quàm categoricè quid affirman-
 do negandove, se se prostituere, per ea
 quæ superius deducta sunt. Judicio-
 rum, affirmationis putà & negationis,
 fundamentum est notitia : quâ defici-
 ente, necessaria est eorum suspensio, ad
 evitandum periculum erroris. Initia-
 lia Med. VI. Cartesii, *Nihil unquam à
 Deo fieri non posse judicavi, nisi propter
 hoc quod illud à me distinctè percipi re-
 pugnat* : unice nituntur indubitata
 veracitate Dei. Cùm enim Deus sit
 verax, sequitur mentem humanam per
 naturam suam non posse intelligere res
 aliter quàm se habent : Ergo quicquid
 nos intelligimus repugnare ideis rerum,
 statuendum est falsum, vel non-conveni-

ens rebus. Absolutè falsum vocamus, quod, quia naturæ Dei cernimus repugnare, tam falsum novimus, ut nullo unquam respectu verum dici possit: ac falsi secundùm quid nomine veniunt omnia, quæ repugnare ideis rerum animadvertimus: neque tenemur ea unquam pro veris agnoscere, quamdiu hæc universitas & nostræ mentes cum ea perdurant. Absolutam tamen falsitatem iis adscribere prohibemur, quòd hætenus ignoremus an fieri possint absolutâ Dei vi. *En certam & inconcussum normam veritatis Philosophicæ, scil. Mentis nostræ evidentiam: cui ne unicum Fidei Christianæ articulum repugnare cernimus! Videt Censor, quàm bellè Cartesiana omnia, modò accipiantur ad mentem Cartesii, consentiant.* Adtribuit Philosophus *veritati axiomatum & essentialium* generis scil. & ordinis creati, immutabilitatem *hypotheticam*, quòd nesciat mutari eam posse ex omnipotentia Numinis absoluta: id verò nondum est, quod minùs providè Censor censeret, ex Dei arbitrio pendere mutabilitatem (de quâ nihil nobis constat:) *veritatis axiomatum*

tum & essentiarum. Ecce radicem calumniarum, scil. Cartesium docere Deum efficere posse, totum non esse majus parte sua, bis bina non esse quatuor &c! Potius hæc pro falsis agnovit, & contrarium verius statuit Cartesius: nec, nisi adversus propriam philosophandi methodum, talia docere potuit; quod non viderit quicquam eorum. Neq; latum unguem recedit ab octava Sessione Synodi vestræ Lateran: quod doceat fieri non posse, *Rationem aliquid asserere Fidei contrarium.* Non tuemur Cartesium, si quid doceat minus Philosophicum, scil. *pugnans cum fide!* Neque hoc philosophari, sed profectò calumniari est, qui philosophando Fidei præjudicat. Imò, cum de intima essentia Rationis ab omnibus putetur VERITAS esse, (quod Ratio sit rivulus divinæ veracitatis:) non potest falsum esse, quod Ratio probat, sed necessario verum; consequenter ex hoc principio, VERUM. VERO. CONSONARE. quicquid ratio probat, *fidei contrarium esse non posse.* Quisque è tyronibus rationi suæ morigeratus novit, philosophicè non magis quàm theologicè verum esse,

esse, *Ex nihilo nihil* gigni, vel naturaliter fieri: & *Ex nihilo aliquid* creari, vel immediate à Deo fieri. Neutrum fidei repugnat: quòd veritas una alteram non tollat. Subordinata sunt Fides & Ratio, non Contraria. Hactenus universam Philosophiam approbat Theologia, & universam Theologiam approbat Philosophia; quatenus altera alteram non improbat. Mirum hæc tralatitia Censorem latuisse. Deinde nobis minimè latet, egisse, prò dolor! in terris passim luxuriantia ingenia, quibus verbum Domini (absit blasphemia dicto!) mera fictio fuerit. Sed obviam iis contrà iverunt præprijis Cartesiani, qui *Fidei Christianæ decreta* infallibilia quidem, sed superare, non evertere, *Rationem* fusè demonstraverunt: atque ex hoc capite *animum æquè Fidei* (statuendo res fidei esse credendas, licèt Rationi sint inevidentes:) ac ipsimet rerum *Evidentiæ* submittendum esse sanciverunt. Nullius autem recordor à Cartesio discipuli, qui tam validis argumentis oppugnari posse *Fidei Christianæ decreta, & Trinitatis*

tatis præcipuè mysterium, tam impiè
autumaverit, ut *salvâ ratione solvi non*
possint; *Liberosque sacros, non hujus*
temporis Theologis, sed Judæis fuisse
scriptos. Producantur in medium no-
mina Cartesianorum horum! Quod
attinet *Hinricum Regium*, cui adden-
dus iste recutitus & maledictus Spino-
za, prodiverunt illi quidem ex nobis,
sed nunquam fuerunt ex nobis. Ipse
Cartesius Notis in Programma editum
a.1647. in Belgio, Regii errores detexit;
inque Præfatione Principiorum Philo-
sophiæ suæ, libros ejusdem prorsus re-
pudiat. Spinozam verò quis nescit,
per Cartesianos, Wittichium nomina-
tim (in quo viro Pietas & Eruditio
certabant:) totum enervatum, inque
pudorem datum toti mundo. Eos ve-
rò cenleo *congerrones* deslendos, qui
per vitia abutentium artibus, ipsas in-
nocuas artes Magistratibus vulgique
auribus suspectas reddere non erube-
scunt. Cumque nihil ad nos, quæ
extra nos alii errarunt, consultò extra-
vagantibus abstineo Fanaticorum illo-
rum ludibriis. Dictu autem tam pa-

radoxum non est, lædi dignitatem Fi-
 dei, si confirmandis ejus decretis, quæ ar-
 gumentis naturalibus demonstrari non
 possunt, probabilia & humana adferan-
 tur. Etenim decretorum nomine quæ
 argumentis naturalibus demonstrari non
 possunt, veniunt Mysteria Fidei: ad
 quæ quia Ratio cœcutit, unicè eorum
 cognitio haurienda est è sacratissimo
 Fidei Codice. Neque quoad ejus fieri
 potest, aliis, quàm solius divinæ autori-
 tatis terminis tradi eadem oportet: si-
 quidem illi soli auctoritatem habent
 plusquam Magistralem in Ecclesia Chri-
 sti. Deinde per *argumenta naturalia*
 intelligit, quæ ex ipsa rerum natura de-
 promuntur; cetera externa & inarti-
 ficialia vocat *probabilia & humana*.
 Horum nonnulla sunt noxia, & lædunt,
 cetera innoxia quidem, sed ad probandū
 aut confirmandum supervacanea. Aspe-
 rior Censura est, Cartesium ea quæ ab ipso
 allata sunt ad probandam existentiam Dei,
 & distinctionem corporis & animæ, pro
 demonstrationibus naturalibus haberi
 velle, cetera aspernari. Quasi hæc ipsi-
 us argumenta, quæ naturalia appellat,
 aliis

aliis Philosophiæ suæ capitibus & articulis minùs quadrarent ; sed in his mera regnaret *incertitudo* aut *manifesta falsitas*, quæ sæpe *humanis argumentis*, subinde *probabilibus*, incrustatur. Probe-
tur illa *voluntas* Cartesii ! *Rationis suffragatio* nunquam *noxia* est Fidei mysteriis : quanquam iisdem incommo-
det ex natura mysteriorum humana argumentatio. Næ præstat serviliter credere mysteriis, quàm dominicè ea scire. Prætereo controversiam, quæ, Cartesianâ Philosophiâ planè invitâ, surrexit his annis in Belgio, circa *Mysterium sacratissimum Trinitatis*, quoad generationem Filii Dei. Optarem abstinere-
tur curiositate suâ suspectis quæstioni-
bus, & prolixius tractarentur facientia, ad amplificationem regni Dei. Ado-
randa Dei Trinunitas tam mysteriosa, est, ut ei *noxie sint similitudines*, *noxie comparationes*, *noxie rationes* extra Scri-
pturas excogitatæ *ad removenda impe-*
dimenta, quæ movet abusus ingenii hu-
mani. Elegantissimè Hipponensium præsul Augustinus, *Si hujus rei*, inquit, *dari posset exemplum*, non foret ineffabile

Sacramentum. Manendum in spiritua-
libus , ac eorum mens ostendenda est
indefessè. Nil tamen vetat *Theologo-
rum Scholas, & suggesta concionatorum
circumsonare moti-vis credibilitatis, qui-
bus & Patrum libri referti sunt.* Nam
distinguenda sunt exteriora motiva,
utrum obsint an non. Quæ non obsint,
licet Fidei probandæ confirmandæ nil
quicquam adminiculentur , & hucusq;
sint superflua; affectus tamen animorum
cient, qui velut stimuli & calcaria sunt in
assensu & dissensu. Fidei ornamentum vix
inferunt : magis deformant Fidem, quæ
non specietenus sed in veritate spiritus
pulchra dici amat. Instar venustissimæ
& amabilissimæ Virginis Fides est , cu-
jus genas virentes purpurissum dedeco-
rat. Nunc sequitur paragraphe fugi-
tiva ex Epist. 105. tom. 2. Epistolar. Car-
tes. de illo præcepto Christi, quo jubemur
beneficiis malefacta rependere. Carte-
sius ad Mersennum in hunc scribit mo-
dum §. 9. d. Epist. Quantum verò ad id
quod rogas , nimirum quomodo Christia-
næ virtutes cum naturalibus concilien-
tur, aliud dicere nequeo, nisi quòd quemad-
modum

*modum baculus curvus ut corrigatur, non solum in directum extenditur, sed etiam in contrariam partem flectitur; ita quia natura nostra ad ultionem nimium propendet, jubet Deus non solum ut inimicis nostris ignoscamus, sed etiam ut illos beneficiis prosequamur, & sic de ceteris. Liquet ex contextu, voluisse Cartesium ostendere usum virtutum circa affectus: quorum curvitates, exaudi à recto rationis tramite aberrantes æquè excessus ac defectus, corrigi existimat, flectendo eos in partem contrariam, donec regulentur ad rectitudinem rationis. Sic æquanimi-
 tatis officium est naturam hominis in vindictam pronam trahere in partem contrariam, donec Rationi æquanimi-
 tatem præcipienti adæquetur: quem-
 admodum incurvum bacillum si quis velit corrigere, in oppositam partem contorquet. Nullatenus causam obediendi præcepto Christi moventem, ut pensamus bonitate malum, indicare proposuit autor epistolæ. Motivum obedientiæ erga leges, vel causa nos movens ad exercitium virtutis, non est per se & propter se expetenda bonitas & beneficentia in maleficos*

lesicos & inimicos, sed solus Deus, vel Dei gloria: quemadmodum Academi- as & Scholas præ ceteris ex Rationis penu decuit Geulingius, congruenter i. Cor. 10: 31. Sive editis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Matth. 5: 48. Estote perfecti, ut Pater vester qui est in cœlis, perfectus est. Luc. 6: 36. Estote misericordes, prout & Pater vester misericors est. Confer sis tr. nostrum de Ment. Immort. N. 108. & 109. Loca Scripturæ ex Matth. d. c. 5: 45. item ex Luc. d. c. 6: 35. non illum operantis, sed operis dumtaxat, finem complectuntur. Pergit rhetoricari Censor more suo, cum tanta machinatione figurarum Philosophiam Cartesii mox impietatis mox heterodoxias circa articulum de peccato & gratia divina accusantium, ut, qui de ingenio Censoris hyperbolico nihil novit, auderet credere manifestam & exitialem sinceræ Religionis corruptelam Philosophiam nostram esse: planè immemor, non evasisse se ἀνυπεύθυνον, sed aliquando teneri, ringente Purgatorio, ad reddendum rationes omnis mali verbi.

verbi. *Parkerum erudito opere acutè
& subtiliter oppugnasse Cartesium ve-
tantem inquiri in fines molitionis rerum
Physicarum, ex traditionibus hisce
Censoris neutiquam paret. Videtur ipsi
excidisse edictum hoc Aristotelis: Quod
finis est in Moralibus, hoc efficiens in
Physicis.* Actiones humanæ eo ipso,
quòd animi præviam consultationem &
electionem necessariò supponant, nun-
quam intelliguntur, nisi finis earum di-
gnoscat, propter quem electæ & su-
ceptæ sint. Hoc sensu *Finis* dicitur
specificare actiones : ejusque confide-
ratio in disciplinis actionum humana-
rum, putà in Ethicis & Oeconomicis &
Politicis, nostrique Juris Cæsarei Arte,
augustissima, omnem ferè paginam ab-
solvit. Sed quæso Censorem, quid
compendii ex finibus putet redundare,
in Physicam, *Scientiam* illam ex judicio
Digbæi *Corpuscularem*, quòd nil nisi cor-
pora contempletur. Fines sunt vel
productionis, vel operationis aut, juxta
Censorem heic, *molitionis*. Quare in par-
ticulari corpora producta sint, divinæ
mentis reservatum est : quod cùm ci-

tra Revelationem specialem mentes
humanas fugiat, *vetat inquiri Cartesius*.
Ac posito, non equidem concessio, fines
productionis rerum corporcarum in
sacris Pandectis omnes reiectos esse,
Philosophus tamen quâ talis ex Scriptu-
ris divinitus inspiratis pro via invenien-
da, quæ nos ducit ad vitam æternam,
philosophari (id remonstrante fusiùs
Wittichio toties dilaudato illo viro in
Theol. Pacif. & Cons. Ver.) prohibe-
tur: tantò magis, quòd ex cognitione
finium productionis, respectum invol-
vente extrinsecum, corporum interior
structura, quam Physicus speculativè
solùm quærit, nequaquam pendeat.
Fines quod expedit operationis, non
quadrant in corpora: quia res sunt omnis
intelligentiæ expertes. Dixeris ea,
propter finem operari, à quibus nihil
intendi, aut præcognosci potest? Co-
gnoscentium dumtaxat est finis; &
ubi nulla mens, ibi nullus finis. Igitur
fileant Fines in Physicis, & eorum lo-
co audiantur Causæ efficientes, scil.
quibus modis (quos Cartesius *Leges na-*
turæ vocet:) *res factæ sint, aut fieri ad*
placitum

placitum Dei potuerint ac debuerint:
 cum exinde corporum mundi aspecta-
 bilis scientiam expectandam unicè esse,
 superius disputatum sit. Ecce *machina-*
lis Philosophiæ fundamenta nulli un-
 quam sive *Parkero* sive *Censori* pro-
 tternenda ! Hoc ipso quòd *Cartesius*
finibus abstineat, & eorum loco *cau-*
sas efficientes unicè indaget, *multarum*
rerum omnimodam sibi acquirit certi-
 tudinem. Quod cum in *Physica* præ
Scholasticis & *Aristotelicis* necessariò
faciendum esse sciverint *Cartesii* pedisse-
 qui, eò tandem progressi sunt, ut cum
 universalioribus cetera corpora per-
 multa *ad leges naturæ*, citra divinæ
gratiæ concursus præjudicium, *revoca-*
verint. Meritò sanè *Porphyrium* ca-
stigavit Jamblichus ille, quem *Pro-*
clus *divinum ducemq;* suum appellat,
 quòd omnia *Ægyptiorum* placita invitâ
Physicâ, *ad naturæ leges*, haud si-
 ne injuria NUMINIS & contra præce-
 ptiones *Prudentiæ Civilis*, ceu propri-
 am normam suam, *exigere*; cum sub-
 timiores sint *causæ*, pluraque principia
rerum, quàm *naturalia*; sintque in *Poli-*
ticis potissimum attendendi *Fines* *mo-*
litionum.

litionum. Hos verò in *Phyficis* *inquiri* rectè *vetare Cartesium*, jam perspeximus. Etenim *Physica* rerum dumtaxat veritatem intendit, quid in se res sint, vel quomodo sese habeant: quò sanè cognitio finium nihil facit. Qui arborem (ut verfer in exemplo *Censoris*;) considerat secundùm modos, quibus facta est fierivè debuit, *physicè* arborem considerat & absolutè eam intelligit secundùm se: Sed qui arborem considerat, ut fabricandam, quatenus ex ea quid faciendum est, non considerat arborem *physicè* & secundùm naturæ suæ veritatem absolutam, sed respectivè & utiliter ad opus, quod juxta leges artis mechanicæ inde à materiariis extruendum est. Et fatetur mecum omnis plebitas, eo in casu, quo quid ex materia fabricandum venit, ad ipsam fabricationem necessarium esse, scire quos materiaturum habiturum sit usus, vel quos fines habeat is, qui materiam porrigit fabricandam. Ast *Cartesius* nihil de novo ædificare, sed ædes mundi à Deo structas noscere in *Phyficis* contendit: quemadmodum solent

libri

libri Physicorum teri. Ergo qui arbo-
rem humi afflictam videt, hoc ipso quòd
sciat à materiario cæsam fuisse ad constru-
endam domum, haud linci vel currui
compingendo destinata, non conjiciet
arboris interiorem naturam, sed
quòd arbor sit futura domus materia:
ideo conjicit, quas in partes deinceps
arbor secanda sit, quæ ipsi tribuenda,
figura, quæ politio, quibus instrumentis:
ita qui scit, mundum à Deo ante annos
aliquot, ad gloriam ipsius, ex nihilo
esse conditum; universum ab eo, & sin-
gulas illius partes regi; desitutum ali-
quando; hominemque in eo positum hac
fine, ut Deum agnoscat, amet, & tam
eximii operis admiratione excitatus, to-
tum se ad ejus cultum convertat; hoc
ipso non cognoscer, quibus modis in-
tus sese habeant sidera, planetæ, come-
tæ, ignis, aër, meteora, aquæ, metalla,
mineralia, plantæ, bruta, nostra corpora
&c. quam scientiam Physicorum syste-
mata promittunt. Tacco nec scire ta-
lem fines particulares productionis re-
rum physicarum. Gloria divini no-
minis (cujus Censor meminir :) finis

productionis omnium rerum & pars pietatis est : Ipsarum rerum productarum intuitu finis operis est, ac intelligentium, quas inter non tam Physica, quàm Physicus, finis operationis : uti vides in Ethica Geulingi. Itaque versus Pauli *Rom. I: 21.* ad rem nihil : minúsque à Proclo dictum, *Qui ignorat causam finalem, eum ignorare omnem causam.* Distingue genus rerum in Physicis, quò spectat Finibus seclusis Causa efficiens, ab actionum humanarum, quas Fines specificant, in Philosophia Practica tractandarum genere. Plato Anaxagoram reprehendebat, quòd causas naturales, *necessitatem earum causarum* (verba sunt Plutarchi de oracul. defect.) *quæ corporibus naturalibus accidunt*, unice contemplatus, *finalem & efficientem causam*, scil. DE-um (à quo, ad quem & propter quem omnia : *Principium Jupiter, medium Jovis, omnia ab ipso:*) *omitteret.* Platonis tempestatibus civilis prudentiæ præcepta magis excolebantur, quæ jubent Deo principium æquè ac finem rerum omnium, quæ geruntur, adscribendum

Tendum esse: ceteroqui civitatibus &
 familiis earum non bene consuleretur.
 At licet Physicus æquè sciat omnium
 rerum *Primum* Principium & *Ultimum*
 Finem solum Deum esse, haud tamen
aliis quàm naturalibus causis efficien-
 tis Deo subordinatis rimandis UT.
 PLURIMUM philosophando ad-
 dictus est, quòd sciat inde se conse-
 ctari corporum affectiones: Primum
 Motorem Deum præsупponens. Ta-
 lis erat Anaxagoras, totus Physicus: ut
 etiam (in quo tamen videtur culpan-
 dus:) rei & publicæ & familiaris cu-
 ram neglexerit. Confer sis Laërtium
in vita ejus, ac Orationem Cl. de Raci
de Sap. Vet. ubi Anaxagoras refertur
 ad periodum Philosophorum, qui se-
 positis Reip. negotiis Naturam rerum
 rursus pati fuere. Hæc etiam Plutarchus,
 à quo præclare admodum & verè no-
 tatum est, cum rerum omnium ortus duæ
 sint causæ, suprema videlicet, quæ Deus
 est, & proxima, quæ Natura, antiquos
Theologiæ Græcanicæ doctores (quales
 erant Politici, Poëtæ & Sacerdotes,
 haud Physici; ipso fatente heic Cen-
 sore:

lore:) primam eamque nobilissimam, agnovisse & celebrasse: postremam verò penitus ignorasse, haud dixero, Subdit de illis d. l. Plutarchus: *Principium eorum quæ ratione fiunt, Deo illos adscripsisse; neq; tamen materiam necessariis causis NB. ad rerum ortum pertinentibus spoliavisse.* In æternum verò non probabit Censor, Platonem unquam negasse, rerum physicarum noticiam à cognitione ortus pendere; aut ostendisse, cognitione hac, *Deum esse omnium rerum Causam Efficientem & Finalem*, addisci, quid res mundanæ in se & apud se sint. Et ad quid denique mera autoritas Platonis? Cetera quæ sequuntur, quòd *supra jam attigerim*, cum Censore prætereo.

5. *Præjudiciorum titulum* jure merentur opiniones latæ de rebus ante earum sufficiens examen. At res nullas videtur Censor satis examinare posse, quamdiu ab erroribus non est liberatus, & criterium doctus ex quo falli se non posse sciat. Sed ubi Aristoteles à falso mentem suorum purgat, & docet criterium veritatis? Nuspiam certè. Ita

Ita discipulis ejus obvenerunt præjudicia necesse est : ut dicant, quæ nunquam dicerent præviâ juxta criterium veritatis sufficienti objectorum examinatione. Neque unquam *absurdis* præjudiciis suis *fidem* quærent, ipsum præjudicii vocabulum, *rationibus* procul & *argumentis*, diffamando : quasi non audirentur intra muros suæ scholæ præjudicia. Revera, cum *bestiarum* functiones nihil arguant principii, quòd non sit corporeum, mentem is præficere absq; præjudicio Censor non potest. Ignorantia corporis *credere*, facit Cenlorem, *vas vacesieri* posse, *nullo alio corpore succedente*. Quodque ideam illam, quam mens habet de se, rectè non inspexerit, *infantes* putat, *matrum uteris inclusos nihil cogitare*. Convitium est gentem nostram loco *rationum contumeliis convitiisque adversarios submo-vere* : imò nunquam convitiatur, sed convitia extorta retorquet. Estque hæc vis propria methodi Cartesianæ, *mentem abducere à sensibus*, & *silentium imponere affectibus corporis*, (saltem ne in transversum rapi-

antur iis iudicia :) puroque & secundum lumina instaurato intellectu Studiosos (ceteroqui *carni immersos obbrutescere* eos rectè dixeris :) *attentos* redere : quo more sapientia conciliatur. Neque aliud quàm virulentum facinus est Cartesianos *ad quidvis audendum viatores* ebuccinare, Politicisque magistratibus suspectos facere, quasi ament *grassari ad Theologiam*, ei *visa sua* & *somnia intrudere*, *cælum terræ miscere*, propriisque scientiæ quam tradunt, principiis relictis, *aliena arcessere*, philosophicis *quæstionibus solvendis adhibere decreta Theologiæ*, corporum proprietates & effectus *repetere ex rebus corpore carentibus*, corporeasque etiam rationes *adungere rebus divinis*, spiritumque *dividere*. Contraria dudum docuere viri inter Cartesianos edecumatissimi, vulgatis in publicum tot scriptis invincibilibus. Nosterque hic tenuis libellus ostendit pariliter contraria : ut poenitentia Censorem subitura sit astaniarum harum, quibus ne granum subest salis.

IV. Ipsemet Censor magna ex parte
re

se contrarium iudicat de Cartesio, quando ejus virtutes genuinis coloribus (quos ore melior conscientia veritatis expressit :) adumbrat. *Atque de Cartesio quid sentiam* (verba sunt Censoris :) *si quis ex me quæret, iterum dicam, magnum fuisse & excellentem virum:* (Ergo cœlum terræ miscuisse nequaquam statuendus &c :) *quod qui negaverit, carebit is utique vel usu rerum vel pudore.* Fuit enim NB. ad penetrandas res à natura reconditas ingenio acri & peracuto ; adjuncta erat eximia vis, quæ nec obrueretur multitudine rerum , nec meditationis continuatione frangeretur ; tum & ingens capacitas & amplitudo, intelligibilia facile complectens. Eximia ad hæc perspicuitas, cum NB. perspiciendis rebus, tum disserendis. His instructum præsidis animum ad Mathematicas primùm artes magna cum laude, & ad Philosophiæ deinde studia contulit ; cujus NB. animadvertens vitia cum instaurandam suscepisset, repudiatis primùm NB præjudicatis opinionibus, à paucissimis & simplicissimis & NB. clarissimis principi-

is exorsus, universam naturam explicare instituit : quod fuit summo Philosopho dignum. Rationis NB. ordinem tenet & connexionem rerum. In maxima copia brevis est ; in summa brevitate & subtilitate dilucidus. Quibus postremis laudibus eum vel NB. veterum vel recentiorum Philosophorum equiparabat nemo. Quædam ab eo scite & eleganter excogitata , & inventa præclare. Imprimis hoc commendatione dignum, quod à mentis humanæ & Dei cognitione auspiciatus, cavuit id ubique diligenter , ne Christianæ doctrinæ dignitatem imminuere videretur : neque hoc unquam ab eo, quod sciam, factum. Denique Mathematicas disciplinas unâ cum ceteris scientiis pari felicitate methodi reserauit , (quæ verba audio inscripta tumbo ejus , ex Suecia ossibus perlatis Parisios, ibidem erecto :) citra confusionem disciplinarum. Addo Maresii hostis olim etiam Cartesianorum censuram de Cartesio : Quin etsi (inquit ille) nunquam professus sim, me omnia Cartesiana admittere, multa tamen habet egregia & laude dignissima, cum quibus nulla Jesuitica

itica Philosophia venit conferenda. Id
 sane laudandum in Cartesio, quod DEI
 existentiam & animæ independentiam à
 corpore comprobare studuerit; Quod
 plurima naturæ phænomena ac totam
 doctrinam Dioptrices & Meteororum
 multò melius quàm quisquam alius an-
 tea explicaverit; Quod de loco, de cor-
 pore, de vacuo, de quantitate & qua-
 litate, ea perspicue & solide tradiderit,
 ex quibus evertitur Transubstantiatio
 Pontificia, quâ solâ ratione Jesuitis ejus
 Philosophandi ratio probari non potuit;
 Quod liberi arbitrii naturam & doctri-
 nam solide & accuratè exposuerit, pro-
 cul à Jesuitarum & Pelagianorum in-
 differentia ad opposita; Quod etiam
 affectuum & pathematum motus, quate-
 nus per corpus & in illo fieri solent, re-
 verâ ingeniosè proposuerit. Dissert. de
 Sphærul. precator. lit. F. p. 8. Plenius
 adhuc de eo testatur Abrahamus Hei-
 danus Theologorum sui temporis in
 Belgio senior, vir serius, solidus ac gra-
 vis, publico studio veritatis ductus. Au-
 di judicium Magni Concionatoris hu-
 jus in lingua vernacula: Oock en

wil nochte en kan ick niet ontkennen, jae
 achte 't my tot eere, en is de memorie
 daar van by my noch in goeden reuck,
 vrientſcap gebad en gecultiveert te heb-
 ben met twee ſulcke mannen (Coccejum
 intelligit & Cartesium:) ſulcke twee lich-
 ten, elck in 't ſijne, van onſe eeue, ſoo
 uytſtekende in wetenſcap, geleertheyd en
 allerley deuchden, ſoo aantreckelick in de
 conuerſatie en aangenaam in hare da-
 gelycksche propooſten, ſo communicatif,
 en bequaem om anderen mede te deylen
 dat ſy wiſten, dat ick bekennen moet,
 haers gelijcke niet veele, jae by nae gee-
 ne beademt te hebben. En daarom ſal
 haere gedachteniſſe by my altydt in goe-
 den reuck zyn. Als ick daerom dencke,
 hoe menichmaal ick 't geſelſchap en 't
 vriendelijck ontbaal van d' Heer des
 Cartes genoten hebbe, ſijne ongeueynſde,
 vrolijkheit, ſijne goetheyt in alles, dat
 men hem vragen wilde, op ſtaande voet
 te beantwoorden, met ſulcken klaarheit
 van redenen, als of de Philoſophie ſelfs
 door ſijn mondt ſprack, ſonder yemant
 te laſteren, maar van alles zedighlijck te
 oordelen. Als, ick ſegge, daarom dencke,
 ſoo ſtae verwondert, als ick ſien en hoo-
 ren

ren moet , hoe dat eenige Theologanten
 en Philosophen soo onredelick met hem
 der ven omspringen , sijne Philosophie en
 t'gene hy daar van in Schrift nagelaten
 heeft , veroordeelen : en met wat een
 poge men die nu eenige jaeren herwaerts
 getracht heeft installigh te maecken , te
 verketteren , en verdoemen , en by den
 Overigheden onglimpigh te maeken &c.
 En dit geschiet meest van sulcke lieden,
 die sijne boeken of niet verweerdicht heb-
 ben te leesen. of niet als met vooroordeel,
 passie en afkeericheyt den neus daar in
 steecken, en die soo leesen, als men seght
 dat de bonden wyt den Nyl drincken,
 vreesende van de Crocodyl gegrepen te
 sullen werden &c. Coccejus nostras se
 perlegisse Cartesium, testatur, nil verò ob-
 servasse, quod concuteret fidei dogmata.

V. Atque Mathesi permultum li-
 cet debeat Cartesius inventionem re-
 centioris Philosophiæ , (Arithmetica
 namque & Geometria duæ ipsi alæ fue-
 runt, quibus volavit per omne verum:)
 haud tamen principia earum , quòd
 falsò Censor supponere videtur , inter
 se confudit : indeque profeminata
 fuit opinio , ad intelligentiam Physicæ
 Carte-

Cartesianaē necessariò facere Mathematicas. Universa Philosophia Cartesii in Pneumaticam commodè & Physicam resolvitur : at in æternum Censor principia alia in Pneumaticis quàm Pneumatica, inque Physicis alia quàm Physica non inveniet. Principia Pneumaticorum Cartesii præter illas communes notiones, sunt Dei, angelorum, ac nostrarum mentium natura ac proprietates. Nostræque & mentis cum corpore unio, quæ & principia interdumeratur, solâ nititur voluntate Dei. Physicorum principia sunt Materia ejusque affectiones, atque Forma consistens in Motu, Quiete, Figura, Situ & Mensura, neque non Leges naturæ, qui modi sunt agendi corporum vel universales vel particulares. Quæ Philosophiæ principia citra adminiculum Mathematicum licet inventa non sint, addisci tamen sine eo possunt. Mathesios peritiam à discipulis suis Descartes non requirit, sed ingenium dumtaxat Mathematicis demonstrationibus cognoscendis formandisque aptum : quòd in Philosophia æquè ac

in Mathesi omnia ad demonstrationis
evidentiam regulari, jure optimo maxi-
mo contendat. Speculationes illæ pro-
portionum inter numeros ac men-
suras, quibus pura Mathesis propriè in-
nititur, citra præjudicium Philosophiæ
ignorari possunt. Temeraria verò
nostri Cenforis hæc scriptio est, *pluris
faciendas esse Cartesii Geometriam &
Dioptricen quàm Philosophiæ ipsius
principia.* Sique Cenfori *machina* est
series corporum in motu positorum,
quorum una ab aliis moventur, cum
quibus quendam subordinationis ne-
xum habent, fateor totum Mundum
esse Machinam sive Automatum, nihil-
que non fieri, ut sic dicam, *machinali-
ter* & automaticè. Experimur verò
machinarum alias mechanicas, alias
physicas. Principia Philosophiæ me-
moravimus, & sunt disticho huic in-
clusa, *Mens, mensura, quies, motus, po-
situra, figura, Sunt cum materia cuncta-
rum exordia rerum.* Quædam ex his
exaudi *posituram & figuram, Mathe-
maticè, earum proportionibus abstractè
spectando, & Physicè, earum effectus in*

natura

natura contemplaudo, accipi possunt
 Falsum, quod Descartes considerandi
 modis Mathematicis subjecerit Philo-
 sophiam: idque Censor non magis
 probabit, quàm quod in *Meteorologicis*
 defectu experimentorum memorat Car-
 telium multa incautè & lewiter pro-
 tulisse. In *dissertatione de methodo*,
 cum sit totius Philosophiæ vera repræ-
 sentatio ac præludium, dum agnoscit
 Censor omnia sibi obvia esse, nihilque
 occurrere quod quis valde contemnere
 possit, miror voluisse eum Censurâ suâ
 totam Philosophiam Cartesianam at-
 tondere, minúsque candidè de mani-
 bus Studiosorum excutere. De *Mé-
 ditationibus* à Cartesio accuratione
 summâ compositis & ingenii & judi-
 cii, id testantibus Doctissimorum Op-
 positionibus collatis cum ipsius
 Responsionibus, judicium cudit
 certè πανουργίαν olens. Lumen tempo-
 ris, in quo vivimus, maledi-
 centiam plus satis conficit & ab-
 sorbet. Neque consonant, Car-
 tesium in Num. IV. h. cap. fuisse
 magnum & excellentem virum, ani-
 madver-

advertisse vitia veteris Philosophiæ, eamque instauravisse &c. heic verò non illius quidem judicii, quo potuit aliarum facultatum inventa circumspicere & probare, eorumq; consequentias videre. Risum teneatis amici! Taceo Meditationes utplurimum agere, de simplicissimis ideis, quæ fictioni mentis non subjacent; ut Censori minimè licuerit existimare, eâ præcipuè animi facultate valuisse Cartesium, quæ rerum effinguntur imagines. Sed quid non abscondit fors invida laudibus bene merentium!

VI. Pergit Censor in Cartesio *nimum sui amorem, nimiamque fiduciam* culpare. Videtur in antecessum respicere finalia §. 28. *Principp. I.* ubi casus ponitur impossibilis, nimirum *si contingat Theologiam rationi repugnare*: atque ut Cartesius ostendat, quanti apud se valeat verbi divini autoritas, dicit renunciandum potius esse nobis ipsis, & suspectas habendas perceptiones nostras evidentes, quàm ut à testimonio fidei vel hilum recedamus; cogitandumque, videri dumtaxat eviden-

tes perceptiones nostras, non autem tales revera esse. Ceteroqui novimus philosophemata, quatenus evidentiae rerum incumbunt, pari certitudinis passu ambulare cum *Geometricis Epicherematis*, nec magis repugnare posse dogmatis Theologicis, quàm hæc illis: quòd Deus sit pater omnis luminis, luminaque inter se ideo consentire necesse sit. Quique ab hac veritate *dissentiant*, rotundè contradicunt divinæ veracitati, ac, citra distinctionem *amicitiæ*, in ordinem redigendi omnino videntur. Armaque armis, verbaque verbis, pariaque paribus, reponere ac retorquere jus gentium universè permittit. Porro ex superioribus patet, periisse aliquando florem suum Philosophiæ, eamque in monstrum degenerasse horrendum ac Theologiæ, eheu! perniciosum. Petrus ille Sententiarum compiler & magister Lombardus Syntagma Sacrosanctæ Theologiæ enteraverat, ac copiâ hostiliter pugnantium notionum referserat. Indeque perpugnaces factæ sunt Scholæ, prò dolor! Philosophorum & Theologorum.

rum. Cartesius Augiæ illud stabulum
 perpurgando, mentemque evidentiis re-
 rum implendo, innumeris controversi-
 is, experientiâ teste, coronidem impo-
 suit. Jam, laus Deo! quiescunt tetricæ
 quæstiones Conimbricensium, Com-
 plutensium, Thomæ, Scoti, Suarezii, &
 ceterorum in Physicis, Pneumaticisq; &
 Theologicis seducentium magis quàm
 ducentium Scholasticorum. Ita vates fuit
 noster Cartesius, prænunciando *senten-*
tis suis receptis controversias Scholasticas
sopitum iri: idque hodie cernimus, ad
 id plurimum contribuentem Cartesio, ad-
 impleri cœpisse. Extra orbitam decur-
 rit, quod Cicero refert de persuasione
veterum Philosophorum, ex suis ingeniis
perfectam esse Philosophiam, nominatim
Aristotelis (cui consortem criminis Cen-
 sor Cartesium precatur:) *brevi a se abso-*
lutum iri Philosophiam: sanè nulli creditur,
 nec uspiam legitur, fuisse adeo Suffenus
 sibi Descartes. *Ex modo ratiocinandi,*
quem ubique tenet in scriptis suis, Dia-
lectices eundem peritissimum fuisse, quis-
que, cui sinciput non est non impari-
tiale,

ale, intelligit ad stuporem usque. *Id in Censore ipso vitium à me superius & aliis jam adnotatum est. Præterea candorem ejus sugillat. Ita enim est : si sententiarum Cartesii circumspiciamus causas, argumenta, & consequentias, soli rationi serviisse (quæ summa libertas est :) nihilque respectivè sed absolutè, prouti res sunt in se (nisi esse rerum indefinitum sit :) philosophando fuisse sequutum eum, apparebit. Exemplum in contrarium nulla attigit, nec potest Censor. Hypothesin Pontificiam de sacrosancta Eucharistia, tentavit Cartesius fide Pontificius conciliare cum Philosophia (quanquam hac in re frustra-
neus fuerit :) ductu equidem rationis, quâ noverat credibile nullum impossibile ac simpliciter irrationale esse. Constanter tenuit Corporis naturam poni in extensione, Physicè ex nihilo fieri non posse, inque nihilum redigi non posse aliquid : secus hyperphysicè à Deo. De creatione novi mundi suspendit judicium, per allegata superius N. 5. c. 5. Vas vaces fieri nullo corpore succedente, nec late-
ribus*

ribus coeuntibus, Corpusque ab alio corpore penetrari, agnovit intercedere naturæ rerum corporearum, ac physice fallum utrumque esse. Hæc fieri absolutâ Dei omnipotentia posse, nullibi Cartesium invenies vel affirmantem vel negantem. Qui nec uspiam docuit, Deum mutare posse naturas rerum, & ea facere quæ naturâ suâ fieri nequeunt, secumque pugnant: neque id (ut læsæ Majestatis & accisæ potentie divine crimen effugeret:) uspiam negavit. Rationem quare mundum dixerit non esse infinitum, sed indefinitum, terigi capite, quinto N. 1. in f. & N. 5. Ac posito Cartesium, cum accepisset, Galilæi sententiam de motu terræ Romæ fuisse damnatam, veritum ne sibi parem procellam conscisceret, decrevisse tunc temporis opus Principiorum suorum premere, ac in meliora tempora reservare, quibus apertius cognosceretur, longè se diversam à Galilæo sententiam fovere de terra, ut videre est in Epist. 77. tom. I. numquid ideo reprehendendus? Laudandus contra venit prudentiæ ac modestiæ:

destiæ : quòd temporibus cedere volu-
 erit. Juxta Copernicum terra & ceteri
 planetiæ verè moventur ad instar piscium
 in aquis & avium in aëre : ac verò so-
 lus Descartes præ reliquis Philosophis
 demonstrat, convenienter sacris Bibliis,
 terram verè quiescere in cœlo orbicu-
 lariter moto. *Conf. §. 56.--62. Prin-*
cipp. II. cum §. 26.--31. Principp. III.
 Si debeam fateri quod res est, *Coperni-*
cus & Galileus non sciverunt naturam
 motûs : ideò quietem terræ adversus
 gyrationes cœlorum tueri nequiverunt.
 Nullus motus venit ab illo corpore, in
 quo est, sed semper ab alio proficiscitur
 corpore habente motum, vel immedia-
 tè ex Deo est, qui omnem motum simul
 & semel mundo increavit, ac tantundem
 motûs in eo semper conservat : quæ
 veritas nititur immutabilitate Dei. Er-
 go motus perperam definitur *actio*,
 rectiùs *Translatio* notans passionem.
 Sed est translatio *corporis de loco in lo-*
cum, vel minùs æquivocè juxta Cartesi-
 um, (quod in rem aliàs eandem abit :)
corporis ex vicinia eorum corporum quæ
illud

illud immediatè contingunt &c. Nam de loco nihil transferri, nihilque moveri statuendum est, quod immediatè contingentium corporum viciniam non mutat: ac versa vice, à tali mutatione ad motum procedit consequutio. Velim observes viciniae cognomento heic venire *superficiem proximè ambientis in genere ac ceu immobilem spectatam per situm circumjacentium corporum* idem ceu *imobilium spectatorum*: cujus superficiei eatenus sumptæ mutatio non accidit, nisi ipsum mobile situm ambientium amittat, utut ambientia particulariter ac speciatim sumpta situ varient. Ita de loco sentire Aristotelem qui negat, non est Aristotelicus. Igitur moventur, quotquot ambulant in planitie: at oculi, nares & ceteræ nobis conjunctæ partes propriè non moventur; quòd ambientis superficiem in genere ac velut immobilem spectatam non mutant. Potius membra hæc motu corporis nostri, in quo partes faciunt immotas, deferuntur quò corpus nostrum movetur. Idem de nave, ventis

eam impellentibus, deque curru equis
 acto velociter per agros dicendum; scil.
 moveri currum ac navem, sed sedentes
 in curru ac nave immotos deferri. Ut
 omnino distinguendum arbitrer, inter
motum & delationem. Motus repugnat
 quieti; at delatio ad motum & quietem
 sese habet indifferenter, ut æquè in qui-
 ete ac in motu delationi locus sit. Nam
 qui ambulat in nave, defertur in motu;
 at in nave sedens defertur in quiete.
 Cæcus est qui non viderit, quicquid ex-
 istit in corpore, quod movetur, per ne-
 cessariò deferri: quatenus pars sequi-
 tur motum totius. Ut perinde heic sit, par-
 tem totius sive quiescere sive moveri:
 modò causa non detur, quâ pars possit
 non sequi motum totius: Quæ causa
 ut plurimum foret NB. motus in partem
 contrariam. Pacificè & occulto lapsu ubi
 Oceanus movetur, numquid navigia
 defectu motûs, quo resistere valent, obse-
 qui non tenentur motibus ejus? Hac rati-
 one *aqua in vorticem circumacta in vase*
secum rapit innatans ligni frustum: idq.
licet circumagatur celerrimè, immotum
tamen

tamen dici potest : nec nisi deferri circumactâ aquâ. Imò dixerunt Peripatetici, id quod Philosophia nostra verius demonstrat, Terram quiescere atque Cœlum moveri : Ergo per præmissa, tenentur, nolint velint, delationem terræ agnoscere. Cumque per ambitum Lunæ, rei illius carentis pin- nis & pennis aliisque movendi instru- mentis, terra habeat cœlum proprium oportet, circa proprium axem æquè ac circa Solem deferri quoque statuenda est. Ita candidè & sincerè, sine dolo, sine simulationibus & circumventionibus, Descartes egit, terræ Delationem an- nuam diurnamque concedendo. Eoque nec magis Scripturæ quàm Naturæ bellum indixit : quemadmodum Wit- richius, Theologiæ in Batavis Professor celebratissimus, dudum in Consensu Ve- ritatis adversus omnium effugia, ab acri- bus & perargutis Censoribus meditata, toti mundo demonstravit ex lumine rationis ac verbo Dei inexpugnabiliter. Quòd Censor spectari velit verum lo- cum internè, (cùm verus locus sit exter-

na corporis affectio, & juxta Arist. *ambientis proximus & immobilis terminus*;) non capio aliud esse quàm desperatæ causæ argumentum. *Quantò equius erit, & convenientius Philosopho, candidè agere, & locum locum, motum motum, delationem delationem, quietem quietem appellare, quàm positos in veritate naturæ terminos movere, omniaque, dolo malo pervertere.* Numquid fucum facit Censor Lectoribus, dum Tycho statuit terram in cœlo circumacta ita quiescere, ut ejus motui non obsequatur, *sine hæsitatione pronunciando motum à Tychone terræ tributum esse, quo possit se loco adeo tueri, ut non necesse habeat obsequi motui cœli.* Ecquid heic quies tantilli corporis, quemadmodum est terra respectu immensi cœli, adversus rapidissimum gyrum coelestis materiæ? Motus verò ille ad resistendum determinationi tam ingentis cœli, haud dubiè major est omni motu, quem Coperniciani terræ largiuntur. Ergo Tycho Braheus statuens *terram absolutè immobilem*, plus motionis effectui conceffit Terræ, quàm Nicolaus

*icolaus Copernicus tribuens ei verum
 motum & diurnum & annum. Nul-
 lamque dissimulandi artem rebus suis ad-
 hibuit Cartesius, nec eius adhibendæ
 aliis autor fuit. Henricum Regium
 monendi, ne opiniones suas prodatur in
 apertum, causas habuit iustissimas: quas
 collige sis ex Epist. 22. 82--99. Veri-
 tus ut satis ille congruenter ac quo de-
 cet robore argumentorum, sensa animi
 sui proferret; ac Philosophiæ suæ prin-
 cipia faceret tantum suspecta, quod
 liberandis iis ab argutiis Sophistarum
 eum imparem deprehendisset. Pro
 sua immortalis encomio digna genero-
 sitate, æmulatorum ac hostium cavillati-
 ones, tanquam longè infra se reclusas,
 Noster concoquebat: tantum non sto-
 machabatur, quod sciret iram sibi ac
 veritati magis quàm malevolis noce-
 re; neque mendacia esse aliud quàm
 paucorum dierum sermonem. Clersele-
 rius in Epistola ad Morum de præci-
 puis agit dumtaxat autographis litera-
 rum, quas incomparabilis Cartesius
 Domino Chanutto apud Batavos Le-
 gato reliquit: unde ex tempore eum*

nullas scripsisse, sed omnes meditatam
 esse & per otium compositas descripsisse,
 non conficitur. Probabile est tantum
 Virum plures scripsisse epistolas, quas
 in undis negotiorum non potuit de-
 scribere; nec relatas fuisse in *codicem*
manuscriptum Cartesii, ut ideo typis pu-
 blicis excusæ non sint. Ubi illæ lite-
 ræ, quas dedit ad Rodoricum Dozeni-
 um, heic CL. CS. filium; ac hodie
 apud Antonium Ericum Deneken non-
 nullæ earum asservantur? Ergo non *fin-*
xit, sed fortassis ad excusandam nonnul-
 larum tenuitatem, extemporaneas literas à
 se missas fuisse indigitare voluit. *Adeo*
nihil intermisit, quod ad defensionem
existimationis suæ pertineret. Interim
 fuit tam modestus, ut multi ejus mo-
 destiâ (de qua in vivis testabitur Senex
 hodie venerandus, CL. de Raëi Am-
 stelœdami Professor Philosophiæ pri-
 marius:) offensi fuerint. Nihil majus
 putabat quam benefacere proximo,
 pueris etiam in platea ludentibus, & su-
 am utilitatem alienæ postponere, semper
 humanus, affabilis & officiosus erga
 unumquemque. Vitiorum erat inde-
 fessus

fessus contemptor , & æstimator
 VIRTUTIS, quam noverat unicè con-
 sistere *in constanti ac perpetuo propo-
 sito nunquam carendi voluntate suscipien-
 di & exequendi omnia , quæ judicaret
 meliora esse.* Norat uni virtuti laudem
 deberi : virtutemque aliquando in se-
 ipso calumniæ & iniquæ accusationis
 cispellendæ gratiâ dilaudandam esse.
*Nolo in suspitione hæreseos, alteriusve
 criminis, quenquam esse patientem, ne
 apud eos, qui ignorant innocentiam ejus,
 dissimulatio conscientia judicetur, si ta-
 ceat :* Hieronymi ad Pammachium
 emphatica verba sunt. Superbiam,
 tantopere abominabatur, ut crederet
 vitium non dari absurdius, neque, *jux-
 ta art. 157. Pass. An.* si nemo unquam
 injustè laudaretur, homines fore, qui
 illi se prostituerent. Taceo pugnan-
 tia esse, *superbiæ igniculos* fomentum
 habere, ubi Philosophia residet : cùm
superbire evertat omnem scientiam,
 juxta illud:

*Si tibi Copia, si Sapientia, Forma que
 detur,*

*Sola Superbia destruit omnia, si comi-
 tetur.* Quæ

Quæ ad *Fermatium*, *Rober vallium*, *Regium*, *Galilæum*, *Ultrajectinos*, perscripsit, reprehensionem merentur nullam: non tantum, quod, Censore teste, *vera fuerint*, sed etiam quod Dei gloriæ, publicæ utilitatis, veritatis, denique famæ, honoris sui ac innocentiae causa verteretur. His ducibus ac motivis instructi difficulter peccamus: nedum, quod propria laudatio tunc *intemperantiam aut gloriosam ostentationem* post se trahat

VII. Dixi Philosophiam Cartesii non esse *novam*, si ejus contenta vel materiam spectes: quandoquidem ex meditationum libro, quem nocturnâ diurnâq; operâ versavit, didicit cogitationes suas rationabilius disponere, ut veritatibus certius fundamentum, quo caruissent, substerneretur. Atq; ita res physicæ aliter tractari, purius & rectius & plenius cognosci, certiusq; sciri cœperunt. Ipse *Etiam si omnes illæ veritates*, inquit in Epist præfixâ Principiis. *quas pro Principiis meis habeo, semper ab omnibus cognitæ fuerint, nemo tamen, quod sciam, hætenus fuit, qui pro Phi-*
loso-

*Philosophiæ principijs eas habuerit, id est, qui agno-verit, omnium aliarum rerum quæ in mundo sunt, notitiam ex iis deduci posse. Meque (paulò post ibidem:) universæ Philosophiæ explicationem inchoasse existimo tali ordine, ut nihil eorum omiserim, quæ ea, de quibus ultimo loco scripsi, præcedere debebant. Ut vix aliam, quàm (quod candidè quoque, falsus est citra iactantiam & dissimulationem, scilicet nullarum ferè sententiarum haberi se velle inventorem:) ordinis vel methodi novitatem Philosophiæ induxerit. Cetera inde coorta adeò pauca sunt, ut inde denominatio nulla facienda sit. Absit animal gloriæ se evasisse, captando laudem novitatis. Absit simulasse se, Philosophorum aliorum scriptiones parum sibi versatas esse: contra quàm ejus *Dissertatio de Methodo*, confitente heic ipsomet Censore. Mirari profectò subit, Censorem affectatores Cartesii, quos inter sunt adeo versati in Græcanicis scriptis veterum Philosophorum, ut integras paginas exinde memoriter recitare sciant, indistinctè doctrinarum veterum inscitie accusa-*

cufare. Taceo Cartesianos *primos* fui-
 se, qui industriis suis per Sapientiam
 Veterum deambulationibus cognove-
 runt, Philosophiam Cartesii vix aliud
 esse quàm *Sapientum secundæ periodi*
fragmenta in consonantem ac rationabi-
lem ordinem digesta. Perperam Cenfor
 Spuriorum vitiis Genuinos flagellat.
 Nominentur isti *factiosi* rectius Epicu-
 rei, *elegantioribus & reconditioribus li-*
teris ausi bellum indicere, nosque in agre-
stem barbariem retrudere. Nihil minùs
 certè sunt quàm à Cartesio discipuli
 γνήσιοι. Non quidem ignea unquam
 vota nuncupavi, sed, cùm Physicum
 studium hodie ad tantam perfectio-
 nem surrexerit, ut quicquid olim be-
 ne traditum observatumque, jam nunc
 toties descriptum sit, ac centuplo per-
 fectius evaserit per infinitum nume-
 rum experimentorum, *exiguum fore*
damnum opinor, *si igne fortuito absu-*
meretur quicquid uspiam ab antiquissi-
 mis Physicis relictum est. Nunquam
 verò Cartesio, aut ulli ejus discipulo-
 rum animus fuit, *artium omnium, quæ*
pertinent ad humanitatem, disciplinas.
 putà

putà Grammaticam, Rhetoricam, Philologiam, Philosophiam, cum ipsa humanitate, deliciisque ac leporibus linguarum, pessumdare, deq; manibus iuvenum excutere, penitusque e scholis effurcillare ac proscribere; quod quidem Censor, contra quàm toties cum elogio citatà Dissertatio de Methodo, supponit. Nam Cartesius ibi de studiis artium humaniorum eximiè sentit, verosque earum usus agnoscit: quanquam fateatur in fine curriculi scholarum nullam didicisse se, quæ ducat ad certitudinem rerum naturalium illi parem, cuius spes ipsi esset facta. Quod quidem in opprobrium Physices vulgaris, haud verò ceterarum disciplinarum dixisse videtur. Pro nihilo ergo jam non putandum est in fingendo & in excogitando acumen, in narrando elegantia & subtilitas, amœnitas in exornando. Audi, si placet, Cartesium in Diss. de Meth. Non tamen idcirco studia omnia, quibus operam dederam in scholis, non existimabam: fatebar enim, Linguarum peritiam quæ ibi acquiritur, ad veterum scripta intelligenda requiri; Arti-

Artificiosas fabularum narrationes ingenium quodammodo expolire, & excitare; Casus historiarum memorabiles animum ad magna suscipienda impellere, & ipsas cum prudentiâ lectas non parvum ad formandum iudicium conferre: Omnem denique bonorum librorum lectionem eodem ferè modo nobis prodesse, acsi familiari colloquio præstantissimorum totius antiquitatis ingeniorum, quorum illi monumenta sunt, uteremur; & quidem colloquio ita præmeditato, ut nonnisi optimas & selectissimas quasque ex suis cogitationibus nobis declarent: Eloquentiam vires habere permagnas, & ad ornatum vitæ multum conferre; Poësi nihil esse amœnius aut dulcius; Multa in Mathematicis disciplinis haberi acutissimè inventa, quæque cùm curiosos oblectant, tum etiam in operibus quibuslibet perficiendis, & Artificum labore minuendo, plurimum juvant: multa in scriptis quæ de moribus tractant, præcepta, multasque ad virtutem cohortationes utilissimas contineri; Theologiam cœlo potiundi rationem docere; Philosophiam verisimiliter de omnibus differendi copiam dare, & non parvam

*nam sui admirationem apud simpliciores
 excitare &c: Faceffant ergo artes ho-
 stium Cartesii, qui viribus defecti Phi-
 losophiam ejus ita delineant, ut cui im-
 pugnandæ ipsi non sunt, brachio ean-
 dem seculari objiciant. Sed, Aut ve-
 rè Descartes loquutus est, aut falsò: Si
 verè, non est rejiciendus. Si falsò,
 primum est convincendus, antequam re-
 jiciatur. Necdum ex Censura liquet,
 Censorem reperisse argumenta, quæ
 erroris convincant Philosophiam Car-
 tesianam. Autoritatibus velle dimi-
 care, putentem scholam inhalat. De-
 sipiebant utique, qui Platonis & Ari-
 stotelis sententiis honorem tribuerunt,
 merè quòd essent latæ ab ipsis. Re-
 ctius sentiendi & vivendi magister Car-
 tesius, aliter credi sibi non vult, nisi
 (quæ clausula est Principp. IV.) *e vi-
 dens & invicta ratio persuadeat. Gra-
 tiæ superæ adscribit, e tenebris prodisse
 se, & Phycis eripuisse se errores, & a-
 nimabus hominum lucem Philosophiæ
 intulisse. Nostrum erit, Deum fatigare
 precibus pro incremento lucis, quâ
 à bestiis distinguimur. Linguas Orien-
 tis**

his condisci quis vetat Theologorum?
 Sanè nunquam existimavi nomen
 Theologi mereri eos, qui in Oriente
 elingues sunt: minimè tales Cocce-
 jus, Heidanus, Burmannus, Wittichius,
 Braunius, & reliqui, totidem
 Cartesii magni favitores. *Rabbinos le-
 gitari* frequenter ab AntiCartesianis,
 non memini. Scio Maresiũ, qui primus
 sub rubrica *Abusũs Philosophiæ in Theo-
 logia*, Politicis Potestatibus inexcusabi-
 liter suspectos fecit Cartesianos, contẽ-
 ptim vocasse Coccejum *Rabbinorũ Rab-
 binissimum*, quòd nimis ei familiares es-
 sent Rabbinii. Judæus novit apella-
 Cl. Braunium in Thalmudicis minimè
 hospitem esse, quemadmodum nec,
 æquè (datis ad me literis testibus:) phi-
 losophematum Cartesii acerrimus pro-
 pugnator, antecessor illius Jacobus Al-
 tingius. Dictu perquam abnorme
 est, Cartesianos *contemnere scrutinia
 animalium, ac sugillare Bochartum* (licet
 ejus honorificam sæpe mentionem fa-
 ciant Burmannus & Wittichius:) o-
 mnesque qui naturas brutorum, cum-
 primis *quorum mentio habetur in Libris
 sacris*

sacris, speculantur. Similiter & falsum, aspernari eos *Astronomiam*, *Geographiam*, *Studium Critices* & *Historiarum antiquarum*, item *Grammaticam* & *Usum vitrorum specularium*: quæ Censoris *figmenta* & *additamenta* mera sunt. Contrarium testatur experientia. Nec iterabo jam nomina Cartesianorum, qui excellunt in rebus Historicis, Criticis, Geographicis, Astronomicis, *vitris* etiam *acuedis*. Neque Grammaticis Cartesianis destituimur: sed horum parco nomenclaturæ. *Libri* illi, ad quos heic provocat Censor, non sunt verè Cartesianorum: *argumentumque* librorum istorum adversus ipsum est Cartesium, qui in *Physica* sua exordium facit à physicè universalibus, indèque pergit ad particularia; imitatus Geographos, qui exteriorem notitiam terræ tradituri, ejus partium majorum situm & magnitudinem primùm generatim describunt; dein unam earum, putà Europam, aliamve, itidem secundum ampliores partes suas, scil: Italiam, Hispaniam, Galliam, Angliam &c: specia-

ciatim contemplantur; porro unam ex his, putà Hispaniam, vel Galliam, aliamve, quoad Regna, Ducatus, Comitatus, specialius spectant; postremo loco ipsas urbes, oppida, vicos & pagos, sibi adhuc magis speciatim considerandos sumunt. Unde, quid causæ habuerit peculiaris *Villalpan-
dus*, quòd lapides omnes domus suæ ante numeraverit, quàm de Salomonici templi forma delineanda cogitaret, ego quidem nequeo divinare; attamen, non idcirco Cartesius Philosophari *auspicatus* est à se, ut à sui cognitione progrederetur magis ad notitiam domus suæ, post urbis natalitiæ, dein Galliæ, Europæ, Terræ universæ, tandemque ad superum solem &c: ratus in *externis & antiquis cognoscendis eum ab-
uti operam*, qui recentia ac domestica penitus perspecta non habeat. Apage hoc persuasionis novellæ repertorium, malè hîc loci applicatum! Ad notitiam sui perductus est vi methodi: quatenus cognovit sui notitiam esse omni aliâ re priorem, noscibiliorem & certio-
riorem: per disputata superius. *Æ-
quorum*

quorum hominum arbitrium esto, quan-
topere se Cenfor ludibrio exponat, quod
velit eruditus haberi Latinitatis haud
simplicis, haud incomitæ, haud facilis.
 Præstat certè *simplicem & facilem esse,*
 quàm multiplicem ac difficilem: cum-
 primis in Philosophia, quæ ex verbis
 nullum quærit ornatum ac laudem,
 sed è rebus dumtaxat. Neque in ea-
 rum expositione potest esse tam facilis
 & simplex, ut à viro prudente id pro-
 pter vituperetur. Sed malunt non-
 nulli difficulter vagari in circuitioni-
 bus vocum affectatarum, aliquando
 nihil significantium, quàm nudam ve-
 ritatem in terminis cognitu facillimis
 proponere. Communiter dictiones
 verborum æstimant illi, qui à conce-
 ptibus rerum elongati sunt: ut intelli-
 gentiæ defectum linguæ leporibus, *re-*
currendo sæpius ad Calepinum, com-
 pensent. Absit Cartesianos esse tam
 pueriliter affectos: quanquam illustris
 Gronovius, Criticorum ales, non
 semel Cartesiani styli elegantiam pro
 merito suo prædicaverit. *Ita conuer-*
æ sunt rerum vices, postquam divini-

tus exorta est fax veri: nunc laudi sapientia est, dedecori pedantismus: nunc Scientia rectè sui conscia defuit inflare, quod dictum est Apostoli redarguentis malesanos. Neque hoc conscientiam Cenforis fugiebat: ut æquius fuisset, si is affectibus nullis laceffit non improbum de Cartesii ejusque discipulorum studiis tulisset judicium. Abstenuisset crimina undique corradere, soli-que applicare Cartesio; nec in vanum usurpasset *sanctum Judam*; nec quid tentasset, quod facit non nisi *ad inanem otiosi animi oblectationem*.

VIII. Ac pleræque veritates Cartesianæ Philosophiæ dudum licet ante tempora auctoris, abs aliis viris doctis jam traditæ fuerint, hucusque tamen in antiquis scriptoribus repertus fuit nemo, qui, Cartesii instar, ordine philosophatus est tam rationabili, ut ejus adjumento multas à priori viderit, quæ jam antè ab antecessoribus prævisæ sunt, quamvis ipse non omnes antea vel legerit vel audiverit. Hæc virtus est ordinis methodique, scil. viam facere intellectui ad cognoscen-

scendum res; eaq; imprimis elucescit in methodo, quam post Cartesium viri præstantissimi insistant. Methodū hanc spectavimus mentes nostras ab erroribus perpurgare, docereq; eas criterium veritatis, & juxta illud easdem instaurare, rerum genera distinguendo, quæque eis insunt eruendo, multaue in iis observando, quæ inter *Rem esse quod ortu est.* Unde pleraque Cartesianæ sint licet doctrinæ veterum, Cartesius tamen autor Philosophiæ suæ rectè statuitur: quòd ipse vi propriæ methodi dogmata una post alia indivulso nexu consequentiæ demonstraverit, longè firmius quàm fuere, unquam à majoribus demonstrata. Methodus Cartesianæ *initium sumpsit à* Cartesio, qui solus ab universali dubitatione fictâ auspicatus primum est philosophari: ut Scepticorum *causas dubitandi* supprimeret, seriamque propriam & perpetuam ipsorum dubitationem in totum exstingueret; desinerentque isti Fanatici non modò in *communi usu vitæ, receptis consuetudinibus obsequendo*, extrinsecus, sed ve-

rè etiam penes se, dubitare. *Aristoteles & Augustinus* de certis sæpe sententiis *dubitationes* præmittunt (quod passim fieri solet:) ut eas resolvant, & resolutis dubitationibus ipsæ illæ sententiæ, junctis rationibus decidendi, magis roborentur. Planè nihil illi loquuntur de dubitatione Cartesianâ, quam conspeximus generalem seposi- tionem præjudiciorum esse. Ne vo- lam ejus reperies in antiquis monu- mentis. Proque eminentia judicii sui Augustinus facile licet viderit, *certo se nosse*, quòd *Esset*, ut *falli* in eo *non posset*: haud tamen cognovit, PRI- MUM. COGNITUM. ESSE. *Se ex- istere quoad cogitationem*, destitutus Car- tesianâ methodo, ex qua sola id me- tiendum. Itaque *Cogito ergo sum*, non fuit Augustino cognitum in omni ef- fectu & emphasi sua. Ad Kalendas Græcas Censor probabit *claram & di- stinctam rerum perceptionem* fecisse ex- pressis verbis, nedum ostendisse, *Pla- tonicos autores, & Cyrenaicos, & Epi- cureos, ceterosque Dogmaticos, normam veritatis*. Nostrâ namque eos con- stat

stat caruisse methodo philosophandi,
 extra quam Criterii veritatis ostensio
 impossibilis est. Neque Censor de-
 monstrabit ex *Aristotele*, aliove ante
Cartesium Philosophiæ magistro, Ve-
 ritatis indubitatum signum. *Franci-*
scum Baconum de Verulamio fateor in
 multis prælusisse *Cartesio*, ejusque pro-
 dromum fuisse: quanquam in ea serie
 & ubique secundum easdem veritates,
 veluti *Descartes*, *Physicam* nondum
 adornaverit. Ipsa ratio naturalis ju-
 bet Philosophos quâ tales, *diligenter*
inquirere & exprimere, quæ vocibus si-
 gnificatio & vis subjecta sit. Nam Er-
 roris mater fuit æquivocatio semper. Fui-
 se antiquitus, qui cœperint *demonstra-*
re naturam humanæ mentis, & *existen-*
tiam Dei, Bibliothecæ plus satis lo-
 quuntur. At versiculus allegari non
 potest è scripturis veterum, *Augusti-*
ni, *Procli*, aliorumque vetustiorum,
 unde pateat *distinctio mentis & corpo-*
ris tam perspicuè distincteque, quem-
 admodum ex methodo *Cartesii*. Neq;
 digitus intendetur ad argumentum
 aliquod, quo *Anselmus*, *Thomas Aqui-*
nas,

nas, Platonici, Epicurei & Stoici, vel
 usi vel abusi fuerint, tam apertè for-
 titerque concludens pro existentia di-
 vina, quàm sunt illa tria pro DEO ar-
 gumenta nostra, ab inexpugnabili me-
 thodo Cartesii prorsus inexpugnabilia,
 plusquam Herculeæ, facta. Nam an-
 te Cartesium Philosophorum Audi-
 toria minimè personabant Criterio ve-
 ritatis, quo deficiente nihil non à Sce-
 pticis atheisque dubium reddi posse,
 suprâ inaudivimus. Ineat Censor cer-
 tamen adversus elementa Pyrrhoni-
 smi, & tentet hoc suffocare virus; a-
 gnoscet intus & extus Philosophiæ ve-
 teris inopiam. Neque sufficit dicere,
 quod quidem naturâ (non ex *Jambli-
 cho*;) novimus, *ideam DEI insitam es-
 se alterius generis ac ceterarum rerum,
 ideæ sunt, quas animo insertas habemus.*
 Convincat atheos, ut admittant exi-
 stere DEUM, quòd detur idea DEI:
 haud fieri id sine veri criterio, con-
 festim experietur. Eoque ipso, quòd
 mens nostra non habeat immediatum
 cum ipsis rebus commercium, sed
 eas non aliter attingat quàm forman-
 do ea-

do earum imagines seu conceptus in se, *nihil certi possumus habere de rebus extra nos positis*, nisi quod in conceptibus seu perceptionibus quæ in nobis sunt, de iis conipicemur: idque tantò magis, quòd sciamus omnis falsi expertes esse perceptiones nostras. Necrefert, num quis ante Cartesium ita docuerit, vel non: Id dubio caret, sententiam hanc vigore methodi Cartesianæ detectam, non fuisse (quod Censor vult:) *Protagoræ, Arnobii & Cyrenaicorum*: quanquam cum Cartesio *nihil de rebus secundum se certi* sensibus tribuerint, quòd illi *ex impulsione rerum attingentium* nervos corporis nostri, prout id factum est, proveniant. *Platonem & Socratem, Stoicosque*, perspexisse multa ex lumine naturali, quod æquè in ipsorum ac nostras mentes cœlitus defluxit, nemo sanus negat. Unde non absolum est, Cartesium, per suam rectè regendæ rationis methodum offendisse non paucas ipsorum doctrinas: quanquam apud paganos non fuerint in ea connexitate ac perfectione, quâ Corpus Philosophiæ propriis-

priissimū constituunt. Sic rectè Platoni
 visus est animus *res corporis & materiae*
expertes primas omnium percipere : at
 non, notitiam sui ipsius esse omnibus
 rebus priorem, notio-rem & certio-
 rem. Rectè Plato *Esse*, asseruit, in in-
tellektu aliquid, quod non fuerit in sensu,
innatas videl. ideas : at non, quod equi-
 dem verissimum, Nihil *rectè* esse in
 sensibus, quod antè non fuerit in in-
 tellektu; (etenim ex solo intellektu co-
 gnoscitur, quid in sensibus sit vel non
 sit :) ipsosque sensus propriè dictos es-
 se ideas entitativè innatas & materia-
 liter falsas. Entitas namque horum
 sensuum cogitatio est, sed nihil à se
 diversum repræsentans. Pulchrè So-
 crates & Augustinus, *mentem*, dixere,
eandem nostram per se ipsam res illas cor-
pore carentes, seque adeo cognoscere ;
 at non *adeo*, ut absolutè nihil mens co-
 gnoscere possit, quo unâ se non co-
 gnoscat : quòd cogitatio, quâ mens
 omnia cognoscit, sui conscia fit, &
 modò sumatur secundum se, essentia
 mentis. Stoici *solas quidem nostras co-*
gitationes absolutè in nostra potestate
 collo-

collocabant, ut mens earum esset & causa & subiectum : ita in nobis, ut essent etiam à nobis. Verè quidem juxta *Epist. 2. tom. II.* at potestatem voluntatis, quoad NB. primam electionem eximebant fato suo, nimisq; faciebant *absolutam*, ut nec à DEO (quod dictu impium est :) penderet. Novimus, *voluntatem* nostram non nisi *actam* (scil: à DEO:) *agere*. Ubi Cartesius, *scire neminem*, dixit, ut *idem quod sensu percipit, alii quoque percipiant*? Positis NB. iisdem circumstantiis, licet à priori physicè non videamus, moraliter tamen novimus à posteriori, *idem omnes homines sentire, quod nos sentimus*. Platonis *de reminiscencia omnium quæ discimus*, opinionem in sensu proprio non amplectitur Cartesius. Si quidem mens nostra cum non possit capax non esse eorum, quæ addiscit, adeoque impressas studiorum ideas habeat ante studia, dicitur *quasi* reminisci vel *recordari* omnium, quo tempore primum venit in actualem expressamque eorum, *jampridem implicitè cognitorum*, notitiam. Minimè amo-

amorem arguit, quòd, ut Philosophiæ suæ compilatorem & corra-
 torem Cartesium fuisse majori appa-
 ratu ostendar Cenfor, ex Augustino
 etiam dogma eundem hausisse nuge-
 tur, aliter tamen ab ipso Augustino
 (scil: quia non cedit in rem Cenforis:)
intellectum. Rotundo ore Augustinus
 aliquoties dixit, quod Censitus metho-
 di suæ interventu vidit apertius, A-
 NIMUM. SENTIRE. NON. COR-
 PUS. Præ ceteris notandus heic ve-
 nit elegans versiculus Tullii ille Cice-
 ronis: *Nos enim ne nunc quidem oculis*
cernimus ea quæ videmus. Neque est
ullus sensus in corpore. Viæ quasi quæ-
dam sunt ad oculos, ad aures, ad nares,
ad sedem animi perforatæ. Itaque sæpe
aut cogitatione, aut aliqua vi morbi im-
pediti, apertis atque integris & oculis &
auribus, nec videmus, nec audimus: ut
facile intelligi possit, animum & videre
& audire; non eas partes, quæ quasi fe-
nestræ sunt animi. Plus causæ habuit
 Cartesius, quòd Glandulam pinealem
 arbitraretur sapientiæ humanæ arcem
 esse, quàm aliud nostri vas cor-
 poris. *Galenicam illā confutationē Vor-*
gius

gius vestras *accuratè* refutavit in notis ad *Tr de Hom.* Exspecto quibus adhuc limam deesse Censor putet. *Rationem* sententiæ Cartesio non minùs quàm *Stoicis Platonisque*, Anatomiaë ocularis inspectio subministrare poterat. Atque probent vel improbent, *Maimonides & Medabbarim* (quorum *scriptionibus* fortè nunquam delectatus fuit *eruditissimus Magister*, popularis tuus :) nihilominus, *Quicquid potest cogitari, posse esse* (nisi jam sit :) tam verum est quàm verissimum. Nam *Omne ens* (sive sit primò sive secundò notionale, sive universale sive tingularè :) nisi sit, *esse* (pro naturæ suæ exigentia, vel à parte entis vel à parte mentis :) *potest* : Adæquata hæc entis divisio est. Impossibile non est ens, sed purum nihil : *Quicquid potest cogitari, ens est* : Non entis nullæ sunt affectiones, proin nulli conceptus aut cogitationes : *Ergo quicquid potest cogitari, nisi sit, esse potest.* Hocque ipso quòd quid cogiretur, a parte mentis est : E. *quod cogitari potest, esse etiam potest* in mente. Non verò quicquid in mente est, extra mentem quoque existit,

existit. Possibilia sunt in mente, quæ
 tamen quâ taliâ formaliter & redupli-
 cative, nondum sunt extra mentem.
 Taceo dari peculiaris naturæ entia,
 quæ non possunt actu aliter existere,
 quàm objective in intellectu: quô spe-
 ctant secundæ notiones Grammaticæ,
 Rhetoricæ, Logicæ. Censet Carte-
 sius existere posse à parte rei, quic-
 quid primò notionaliter (ut sic dicam:)
 cogitatur. Ac dentur licet primæ no-
 tiones communes vel universales, quæ
 quâ tales formaliter per se extra men-
 tem existere nequeunt; attamen, cum
 primæ notiones singulares similitudi-
 nem formæ notionum communium,
 individualiter participent, nihil verius,
Existere posse à parte rei vel per se for-
maliter, vel in alio participative, quic-
quid primò notionaliter cogitari potest,
 nisi jam actu sit. Omnis namque no-
 tio prima est possibilis à parte rei: (Ex-
 cipio *DEUM*, quæ notio est necessario
actualis;) Ergo potest existere, si non-
 dum sit, ad summum divinâ virtute.
 Foremus intelligendo potentiores
 quàm ipse OMNIPOTENS in fa-
 ciendo est, si intelligeremus possibile,
 quod

quod per Dei potentiam esse non posset. Quin & falsum tunc perciperemus : quod læderet divinam veracitatem. Et , cum universalia primò notionalia sint naturæ multorum individuorum, quæ à parte rei esse possunt, communes, quid obstabit, quominus Deus produceret naturis istis consonantia individua ? Hellenistæ transmutationes qualitatū appellāvunt ἐτεροιώσεις : quibus locus non est in notionibus rerum externarum , quas nuncio sensum accipimus. Nam hæ notiones, rectius sensationes rerum externarum , non fuere extra nos unquam in rebus, ut inde per organa, ad mentem delatæ suam naturam, (quæ veterum erat hæresis :) mutaverint : sed, occasione rerum corporearum foràs sensoria moventium, animus in se eas excitat, ejusque, confitente heic ipsomet Censore, *modificationes* dumtaxat sunt. Quæ modificationes, licet unæ aliis variè in nobis succedant, singulæ secundum se, sumtæ tamen permanent quod sunt. Frustra etiam eosdem dicitur Cartesi-

us secutus , quòd *voluntatis nomine*
omnem animi sensum (id namque im-
 pingit in Philosophiam Cartesii:) *af-*
ficerent ; utut *voluntates* , immedia-
 tâ penes se & nos teste experientiâ, re-
 ctè in censum retulerit cogitationum. In
 sermone quàm varia sint distinguenda,
 suis Amstelœdamentibus de Interpre-
 tatione disputationibus elaboratissi-
 mis dilucidavit CL. de Raei. Prout
 loquentis intelligentiam sermo invol-
 vit , conceptuum de rebus interpret
 est, ac haud dubiè tunc tessera *secer-*
nens hominem à bestiis : quod metho-
 di Cartesianæ connexum est, licèt idem
docuerint Pythagoras , Plato , Cicero,
Quintilianus , Galenus , & alii. Fra-
 gmenta veterum jure poterat doce-
 re ac interpolare Cartesius, quòd vi-
 deret principiis generosâ & inculpa-
 bili methodo à se inventis cohæresce-
 re. *Perturbationibus nos tanquam fu-*
nibus & nervis trahi & cieri , dum
tradidit Plato , nonnisi improprie &
per comparisonem (ut ipse Censor lo-
 quitur:) id intellectum voluit: quòd
 in affectibus tanta vis insit volunta-
 tem

tem trahendi & abripiendi, ac in densissimis funibus & ex nervorum multitudine contextis tendinibus. Eadem sensere *Horatius* & *Persius*, imprimis verò & crebrò *Marcus Aurelius*. At in Pathologia exponit *Cartesius* passiones animi prodeuntes ex sensibus, specialiori motu nervi sexti paris viscera abdominis in magna ramolitate pertranseuntis (indeque œconomiam vitalem mirè perturbant:) produci, conservari & corroborari: de quo motu speciali nihil, quod sciam, antiquitus traditum. *Cicero* Stoicos imitatus perturbationes animi retulit ad intellectum: quò, quod illi affectus definiebant, *judicia* & *opinionones* pertinere existimavit. Stoici (inquit lib. 4. *Tuscul.*) *perturbationes omnes iudicio censent fieri & opinione*. Ideo non ausus *Cicero* intellectum, vel Rationem bestiis adscribere, *bestias simile quiddam facere perturbationum animi, inque perturbationes non incidere*, asseruit. Et negari non potest, multa bestias cœco naturæ imperu facere cum similitudine rationis: ut

earū actus rectissimè dixerit Aristoteles
 μὴματα τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς. Cuius
 animali à natura ante omnia tributum
 esse, idem Romanæ eloquentiæ os Tul-
 lius scribit, ut se, vitam, corpusque tu-
 eatur, declinetque ea quæ nocitura esse
 videntur. Cernimus (alibi :) cornibus
 tauros, apros dentibus, morfu leones,
 bestias alias fugâ se, alias occultatio-
 ne tutari. Inde tamen nullis Cen-
 sor fidiculis eliciet, Ciceroniana illa
 suadere bestias mera esse automata.
 Ecce solæcismum Logicum! Juxta
 Ciceronem canis herum diligere, lupum
 ovīs reformidare, bestiæque cibum ap-
 petere, dolorem fugere, mortemque timere
 non prohibentur: quia bestias simile
 quiddam facere perturbationum animi
 ille adstruxit. Deinde effectus dilecti-
 onis citra affectum, quemadmodum ti-
 moris ac reformidationis effectus citra
 affectum, item affectus appetitis citra
 appetitum, dolorisque effectus citra
 sensum ejus ex naturali cœcæ materiæ
 motu provenire nec magis prohibe-
 tur. Machinæ artificiales effectus fe-
 rè similes præsentant; quidni DE-

us & Natura in machinis animalibus, quoad sanguinem & spiritus nostri similibus, exhiberent effectus sine affectibus, appetitibus, sensibusque, quæ mentis distinguuntis nos ab eis, formæ meræ sunt? Nolo inficiari Cartesii opinionem *de machinis brutorum* esse antiquam: sed nemo ante Cartesium, nullus *Diogenes*, nullus *Proclus*, neq; *Plato*, eandem fecit tam probabilem. Functionum brutalium universa exegesis per sola principia corporea fieri potest: E. citra necessitatem brutis ad temporariam vitam factis in usus nostros, naturam immortalem & intrinsecè incorruptibilem, qualis unaquæque mens est, siue fuerit sentiens tantum, siue insuper rationalis, adversarii fœnorantur. Quæ te cogat ratio, ut des brutis animantibus mentem, edic. Nullam certè, ne quidem ex Scripturis, totis pro nobis *Gen. 9:4. Lev. 17:14. Deut. 12:23. Ps. 32:9.* afferre poteris. Cumque Deus sit conservator, non destructor essentiarum, vanum est ex certa Conditoris lege quandam sentiendi &

cognoscendi vim arcessere, eamque concedere rebus merè organicis, quibus contradictoriè refragatur. Confutet Censor ex *Porphyrio*, aut meliore viro, novum illud *Hispaniæ paradoxum*, non prout in *Antoniana Margarita Gometii Pereiræ*, sed in Epistolis *Cartesii* 54. & 105. Tom. I. 2. 10. 40. Tom. II. ingeniosissimè deductum fuit, pleniusq; inde *Antonius Grandius*, fremente invidiâ, exposuit. Injuriae verò affine crimen videtur, *Cartesium* pro existentia Dei monstranda in *Meditationibus suis usurpavisse*, illam ex *Lyceo per vulgatam argumentationem*, à subordinatione vel successione causarum efficientium: scil. *Sum, E. vel à me, vel ab alio: Non à me*, quippe forem *Deus; Ergo ab alio: Rursum, iste alius, vel est à se, vel ab alio: iterum idem quærendum de alio illo, donec ad primum sui autorem perveniatur, qui Deus est.* Disertè in *Primis Objectionibus* illam ex *Lyceo* prognatam argumentatiunculam refellit; quòd quisque per istam causarum successionem non videatur aliò posse devenire, quàm ad
imperfe-

imperfectiōnem intellectūs sui agnoscen-
dam ; nempe se non posse comprehen-
dere , quomodo infinitæ tales causæ sibi
mutuò ab æterno ita successerint, ut nul-
la fuerit prima : Atque ex eo, quòd istud
non possit comprehendere , non sequi ali-
quam primam esse debere ; veluti nec
ex eo quòd non possit comprehende-
re infinitas divisiones in quantitate fini-
ta, sequi aliquam dari ultimam , quæ
ulterius di-vidi non possit ; sed tantum
sequi, intellectum nostrum, qui est finitus,
non capere indefinitum. Neque de se
voluit quæri , à qua causa olim esset pro-
ductus, quàm à qua tempore præsentis con-
servaretur, ut ita se NB. ab omni cau-
sarum successione liberaret. Ecce Cen-
foris præcipitantiam ! De recepta inter
Catholicos Transubstantiatione , ex
amore in fidem suam concilianda cum
natura Corporis, quam verè ac Geome-
tricè defini-uit, jam bis terve dixi Car-
tesium nullum fuisse : quemadmodum
& nuspiam eum docuisse , Deum posse
ut res sine natura sua constant, ut sint si-
mul & non sint , ut fiant quamvis fieri
non possint. Probet Censor istiusmo-

di *paradoxa* uspiam exstare in libris
 Cartesii aut Cartesianorum. Tanta
 maledicentia hæc est. Quo sensu
Augustinus & Ambrosius tradiderint
Deum mutare posse naturas rerum, &
facere quæ fieri non possunt, impræsen-
tiarum nihil attinet disquirere. Ex-
 istimavero, salvo iudicio Censoris, vo-
 luisse Ecclesiæ patres, non repugnare
 divinæ naturæ *mutationem naturarum*
naturatarum, & quorundam impossi-
bilium productionem, annuere dumta-
xat. Rei omnis creatæ naturam pendere
à voluntate Dei, quis ibit inficias?
Vacuum à rerum natura penitus esse ex-
cludendum, inque sensu controverso
revera corpus esse seipso plenum,
 Cartesium docuit ipsa corporis idea:
 quæ cum sit universis hominibus di-
 vinitus insculpta, admirandum mini-
 me est ante Cartesium Philosophos
 fuisse (*Ionice scholæ Doctores à Tha-*
lete ad Platonem usque, neque non
ex Italica secta Empedoclem, Melissum,
& Zenonem, Eleatem, Pyrrhonem quo-
que ac nuper Guilielmum Episcopum
Parisiensem:) eandem doctrinam pro-
 fessos.

fessos. Nam si essentia corporis in
 extensione consistit, spatium verum
 corpus est : ideo *nequit carere corpo-*
re. Non potest esse *nihil*, quod nihili
 nullæ sint affectiones : velut supra
 ostensum. Ita *vase à Deo vacefacto,*
ut nullum omnino in eo corpus supersit,
futurum ut vasis latera coëant. Falsum,
Cartesio placuisse idem, quod Plotinus
dixit, nihil Deum creare posse, præter id
quod creatum est. Ubi hæc legisti, fodes,
 locorum? Fateor, *in loco externo expli-*
cando prævisse Cartesio Aristotelē. Cumq;
 in cœlis suspenso sole clariùs luceant
 omnes illi modi, quibus τὸ πᾶν incho-
 ari debuisset ad placitum DEI volen-
 tis id gigni, addubitabimus secundæ
 periodi Philosophissimis eos planè la-
 tuisse? Certè veritatis hujus scintil-
 las in uno plures quàm in alio micaf-
 se, lignæ antiquorum tabulæ perhi-
 bent. Sed in ea puritate & perfecti-
 one & elegantia ordinis, quo ortum
 mundi phœnomenorum examinavit
 Descartes, naturalium rerum semina,
 excussa perspectaq; *in veteri Philoso-*
phia non fuere. Etenim *Anaxagoras,*

Euripides, Empedocles, Heraclitus, Anaximander, Anaximenes, Metrodorus, Seleucus, Archelaus, Xenophanes, infinitam mole & duratione materiam supponebant. Democritus & Epicurus statuebant atomos, & in illa atomorum vel indivisibilium corpusculorum concretionem multiplex inane & absurdum: Consideratio quidem figurarum, situum, magnitudinum & motuum ab Aristotele, Thalete, Pythagora, & Academicis recepta fuit, æquè ac à Democrito, Epicuro & Leucippo Eleate; sed præterea in mundi huius adspectabilis causis explicandis, alia figmenta cuncti adhibuerunt, in quæ nunquam consensit Cartesius, ut videre est Princip. §. 202. IV. Gallicæ versionis, quam approbavit & auxit. Ita non admittit hos prælusores, potius d. §. 202. rejicit. Si qui præcursores nominandi, censebimus in multis fuisse Galilæum & Verulamium. Diogenes Apolloniates crediderit licet generari mundos, nihil tamen de ejus fide literis proditum reperitur. Melissus quòd ex mundo vacuum remo-

removerit, necdum. similis est Cartesii. Neque *Leucippus* & *eius* *asseclæ*, neque ceteri veterum statuentium *particulas* mundi *rotari* & *circumagi*, atque ex ea *vertigine* *corpuscula* *variis modis* *implicata* orbem hunc *adspectabilem* *edidisse*, paria faciunt cum Cartesio: siquidem Censor addit, statuisse etiam eos, *terram in ima subsedisse*, ac propterea *factam cylindraceam*: quæ, & cetera laborioso heic ordine corrasa in æternum Censor non probabit *Cartesianæ fabulæ semina* esse: nisi quòd solâ duce Ratione *Anaximander* *aliique* *subinde* *dixerint*, *unam* & *eandem* *esse mundi totius materiam*. Dedi aliquoties, in *Physicis* Cartesii contineri multas veterum sententias; (has & sequutus fuit *Jordanus quidam Brunus Nolanus*;) quin constanter sentio cum CL. de Raëi Philosophiam Cartesii, matetialiter loquendo, veterem Philosophiam esse in secunda Philosophorum periodo inventam. Necdum tamen novi, qui clavem referantem cryptas naturæ, methodum intelligo qua usus est

Descartes,

Descartes, habuerit. Neque *Brunus* eam habuit : cum quo nec tuetur Cartesius *universi infinitatem* & *mundorum innumerabilitatem* ; Duo esse *astrorum genera* dumtaxat , Soles & *Tellures* ; Circa singulos soles ingens esse *spatium æthereum* in quo *Tellures* *volvuntur* ; Totidem esse *mundos diversis intervallis à Terra semotos*, quot Soles dantur ; *Cometas* esse de genere *planetarum* ; *Ignem* alio modo esse in sole atque in *astris*. Multi videntur convenire cum Cartesio, quemadmodum *Regius*, *Spinoza* & *Brunus*, qui tamen plus distant quàm *erva lupinis*. *Largior Galilæum* prælufisse Cartesio : sed plusculum inde ablufisse *Gilbertum* & *Keplerum*. *Cometas* Censor videtur ignorare juxta Cartesium, quòd hunc credat *originem* eorum didicisse ex *Fracastorio*, futurum censente , ut aliqui *Planetae* *orbitas suas relinquant* & *novas vias ineant*. *Stellam* anno 1572, *exortam in signo Cassiopeæ*, non tam *stellam novam* quàm *stellæ macularum* antea corticibus tectæ *apparitionem novam* fuisse, censuit Cartesius.

In

In alia eunt *Tycho* & *Keplerus* : quamquam hic idem ferè de Cometis sentiati nobiscum. *Astra ignes, & centro terram igneam esse*, antiquissimæ veritates sunt : quarum origenes retexit, primùm *Cartesius* : qui & docuit ex *sideribus lucidis* potuisse ac debuisse fieri *tellures*, Deo volente eas gigni, haud verò factas fuisse. Vim magneticam occultam semper fuisse, & etiamnum esse, ultrò confitentur Scholastici & Aristotelici : solus *Cartesius* tantopere eam explicuit, ut nihil habeat obscuri, de quo *querere* hodieque possent *Platonici*. *Æstum maris à compressione ventorum* non deducit *Cartesius* in morem *Seleuci Mathematici* : potius Lunam ait occasionem facere pressioni materiæ cœlestis, à quâ originaliter derivatur omnis ille fluxus & refluxus marinus. Neque *Anaxagoras* & *Socrates* computandi sunt inter *Cartesianos*, sed *Cartesius* quodammodo inter *Anaxagoricos* & *Socraticos*, saltem quòd de *fulguribus, tonitribus* & *fulminibus* cum *Anaxagora* & *Socrate suis antecessoribus*, ei bene conveniat : quem-

admo-

admodum *de coloribus*, quòd hi *lux* sint per reflexionem ac refractionem *modificata*, ei benè convenit cum *Aristarcho Samio, Democrito & Epicuro*. Ad explicandam visionis naturam baculi similitudo visa ipsi fuit *appositissima*: ideo eam adhibuit. Atque ex multis figuris, quæ radiis partim congregandis partim disgregandis aptæ sunt, nullas ad Telescopiorum & conspiciolorum usus aptiores esse hyperbole & ellipsi, frustra obstante *Rober-vallio*, demonstrat Cap. VIII. Dioptrices. Quâ occasione eòdem *adductus* sit Noster, nihil refert investigare: sufficit eum vidisse, *Hyperbolicis vitris* summam *inesse vim amplificandi res oculis objectas refractione radiorum*. Petiisse Cartesium causam palpitationis cordis ex Aristotele, nil quicquam sciente sanguinis circuitum, necdum persuadeor. Simulatque sanguis per venam cavam in thalamum cordis dextrum, & per venam pulmonariam in finistrum ventriculum subintrat, confunditur ille cum fermento cordis, unde per diversitatem particularum magna
in

in corde oboritur incalescentia, vi cuius rarefactum sanguinem partim in arteriam pulmonariam ex dextro latere, partim in magnam arteriam ex sinistro latere cordis propelli oportet. Ipso autem propulsionis momento ad latera dilatari (quod vocant diastolen:) cor necesse est; atque, corde sustinente hanc latitudinis suæ diastolen, debet in longitudine sua confestim decrescere, (quam contractionem systolen dicunt :) quousque latitudine crescit. Ut cordis dilatatio fit ejusdem constrictio, indeque juxta Cartesium *cordis palpitatio*. Singularem sententiam fovere Aristotelem, clarè liquet ex verbis ejus citatis in *Epist. 77. Tom. I.* à Medico Lovanienfi, *In ipso autem corde tumefactio humoris NB. qui semper è cibo accedit, NB. ultimam cordis tunicam elewantis, pulsus facit.*

IX. Aristotelem præstantissimis naturæ beneficiis exornatum fuisse, summoq; studio quæсивisse sibi excelsum intelligentiam & experientiam rerum, præprimis sub auspiciis Alexandri

dri M. moralium & civilium, variisq;
 generis animalium, sanè dubio caret.
 Ejusq; universa posteritas ipsi ferme soli
 debet artes rectè & eleganter & me-
 thodicè, tam copiosè quàm breviter,
 dicendi. Formas etiam legitimè
 probandi quod quæritur, vulgò dictas
Syllogisticas, earumque varia genera,
 pluresque modos ac species, ipse solus
 perfecit : ut, etiamsi aliud præter hoc
 unicum non reliquisset, æternæ laudis
 memoriâ dignissimus sit. Sed utinam
 ejus volumina temporum injuriis aut
 sciorum correctionibus, versionibusq;
 ac commentationibus perdita nun-
 quam fuissent ! Clariùs perciperemus
 nos in plurimis mentem ejus : nec
 unquam sin infinitas sectas abivissent
 ejus discipuli, nihil minùs quàm Ari-
 stotelici salutandi. Profectò *hominis*
 eruditi nomen non meretur, qui omni
eruditionis & ingenii laude, tituloque
Philosophi dedignatur Aristotelem :
 quem, tametsi à vero saepe aberrasse ne-
 mo qui frontem habeat negaverit, plura
 tamen certum est contulisse ad Philosophi-
 am universam Practicam, & amplio-
 ri

*ri omnis doctrinae & elegantiae suppellex
& ile locupletasse humaniores disciplinas,
non dico quam Cartesium, (hominem in Ma-
thematicis quidē & Pneumaticis & Phy-
sicis incomparabilem, quique Philoso-
phiae certitudinem omnimodam indu-
xerit, & à barbarie Jesuitica Aristote-
lem vindicaverit :) sed quam ullum Phi-
losophorum omnium, quorum in gentibus
constet apud nos memoria. Ideo crevit
in Christianorum Athenæis ad sum-
mum fastigium tanti Viri autoritas :
ut nihil magis optet Cartesius in Epist.
78. Tom. I. quam non recedendo à ve-
ritate in omnibus sequi Aristotelis vesti-
gia. Patet, Reverendissimum Censo-
rem pro Aristotele bellum indixisse,
amicis Aristotelis, suâ scil. Censurâ e-
missâ publicè velut fecialibus in os
Cartesii & Cartesianorum (quos CL.
de Raëi primos Aristotelis discipulos
& interpretes fuisse docet :) contra jus
gentium irreverenter expuendo. Cujus
salivæ specimen penultimum ecce in
seqq. Atq; hæc no vitatis &c.*

X. Errat denique Cenlor, quòd
regulas ducendæ vitæ morumque fingen-

dorum, ex reperta à se studiorum ratione deprompsisse Cartesium scribat, ipsiusque hanc Ethicam esse tacitè supponendo. Verùm cùm Cartesius staret in limine Philosophiæ, nondum propriam reperisse poterat Ethicam. Velut arborem spectat totam Philosophiam, teste Epistolâ præfixâ Principi, cuius radices Metaphysica, truncus Physica, & rami ex eodem pullulantes omnes aliæ scientiæ sunt, quæ ad tres præcipuas revocantur, Medicinam scilicet Mechanicam atque Ethicam: altissimam autem & perfectissimam morum disciplinam intelligit, quæ integram aliarum scientiarum cognitionem præsupponens, ultimus ac summus sapientiæ gradus est. Interea temporis circa actiones vitæ, quæ inter homines vivendi legibus sociatos differri nequeunt, nequaquam suspensus esse poterat, quemadmodum circa contemplationem veritatis, quamdiu ea posita non est in clara luce: hacpropter, ut Philosophiæ inveniendæ vel instaurandæ incumbens, inter homines viveret etiam quàm fieri posset felicissimè, Ethicam quandam sibi ex veterum prudentum scriptis ad quatuor regulas redactam, pro tempore effinxit. Prima est, Ut legibus atque institutis patriæ obtemperaret, firmiterque illam religionem retineret, quam optimam judicabat & in qua Dei beneficio fuerat ab ineunte ætate institutus; atque se in ceteris omnibus utplurimum adiaphoris gubernaret juxta opiniones quàm maxime moderatas, atque ab
omni

Omni extremitate remotas, quæ communi usu receptæ essent apud prudentissimos eorum cum quibus sibi esset vivendum. Altera eô magis necessaria, quô noxium magis in actionibus vitæ fluctuare, Ut quàm maximè constans & tenax propositi semper esset ; nec minùs indubitanter atque incunctanter in iis peragendis perseveraret, quæ ob rationes valde dubias, vel fortè nullas susceperat, quàm in iis de quibus planè erat certus. Tertia continens compendium Philosophiæ Moralis Stoicorum delineatæ in enchiridio Epicteti, Ut semper seipsum potius quàm Fortunam vincere studeret, & cupiditates proprias quàm ordinem mundi mutare : Atque in universum, ut sibi firmiter persuaderet, nihil extra proprias voluntates absolutè esse in nostra potestate ; adeò ut quicquid non evenit extra nos, postquam omne quod in nobis erat egimus, ut eveniret, inter ea quæ fieri planè non possunt, & Philosophico vocabulo impossibilia appellantur, sit à nobis numerandum. Quarta proscribens inutilia terræ pondera, Ut ex diversis occupationibus, quibus in hac vita homines vacant, pro se optimam, adeoque certum genus vivendi, eligere conetur. Quisque videt hanc Ethicam valdè imperfectam esse, melioremque longè intus & sanctiorem educi posse, quod jam fecit Geulingius, ex Principiis Philosophiæ Cartesianæ. Audi ipsum Cartesium in citata Epistola : Quemadmodum neque ex radicibus neque ex arborum trunco fructus colliguntur, sed ex

ramorum' extremitate tantum; ita præcipua
Philosophiæ utilitas ab iis partibus (quas inter
Ethicam ante numeraverat:) pendet, quæ
non nisi ultimo loco addisci possunt. Quamvis
autem eas pene omnes ignorem, zelus tamen quo
bonum publicum promovere semper sum conatus,
me movit, ut ante annos decem aut duodecim
Specimina quædam eorum, quæ didicisse mihi vide-
bar, typis mandari curarem. Prima illorum Spe-
ciminum pars fuit Dissertatio de Methodo recte
regendi rationem, & veritatem in scientiis inve-
stigandi; ubi Logicæ præcipuas regulas brevi-
ter tradidi, nec non NB. Ethicæ cujusdam imper-
fectæ quam, dum meliorem quispiam non habet,
ad tempus sequi licet.

Æquus & bonus Lector plus satis ani-
madvertit, Celeberrimi nominis Episcopum,
magnoque & ingenio & judicio instructissi-
mum Virum, ferme (quod ejus testata fuit
Demonstratio Evangelica:) Polyhistorem,
suâ Censurâ Philosophiæ Cartesianæ magis
profuisse quàm obfuisse. Nam omnem la-
pidem movit in eruendis ejus radicibus acci-
dendoque trunco, tantus Adversarius, ac ita
quidem mihi videtur adeo hisce nostris Ex-
ercitationibus Cathedrariis repulsus, ut vix
aliud Conscientiæ speculandum hodieq; ma-
gis objiciatur, quàm animi sui complacentias
enunciassè se, ac Philosophiæ nostræ arborem
cum omni parte sua sartam tectâ remansisse,
citraq; ruinæ minas stare, QUAMDIU RATI-
ONI STATUR, necesse esse. EX.

EXERCITATIONUM CATHE- DRARIARUM COROLLARIA.

I.

Resp. JOHANNES CONRADO KESSLERO,
Solmæo-Brunfelsense.

I.

Mnes ignes lucidi, non tantum naturales verum etiam artificiales, (funes incendiarii, rochettæ, rotæ in aëre versatiles, dracones volantes, globi lucentes, vulgò Lichtflugel/ sive recreativi sive serii sint, stellæq; pyrotechnicæ &c:) crassiori aëre magis lucent quàm pellucidissimo.

2. Pilæ sub aqua ardentes argumentum præbent, ignibus non intercedere humiditatem.

3. Anatis pinguedo ad incendiarios ignes mirè valet, quòd maxime subtilis, indeque penetrans sit.

4. Fæx excrementitia columbarum facile ignem ex solaribus radiis concipit.

5. Physica vulgaris non meretur nomen scientiæ.

6. Mundus adspectabilis in æquilibrio consistit.

7. Physica ad Medicinam rectè intelligendam gradus est pernecessarius.

II.

Resp. JOHANNES CHRISTOPHORO VARENHOLTZ, Schotmaria-Lippiaco.

8.

Sol ferventissimis suis radiis à mane usque ad vesperam, ex Austro in Boream & rursus ex Borea in Austrum intra Tropicos ultro citroque continuè decurrens & æqualiter Zonam torridam feriens, arborum fibras circulariter ibidem disponit, (quemadmodum in trunco earum cylindraceo videre est :) ac humore substracto tantopere coarctat, ut ceu saxa natante in aquis nescia sint.

9. Veteres innumerabilium naturæ effectorum copiam comprehendebant quidem tribus periodis:

Natura naturâ delectatur,

Natura naturam vincit,

Natura naturæ dominatur:

sed intelligibiliter non explicuerunt.

10. Vermium foetura, quæ in hominibus (prò dolor!) sæpe reperitur, originem ducit ex nutrimento, quatenus id variis muscarum vermiumque seminis infectum est.

Experientia

Experientia teste ranas & serpentes quidam evomuerunt: quod non alia de causa accidisse reor, quàm quòd spermata ranarum & serpentum aquæ alteriusve materie potu hauserint.

11. Quòd animalculis aër pluere possit, dependet ut plurimum ex evaporationibus, quibus immiscentur mixtorum omnium semina,

12. Videmus ranas extemporaneo ortu ad roscidam pluviam exsurgere: quòd cum seminio ranifico aqua talis confusa fermentationem causetur, vi cuius semen in formas ranarum mutatur.

13. Credibile est, serpentes generari ex cadaveribus serpentinis. Ut vel ex uno serpente mille alii generari possint. Unde, quòd post ingentes inundationes magna statim copia serpentum per campos repululaverit, causam credo hanc esse, quòd serpentum in montium latibulis nidulantium cadavera, aquarum diluviis expulsa in planitiem terræ, indèque serpentes velut ex proprio cadaverum suorum seminario restaurati sint.

14. Cometas mundi corpora coæva esse firmiter existimamus.

III.

Resp. JEREMIA MULLERO, Waldeckense.

15.

Candela plus fumat, cùm non fumat,
quàm cùm fumat. Ff 4 16. Lu-

16. Luna nunquam minùs illustratur à sole quàm cum nobis videtur lucidissima, & nunquam magis quàm cum planè à nobis non conspicitur.

17. Terra à cœlo defertur & tamen verè quiescit.

18. Corpora circa terram gravia, in cœlo plumis sunt leviora.

19. Lumen consistit in conatu recedendi à centro, ad motum secundi elementi.

20. Insecta (*cicadae, catbarides, blattae, culices, scarabaei, locustae, cicindulae, formicae, muscae, cimices, lumbrici, araneae, scorpiones, formicae, apes, bombyces, sanguisugae &c.*) non tantùm, quod Aristoteles voluit, ad decorem universi facta sunt, sed etiam hominibus utilitates præstant permagnas.

IV.

Resp. *PAULO CHRISTIANO MAJEVIO,*
Polono.

21.

Hirundines Autumnali tempore ingruentibus hyemis injuriis in calidiora meridiei Loca omnes transmigrare, velut faciunt Ciconiæ, non existimamus: potiùs durante hyeme latere vel intimis in montium cavernis, vel in fundo lacuum, vel in concavitatibus arborum, vel in fluminum mariumque fistulosis littoribus.

22. Colores *Veros* vocamus, qui ex opacorum

eorum mixtorumque corporum superficibus ope luminis fiunt : *Apparentes* qui ex diversis diaphanorum corporum mediis visui diversimodè occurrunt.

23. Literas Alphabeti, figurasque Geometricas à natura in laxis formari, testatur experientia.

24. Ex Gigantum sceletis haud dubiè patet, monstruosæ magnitudinis homines fuisse.

25. Qui dicunt talpas cæcas, Experientiæ contradicunt.

26. Pulvere Sympathetico vulnera sanari, non est contra Experientiam.

27. Dantur formæ substantiales in Utopia, exaudi in sensu controverso.

V.

*Resp. JOHANNES DAVIDE CREMERO,
Servestâ-Anbaltino.*

28.

CRiterium Veritatis prout invictè à nobis & demonstratum & defensum est, absurditatis nihil fovet.

29. Evidentiam criterium veritatis esse profitemur 1. Quòd indubitata veritatis (scil. de mentis & Existentia & Essentia) signum sit. Quòd semel indubitatè docet veritatem, quidni semper? 2. Quòd Dñs sit autor intellectus. Ergo ejus functio præstantissima, veluti est Evidentia, non potest erronea esse. 3. Quòd implicet dari imagi-

Ff 5

ncm

nem falsam. Atqui Evidentia semper alijus imago est : Indeque unanimiter Aristotelici *Apprehensioni nullum inesse errorem*, statuunt. 4. Quia de omnibus ceteroquin dubitandum esset. Nam 5. præter evidentiam nihil ostenditur, quod nos certiores reddat veritatis.

30. Necesse est Certitudinem in omnibus Philosophiæ partibus concidere, sublato Criterio veritatis.

31. Nunquam id saltem putamus percipere, quod reapse percipimus. Nam perceptio suâ luce radiat : alterique potest ac debet sentienda dari. Quique saltem putat percipere, quod reapse non percipit, nihil percipit, sed putat saltem. Ita non intellectus perceptio, sed voluntatis Opinio erronea est tantum.

32. Æquè noster ac angelicus intellectus per divinam veracitatem infallibilis est.

33. Voluntatem creaturarum solam erroribus subjacere, quis hodiè ignorat ?

34. Abutuntur Philosophiâ, qui juxta eam de mysteriis disputare instituunt. Hæc res hæreses parit. Unde

35. Sobriè philosophandum esse, veteres isthoc intuitu dixêre.

36. Cùm talis sit Conclusio, qualem eam volunt esse Præmissæ, nemo imperitus Præmissarum rectè inculcat veritatem Conclusionis.

37. Præstat

37. Præstat judicio pollere quàm memoria, & res scire quàm multa verba.

38. Nec literæ Virum faciunt Sapientem, sed exornant dumtaxat. Ecqua lingua datur, quam idiotæ nesciunt exercere?

VI.

Resp. CHRISTIANO PUSCHEL, Dessâ-Anbaltino.

39.

IN superficie Abyssi debebant esse tenebræ, cùm nondum incepisset Lux.

40. Lucem primigeniam existimamus fuisse inchoamentum lucis fusæ per expansum.

41. Nuspiam des Cartes Universum extensione infinitum esse docet.

42. Quadruplex datur in natura Centrum : Geometricum seu Magnitudinis, Physicum seu Gravitatis & Levitatis, Astronomicum seu Motus, & Opticum seu Visionis.

43. Centrum Mundi Geometricum nemo scit : Physicum si non existeret, nullus deorsum sursumve motus foret : Astronomicum respectu Planetarum rectius sol quàm terra statuitur : Opticum mundi centrum totuplex facimus, quot dantur puncta, ex quibus spectandus cœlorum exercitus venit.

44. Sydera lucida sunt totidem centra levitatis,

levitatis, at Planetæ totidem centra gravitatis.

45. Non animalia dumtaxat, verum omnia terræ incumbentia pondera, ipsæque partes terræ, ad meditullium ejus usque gravitant.

46. Absit impossibilem putemus modum navigandi per aërem : quanquam instrumenti aëreo-nautici praxis sit nonnihil difficilis.

47. Qui terram duritie ac soliditate crescere ad centrum usque opinantur, Patrum sententiæ (quam quidem non facimus nostram) de inferni in corde telluris situ intercedunt.

48. A centro terræ duo homines in oppositas partes adscendentes sursum moventur.

49. Homo obambulans terram plus motionis capite quam pedibus absolvit.

50. Non magis ex Luna huc, quam hinc eò quid cadere quit.

51. Astralium & superiorum corporum influentias quis ante Cartesium explicuit?

52. Ante diluvium terram montibus fuisse exasperatam, æquè rationi ac sacro Textui congruit. Si montes operuit cataclysmus aquarum, necesse est eos præextitisse. Neque aliter terra se habet, quam potuit fieri.

Resp. HENRICO SIKE, Bremense.

53.

Terram naturali constitutione suâ oportet, ut sic dicam, Pyrophylacia æque ac Aërophylacia & Hydrophylacia habere.

54. Totidem hæc dixeris sensibilibus alterationum geocosmicarum principia. Ut montes hiatu terræ absorbeantur, post citò renascantur; peninsulæ, insulæ, novæque terræ exoriantur & subsidant; maria proveniant ac flumina, mutantque hæc alveos &c.

55. Ut terra multò aliam hodie formam habeat, quàm olim ante aut etiam multis seculis post communem orbis cataclysmum.

56. Unus est Oceanus, circa quatuor mundi potiores partes ita continuatus, ut nullum sit in orbe terrarum mare, quod non in aliqua orbis parte, saltem per occulta subterraneorum canalium conciliabula, si non per aperta receptacula, Oceano cohareat.

57. Circulationem dari aquarum in maribus & fluviis, quis ignorat?

58. Dantur lacus, qui quidem flumina emittunt, sed nulla recipiunt. Perennitatem fluxûs hi trahunt ex subterraneis montium vicinorum hydrophylaciis: unde, quod defluxu perditur, semper instauratur. Ceteroqui

roqui torridâ æstate velut stagna exsicca-
rentur.

59. Terra magnes est: nec datur plane-
ta, qui non sit magnes.

60. Terra tantopere quiescit, ac si ferreis
catenis alligata esset oppositis cœli plagis.
Ita sentit Cartesius.

61. Aristotelici terræ plus motus tribuunt,
quàm Coperniciani. Idque ad tabulam fa-
cile ostenditur.

62. Causam quietis terræ hætenus Ari-
stotelici non invenerunt. Consistit in æqui-
librio ambientis materiæ. Eleganter hoc
expressit Lobwasserus vers. 3. Ps. 104. Gele-
get hastu dem Erdboden rund/ Durch NB. eis-
ne Gegenwag ein festen Grund / Aluff dem er
bleiben wird zu aller Zeite/ Und sich nicht lan be-
wegen auff ein Seite.

63. Non dantur elementa perfectè pura
& similiaria.

64. Ignes juxta terram, aquam & aërem,
simplicitatis elementaris rationem non sub-
ire, rectè jam suo tempore advertit Neufvi-
lius nostras. Neque hæc tria, nisi secundum
quid, elementa sunt.

VIII.

Resp. JOHANNES MAURITIO LIMBURG,
Reckâ - Lingenſe.

65.
Per Philosophiam intelligi potest omnis
scientia,

scientia, quæ lumine vel ratione naturali solâ acquiri potest.

66. Renatus des Cartes veriùs quàm Tycho terræ motum negavit, & demonstravit Hypothesin suam, quâ inter Astronomos nulla datur melior.

67. Fixæ, æquè ac Sol, proprio jubare radiant.

68. Terra si ex Jove vel Saturno conspiceretur, multò minor appareret, quàm hi nobis ex terra conspecti.

69. Cœlos esse fluidos facilè concedimus.

70. Non datur vacuum. Nam vacuum Aristotelis est realiter seipso plenum.

71. Fuga vacui est Chymæra bombinans in vacuo.

72. Omne corpus porosum corruptioni est obnoxium. Nam subtilior illa mundi materies, quæ in poris continetur, parietes pororum concutiendo paulatim eos diffringit, eâ quidem parte, quâ sunt minùs solidi; adeoque sensim plures & majores poros faciendo, tandem resolvit corpus in similes particulas, ex quibus primò coaluit, modò particularum commissura seu contactus non fuerit fortis, aut etiam in alias particulas, si commissura sit validior.

73. Corpora solidiora sunt minùs corruptibilia.

74. Præjudicium est, lumen extra nos sub
tali

ali imagine (quam *speciem intentionalem* vocant) consistere, quâ sensum afficit. Nihil namque extra nos in corpore datur præter motum, quietem, figuram, situm & magnitudinem: Fulgorem verò istum nihil horum esse, quis non advertit? Ergo implicata rebus quid in sensum derivari, quod sit ipsis illis rebus simile.

75- Substantiam & accidens inter se confundunt, qui ea abinvicem realiter distinguunt: imò accidentibus suis substantias phycas denudant; indeq; faciunt centies mille substantiarum monstra.

IX.

*Resp. JOHANNES CHRISTOPHORO
SCHWARTZMEIERO, Buckeburgo.
Schaumburgico.*

76.

Circuitum sanguinis docet quoque scriptura versic. 8. c. f. Ecclel. verbis: *Et frangitur hydria ad scatebram, dirumpiturque rota ad cisternam.*

77. Etenim scatebra vel scaturigo vitæ nostræ est cor, ad quod sunt duæ hydriæ (duæ ejus auriculæ:) appenlæ, quarum dextra partem sanguinis ex corporis habitu quasi hauriendo per venam cavam tulcipit; atque ex se in suppositum dextrum cordis ventriculum ceu majorem hujus scatebræ cavitatem, propellit & quasi effundit: Unde

de

de vi fermentationis cum impetu in pulmones, aquæ instar ex fonte cum impetu salientis propellitur.

78. Sinistra auricula partem sanguinis per pulmones decurrentis, eodem quo dextra ex vena cava momento, hauriendo in se recipit, atque in suppositum sibi sinistrum ventriculum cordis propellit, & quasi effundit.

79. Sanguis sinistri ventriculi tanquam in minore cavitate *scatebræ*, multò adhuc majore fermentatione conceptus, fontem vitæ principaliter constituit: indeque vehementiori cum impetu per arterias in totum corporis habitum excurrit.

80. Qui sanguinis circulus non solum est *rotæ* vel alterius circuli, qui initium ac finem non habet, sed *rotæ* etiam *ad cisternam* instar.

81. Nam sicut *rota ad cisternam* est medium per quod *hydriæ* vel amphoræ sursum ac deorsum feruntur, ut aqua hauriatur, inque usus nostros vertatur; ita hæc rotatio vel circulatio sanguinis est subsidium, quo sanguis ad auriculas, totidem *hydrias*, indeque in ventriculos, & tandem in totum corpus utiliter (scilicet ad ejus vitam, vegetationem & calorem conservandum) in *cisternam*, si-ve ad cordis ventriculos, ut de novo fermentetur, novoque spiritu imbuatur, referatur. Quemadmodum in circumvolutione *rotæ* punctum idem successivè jam sursum jam deorsum progreditur.

82. Annotatione dignum, quòd sicuti in haustione aquæ per duas amphoras supra rotam ad cisternam motas, eodem momento, dum una demittitur in cisternam ad hauriendum, altera aquæ haustum sursum ferat; ita eodem instanti, dum cordis auriculæ sanguinem hauriendo ventriculis inferunt, hi fermentatum sanguinem in pulmones & totum corpus quoque efferant.

X.

*Resp. iterum IOHANNES CONRADO
KESSLERO, Solmæo-Brunfelsens, &c.*

83.

Diversos illos in Oceano Maribusque, ut vocant, *Currentes*, qui omni die exsurgunt, non tam à Luna vel dispositione fundi maris, quàm à ventis aquas nunc in hanc nunc in illam partem superficialiter pellentibus, provenire existimo. Unde & cessante vento mare tranquillum fit.

84. Maris verò intumescentiæ & detumescentiæ originaliter Lunam agnoscunt pro causa, sed merè occasionali, haud physica. Physicè hæc phænomena producit motus ambientis materiæ cœlestis.

85. Propter æstum solis intra quàm extra Tropicos fervidiorem, mare sub torrida Zona falsius quàm sub temperata & frigida est.

86. Ex Physica Aristotelis nunquam explicabis

plicabis modum, quo per attritionem generetur calor in corporum durorum collisione reciproca, ut si ferrum supra incudem tutuderis, aut limâ illud poliveris &c. item quo terebra, quâ quippiam perforatur, tantopere effervescat; aut quo ignis è sili-
cibus eliciatur, multaque similia eveniant, quæ quotidianâ nituntur experientiâ.

87. Ignibus cœlestibus naturale est in
centris vorticum perdurare citra fomen-
tum: secus in eorum circumferentiis.

88. Magos strigesque dæmonum operâ
fævissimas tempestates excitare posse,
(sed sine ullo causarum naturalium præjudi-
cio:) non imus inficias.

89. Varietas qualitatuum in ventis pendet
ex constitutionibus partim loci à quo partim
medii per quod spirant. Ut sint vehi-
cula etiam morborum, totidemque causæ
alterantes aërem, plantasque & anima-
lia.

XI.

Resp. MARTINO FRENSDORFF
Regiomontano-Borussio.

90.

Cum aquæ sint pellucidæ, puræ, tenues,
insipidæ, quæque citò caleant igni ad-
motæ & mox ab eo remotæ frigeant,
celeriterque in iis coquantur legumina, nul-
lâ iis relictâ duritie, dijudicantur salubres.
Ratio, quòd tum a naturali ac simplici bo-
nitate sua nil quicquam recedant.

91. Cuivis aquæ medicatæ insunt mineralia & metallica corpora: ex quorum varia mixturâ consequuntur diversæ proprietates. Habent namque mixturæ se instar numerorum, qui adjectione unitatis variant.

92. Ex situ pyrophyllaciorum pendere, thermas in Geocosmi superficie alias occurrere frigidas, alias tepidas, alias ferventes sed quæ tactum sustineant, alias adeo æstuentes, ut injectorum animalium corpora statim depilent, depulpent, exossent, consumant.

93. Aquam fontalem esse leviolem aquâ falsâ, docet experimentum duorum scyphorum, quorum alter fontali, aliter sale dilutâ aquâ sit repletus. Nam si projeceris ovum in scyphum fontalem, submergebitur, si in alterum scyphum, supernatabit.

94. Experientia testatur in globo terraqueo permultos dari fontes, lacus & flumina, quæ petrificâ suâ vi quælibet injecta partim lapideo tantum cortice inducunt, partim in saxum medullitus convertunt. Vim illam metamorphoticam Physica docet consistere in multitudine rigidiorum spiritûs lapidifici particularum, quæ in transitu per meatus corporum sic confunduntur, ut sibi implicentur ac firmiter incipiant cohærere, mutantque tandem corpora in suum rigorem lapideum.

95. Ut plurimum acris humoris corrosione viden-

videntur minerae lapidesque in arenam resoluti : indeque origo arenarum ; & tot dantur earum genera , quot sunt minerarum & saxorum. Cumque aqua praesertim saluginosa , per mineras auri fluens non nihil ex ambobus ramentis secum semper devehatur , vicini fontes & fluvii arenam inde habent auriferam.

96. Nicotianæ (hodie regalis herbæ :) fumi in corpore nostro sanguinem & ceteros humores acidos homogeneè temperant , ut ubique sit ingredientium tantundem singulorum. Hoc namque ipso , quod tabacus particulas contineat multas salis volatilis , facit cum acido effervescentiam : vi cujus scorbuticam rigiditatem , motu mollescentibus particulis , evanescere oportet , crassiorumque materiam partim attenuari partim excerni , ceteraque particularum medicorum genera inter se aptè , ut proportionentur quadrata rotundis , misceri. Oleum insuper tabaco ingenitum , corporis acorem ramositate suâ flexili obtundit. Ut (quod ex principiis Physicæ Cartesianæ deduxit Cornelius Bontekoe , olim Archiatrum Electoralis Brandenburgicus & Medicinarum in Universitate Francofurtensi ad Viadrinam Prof. celeberrimus :) medicina hodie nulla detur homini præprimis ad senectutem vergenti , tabaco utilior & salubrior , minusque periculosa , & cujus usus , in quo

nec ratio temporis habenda, tam facilis fit. Nolim tamen Studiosos fumantibus sub cerevisia aut vino fistulis abuti.

97. Aquas ardentes, spiritusque vini, & cerevias nimis pingues, nostris corporibus multum obesse credimus. Optandum, ut loco horum crebrior sorbillatio Theæ & Coffiæ potus institueretur.

98. Ciborumque potius quam potuum multitudo chylum corrumpit. *Uc plures occidat gula quam gladius.*

99. Longævitatēque Patriarcharum naturæ rerum corporalium adscribendam quoque putamus: quatenus pabulum ipsorum non adeo exesum ac porosum fuit, quam nunc temporis est.

100. Mediocriter vivere in esu ac potu, est bene corpori suo vivere.

101. Scitè Aristoteles, *Quemadmodum vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita etiam intellectus præjudiciis obsessis, ad ea quæ manifestissima sunt.*

X I I.

Resp. FRANCISCO JOACHIMO
LOEFENIO Heidelbergæ Palatino.

102

Seminibus mentes nostræ non traducuntur: neque ab unis aliæ, velut à luminibus lumina, prolescunt.

103. Nix in montibus terream non tantum sed & rupeam substantiam, semestri maceratio-

ceratione , fermentat & molliat. Ut mineralibus montium succis mixta sit & ardore solis liquefacta , imbrium ac pluviarum ope , adjuvante declivitate superficiei , varia corporum principia abducant , ac miras sæpe geneses causentur.

104. Unde evenit , ut montes primùm feraces , cum tempore abrasis pinguioribus glebæ particulis , sterilecant , ipsique pinguedinem montium recipientes campi fecundentur. Quanquam & agri , nivium maceratione gelūq ; rupibus in crassiores partes resolutis devectisque , in sterilitatem degenerare possint.

105. Terram variis salium miscellis , jugimarium subterranea transcolatione , imprægnari , exedi , mollescere & humore imbui inflammabili , dubio caret. Ejus partes sole torrefactæ *cæspites* illi *ustiles* sunt , qui facile accenduntur , præsertim quando nos illis ligna fissa cum igne supponimus.

106. Terram macilentam ad pinguedinem reducendi modos vulgares approbamus : quales sunt *Marga* (quo nomine humum pinguem & spissam intelligimus , Germanis *Steinmarch* :) *Fimus* , qui uti multiplex est , ita non omnis omni terræ convenit : (Præfertur caprarum , secundo loco substituitur ovinus , dein boum & postea jumentorum , turdorum , columbarum , galli-

narumque : ut pateat stercoribus & excrementitiis quisquiliis miserum hominem ad vitam suam egere permultis :) *Aratrum subvertens fundum , Alterna agrorum quies , Stirpium ac frondium , virgultorum , palearumque resolutio in cineres* , de quibus *Georgica Virgilii* :

Sæpe etiã steriles incendere profuit agros,
Atq; levem stipulam crepitantibus urere
flammis.

XIII.

*Resp. HENRICO ASCHOFF Rbedâ-
Westphalo.*

107

SI lineam vis meris punctis componi, & punctos indivisibiles esse, fateris lineam disparium punctorum in æquas partes dividi non posse.

108. Quòd oculus in effigie quaquaversum respiciat, referendum ad convenientiæ partium inter se oculi picti respectum eundem ad oculos videntium.

109. Celeritas globulorum è sclopeto explosorum major est in ipso exitu, quàm uspiam alibi.

110. Propter continuitatem partium trabis, ejus extremitate unâ motâ ilico & alteram extremitatem moveri necessum est: quod non tam citò in aëre, ejus partibus abinvicem disjunctis, contingit. Inde ratio petenda, sonum facilius ferri secundum longitudinem trabis percussæ, quàm per aërem solum.

III. Non

111. Non omnium quæ in pueritia fecimus, recordamur, sed eorum dumtaxat, quæ pueri sæpius in memoriam revocavimus. Ut recordatio pueritiæ à repetitione & renovatione eorum, quæ a pueris nobis dicta factæve sunt, pendeat.

112. Multis aquæ guttulis ob tenuitatem sui in aëre pendulis constant nebulæ: quæ in pluviam vertuntur, quum aëre nonnihil commoto plures guttulæ junguntur, ut inde crassiores factæ descendant.

113. Perspicilla ustoria concentratione solâ radiorum solarium, ligna solidiora, arboresque virentes incendere, plumbumque imò ferrum liquefacere possunt: quemadmodum nuper exemplum habuimus in cœmeterio Stephaniano.

114. Ferrum durius fit & fragilius, celerius quàm lentè frigefactum. Etenim in tardiori frigefactione ad connectendum magis magisque particulas tempus conceditur naturæ: at ferri candentis particulæ intermeante copiâ primi elementi patentem porositatem in citima refrigeratione tumultuariè retinent. Simile observamus in modio frumenti: in quo grana subsidunt magis, quo eum concusseris longiùs.

115. Flamma nequit non esse, ceteris paribus, acuminata: quòd ejus particulæ intermediæ celeritate vincant aëris respectivè tardioris ambitu cinctutas finales.

116. Plantâ incineratâ, indeque parato
lixivio

lixivio aliâ ejusdem speciei plantâ irrigatâ,
 eam hoc connaturali liquore fecundam &
 luxuriantem reddi, nullum est mirum. Hu-
 jus namq; facilior quàm cujusvis alterius hu-
 moris in poros radicum ingressio est. Ergo
 qui pulchros avet nitidosque hortî flores,
 sc. tulipas, lilia, anemones &c. ex eorum,
 cum effloruerint, in cinerem combustis
 scapis caulibusque lixivium curet fieri, &
 affundi, vel solo etiam cinere illo imbui,
 singulorum in terra radices: stupendâ plan-
 tas elegantia spectabit propullulare,

XIV.

Resp. PHILIPPO OISFELIO, Dantiscano.

117.

EXperientia distinctionem sustulit ani-
 malium in ovipara & vivipara. Certi-
 us, omnia ovipara esse.

118. Hominis arbitrium liberum quidem est,
 sed dependens.

119. Ignis momento non tam gigni, quàm
 apparere dicendus.

120. Quemadmodum navium vela nonnun-
 quam corrugantur, dum ventus spirat
 placidiùs quàm ut distendere ea possit; sic
 spirituum animalium tanta semper non
 est copia, ut cerebri medullam impleant,
 porosque ejus omnes teneant aper-
 tos: indeque somni causam petit Cartesius.
 Occlusis namque cerebri poris, sensuum
 usu caremus, nisi agitatione quadam vio-
 lenta spiritus excitentur, qui poros iterum
 aperiant.

aperiant. Opium ac papaver, ceteraque
fornifera, sanguini adimunt spirituositatem
vel directè vel indirectè.

121. Vasa Plinii *myrrhina* sunt, quæ nos por-
cellana vocamus, ex argillâ subtilissimâ & ali-
quantillû diaphanâ juxta regulas artis figlinæ
elaborata, ut plurimû per Chinenſes rusticos.

122. Perperam creditus fuit adamas duritie
suâ eludere omnes malleorum ictus. Ex-
perientia teste frangi, inque minutum polli-
nem redigi potest. Lethiferum homini
non esse, in India urinatores testantur:
qui, ne furti postulentur, magnâ id genus
lapidum copiâ inglutiunt, posteaque in lu-
crum suum incolumes egerunt.

123. Nullum est humani corporis membrû,
quod Natura in lapidibus non expreſſerit:
& in quo etiam lapides nasci nequeant.

124. Terra intus referta est animalibus, quæ
semper suas ibidem abditas vias habere
possunt, ut nullo sive æstivo sive hyberno
tempore sursum erumpant. Cujus generis
sunt ranæ fossiles, serpentes, & vermiû (quo-
rum nomina promptè recitare in incantatio-
nibus vermium expultricibus sciunt Magi:)
mille genera. Adde pilces.

XV.

*Refp. PETRO LUDOVICO HEN-
DREICH, Berolino-Marchico.*

125.

ANtipathia & Sympathia, quemadmo-
dum Calus & Fortuna, ignorantibus
causas

causas termini sunt ignorantiae.

126. Magnetismus Heliotropii pendet à latitudine meatuum, in quos dum copiam succulentæ materiæ ex radicibus pellunt radii solares, ipsum idcirco solem insequitur planta, *Solisequa* hinc dicta.

127. Corporum quoad poros constitutio solidior facit, ut in ignem coniecta calorem non recipiant. Causæ hujus ignari mirantur agyrtas, quando in nundinis cutem suam ignibus exercent.

128. Terra æquè mortis (halitibus suis exitiale sæpe venenum expirando :) ac vitæ animalium causa est. Nobis sic mater & noverca dicitur respectivè.

129. In vastissimis montium speluncis subterraneis, hominum corpore viridium & pellibus ferinis vestitorum societates, vinculo etiam legum certarum ligatas, (quas inter & Christianæ fidei capitibus imbutæ :) cum rebus ad victum & amictum necessariis ex voto habitare, experientia multorum testatur.

130. Dæmunculorum in fodinis metallicis comparitiones bono fossores omine habere quidem convenit, scil. ut opes quærant irritamenta malorum specificativè, non re-duplicativè.

131. Cave circulatores, qui Lapide Philosophorum mare in aurum, inque argentum arenam maris se conversuros promittunt : per verbum prioris ad Tim. 6: 9. 10. 11. 12.

F I N I S.

Schweling, Johann Eberhard,

Exercitationes cathedrae in Petr. Dan. Huetii censuram philosophiae
Cartesianae

Brema 1690

Ph.u. 453

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10046967-1

VD17 1:065121Z